

BALDUINI

CANTUARIENSIS EPISCOPI

LIBER

DE SACRAMENTO ALTARIS

SEU EPISTOLA AD BARTHOLOMEUM OXONIENSEM EPISCOPUM.

Amantissimo domino et Patri. B., Dei gratia Oxoniensi episcopo, frater BALDUINUS Fordensis monasterii servus, æternam in Domino salutem.

Reverenda nomina magistri, domini et Patris, singula jus suum in me vindicant tibi: et multiplici necessitate obediendi pene præripiunt me mihi, ut meus non sim, sed tuus; cui post Deum debeo id omne quod sum, et quod possum. Verum in ipsa obediendi necessitate libera est voluntas mea a necessitate, cum necessitas cedat voluntati, non voluntas necessitati. Ex voluntate enim est necessarium, quod non est necessitate voluntarium. Hæc enim libertas restituit me mihi, ut meus sim, licet tuus; et plus meus, quam tuus: plus enim compos voti mei, cum tuæ obediendi voluntati. Timor enim et amor, et ex utroque mista reverentia, jam pridem obtinuerunt cor meum, ut deliberatum haberem, non negare, quod velles; non recusare, quod injungeres. Verum tamen cum auctoritas tua me premeret, et charitas urgeret, ut de inestimabili sacrificio veritatis aliqua scribenda dictarem, et dictata scriberem, ad ædificationem fidei profutura; in disceptatione cogitationum mearum ita mente divisus sum, ut timens non obedire, multo magis timerem et obedire. Utrunque enim certi periculi metus me arcebat; sed quod magis mihi periculosum, hoc et mihi magis miraculosum. Res enim magna est, et longe supra me, et quomodo potero ad eam? Profundum sacramentum sacro velamine rectum, ineffabile, incogitabile, incomprehensibile! Quis ego sum, ut casto et puro sermone, sicut oportet, sciet, et expedit, eloqui sufficiam? Nam ad tantæ profunditatis caliginem sensus non admittitur, ratio hebetatur, intellectus obstupescit, mens in suis conatibus se non expedit, et sermo deficit. Supra omnem sensum, rationem, et intelligentiam; supra linguas hominum et angelorum est hoc inscrutabile secretum: linguæ autem facilis est lapsus, et erumpentis sermonis levis excursus. Res autem impossibilitati proxima est, omnia verba diligenti cau-

sa tela observare, et omnes sermones in statera judicis librare, ut nihil exeat in circumspectum, nihil suspectum. Unus autem sermo in re tam sancta incaute prolatus, vel non pure intellectus, citra errorem non nunquam ingerit suspicionem erroris. Pro quo periculo vitando, cum vera excusatione et crebra dilatione apud dilectionem tuam agerem, ne in sententia perseverares, te immobilem expertus et perseverantia tua victus, ne obedientiam docerem et charitatem tuam laederem; tandem sicut qui periculum periculo declinat, timori cessi contra timorem. Non enim mihi liberum fuit, pertinaciter nolle, quod tantopere voluisti. Confusus ergo de adjutorio Dei, quod invitus suscipio, non indevotus tamen attentare curabo: et quod necessitas imponit, devotio utcumque consummabit. Possunt quippe coacta initia nonnunquam spontaneos habere processus. Nam et equi flagellis adacti, sæpe cum currere coperint, fervent desiderio currendi; et parvuli studiis literarum non sponte adducti, cum profecerint, flagrant amore discendi. Et ego quidem ad propositum serveo, sed non sufficio. Velle enim adjacet mihi, perficere autem non invenio. Sed insufficiens mea, quæso, adjuvetur oratione tua, et præveniatur benedictione tua, et benevolentia tua, sicut confido, contenta sit mediocritate mea. Si non sufficio æquare quod speras, et implere quod desideras, prosit mihi ad veniam, revereri quod imperas. Vale.

Quis sit ordo.

Magnum et profundum novi verique mysterium sacrificii, nec humanæ rationis conjecturis fideliter æstimari, nec persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis digne sustinet explicari. Sed institutionem hujus sacramenti, et causam, veritatem, virtutem, dignitatem quoque et figurarum significationem ex ipsius Dei verbis et eorum, in quibus locutus est Deus, secundum ea quæ utriusque Testamenti sacrosancta prodit auctoritas, pia inquisitione investigare oportet, ut conscientia fidei non recedat a linea veritatis, et oris confessio omni careat

suspensione falsitatis. Ordinem autem inquisitionis, manifestande veritati hunc magis congruere existimo, si veritas Novi Testamenti, quæ dignitate prior est, figuræ legis præponatur, ut ordinetur Testamentum novæ gratiæ super sacrificia, et, lumine veritatis præradiante, tenebræ figurarum rarecant, et facilius liquidiusque clarescant, juxta quod scriptum est: « Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine, Deus meus illumina tenebras meas (Psal. xvii). » Nam nova veteribus nonnunquam præponenda esse iasuat, qui dicit: « Omnis scriba doctus in regno cælorum similis est homini Patri familias, qui profert de thesauro suo nova et vetera (Matth. xiii). » Et vox sponsæ concordat dicentis: « Omnia poma nova et vetera servavi tibi (Cant. vii). » Primo igitur considerandum est, prout ille dederit, qui suggerit omnem veritatem, quomodo in nova vetera sint translata; deinde quomodo veritas novæ gratiæ in pane et vino nobis sit exhibita; postremo quomodo in agro et manna eadem veritas olim sit præfigurata. Hoc siquidem ordine servato, manifestius videbitur imago in veritate, quam olim veritas in imagine. Et qui dixit de tenebris splendescere lucem, faciat et ipsas tenebras splendescere per lucem, sicut scriptum est: « Nox sicut dies illuminabitur (Psal. cxxxviii). » Scio equidem, quod ad hoc non est sermo in lingua mea, sed sicut Apostolus ait: « Fiduciam talem habemus ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est (II Cor. iii). »

Quæ in Veteri Testamento contineantur.

Juxta Apostoli testimonium, qui secundum legem offerunt munera, exemplari et umbræ deserviunt cælestium. Christus autem « melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repositionibus sancitum est (Hebr. viii). » Cujus testamenti consummatio ab eodem Apostolo demonstratur, sumpto de Jeremiæ prophetia testimonio: « Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et feriam domui Israel et domui Juda fœdus novum; non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti (Jer. xxxi). » In veteri Testamento quatuor principaliter consideranda sunt; promissa, judicia, præcepta, sacramenta. Hæc quatuor, quia imperfecta erant, et minus habentia, per novum Testamentum mutari oportuit, aut perfici. De mutatione promissionum primo dicendum videtur.

De mutatione promissionum.

In novo Testamento scriptum est: « Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v). » In veteri Testamento dicitur: « Dedit illis regiones gentium, et labores eorum possederunt (Psal. iv). » Ibi in distributione agrorum, in abundantia frumenti et vini et olei, in affluentia et gloria bonorum temporalium, in rore cæli et in pinguedine terræ, merces divini cultus constitui videtur; hic vero, in novo scilicet Te-

stamento, non jam terrena substantia vel gloria, sed æterna hæreditas reponitur, non divitibus quidem, sed pauperibus. Christo enim paupere, pauperes evangelizantur, qui de divitibus suam profert sententiam, dicens: « Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum cælorum intrare (Matth. xix). » Quæ tunc ergo promittebantur, nunc contemnenda indicantur; quia melioribus repositionibus sancitum est novum Testamentum. In illis tamen promissionibus quæ antiquis factæ sunt, bona æterna, quæ nunc reponuntur, figurata sunt. Omnia enim in figura contingebant illis; et cuncta quæ illis data sunt vel promissa, in signum erant meliorum promissionum, quibus sancitum est novum Testamentum. Sic cum puer parvulus filius cujuspiam prædicitis et potentis in hæreditatem patris defuncti inducitur; in signum possessionis aut vestituræ, aliquis pulcherrimus ramus de arbore cum pomorum fructibus dari potest; et si detur, ille quia adhuc sapit ut parvulus, et cogitat ut parvulus, præsentis pulchritudini pomorum, et voluptati gestiens aggratulatur et arridet; quanta vero sit possessionum facultas, et accepti honoris dignitas, ætas indiscreta cogitare non novit. Rudi itaque adhuc populo Israel, et cælestium promissionum insueti ab idolorum cultura paulatim retrahendo temporalia bona et promissa sunt et data, ut ex rebus sibi per experientiam notis haberent aliquam consolationem; et qui nequiant capere cælestia, a Deo potius quam ab idolis desiderarent et peterent terrena. Ita Deus consultum esse voluit infirmis de populo suo. Perfectiores autem qui tunc temporis erant, præ desiderio cælestium bona temporalia contemnedum ducebant; et in promissionibus Dei aliquid inestimabile cogitabant, « quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (I Cor. ii). » Ex quibus unus quasi omnium justorum suspiria de imo sui cordis trahens, ait: « Ecce, quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? » (Psal. lxxii.) Quibus autem dictæ erant promissiones, omnes defuncti sunt, non acceptis repositionibus, sed a longe eas aspicientes et salutantes, et confitentes, quia peregrini et hospites sunt super terram (Hebr. xi). Qui dicunt hæc, significant se patriam inquirere. Et siquidem illius meminissent de qua exierant, habebant utique tempus revertendi. Nunc autem meliorem appetunt Jerusalem cælestem. Merces itaque divini cultus, fidei scilicet et obedientiæ præmium, non est hujus temporis, sed, « cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini (Psal. cxxvi). » Finis autem promissionum Christus est, in quo omnes promissiones Dei consummabuntur, omnisque spes et expectatio et desideria justorum complebuntur.

De mutatione judiciorum.

Sicut de promissionibus, sic et de judiciis sentiendum est. In novo enim Testamento scriptum est: « Qui mala egerint, ibunt in ignem æternum (Joan.

v). In veteri autem Testamento temporales pœnæ transgressoribus constituuntur, sed in illis æterna pœna figuratur. Et sicut novæ promissiones incomparabiliter meliores sperantur quam veteres, sic terribiles novi Testamenti comminationes longe longeque graviores credendæ sunt, super omnia judicia pœnarum, quæ in priori Testamento intentantur.

De mutatione præceptorum vel superadditione.

Mutatis promissionibus in melius, justum fuit obedientiam augeri, ut aucta mercede divini cultus, pensum quoque divinæ servitutis augetur. Obedientia autem in præceptis est, et honor divini cultus in observantia mandatorum Dei consistit. Erant autem in lege Moysi quædam præcepta moralia, ut : « Honora patrem tuum, et matrem tuam : Non occides. Non facies furtum. Non falsum testimonium dices (Exod. xx) ; » et cætera hujusmodi, quæ morum simplicitatem et formam honestatis præcipient. Hæc in Novo Testamento mutata non sunt, sed aucta. Nonnulla enim quæ perfectioni deerant sunt superaddita. Lex enim neminem adduxit ad perfectum. Alia vero erant mystica ad ritus sacrificiorum et solemnitatem cæremoniarum pertinentia, quæ cœlestium sacramentorum mysteria suo tempore propalanda typis figurarum adumbrabant, et per mysticam significationem spiritualis intelligentiæ gratiam interius absconditam et clausam continebant. Cæremonialia autem, quæ umbræ futurorum serviebant, a suo statu translata sunt ut a modo non cognoscamus litteraturam, sed introeamus in potentias Domini ; et moriente littera ne occidat, spiritu viventes spiritu et ambulemus : nec jam in carnalibus et figurativis observantiis colendus est Deus, sed adorandus in spiritu et veritate. Tales enim quærit, qui adorent eum in spiritu et veritate.

De mutatione sacramentorum.

Sacramenta veteris Testamenti quamdam sanctificationem in se continebant, et majoris sanctificationis significationem, significante Spiritu sancto, nondum propalatum esse sanctorum viam. Non poterant illa juxta conscientiam perfectum facere servientem. Solummodo in cibis et potibus, et variis baptismatibus, et justificationibus carnis usque ad tempus correctionis impositis, sanctificationem sic continebant, ut perfectio eis deesset. Mysticam significationem sic habebant, ut plena veritas nondum adesset. Oportuit ergo talia sacramenta institui, quæ plene et perfecte sanctificarent, et significationis veritatem præsentem in se haberent ; ne sanctificationi deesset plenitudo gratiæ, vel significationi exhibitio veritatis. Mutatis igitur promissis, et judiciis, et præceptis, et sacramentis, oportuit legem mutari novumque Testamentum consummari in plenitudine formæ, et exhibitione veritatis novis promissis et judiciis, novis præceptis et sacramentis.

Quod Christus finis sit promissorum.

In promissionibus legis amor suggeritur, in ju-

dicis timor inculitur, in præceptis obedientia requiritur, in sacramentis gratia occultatur, et in his omnibus Christus figuratur. Christus enim amor noster est, promissor ipse, et promissio nostra. Christus timor noster est, legislifer noster, et iudex noster. Christus forma est obedientiæ, et mandatum Patris, quod nobis mandavit audiendum, suscipiendum, diligendum. In illo enim mandavit benedictionem et vitam. Hinc ipse ait : « Qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit, quid dicam, et quid loquar : scio quia mandata ejus vita æterna est (Joan. xii). » Illic ipse Christus misericordia nostra est, in quo omnis gratia veritatis, et omnis spes vitæ et virtutis. Deus enim nos gratificavit in dilecto Filio suo, omnisque gratia in sacramentis abscondita ab ipso revelatur, et ab ipso datur, qui virtus est sacramentorum, et sanctificatio eorum. Lex enim per Moysen data est, gratia et veritas per Jesum Christum ; sed gratia a lege testificata est, quæ per gratiam muta est, secundum statum hominis per gratiam demutati.

De mutatione legis

Sicut homo constat ex carne et anima, ita lex consistit in littera et spiritu. Homo autem adhuc sine lege carnalis erat, venundatus sub peccato, superstitioni deditus, et veræ religionis ignarus. Lex accepta ad veram religionem cepit institui : et sicut ordo correctionis exigebat, jussus est Deus offerre, quæ prius consueverat idolis immolare, ut Dei injuriam verteret in honorem, suoque judicio rectissime se damnaret, dum reproberet, quod antea probarat, errorem suum ipsa mutatione confessus. At qui ante legem acceptam fidem verius Dei habebant, et idolis non immolabant, hi si post legem supererant, auctoritate legis confirmari poterant, in eo quod cœperant perseverare. Procurabat nempe lex, non idolis, sed vero Deo carnales hostias offerri, donec unum sacrificium verum omnibus sacrificiis non solum Judæorum, sed etiam gentium, finem imponeret. Apud omnes nempe gentes consuetudinis erat Deo suo hostias offerre. Mos autem sacrificandi longe ante legem initium sumens, sive naturæ instinctu, sive divinâ inspiratione, sive parentum traditione, sive ex aliorum exemplo et aliorum imitatione, ita invaluit, ut omnis religio, omnisque superstitione persuasum haberet sacrificiis Deum posse placari, fixumque teneret hostiarum morte et effusione sanguinis preces exaudiri, et scelera posse facilius expiari. Exstant innumerailes ipsorum etiam gentilium libri, qui præcipuam spem suæ liberationis, et votivæ exauditionis in sacrificandi religione apud gentes constitutam fuisse manifestissime declarant. Unde vero hæc opinio in exercit, vel quomodo undecunque incipiens, usque ad religionem omnium et Judæorum et gentium processerit, non est promptum elicere. Verum res diligentius considerata vehementem adducit admirationem et stuporem, Deo mirabiliter dispensante, ut communis opinio omnium hominum spem suam

salutis in sacrificandi religione constituentium futura dispensationi serviret, valitura postmodum ad fidem omnium morte unius hostiæ de morte liberandorum, homini in melius mutando. Data est lex, et ipsa in melius mutanda, quæ carnali homini sic contemperata est et conformata, ut infirmitati ejus condescenderet, et quasi cum infirmo infirmaretur. Homo enim secundum carnem ambulans, quasi tantum caro erat, carnalia sapiens, et ea quæ spiritus sunt ignorans. Per legem autem deducendus erat de carnali sensu et carnali affectu ad spiritualem sensum et spiritualem affectum, ut qui caro erat desineret esse caro, et spiritualiter Deo adherens, unus spiritus esset. Hæc in utero hominis de carne in spiritum figurata est, in mutatione legis de littera in spiritum. In littera autem, hoc est in carnalibus observantiis ad litteram pertinentibus, contemperata est lex infirma homini infirmo. Sed cum de infirmitate sua convalesceret homo, mutata est lex in melius, cum proficiente proficiens, et de imo ad altiora conscendens, sicut scriptum est. « Cum elevarentur animalia de terra, elevabantur pariter et rotæ (Ezech. 1). »

De mystica significatione legalis hostiæ.

Mystica legis significatio in carnalibus sacrificiis tria principaliter figurabat, hominis culpam, et pro culpa poenam, et liberationis gratiam. In carnalibus enim sacrificiis demonstratus est homo sibi, qualis esset per peccatum, et quali poena dignus propter peccatum. Nam cum per inobedientiæ culpam esset reus mortis, et per Dei sententiam morti addictus, et in seo debitor mortis, per legem tamen non est admonitus seipsum occidere, non pensionem propriæ mortis quamvis debitam exsolvere, sed jussus est homo quasi pretium redemptionis suæ offerre. Digne æstimatus est sicut oves occisionis, quia per insipientiam pecudi similis erat, et morte dignus magis quam pecus, quod pro ipso occidebatur. Videsne homo, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus es, quantum depretiatus es, quam vilis factus es? Si ad indignitatem, in quam a facie oculorum Dei projectus es, respicias, quasi digna æstimatio, justumque pretium tuum est hircus vel aries, vel aliud animal, dummodo mundum sit. In hoc enim modico quid honoris tibi forte delatum est, quod nunc animal juberis offerre; an magis et hoc ad tuam confusionem perinet, quod animal pro te oblatum dicitur mundum, cum sis ipse immundus? Nam per sacrificium ideo purgari indiges, quia immundus es. Quod si ad pristinam dignitatem primæ conditionis tuæ respicias, non jam erit pretium tuum hircus vel aries, quibus per insipientiam assimilatus es, ex quo primum deformatus es; sed unigenitus Filius Dei, per quem Dei imago in te formata est; ipse enim erit pretium tuum, cujus sanguine redimendus es, ut reformetur in te imago Dei per eundem Filium, qui est imago Dei invisibilis. In pecudibus ergo insipientibus hominis vice oblati, et

A quasi morte vicaria pro homine mactatis, demonstratus est homo sibi, qualis esset per culpam, et quia morte dignus propter culpam. Ibi enim poterat homo, si tamen homo esset, et omnino pecus non esset, admoneri dejectionis et mortalis conditionis suæ, ut corde inflammato et renibus commutatis per poenitentiam compunctus ad Deum rediret, et nunquam discedens cum Deo semper esset, dicens: « Inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt; ad nihilum redactus sum et rescivi. Ut pecus factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. LXXI). » Quod autem secundum aliam translationem usitatus dicitur, « Ut jumentum factus sum apud te (ibid.), » illi loco psalmi consonat, ubi scriptum est: « Homo cum in honore creatus, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVIII). » Non solum autem ad cognitionem conditionis suæ erudiri poterat homo in mactatis pro se hostiis, sed et forma poenitentiae et emendatio vite ei latenter insinuata est, et de morte animalium, et natura eorum, quædam similitudo spiritualis vite, vel spiritualis mortis ei intimata est. Mortis quidem, ut in se mactaret veterem vitam, ne deinceps esset lascivus et petulans ut hircus, non detrectans jugum obedientiæ ut taurus cervicosus, non conuibus elationis armatus ut aries; quia Deus cornua peccatorum confringit: non denique carnalis esset, aut animalis, sed spiritualis spiritualiter omnia examinans, et nihil pecuale in se habens, sed omnem irrationabilem sensum et bestialem affectum in semetipso mortificando mactans. Exemplum quoque spiritualis vite de natura animalium homini proponebatur, ut per discretionem unguam finderet, sciens quid sit inter dextram et sinistram, quid liceat, quid deceat, quid expediat, et per devotionem et custodiam mandatorum Dei semper ruminaret quasi cibum suum legem Dei sui, et in moribus suis componendis, de simplicitate et mansuetudine, calore et patientia animalium, formaretur ad similitudinem in se studia virtutum. Sic sic post peccatum subdidit Deus hominem magisterio brutorum animalium ad verecundiam ejus, ut quasi in schola nescientium ordinem vite addiscat homo vitam componere, et mores ordinare. Hinc ad scholam fornicæ mittitur homo ad discendam sapientiam, apud Salomonem dicentem: « Vade, piger, ad fornicam, et considera vias ejus, et disce sapientiam » etc. (Prov. vi.) Sic sic hominem humiliavit Deus, qui est ante sæcula. Ab initio quidem gloria et honore coronavit eum, et constituit eum super opera manuum suarum. Omnia subjecit sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi (Psal. VIII). Nunc autem perfudit eum confusione, et qui paulominus minoratus est ab angelis, nunc pecoribus campi inferior invenitur. Jubetur homo pro se agnum immolare, ad figurandam gratiam liberationis, et misericordiam liberatoris, qui per mortem hominem a culpa et morte liberaret. Hominis enim insipientia, id est

culpa, causa mortis est. In eo autem quod agnus A
 jesus est non solum inactari, sed et manducari,
 præmonstrabatur, quod Christus seipsum daturus
 esset nobis et in pretium et in cibum. Quomodo se
 in cibum dedêrit, tum ex verbis quatuor Evangelio-
 rum, tum etiam ex verbis Apostoli nobis conside-
 randum est, incipientibus, ut ordo exigit, a verbis
 Matthæi evangelistæ, qui de institutione novi sacrifi-
 cii ita scribit :

Ex Evangelio Matthæi : « Cœnantibus autem eis,
 accepit Jesus panem, et benedixit, ac fregit, dedit-
 que discipulis suis, et ait : Accipite et comedite ;
 hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias
 egit, et dedit illis, dicens : Bibite ex hoc omnes.
 Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro
 multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico B
 autem vobis : Non bibam amodo de hoc genimine
 vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobis-
 cum novum in regno Patris mei (Matth. xxvi). »

De veteribus projiciendis.

Dominus noster Jesus Christus pridie quam pa-
 teretur, vetus et mysticum pascha cum discipulis
 suis rite consummarit, legalibus institutis terminum
 ponens, et quæ tunc erant finienda, et extunc pro-
 jicienda, ad finem suum cum honore deducens. Ces-
 sare sane oportuit, quæ ad plenam emendationem
 per se sufficere non valebant ut radiante gratia et
 æterna redemptione inventa, unoque vero sacrificio
 pro multis his figuralibus introducto, cederet nu-
 merositas unitati, figura veritati, umbra luci, vetus-
 tasque novitati. Novis enim supervenientibus, vetera
 erant projicienda, et vetustissima veterum comede-
 enda, ut panem angelorum manducaret homo,
 sicut a diebus antiquis in dulcedine sua paravit
 pauperi Deus.

Quæ sunt vetustissima veterum.

Vetera sunt Veteris Testamenti sacrificia, quæ lex
 Moysi jubet offerri, qualia obtulit Aaron et filii ejus ;
 qui pro peccatis hominum consueverunt jugulare
 filios arietum, et fundere sanguinem hircorum et
 vitulorum. Vetustissima veterum sunt, quæ obtulit
 Melchisedech, figurans sacerdotium Christi ; de quo
 Deus Pater juravit, dicens : « Tu es sacerdos in
 æternum (Psal. cxv) » Erat autem Melchisedech sa-
 cerdos Dei Altissimi, et rex Salem, qui obiit
 Abraham regresso a cæle regum et « proferens panem
 et vinum, benedixit ei et ait : Benedictus Abraham
 Deo Altissimo, qui creavit celum et terram, et de-
 dit ei decimas ex omnibus (Gen. xiv). » In lectione
 autem Genesis subito inducitur Melchisedech quasi
 sine patre et sine matre, nec initium dierum, nec
 finem vitæ habens, qui interpretatur rex justitiæ.
 et dictus est rex Salem, quod est rex pacis. Ex Epi-
 stola ad Hebræos, Apostolo interpretante, manifeste
 apparet, hæc omnia Christo convenire ; qui est rex
 justitiæ et rex pacis, sicut de eo scriptum est :
 « Orietur in diebus ejus justitia et abundantia pacis
 (Psal. lxxi). » Qui de patre natus est sine matre,

et de matre natus est sine patre ; qui est principium
 et finis, sine initio dierum et fine.

De ritu sacrificandi

Quæ quæ obtulit Melchisedech, panis scilicet et vi-
 num, sacramenta fuerunt sacramentorum Christi :
 et hunc ritum sacrificandi, scilicet in pane et vino,
 frequentat Ecclesia, Christo ita instituyente, qui e-
 st sacerdos in æternum secundum ordinem Melchise-
 dech. Et licet salutaris hostia in sacrificio patriar-
 chæ Abrahamæ, et in cæteris aliorum justorum sacrifi-
 ciiis præfigurata sit ; forma tamen veri sacrifici-
 um, quam Christus voluit in Ecclesia observari, mani-
 festius expressa est in sacrificio Melchisedech panem
 et vinum proferentis. Si cui vero videtur Melchise-
 dech panem et vinum protulisse in refectionem
 Abrahamæ et suorum, et non Deo obtulisse in sacrifi-
 cium, sciat in canone post commemorata munera
 pueri Abel, et sacrificium patriarchæ Abrahamæ com-
 memorari etiam, quod obtulit Melchisedech, sanctum
 sacrificium, immaculatam hostiam. Hoc idem et
 lectio etiam Genesis manifeste declarat. Cum enim
 inducitur Melchisedech rex Salem, proferens panem
 et vinum, « statim subjungitur : « Erat enim sacerdos
 Dei Altissimi (Gen. xiv). » In refectionem quidem
 potuit ista proferre, etsi sacerdos non esset ; sed
 sacrificandi ratio demonstrata est, et benedicendi,
 cum sacerdos esse dicatur ; ad cujus officium per-
 tineat sacrificare, et benedicere, et decimas acci-
 pere.

Probatio ex verbis Ambrosii.

Quod superius dictum est, per vetustissima veter-
 rum ea intelligi, quæ obtulit Melchisedech, ex verbis
 sancti Ambrosii (cap. 8) probari potest, qui in tractatu
De mysteriis, ita ait : « Antiquiora sunt sacramenta
 Ecclesiæ, quam Synagogæ. Synagoga enim ex lege
 Moysi principium sumpsit, Abraham vero longe an-
 tiquior, qui devictis hostibus et nepote proprio re-
 cepto, cum potiretur victoria, tunc illi occurrit
 Melchisedech, et protulit ea quæ Abraham venerat-
 us accepit. » In his verbis Ambrosii ista diligenter
 notanda sunt ; et quod Abraham veneratus sit ea,
 tanquam sancta, quæ protulit Melchisedech : quod
 Synagoga principium sumpsit a lege Moysi ; et quod
 antiquiora sunt sacramenta Ecclesiæ, quam Synago-
 gæ : cum anterior fuerit Abraham, qui prolata ac-
 cepit a Melchisedech. Ecclesiam item antiquiorem
 esse constat, quam Synagogam, cum a primo justo
 cœperit. Ea vero quæ obtulit Melchisedech, vetusti-
 sima veterum possunt dici, comparata sacrificiis
 Synagogæ, quæ cœpit a lege Moysi. Verumtamen
 non ita absolute vetustissima veterum possunt dici,
 quasi nulla munera vel sacrificia præcesserint anti-
 quiora, cum de Abel Scriptura sic dicat : « Abel
 quoque obtulit de primogenitis gregis sui, et de ad-
 ipeibus eorum (Gen. iv). » De Noe scriptum est :
 « Ædificavit autem Noe altare Domino, et tollens de
 cunctis pecoribus et volucris mundis, obtulit su-
 per altare Domino holocaustum ; odoratusque est
 Dominus odorem suavitatis (Gen. viii). » Ex prædi-

ctis apparet, novis supervenientibus, vetustissima veterum sic esse comedenda, ut in oblatione novi sacrificii, et communione cœlestis mensæ, et participatione spiritualis alimonix, renovetur sacrificandi forma, quæ a sacrificio Melchisedech cœpisse dignoscitur, lege antiquior, et legali sacrificandi ritu longe dignior. Reprobatis itaque carnalibus sacrificiis, et tanquam veteribus longe projectis, panis et vinum sicut vetustissima veterum a nobis sunt offerenda, et spiritualiter comedenda.

Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem.

Post interrogationem ad Dominum ab apostolis factam: « Ubi vis, paremus tibi pascha (*Math. xxvi*), » parantibus illis et jam cœnantibus, etsi non sufficeret cibus ille, paravit Dominus cibum illorum; quoniam ita est præparatio ejus. Paravit autem sic. Accepit enim panem, et benedixit, etc. Accepit, sicut in Canone missæ scriptum est, quamvis in nullo Evangeliorum hoc legatur, « in sanctas ac venerabiles manus suas. » Verbum « Accepit, » proprietate suæ significationis, quasi manifeste indicat, cum manibus accepisse: sic enim accipimus, cum manibus quidpiam capimus. Quid acceperit, ostenditur ex eo quod subjungitur. Panem utique accepit, adhuc ante acceptionem speciem et substantiam panis habentem, panem in veram Christi carnem potenti virtute mirabiliter mutandum. Sicut creditur, panem azymum accepit. Nam quarta decima die primi mensis abjecto fermento agnus immolabatur ad vesperam. Hinc consuevit Ecclesia panem azymum, non fermentatum, offerre. Dicuntur tamen Græci fermentatum, et non azymum, ne judaizare videantur, offerre. In azymo autem pane figura erat veritatis, secundum quod Apostolus dicit: « Itaque epulemur, non in fermento malitiæ et nequitix, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v*). » Figura autem, prout Græcis videri existimatur, veniente veritate cessare debuit, ut azymium non offeramus, ne sicut Judæi, in azymis pascha celebrare videamur.

Contra rationem Græcorum.

Romana Ecclesia azymum offerre prælegit, exemplum Christi secuta: qui novum pascha inchoans, novi sacramenti mysterium in azymo pane initiasset existimatur. Nec prædicta ratio Græcorum eam habet violentiam, ut nos cogere possit fermentatum offerre, ne, scilicet post acceptam gratiam veritatis, umbris figurarum una cum Judæis inservire videamur. Quamvis enim veritas jam advenerit, non omnis tamen signorum et figurarum religio usquequaque in Novo Testamento cessavit. Nam ignis et aqua, thus, vinum et oleum, unctiones regum et sacerdotum, et multa alia, quæ in Veteri Testamento in usu erant, aliquidque mysticum figurabant, nunc quoque, ad magnificandum divini cultus honorem, rerumque spiritualium virtutem significandam, sacramentis et sacramentalibus adhiberi solent. Et donec sacramenta nobis necessaria sunt, figuræ et signa non omnino reprobari possunt.

A Nam ipsa sacramenta signa quædam sunt. Reges et sacerdotes inungimus, thus adolemus, in aquis abluimur et sanctificamur, vinum offerimus et libamus, nec tamen judaizamus, nec hoc agentes judaizare intendimus. Nec ideo ista respuenda sunt, ne Judæis favere vel consentire videamur.

De eo quod in Amos scriptum est: « Sacrificate de fermentato laudem. »

Quod in Amos scriptum est: « Sacrificate de fermentato laudem (*Amos iv*), » nec pro Græcis facit, nec nostræ consuetudini adversatur. Pro laude vero, ut dicit B. Hieronymus, eucharistiam, id est gratiarum actionem interpretatus est Aquila; quasi dicat: Immolate de fermento eucharistiam. Hoc autem non præcipiendo, sed quasi exprobrando, a Domino per prophetam dici manifestum est, tum ex tenore eorum, quæ præmissa sunt et sequuntur; tum etiam ex lege Moysi. Fermentum enim, juxta præceptum Moysi, Deo penitus non offertur. In Amos autem sic scriptum est: « Venite ad Bethel, et impie agite ad Galgala; et multiplicare prævaricationem (*ibid.*). » Impie agere, et multiplicare prævaricationem: venire ad Bethel et ad Galgala, omnia hæc mala sunt, et magis prohibenda quam præcipienda. Bethel enim et Galgala loca erant idololatriæ. Per Osee enim loquitur Dominus, dicens: « Omnes nequitix eorum in Galgala (*Ose. ix*). » Et rursus in eodem: « Frustra erant in Galgal, bobus immolantes (*Ose. xii*). » In Bethel autem posuit Jeroboam vitulum aureum, a populo adorandum. Venire ergo ad Bethel et ad Galgala, adorandi animo, naluus erat, et quasi cum indignatione permittentis et prohibere nolentis dicitur: « Venite ad Bethel: » post quædam alia mala, quæ in Amos propheta numerantur, et quasi præcipi videntur, subinfertur: « Sacrificate de fermento laudem; et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate. Sic enim voluistis, filii Israel, dicit Dominus. Unde et ego dedi vobis stuporem dentium, in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris (*Amos iv*). » Nonnunquam autem in prophetis per imperativum modum aliqua quasi imperari videntur, quæ tamen non imperantur, sed ex circumstantiis Scripturæ, et ex ipso modo loquendi, magis prohibenda quam facienda monstrantur. Tale est illud quod ad Joelam dicitur: « Quod facis fac citius (*Joan. xiii*). » Tale est apud Isaiam: « Inite consilium et dissipabitur; loquimini verbum, et non fiet (*Isa. viii*). » Tale est quoque illud, de quo nunc agitur: « Sacrificate de fermento laudem. » Sancta itaque Romana Ecclesia formam conficiendi in azymo pane, quam Christus creditur introduxisse, mutare non præsumpsit, sed eam, tanta auctoritate subnixâ, immobiliter servare voluit.

Quædam a diversis diverse proponuntur.

Apud Matthæum legitur: « Accepit panem et benedixit (*Math. xxvi*). » Apud Lucam vero sic: « Accepit panem, gratias egit, et fregit (*Luc. xxii*). » In Epistola ad Corinthios, sic: « Accepit panem, et

gratias agens, fregit (*I Cor. xi.*) In Canone vero sic: « Elevatis oculis in cœlum, gratias agens, benedixit et fregit. » In eo ergo quod Matthæus dicit, constat Jesum benedixisse: in eo quod Lucas dicit, cui et Paulus concordat, constat eum gratias egisse. Unde utrumque recte conjungitur in Canone, ut dicatur: « Gratias agens, benedixit. » Quod autem in Canone adjungitur: « Elevatis oculis in cœlum, » in hoc loco apud nullum evangelistam, in translatione, qua nos utimur, invenitur. In aliis autem locis elevatis oculis legitur orasse, vel gratias egisse. Apud Joannem sic, cum Lazarum erat resuscitaturus: « Jesus autem, elevatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me (*Joan. xi.*) » Et item in alio loco: « Sublevatis oculis in cœlum, dixit: Pater, venit hora, clarifica Filium tuum; ut Filius tuus clarificet te (*Joan. xvii.*) » Et cum quinque panibus et duobus piscibus quasque quinque millia hominum esset saturaturus, secundum Lucam respexit in cœlum, et benedixit (*Luc. vi.*) Quod vero canoni insertum est: « Elevatis oculis in cœlum, » et fide et usu Ecclesiæ digne receptum est, tanquam a majoribus traditum: quibus indubitanter hoc undecunque innotuit, licet nobis edicere promptum non sit, unde hoc eis innotuerit. Non enim omnium quæ a majoribus tradita sunt, ratio a nobis reddi potest; sed eorum quæ præter rationem tradita non sunt, ipsa majorum auctoritas ratio nobis esse debet. Nam ipsa fides nostra, sine qua impossibile est placere Deo (*Hebr. xi.*), auctoritate magis nititur quam humana ratione. Quia cum Petrus dicat, de fide et spe quæ in nobis est omniposcenti reddendam esse rationem, non occurrit quæ potior ratio de fide reddi possit, quam auctoritas Scripturarum, vel auctoritas majorum; sed eorum qui circa ipsam fidem in nullo errasse inveniuntur; sed ex ipsa Deo placuisse noscuntur.

De acceptione calicis.

In acceptione calicis scribit Matthæus, Dominum gratias egisse, et non exprimit eum benedixisse, sicut in acceptione panis scribit, eum benedixisse, et non exprimit, eum gratias egisse. Sed quoniam in acceptione panis ubi Matthæus ponit « Benedixit (*Matth. xxvi.*) », et Marcus, « Benedicens, fregit (*Marc. xiv.*) », ibi Lucas tacito benedicendi verbo, ponit « Gratias egit (*Luc. xxii.*) », et Paulus, « Gratias agens, fregit (*I Cor. xi.*) »; alicui videri potest, idem esse hoc loco, gratias egisse et benedixisse: ut eum dicitur: « Accepit Jesus panem, et benedixit, » intelligatur Deum benedixisse, hoc est Deo gratias egisse. Hic quidem intellectus planus esset, si diceretur, « Benedixit Deum » aut « Dominum, » aut aliquid hujusmodi; sed, quia præmittitur, « Accepit panem, » et mox subditur: « Et benedixit, et fregit, » magis videtur, ut acceptam panem benediceret, et in benedicendo, vel post benedictionem frangeret. Constat autem ex testimonio Lucæ et Pauli, quod nec Matthæus et Marcus dicit, Jesum accepto pane

gratias egisse. Unde in ordine missæ, pane accepto, et in altari posito, similiter et calice, post secretas orationes conficiendi sacramenti solemnitas a gratiarum actione jure sumit initium, sacerdote inchoante: « Gratias agamus Domino Deo nostro, » et choro respondente: « Dignum et justum est. » Deinde sacerdote prosequente: « Vere dignum et justum est, » etc., usque ad laudes cum angelis a nobis Deo sine fine decantandas.

Benedixit.

Solent nunc sacerdotes, verbo et signo crucis expresso benedictiones dare, et quæ ab eis consecranda fuerint, benedicere et sanctificare. Creatura enim Dei, ut ait Apostolus, « per verbum Dei sanctificatur et orationem (*I Tim. iv.*) » Quod vero Christus in danda benedictione signum crucis expresserit, Scriptura non loquitur. Deus autem sæpe legitur benedixisse, et ad benedicendum quædam verba dixisse. Nam, cum creas et omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, et omne volatile secundum genus suum, benedixit eis, dicens: « Crescite, et multiplicamini, et replete aquas maris; avesque multiplicentur super terram (*Gen. i.*) » Et cum creasset masculum et feminam, benedixit eis, et ait: « Crescite, et multiplicamini, et replete terram (*ibid.*) » Post diluvium quoque benedixit Noe et filius ejus, et dixit: « Crescite, et multiplicamini, » etc. (*Gen. ix.*) Legitur etiam Deus benedixisse, et nihil dixisse, ut ibi: « Benedixit Deus diei septimo, et sanctificavit illum (*Gen. i.*) » et ubi Jacob loquitur ad Laban, inter cætera, sic dicens: « Benedixit tibi Deus ad introitum meum (*Gen. xxx.*) » et cum quinque panes multiplicaret in deserto dicitur: « Respexit in cœlum, et benedixit (*Joan. vi.*) » Et in narratione alterius miraculi de septem panibus, et pisciculis paucis, dicitur: « Ipsos benedixit, et jussit apponi (*Marc. viii.*) » Et cum, videntibus discipulis, ascenderet in cœlum: « Elevatis manibus suis, benedixit eis: et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis (*Luc. xxiv.*) » In cœna vero hæc verba dixisse refertur: « Hoc est corpus meum (*Matth. xxvi.*) » Quibus verbis aut panem substantialiter mutavit, et mutatum ostendit, aut tantummodo mutatum ostendit. Si enim antequam Christus hæc verba diceret, ut revera, si voluit, potuit, panem substantialiter mutavit, sive ante fractionem sive in frangendo, eo loco ubi evangelista ponit: « Benedixit, » quod intelligi potest « mutavit » tunc his verbis non est facta mutatio, sed tantummodo prius factæ mutationis ostensio. Si autem idem ordo fuit in rei gestione, qui habetur in evangelica narratione, ut per ordinem et distincte aliud per aliud factum intelligendum sit; tunc acceptio panis benedictionem præcessit, et benedictio fractionem, et fractio donationem et verborum dictionem. Quo concesso, si his verbis facta est mutatio, tunc fractio præcessit mutationem, cum in altare consecratiō præcedat fractionem, non fractio conse-

crationem. Sed dici potest, quod potuerint omnia, A vel quædam simul fieri, quod non potuerit nisi distincte dici. Ordo autem verborum, quo utuntur Matthæus, et Marcus, et Apostolus insinuare videtur mutationem factam esse ante dictionem horum verborum, « hoc est corpus meum, » vel « hic est sanguis meus (*ibid.*). » Apud Matthæum quippe præmittitur : « Accipite et comedite; » quod utique accipiendum est de eo quod Dominus accipi voluit, et comedi. Apud eundem præmittitur : « Bibite ex hoc omnes : » deinde subjungitur : « Hic est enim sanguis meus. » Cum autem dictum sit, quod a discipulis Dominus bibi voluit, apud Marcum præmittitur : « Sumite (*Marc. xiv*) : » deinde subinfertur : « Hoc est enim corpus meum. » Apud eundem de calicis hic ordo verborum est : « Accepto calice, gratias agens, dedit eis : et biberunt ex illo omnes. Et ait illis : Hic est sanguis meus. » Apud Apostolum præmittitur : « Accipite et manducate (*I Cor. xi*) : » deinde subinfertur : « Hoc est enim corpus meum. » Quoniam autem evangelistæ et Apostolus ordinem rerum et verborum, quo usus est Christus mutare potuerunt si forte curaverunt tantum aperire, quæ facta sunt et dicta, et non quo ordine sint facta vel dicta; propterea difficile est probare quod Christus his verbis mutationem fecit, sed indubitanter credendum est Christum hæc verba dixisse, et panem et vinum, aut cum hæc verba diceret, vel ante quando voluit, et sicut voluit, substantia- liter mutasse. A sacerdote autem, qui tantæ muta- tionis minister est, non auctor, sine verbis Christi C mysterium consecrationis nullatenus valet adimpleri; sicut baptismi sacramentum sine solemnibus forma verborum nullo modo valet administrari. Attende, quanta sit vis divinæ benedictionis; at- tende, quantum mirabiliter efficax sit virtus ejus. Valuit benedictio Dei primis parentibus, ad multi- plicandum genus humanum in fecunditate sexus illis collata (*Gen. i*). Valuit benedictio Dei Laban ad ejus bona multiplicanda. Virtute benedictionis Dei quinque panes in se mirabiliter multiplicati sunt (*Joan. v*). Verum hæc benedictio, de qua nunc agitur, non panem in suo genere multiplicavit, non in numero vel quantitate auxit, sed majori admi- ratione non mutata forma substantiam mutavit in D aliam substantiam: non quæ tunc esse inciperet, sed quæ et antea extitisset. « A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris (*Psal. cxvii*); » sed in oculis cordis, non in oculis carnis. Nam ab oculis carnis abscondita sunt hæc; oculis quoque humanæ rationis sunt clausa; sed solius fidei oculis mirabiliter conspicua. Stuporis magnitudo et vehe- mentia admirationis cum sine aliqua fide esse non possint, ipsam fidem sic permovent, ut pariter hoc miretur a Deo fieri, et ab homine credi. Utrumque enim mirabile est. Sicut enim a Deo mirabiliter efficitur sic ab hoc mirabiliter creditur. Unde qui non credunt hoc fieri, plus admirantur hoc credi. Utriusque autem rei, videlicet facti quod creditur,

et fidei qua creditur, unus est auctor Deus, utro- bique mirabilis, et in virtute facti, et in gratia fidei. Novitas autem tam miranda, tamque stupenda, quia super humanam est, nulla ratione posset credi, si alius tantæ novitatis auctor prædicaretur, quam is qui facit mirabilia magna solus; quid autem non potest, qui omnia potest? Quid non potest, cui subest, cum voluerit, posse? Qui vocat ea quæ non sunt; qui convertit ea quæ sunt, in ea quæ vult, et sicut vult, per innumeros conversionum modos ipsius voluntati subjectos. Qui convertit mare in aridam (*Psal. lxxv 104*); qui percutiens Ægyptios convertit in sanguinem flumina eorum (*Psa. lxxvii*); qui convertit cor eorum, ut odirent populum ejus (*Psal. civ*). Qui convertit virgam Moysi in serpen- tem, et serpentem in virgam restituit (*Exod. xiii*) qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum (*Psal. cxiii*), ille est, qui panem benedixit, et dixit : « Hoc est corpus meum (*Matth. xxvi*). Non relinquitur nobis locus ambigendi, vel de virtute facientis, vel de fide facti, vel de veritate dicti. Potens est enim opere et sermone, qui fecit, et dixit.

Et fregit.

Si virtute benedictionis mutatio panis in corpus Christi ante fractionem facta fuit, recte in altari, secundum morem ecclesiasticum panis prius benedicitur, et postea frangitur. Fractione autem corpus non minuitur, sed integrum in sua plenitudine conservatur. In veritate quidem dividitur, sed in sacramento; tamen indivisum manet in semetipso; cum per plures fractionum partitiones pluribus distribuitur, et in singulis totum invenitur, et a singulis totum percipitur: nec majus est in majore vel in minore minus; quia in majore parte vel minore totum pariter continetur, nec majus, nec minus. Hu- jus rei signum olim præcessit, cum plueret Dominus filiis Israel manna ad manducandum. Nam qui plus collegerat quam gomor, nec qui minus paraverat quam gomor, non habuit amplius quam gomor, nec reperit minus quam gomor. Sic enim scriptum est : « Nec qui plus collegerat habuit amplius; nec qui minus paraverat, reperit minus (*Exod. xvi*). » Et Apostolus ad Corinthios : « Qui multum, non abundavit, et qui modicum non minoravit (*I Cor. viii*). »

De præmissis : « Accepit, Benedixit, Fregit. »

Sicut placet tria hæc, acceptionem videlicet panis, benedictionem et fractionem, ad mysticam significationem, sive ad fidei morumve ædificationem trahi, singula per ordinem repetenda sunt, ut tota series rei gestæ sanctificationi nostræ proficiat et eruditioni.

De panis acceptione. — Naturæ nostræ susceptio non incongrue intelligitur quasi quædam panis acceptio. Accepit Christus, unde nos pasceret, cum per Inarnationis mysterium hominem sibi uniret, nostræ carnis fenam vertens in frumentum, ut nos cibaret ex adipe frumenti, et satiaret de medulla tritici. Nobis factus est granum tritici in corde bono seminandum

et uberius multiplicandum. Factus est nobis panis, qui cor hominis confirmaret; panis in cibo doctrius panis in exemplo vitæ, panis in omni dono spiritualis gratiæ, panis in omni consolatione nostræ miseræ; panis vitam nostram sustentans, et in labore vitæ nos confortans, ut in ejus fortitudine perveniamus ad montem Dei Horeb.

De benedictione. — Hic accepit benedictionem a Domino; et benedictionem dedit ipse sibi homini Deus. Dedit autem non solum, ut benedictus sit, sed ut benedicere possit omnes, qui benedixerint ei, quia benedicentes ei hæreditabunt terram. Benedictionem enim omnium gentium dedit illi Deus, et testamentum promissionis suæ confirmavit super caput ejus, in quo spineam coronam portavit, ut fieret pro nobis maledictum, sicut scriptum est: « Maledictus omnis qui pendet in ligno (Deut. xii). » Ab hominibus ergo maledictus est, et pro hominibus, sed a Deo benedictus. Sic enim scriptum est: « Maledicent et tu benedices (Psal. cxviii). » Testamentum quod disposuit Deus ad Abraham, confirmatum est in isto: « In semine tuo benedicentur omnes gentes (Gen. xii), » ut in illo benedici possint omnes gentes. Ille præ cæteris benedictus est in omni plenitudine gratiæ: et de plenitudine ejus nos omnes accepimus. Unguentum enim in capite descendit in barbam, barbam Aaron descendit et in oram vestimenti ejus, quoniam illic mandavit Dominus benedictionem (Psal. cxxxvii).

De fractione. — Utinam cognoscat nos Deus in benedictionibus suis, ut cognoscamus et nos eum in fractione panis. Fractio convenit distributioni. Fregit, ut multis daret, ut gratiam suam multis communicaret. Divisiones enim gratiarum sunt, et unusquisque proprium donum habet; alius sic, alius vero sic; alius plus, alius minus (I Cor. xii); alius sedet ad magnam mensam, alii sicut catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum (Matth. xv). Si Jesus non fregisset, quomodo vel mica ad nos perveniret? Fregit et distribuit. Dispersit, dedit pauperibus. Fregit per gratiam, ut suam et Patris frangeret iram. Dixit enim Deus, ut nos disperderet, « si non unicus electus ejus stetisset in confectione in conspectu ejus, ut averteret iram ejus (Psal. cv). » Stetit quidem et placavit per insuperabilem constantiam; in fractione stetit infractus. Verumtamen ipse fregit, dum spontaneus carnem suam passionibus quasi frangendam, hoc est, atterendam exposuit. Ibi confregit potentias arcuum: ibi confregit capita draconis, ibi confregit omnes inimicos nostros in ira sua. Ibi confregit secundum quemdam modum tabulas prioris testamenti ne simus sub lege. Ibi confregit jugum captivitatis nostræ. Denique totum fregit, a quo nos frangebamur, ut totum quæ in nobis fractum erat solidaret, et dimitteret eos, qui confracti sunt, liberos. Nos enim vincti eramus in mendicitate et ferro, et adhuc, bone Jesu, quamvis iram tuam freris, quamvis panem nobis in nostra mendici-

tate freris; tamen egestatem adhuc patimur, adhuc esurimus. Nempe tu dixisti: « Qui edunt me, adhuc esurient (Eccli. xxiv); » adhuc quidem, donec transeat iniquitas. Nondum enim non esuriunt: erit quando non esurient, neque sitient ultra. Interim autem die quotidie frange esurienti panem hunc. Hodie enim et quotidie aliquas micas colligimus, et quotidiano pane hodieque indigemus. « Panem nostrum quotidianum da nobis hodie (Luc. xi). » Nisi tu dederis, quis dabit nobis? In omni mendicitate nostra, egestate, paupertate, necessitate, tribulatione non est qui nobis panem frangat, non est qui reficiat, nisi tu, Deus noster. In omnibus consolationibus nostris micæ fracti panis colligimus, et utilitate sentimus, quam suavis est misericordia tua. Adhuc tamen indigemus, et per gustatam suavitatem quasi irritata fauce magis magisque esurimus.

Recapitulatio. — Si acceptio panis in cœna, et benedictio et fractio secundum mysticam significationem intelligi debent, juxta prædictum modum Christus panem accepit, quando hominem sibi univit benedixit, quando propter hominem seipsum sanctificavit; fregit, cum gratiam sanctificationis hominibus communicavit, juxta quod ipse dixit: « Pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate (Joan. xvii). » Nunc secundum ordinem verborum ad sequentia sermo procedat.

Dedit. — Fregit Jesus, et dedit discipulis suis; nec oportet inquirere quid dedit; ipse enim manifestat dicens: « Hoc est corpus meum. » Corpus ergo suum dedit, nec sine se. Ad hoc enim corpus assumpsit, ut se nobis daret. Nam in hoc natus est, ut testimonium perhiberet veritati, ut suscitans preces quas locuti sunt in nomine ejus prophætæ priores, impleret promissiones in exhibitione veritatis, secundum jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis (Luc. i). « O datum optimum, et donum perfectum, desursum descendens a Patre luminum (Jac. i). Christus datus est nobis ad induendum, edendum, ad offerendum, sicut indumentum, sicut alimentum, sicut pretium. Ad induendum quidem, sicut scriptum est: « Quicumque in Christo baptizati estis Christum induistis (Rom. viii). » Ad edendum sicut ipse nunc dicit: « Accipite et comedite. » Ad offerendum pro nobis, et a nobis. Pro nobis offerendum per amaritudinem passionis et mortis. A nobis offerendum, per commemorationem ejusdem passionis et mortis, sicut ipse instituit, dicens: « Hoc facite in meam commemorationem (I Cor. xii). » Hic autem dedisse memoratur, pro eo modo quo se dedit ad manducandum. Nunc autem quibus se dedit secundum hunc secundum modum, diligenter attendamus.

Discipulis suis. — Dans discipulis suis, qui præsentibus aderant, præmonstravit hujus sacramenti gratiam ad eos pertinere, qui in numero fuerint

discipulorum ejus. Qui ergo extra disciplinam sunt, A vit in eum Satanás. Prius ergo intraverat, mittendo in cor ejus cogitationem, qua traderet Christum. » Et infra: « Nunc autem post panem intravit ireum, non ad hoc, ut alienum tentaret, sed ut proprium possideret. Non autem, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit. Intelligendum enim, quod jam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis et sanguinis sui, ubi et ipse Judas erat, sicut divus Lucas evidentissime narrat: ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis, apertissime Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suam exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem. » Propter tres causas prædictas, sive quascunque alias, esus veri Agni post mortem Christi in Ecclesia frequentandus, ante ejusdem mortem est institutus, et ipso utendi modo quo utendum est, mox in usum assumptus. Ipso autem naturæ ordine, et quasi vescendi lege, esus typici agni mortem ipsius hostiæ quam præcedere non debuit, quia nec potuit, secutus est; et hostiam jam mortuam comedere, non solum secundum naturam, sed etiam secundum legem, solemne erat. Et quamvis ejus mors liberatoris mortem posset significare, non poterat tamen vel mors vel esus ejus, qui morte et esu consumebatur, vel vitam dare, vel a morte liberare. At esus veri Agni, non secundum ordinem vel legis vel naturæ, sed secundum quemdam ordinem gratiæ, ejusdem mortem præcessit, ut hostia adhuc viva, et mox moritura, denuoque victura, ordinem gratiæ indicaret, quam operatur in nobis, cujus virtute vivificandi sumus, ut

ET ACCIPITE. Verba præmissa: « Accepit Jesus panem, » etc., usque ad verbum, « Accipite, » verba sunt evangelistæ (*Matth. xxvi*), quibus refertur quid fecerit Jesus: et mox subjungitur quod dixit: « Accipite, » inquit. Illi recte dicuntur accipere, quibus dicit, Accipite, quibus ipse dat, quibus accipiendi licentiam præstat auctoritas tribuentis, non præsumptio propriæ voluntatis. Nam qui impudenter et irreverenter se ingerunt, magis rapiunt quam accipiunt: ut contra eorum præsumptionem dictum videatur, « Accipite: » cum præmissum sit, eum B dedisse. Unde cum hoc sacramentum dispensatur indignis, magis capitur, quam datur: quia accipiendi licentia eis non præstatur, quibus accipere non licet. Non enim habent potestatem accipiendi, sicut scriptum est: « Habemus altare, de quo edere potestatem non habent, qui tabernaculo deserviunt (*Hebr. xiii*). » Veruntamen secundum quemdam modum dici potest, et indignis dari, et ab indignis accipi: sed accipi, sicut gladium accipiunt illi, de quibus dicitur: « Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt (*Mat h. xxvi*). » Quicumque enim potestatem judicandi, quæ per gladium potest significari, non sibi traditam a superiori potestate, sed per se, id est sua præsumptione accipiunt, hi gladio peribunt; quia acceptionis præsumptionem in iudicium sibi convertunt. C

ET COMEDITE. Hoc sacrificium a Domino institutum est, non solum ad offerendum, sed et ad comedendum. Propter quod nunc dicitur: « Comedite. » Nam de hoc offerendo apud Lucam et Apostolum dicitur, qui dominum referunt dixisse: « Hoc facite in meam commemorationem (*Luc. xxii; I. Cor. xi*). Typicus agnus prius occiditur, quam comeditur, morte sua et esu veri Agni mortem significans, et esum. Veruntamen verus Agnus comeditur, priusquam occiditur. Ante passionem quippe Christi institui debuit novum sacrificium; quia et ante vetus erat finiendum. Nam quod post passionem Christi non debuit iterari, ante passionem oportuit terminari. At ubi vetus sacrificium accepit terminum, mox novum debuit suæ institutionis habere principium. Ante passionem item Christi, virtute hujus sacramenti muniendi erant discipuli, qui scandalum in morte Christi erant passuri, ne fides eorum omnino deficeret, ne tentator, qui eos expectavit, quasi victor de victis triumpharet. Denique, dum adhuc Judas inter discipulos erat, ponendum erat exemplum in posterum valiturum, de malis in Ecclesia tolerandis, dum occulti sunt. Nam quod Judas a Domino toleratus, quia non est accusatus, sacramentum corporis et sanguinis sui acceperit, manifestum est, tum ex verbis Lucæ evangelistæ, tum ex verbis beati Augustini, qui in sermone 62 super Joannem hæc verba ponit, dicens: « Post panem tunc introi-

vit in eum Satanás. Prius ergo intraverat, mittendo in cor ejus cogitationem, qua traderet Christum. » Et infra: « Nunc autem post panem intravit ireum, non ad hoc, ut alienum tentaret, sed ut proprium possideret. Non autem, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit. Intelligendum enim, quod jam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis et sanguinis sui, ubi et ipse Judas erat, sicut divus Lucas evidentissime narrat: ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis, apertissime Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suam exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem. » Propter tres causas prædictas, sive quascunque alias, esus veri Agni post mortem Christi in Ecclesia frequentandus, ante ejusdem mortem est institutus, et ipso utendi modo quo utendum est, mox in usum assumptus. Ipso autem naturæ ordine, et quasi vescendi lege, esus typici agni mortem ipsius hostiæ quam præcedere non debuit, quia nec potuit, secutus est; et hostiam jam mortuam comedere, non solum secundum naturam, sed etiam secundum legem, solemne erat. Et quamvis ejus mors liberatoris mortem posset significare, non poterat tamen vel mors vel esus ejus, qui morte et esu consumebatur, vel vitam dare, vel a morte liberare. At esus veri Agni, non secundum ordinem vel legis vel naturæ, sed secundum quemdam ordinem gratiæ, ejusdem mortem præcessit, ut hostia adhuc viva, et mox moritura, denuoque victura, ordinem gratiæ indicaret, quam operatur in nobis, cujus virtute vivificandi sumus, ut

HOEC EST CORPUS MEUM.

Quid fecerit Jesus Christus, dicendo ostendit, et virtutem operis sui verbo annuntiat. Fecit enim et dixit: « Hoc est corpus meum (*Matth. xxvi*). » At in rerum creatione dixit et fecit. Nam cum creanda esset lux, dixit Deus: « Fiat lux, et facta est lux (*Gen. i*): » factaque luce non legitur dixisse, hæc est lux, nec enim oportuit, quia virtus dicentis manifestata est per evidentiam operis sequentis et obsequentis, eratque verbum occultum, donec palam fieret per apparentis indicium operis. Cum diceret ut fierent, repente exstiterunt, quæ facta sunt, et in rebus factis innotuit, quod facturus dixisset, qui potens erat, ut dicendo faceret. Ille enim modo invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus (*Rom. i*). In rebus itaque creatis virtus Dei, qua præcipit ipse ut fierent quæ facta sunt, intelligitur, et quodammodo conspicitur; in hac autem mutatione tam miranda longe aliter est. Factum enim tam occultum, et ab humana cognitione tam remotum, non

salutis in sacrificandi religione constituentium futuræ dispensationi serriret, valitura postmodum ad fidem omnium morte unius hostiæ de morte liberandorum, homini in melius mutando. Data est lex, et ipsa in melius mutanda, quæ carnali homini sic contemperata est et conformata, ut infirmitati ejus condescenderet, et quasi cum infirmo infirmaretur. Homo enim secundum carnem ambulans, quasi tantum caro erat, carnalia sapiens, et ea quæ spiritus sunt ignorans. Per legem autem deducendus erat de carnali sensu et carnali affectu ad spirituale sensum et spirituale affectum, ut qui caro erat desineret esse caro, et spiritualiter Deo adherens, unus spiritus esset. Hæc in utero hominis de carne in spiritum figurata est, in mutatione legis de littera in spiritum. In littera autem, hoc est in carnalibus observantiis ad litteram pertinentibus, contemperata est lex infirma homini infirma. Sed cum de infirmitate sua convalesceret homo, mutata est lex in melius, cum proficiente proficiens, et de imo ad altiora conscendens, sicut scriptum est. « Cum elevarentur animalia de terra, elevabantur pariter et rotæ (Ezech. 1). »

De mystica significatione legalis hostiæ.

Mystica legis significatio in carnalibus sacrificiis tria principaliter figurabat, hominis culpam, et pro culpa poenam, et liberationis gratiam. In carnalibus enim sacrificiis demonstratus est homo sibi, qualis esset per peccatum, et quali poena dignus propter peccatum. Nam cum per inobedientiæ culpam esset reus mortis, et per Dei sententiam morti addictus, et i leo debitor mortis, per legem tamen non est admonitus seipsum occidere, non pensionem propriæ mortis quamvis debitam exsolvere, sed jussus est homo quasi pretium redemptionis suæ offerre. Digne æstimatus est sicut oves occisionis, quia per insipientiam pecudi similis erat, et morte dignus magis quam pecus, quod pro ipso occidebatur. Videsne homo, qui ad imaginem et similitudinem Dei factus es, quantum depretiatus es, quam vilis factus es? Si ad indignitatem, in quam a facie oculorum Dei projectus es, respicias, quasi digna æstimatio, justumque pretium tuum est hircus vel aries, vel aliud animal, dummodo mundum sit. In hoc enim modicum quid honoris tibi forte delatum est, quod n. un. dum animal juberis offerre; an magis et hoc ad tuam confusionem pertinet, quod animal pro te oblatum dicitur mundum, cum sis ipse immundus? Nam per sacrificium ideo purgari indiges, quia immundus es. Quod si ad priistinam dignitatem primæ conditionis tuæ respicias, non jam erit pretium tuum hircus vel aries, quibus per insipientiam assimilatus es, ex quo primum deformatus es; sed unigenitus Filius Dei, per quem Dei imago in te formata est; ipse enim erit pretium tuum, cujus sanguine redimendus es, ut reformetur in te imago Dei per eundem Filium, qui est imago Dei invisibilis. In pecudibus ergo insipientibus hominis vice oblati, et

A quasi morte vicaria pro homine mactatis, demonstratus est homo sibi, qualis esset per culpam, et quia morte dignus propter culpam. Ibi enim poterat homo, si tamen homo esset, et omnino pecus non esset, admoneri dejectionis et mortalis conditionis suæ, ut corde inflammato et renibus commutatis per poenitentiam compunctus ad Deum rediret, et nunquam discedens cum Deo semper esset, dicens: « Inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt; ad nihilum redactus sum et nescivi. Ut pecus factus sum apud te, et ego semper tecum (Psal. LXXI). » Quod autem secundum aliam translationem usitatus dicitur, « Ut jumentum factus sum apud te (ibid.), » illi loco psalmi consonat, ubi scriptum est: « Homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (Psal. XLVII). » Non solum autem ad cognitionem conditionis suæ erudiri poterat homo in mactatis pro se hostiis, sed et forma poenitentiae et emendatio vite ei latenter insinuata est, et de morte animalium, et natura eorum, quædam similitudo spiritualis vite, vel spiritualis mortis ei intimata est. Mortis quidem, ut in se mactaret veterem vitam, ne deinceps esset lascivus et petulans ut hircus, non detrectans jugum obedientiæ ut taurus cervicosus, non conibus elationis armatus ut aries; quia Deus cornua peccatorum confringit: non denique carnalis esset, aut animalis, sed spiritualis spiritualiter omnia examinans, et nihil pecuale in se habens, sed omnem irrationabilem sensum et bestialem affectum in semetipso mortificando mactans. Exemplum quoque spiritualis vite de natura animalium homini proponebatur, ut per discretionem unguam funderet, sciens quid sit inter dextram et sinistram, quid liceat, quid deceat, quid expediat, et per devotionem et custodiam mandatorum Dei semper ruminaret quasi cibum suum legem Dei sui, et in moribus suis componendis, de simplicitate et mansuetudine, calore et patientia animalium, formaretur ad similitudinem in se studia virtutum. Sic sic post peccatum subdidit Deus hominem magisterio brutorum animalium ad verecundiam ejus, ut quasi in schola nescientium ordinem vite addiscat homo vitam componere, et mores ordinare. Hinc ad scholam fornicæ mittitur homo ad discendam sapientiam, apud Salomonem dicentem: « Vade, piger, ad fornicam, et considera vias ejus, et discite sapientiam » etc. (Prov. vi.) Sic sic hominem humiliavit Deus, qui est ante sæcula. Ab initio quidem gloria et honore coronavit eum, et constituit eum super opera manuum suarum. Omnia subjecit sub pedibus ejus, oves et boves universas, insuper et pecora campi (Psal. viii). Nunc autem perdidit eum confusione, et qui paulominus minoratus est ab angelis, nunc pecoribus campi inferior invenitur. Jubetur homo pro se agnum immolare, ad figurandam gratiam liberationis, et misericordiam liberatoris, qui per mortem hominem a culpa et morte liberaret. Homini enim insipientia, id est

dicit: « Non bibam a modo de hoc gemine vitis » (*Matth. xxvi*), etc. Calicis autem acceptio, per mysticam significationem rei mox futuræ, intelligi potest mortis perferendæ prompta devotio, voluntariaque susceptio. De quo calice Dominus interrogat filios Zebedæi, dicens: « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? » (*Matth. xx.*) » Calicem ergo accepit, quia mortem sponte suscepit. « Oblatus est » enim, quia ipse voluit (*Psal. lxxi*). » Calicis autem nomine significari potest, non solum vas quod continet, sed et illud quod interius continetur, sicut e diverso poculi nomine significari solet id quod continet, et non solum quod continetur. Gratias egit. Sicut præfiximus, in acceptione calicis scribit **M**atthæus, Dominum gratias egisse, et non exprimit, eum benedixisse, sicut in acceptione panis scribit, eum benedixisse, et non exprimit, eum gratias egisse. Hinc alicui videri potest, alterum pro altero indifferenter poni; maxime ex eo quod in acceptione panis, ubi ab uno evangelista ponitur, « Benedixit » (*Matth. xxvi*), » ab altero ponitur, « gratias egit » (*Marc. xiv*). Gratiarum quidem actio benedictio dici potest. Nam et Deum benedicimus, cum de collatis beneficiis gratias ei referimus. Omnis gratiarum actio causam respicit beneficii. Sed licet prius sit, gratiam conferre, quam referre; nonnunquam tamen pro certitudine rei futuræ, gratiarum actione beneficium prævenitur. Sciens ergo Christus, quanta sit gratia hujus ineffabilis sacramenti, quantaque bona hinc ab ipso nobis sint conferenda; sciens quoque quanta mala mox ab ipso pro nobis perferenda, pro utraque causa gratias Patri agit, videlicet pro bonis præstandis et pro malis tolerandis. Utraque enim nobis prosunt. In tantum nos amat Jesus Christus, ut pro nostris bonis gratias agat tanquam pro suis, et bona utique nostra non sunt nisi ejus dona; ipse tamen qui dona tribuit, gratias agit, sicut solet, qui accipit. Reputat enim sibi dari, et a se gratias deberi, cum nobis præstatur. Instar enim muneris habet accepisse, cum dederit. Hoc autem facit intima illa charitas, per quam nos sibi jungit, ut membra, et, ut accipiat in nobis quidquid dederit nobis. Propter quod ad ipsum, qui dona dedit hominibus, Propheta loquitur, et dicit: « Accepisti dona in hominibus » (*Psal. lxxvii*). » Gratias ergo agit pro bonis nostris, donis suis; erudiens nos, ut nos gratiam referamus pro donis suis, bonis nostris. Gratias agit pro flagellis iniquitatis alienæ, erudiens nos, ne murmuremus inter flagella iniquitatis propriæ. Gratias agit pro salute mundi, quam humano generi dare disposuit, dans carnem suam in cibum et sanguinem suum in potum, ut repleat in bonis desiderium nostrum; dans seipsum in pretium, ut redimat de interitu vitam nostram. Gratias ergo agit pro nobis, ut prædictum est. Quid ergo est? Nonne et pro se, cui datum sit mundum redimere, ut in nomine ejus omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, et infernorum (*Phillip. ii*)? Quid enim habet etiam filius Virginis, quod non acceperit?

A Sicut enim Filius Dei dignatione filius hominis est: ita filius hominis per gratiam Filius Dei est non sic tamen, quasi filius adoptivus, vel quasi de non filio in filium adoptatus, sed, sicut Apostolus dicit: « Prædestinatus filius in virtute » (*Rom. i*). » Quibus verbis gratias egerit, aut pro nobis, aut pro se, non apparet; quia evangelista non exprimit. Si credendum est verbis eum gratias egisse, aut his ipsius verbis forte usus est, Gratias ago, aut aliis similem vim habentibus, sicut in alio loco, ubi exultans spiritu dicit: « Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ » (*Matth. ii*). »

Et dedit « illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. » Primo ostenditur, quid dederit, deinde ad quid dederit. Ad bibendum ergo dedit, et dixit: « Bibite ex hoc omnes » (*Matth. xxvi*). » Quod dicit « ex hoc, » sic intelligi potest: Ex hoc nunc, id est amodo, ut initium tantæ gratiæ, tantique muneris demonstratur; vel magis sic: Ex hoc calice, vel ex hoc, quod do. Quod autem non dicit: Bibite hunc, vel ex hoc, quasi quod partis est indicans, referri potest ad partitionem gratiarum, qualis in fractione demonstratur. Calix enim, dum digne bibitur, non omnibus omnia confert, sed singulis singula; aliis tentationes levigans, aliis virtutes augens, modisque aliis innumerabilibus largiens singulis, prout unicuique opus est: et ut nemo relinquatur, omnes vocat. Ad hunc enim calicem omnes fideles communiter vocantur: communio enim fidelium est. Mors illi est, quicumque non bibit; et, ut ait Apostolus, judicium est illi, quicumque indigne bibit. Quid ergo fornicator faciat, vel adulter, vel quicumque mortali peccato implicatus est, si indigne bibit, vel si omnino non bibit? Utrobique periculum mortis est, quia ipse mortuus est. Quid ergo faciat? Hoc enim, qui ejusmodi sunt, inquirunt. Consilium salutis in promptu est acquiescere volenti. Convertatur et vivat: et inter geminum mortis periculum vitam mediam eligat, seipsum probans et dijudicans: et sic de pane hoc edat, et de calice bibat.

HIC EST SANGUIS MEVS NOVI TESTAMENTI.

Hic ostenditur, quid dederit, et sicut catholica credit Ecclesia, intelligenda est mutatio facta vini in sanguinem Christi, in sanguinem uvæ meracissimum. De quo sanguine sive vino (nam vinum per significationem sanguis dicitur, sicut scriptum est: « Lavabit vino stolam suam, et sanguine uvæ pallum suum ») [*Gen. xlix*], » dicit, « hic est, inquit, sanguis meus: » Sanguis » per naturæ veritatem, non per alicujus significationis solam similitudinem; « meus » autem per proprietatem; non sanguis hircorum aut vitulorum, qualis in veteri Testamento, magis fundi solebat, quam potari: at « hic est sanguis meus novi Testamenti. » Marcus similiter dicit: **L**ucas vero: « Hic est calix novum Testamentum in meo sanguine » (*Luc. xxii*). » Paulus pene similiter: « Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine » (*I Cor. xi*). » Ergo secundam Matthæum et Marcum, « hic est sanguis novi Testamenti; » se-

ctis apparet, novis superventibus, vetustissima veterum sic esse comedenda, ut in oblatione novi sacrificii, et communione cœlestis mensæ, et participatione spiritualis alimonix, renovetur sacrificandi forma, quæ a sacrificio Melchisedech cœpisse dignoscitur, lege antiquior, et legali sacrificandi ritu longe dignior. Reprobatis itaque carnalibus sacrificiis, et tanquam veteribus longe projectis, panis et vinum sicut vetustissima veterum a nobis sunt offerenda, et spiritualiter comedenda.

Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem.

Post interrogationem ad Dominum ab apostolis factam: « Ubi vis, paremus tibi pascha (*Matth. xxvi*), » parantibus illis et jam cœnantibus, etsi non sufficeret cibus ille, paravit Dominus cibum illorum; quoniam ita est præparatio ejus. Paravit autem sic. Accepit enim panem, et benedixit, etc. Accepit, sicut in Canone missæ scriptum est, quamvis in nullo Evangeliorum hoc legatur, « in sanctas ac venerabiles manus suas. » Verbum « Accepit, » proprietate suæ significationis, quasi manifeste indicat, cum manibus accepisse: sic enim accipimus, cum manibus quidpiam capimus. Quid acceperit, ostenditur ex eo quod subjungitur. Panem utique accepit, adhuc ante acceptionem speciem et substantiam panis habentem, panem in veram Christi carnem potenti virtute mirabiliter mutandum. Sicut creditur, panem azymum accepit. Nam quarta decima die primi mensis abjecto fermento agnus immolabatur ad vesperam. Hinc consuevit Ecclesia panem azymum, non fermentatum, offerre. Dicuntur tamen Græci fermentatum, et non azymum, ne judaizare videantur, offerre. In azymo autem pane figura erat veritatis, secundum quod Apostolus dicit: « Itaque epulemur, non in fermento malitiæ et nequitix, sed in azymis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v*). » Figura autem, prout Græcis videri existimatur, veniente veritate cessare debuit, ut azymum non offeramus, ne sicut Judæi, in azymis pascha celebrare videamur.

Contra rationem Græcorum.

Romana Ecclesia azymum offerre prælegit, exemplum Christi secuta: qui novum pascha inchoans, novi sacramenti mysterium in azymo pane initiasse existimatur. Nec prædicta ratio Græcorum eam habet violentiam, ut nos cogere possit fermentatum offerre, ne, scilicet post acceptam gratiam veritatis, umbris figurarum una cum Judæis inservire videamur. Quamvis enim veritas jam advenerit, non omnis tamen signorum et figurarum religio usquequaque in Novo Testamento cessavit. Nam ignis et aqua, thus, vinum et oleum, unctiones regum et sacerdotum, et multa alia, quæ in Veteri Testamento in usu erant, aliquidque mysticum figurabant, nunc quoque, ad magnificandum divini cultus honorem, rerumque spiritualium virtutem significandam, sacramentis et sacramentalibus adhiberi solent. Et donec sacramenta nobis necessaria sunt, figuræ et signa non omnino reprobari possunt.

A Nam ipsa sacramenta signa quædam sunt. Reges et sacerdotes inungimus, thus adolemus, in aquis abluimur et sanctificamur, vinum offerimus et libamus, nec tamen judaizamus, nec hoc agentes judaizare intendimus. Nec ideo ista respuenda sunt, ne Judæis favere vel consentire videamur.

De eo quod in Amos scriptum est: « Sacrificate de fermentato laudem. »

Quod in Amos scriptum est: « Sacrificate de fermentato laudem (*Amos iv*), » nec pro Græcis facit, nec nostræ consuetudini adversatur. Pro laude vero, ut dicit B. Hieronymus, eucharistiam, id est gratiarum actionem interpretatus est Aquila; quasi dicat: Immolate de fermento eucharistiam. Hoc autem non præcipiendo, sed quasi exprobrando, a Domino per prophetam dici manifestum est, tum ex tenore eorum, quæ præmissa sunt et sequuntur; tum etiam ex lege Moysi. Fermentum enim, juxta præceptum Moysi, Deo penitus non offertur. In Amos autem sic scriptum est: « Venite ad Bethel, et impie agite ad Galgala; et multiplicare prævaricationem (*ibid.*). » Impie agere, et multiplicare prævaricationem: venire ad Bethel et ad Galgala, omnia hæc mala sunt, et magis prohibenda quam præcipienda. Bethel enim et Galgala loca erant idololatriæ. Per Osee enim loquitur Dominus, dicens: « Omnes nequitix eorum in Galgala (*Ose. ix*). » Et rursus in eodem: « Frustra erant in Galgal, bobus immolantes (*Ose. xii*). » In Bethel autem posuit Jeroboam vitulum aureum, a populo adorandum. Venire ergo ad Bethel et ad Galgala, adorandi animo, malum erat, et quasi cum indignatione permittentis et prohibere nolentis dicitur: « Venite ad Bethel: » post quædam alia mala, quæ in Amos propheta numerantur, et quasi præcipi videntur, subinfertur: « Sacrificate de fermento laudem; et vocate voluntarias oblationes, et annuntiate. Sic enim voluistis, filii Israel, dicit Dominus. Unde et ego dedi vobis stuporem dentium, in cunctis urbibus vestris, et indigentiam panum in omnibus locis vestris (*Amos iv*). » Nonnunquam autem in prophetis per imperativum modum aliqua quasi imperari videntur, quæ tamen non imperantur, sed ex circumstantiis Scripturæ, et ex ipso modo loquendi, magis prohibenda quam facienda monstrantur. Tale est illud quod ad Joel dicitur: « Quod facis fac citius (*Joan. xiii*). » Tale est apud Isaiam: « Inite consilium et dissipabitur; loquimini verbum, et non flet (*Isa. viii*). » Tale est quoque illud, de quo nunc agitur: « Sacrificate de fermento laudem. » Sancta itaque Romana Ecclesia formam conficiendi in azymo pane, quam Christus creditur introduxisse, mutare non præsumpsit, sed eam, tanta auctoritate subnixâ, immobiliter servare voluit.

Quædam a diversis diverse proponuntur.

Apud Matthæum legitur: « Accepit panem et benedixit (*Matth. xxvi*). » Apud Lucam vero sic: « Accepto pane, gratias egit, et fregit (*Luc. xxii*). » In Epistola ad Corinthios, sic: « Accepit panem, et

veritatis aperitur. Ne quis putet per significationem a Christo de aliquo dici : « Illic est sanguis meus, » manifeste ab ipso ostenditur, quid dixerit, quid intellexerit, quid a nobis credi voluerit. Nec licet nobis quasi per simplicitatem ignorare quid intellexerit, cum necesse nobis sit, et id credere quod in his verbis intellexit, et id consteri quod dixit. In hoc enim communis fidei articulo et publicæ confessionis testimonio non sufficit simpliciter credere, verum esse, quod Christus his verbis dixit, quidquid in his intellexerit, non intellecto scilicet quid dixerit; sed intelligentia et fides verborum tanto exactius a nobis requiritur, quanto clarius et expressius, quod credi oportet, a Christodicitur. Res enim licet occulta, ut in veritate est, ita parit et inculcatur, ut ignorantia omnino non habeat excusationem, et impietas vix inveniat erroris occasionem. Dixit enim : « Illic est sanguis meus novi testamenti, » et inculcat, « qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum (Luc. xxii). » Ac si diceret. Hoc quod vobis do ad bibendum sub specie vini, secundum naturam vinum non est, sed secundum veritatem meus sanguis est, et ille ipse sanguis, qui pro multis effundetur.

Hæc sit ergo fides nostra, hæc sit confessio nostra : illum eundem sanguinem nobis dari in potum, quem indubitanter, credimus pro nobis fuisse effusum Lucas dicit : « Qui pro vobis effundetur, » tanquam pro solis discipulis dictum sit. Matthæus dicit : « Qui pro multis effundetur (Matth. xxvi). » Quæ quamvis videantur diversa, non sunt tamen adversa. Pie enim credi potest, Christum utrumque, dixisse, vel alterum separatim post alterum, vel alterum in altero intelligendum. Quodam enim modo dicitur, quod in dicto intelligitur. Illud movere nos potest, quod Apostolus dicit : « Christus pro omnibus mortuus est (Rom. vi) : » cum dicat, non pro omnibus, sed pro multis sanguinem suum fusum iri. Sed alter videtur attendere eventum definitæ utilitatis; alter sufficientiam infinitæ virtutis. Nam quantum in ipso sanguine est, tam potens est ad redemptionem, ut omnibus sufficere possit ad salutem; tam incomparabilis ad pretium, ut eo reparari possit totum genus humanum. Pretiosior est enim omni æstimatione redimendorum, et quanto libet numero captivorum. At qui male vivendo sanguinem testamenti pollutum ducunt, quia sacramentum redemptionis vilipendunt, communis gratiæ beneficium non percipiunt. A Christo enim non redimuntur, qui a communione generalis gratiæ sponte eximuntur, sicut scriptum est : « Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Frater non redimit (Psal. xlviii). » Quæ ergo utilitas in sanguine Christi, his qui descendunt in corruptionem? Bonum erat illis, si nati non fuissent. Bonum erat illis, si sanguis Christi effusus non esset. Erit enim sanguis hic in testimonium illis : « Accessistis, inquit Apostolus, ad sanguinis asperisionem, melius loquentem quam

Abel (Hebr. xii). » Pro illis sane, qui accesserint, loquitur hic sanguis ad indulgentiam; verumtamen contra malos ad vindictam. Ergo non omnibus prodest sanguis effusus ad remissionem peccatorum, sed multis. Propterea dictum est : « Pro multis effundetur in remissionem peccatorum (Matth. xxvi). » Non te moveat, quod scriptum est : « Pauci sunt electi (Matth. xx), » quasi non pro multis fundatur, qui solis prosit electis. Licet enim pauci dicantur electi, comparatione multitudinis peccatorum; multi tamen sunt, et super arenam multiplicandi. Nam sicut scriptum est : « Multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno cælorum (Matth. viii). » Item : « Effundetur, inquit, in remissionem peccatorum, » Qui sanguinem Christi fuderunt, non hoc agebant, non hoc cogitabant, ut tollerentur peccata mundi. Quantum enim in ipsis fuit, magis operati sunt suam perditionem, quam nostram salutem; magis sibi damnationem, quam nobis remissionem. Attamen salutiferæ dispensationi necientes servierunt. Salus enim mundi, quæ secuta est, nec eorum virtutis fuit, nec voluntatis, nec intentionis, nec operis; sed Dei virtutis, et voluntatis, et intentionis, et operis. In illa enim effusione sanguinis non solum operata est persequentium iniquitas; sed operata est et Salvatoris charitas. Sed iniquitas effecit opus iniquitatis; charitas perfecit opus charitatis. Non iniquitas, sed charitas operata est salutem, iniquitas tamen Christi sanguinem fudit, et sese effudit, ut sciret homo, quantum diligeretur a Deo, qui proprio Filio suo non pepercit (Rom. viii). « Sic enim Deus dilexit mundum, ut unigenitum suum daret (Joan. iii). » Qui quidem unigenitus oblatus est, non quia Judæus, potuit, sed quia ipse voluit; qui cum dilexisset suos, in finem dilexit eos. Finis est mors pro inimicis suscepta. Hic est finis omnis consummationis; finis consummati amoris. Majorem enim charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv). Hæc Christi charitas in morte Christi violentior fuit, quam Judæorum iniquitas, nec potuit et iniquitas, nisi quantum permisit charitas. Judas Christum, vel Judæus morti tradidit, et hoc maligna iniquitate. Tradidit Pater Filium, tradidit et se Filius : et hoc ex charitate. Nec traditio nis rea est charitas; sed innocens est, etiam in morte Christi. Soli enim charitati licet, quidquid libet impune. Sola Deum cogere potest, quasi imperiosa charitas. Hæc de cælo Deum deposuit, hæc in cruce posuit; hæc tam innocenter, quam salubriter, sanguinem Christi fudit in remissionem peccatorum. Ergo tota gratiarum actio pro salute mundi charitati debetur; quæ ita nos urget violentia suæ rationis, ut par sit, nos tantum Christum diligere, quantum Judæus potuit odisse. Humanum forte dico, propter infirmitatem cordis nostri. Indignus est enim amici nomine, qui minus diligit, quam inimicus odit. Indignus est remissione peccatorum, qui sic

crationem. Sed dici potest, quod potuerint omnia, A vel quædam simul fieri, quod non potuerit nisi distincte dici. Ordo autem verborum, quo utuntur Mattheus, et Marcus, et Apostolus insinuare videtur mutationem factam esse ante dictionem horum verborum, « hoc est corpus meum, » vel « hic est sanguis meus (*ibid.*). » Apud Matthæum quippe præmittitur : « Accipite et comedite; » quod utique accipiendum est de eo quod Dominus accipi voluit, et comedi. Apud eundem præmittitur : « Bibite ex hoc omnes; » deinde subjungitur : « Hic est enim sanguis meus. » Cum autem dictum sit, quod a discipulis Dominus bibi voluit, apud Marcum præmittitur : « Sumite (*Marc. xiv.*) : » deinde subinfertur : « Hoc est enim corpus meum. » Apud eundem de calice hic ordo verborum est : « Accepto calice, gratias agens, dedit eis : et biberunt ex illo omnes. Et ait illis : Hic est sanguis meus. » Apud Apostolum præmittitur : « Accipite et manducate (*I Cor. xi.*) : » deinde subinfertur : « Hoc est enim corpus meum. » Quoniam autem evangelistæ et Apostolus ordinem rerum et verborum, quo usus est Christus mutare potuerunt si forte curaverunt tantum aperire, quæ facta sunt et dicta, et non quo ordine sint facta vel dicta; propterea difficile est probare quod Christus his verbis mutationem fecit, sed indubitanter credendum est Christum hæc verba dixisse, et panem et vinum, aut cum hæc verba diceret, vel ante quando voluit, et sicut voluit, substantialiter mutasse. A sacerdote autem, qui tantæ mutationis minister est, non auctor, sine verbis Christi B mysterium consecrationis nullatenus valet adimpleri; sicut baptismi sacramentum sine solemniforma verborum nullo modo valet administrari. Attende, quanta sit vis divinæ benedictionis; attende, quantum mirabiliter efficax sit virtus ejus. Valuit benedictio Dei primis parentibus, ad multiplicandum genus humanum in fecunditate sexus illis collata (*Gen. i.*). Valuit benedictio Dei Laban ad ejus bona multiplicanda. Virtute benedictionis Dei quinque panes in se mirabiliter multiplicati sunt (*Joan. v.*). Verum hæc benedictio, de qua nunc agitur, non panem in suo genere multiplicavit, non in numero vel quantitate auxit, sed majori admiratione non mutata forma substantiam mutavit in D aliam substantiam: non quæ tunc esse inciperet, sed quæ et antea extitisset. « A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris (*Psal. cxvii.*) »; sed in oculis cordis, non in oculis carnis. Nam ab oculis carnis abscondita sunt hæc; oculis quoque humanæ rationis sunt clausa; sed solius fidei oculis mirabiliter conspicua. Stuporis magnitudo et vehementia admirationis cum sine aliqua fide esse non possint, ipsam fidem sic permovent, ut pariter hoc miretur a Deo fieri, et ab homine credi. Utrumque enim mirabile est. Sicut enim a Deo mirabiliter efficitur sic ab hoc mirabiliter creditur. Unde qui non credunt hoc fieri, plus admirantur hoc credi. Utriusque autem rei, videlicet facti quod creditur,

et fidei quæ creditur, unus est auctor Deus, utrobique mirabilis, et in virtute facti, et in gratia fidei. Novitas autem tam miranda, tamque stupenda, quia super humanam est, nulla ratione posset credi, si alius tantæ novitatis auctor prædicaretur, quam is qui facit mirabilia magna solus; quid autem non potest, qui omnia potest? Quid non potest, cui subest, cum voluerit, posse? Qui vocat ea quæ non sunt; qui convertit ea quæ sunt, in ea quæ vult, et sicut vult, per innumeros conversionum modos ipsius voluntati subjectos. Qui convertit mare in aridam (*Psal. lxxv.*); qui percussus Ægyptios convertit in sanguinem flumina eorum (*Psa. lxxvii.*); qui convertit cor eorum, ut odirent populum ejus (*Psal. civ.*). Qui convertit virgam Moysi in serpentem, et serpentem in virgam restituit (*Exod. ix.*) qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum (*Psal. cxiii.*), ille est, qui panem benedixit, et dixit : « Hoc est corpus meum (*Matth. xxvi.*). Non relinquitur nobis locus ambigendi, vel de virtute facientis, vel de fide facti, vel de veritate dicti. Potens est enim opere et sermone, qui fecit, et dixit.

Et fregit.

Si virtute benedictionis mutatio panis in corpus Christi ante fractionem facta fuit, recte in altari, secundum morem ecclesiasticum panis prius benedicitur, et postea frangitur. Fractione autem corpus non minuitur, sed integrum in sua plenitudine conservatur. In veritate quidem dividitur, sed in sacramento; tamen indivisum manet in semetipso; cum per plures fractionum partitiones pluribus distribuitur, et in singulis totum invenitur, et a singulis totum percipitur: nec majus est in majore vel in minore minus; quia in majore parte vel minore totum pariter continetur, nec majus, nec minus. Hujus rei signum olim præcessit, cum plueret Dominus filiis Israel manna ad manducandum. Nam qui plus collegerat quam gomor, nec qui minus paraverat quam gomor, non habuit amplius quam gomor, nec reperit minus quam gomor. Sic enim scriptum est : « Nec qui plus collegerat habuit amplius; nec qui minus paraverat, reperit minus (*Exod. xv.*). » Et Apostolus ad Corinthios : « Qui multum, non abundavit, et qui modicum non minoravit (*II Cor. viii.*). »

De præmissis : « Accepit, Benedixit, Fregit. »

Sicut placet tria hæc, acceptionem videlicet panis, benedictionem et fractionem, ad mysticam significationem, sive ad fidei morumve ædificationem trahi, singula per ordinem repetenda sunt, et tota series rei gestæ sanctificationi nostræ proficiat et eruditioni.

De panis acceptione. — Naturæ nostræ susceptio non incongrue intelligitur quasi quædam panis acceptio. Accepit Christus, unde nos pasceret, cum per Inarnationis mysterium hominem sibi uniret, nostræ carnis fenum vertens in frumentum, ut nos cibaret ex adipe frumenti, et satiaret de medulla tritici. Nobis factus est granum tritici in corde bono seminandum

voluntas Patris, alio loco dicit. « Hæc est voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam (Joan. vi). » Ergo cibus Christi salus est mundi. Hanc enim esurit, hanc et sinit, quia potus ejus est. Propter quod cum sederet super fontem, ait Samaritanæ: « Da mihi bibere (Joan. iv); » et ut ostenderet se magis sitire aquam vivam a se peti, ut petenti daret, dicit: « Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et daret tibi aquam vivam (ibid.). » Ecce quid sitiebat, rogari et dare aquam, ut fieret in accipiente fons aquæ salientis in vitam æternam. Quis potest habere hanc aquam, nisi ipse dederit? aut quis potest salvari, nisi quem ipse salvaverit? Salutem autem mundi quam ille sinit, hanc et operatur, partim in his quæ pertinent ad reparationem, partim in his quæ pertinent ad supremam consummationem. Ad præparationem pertinent omnia, quæ operatus est ab exordio mundi in electis suis usque ad tempus adventus sui, in præfiguratione futuræ reparationis. Ad reparationem autem pertinent omnia, quæ Christus in carne aut bona gessit, aut dura pertulit, usque ad horam passionis vel resurrectionis suæ. Ad consummationem vero pertinet tota gloria resurrectionis. De qua ipse dicit: « Sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor (Luc. xiii). » Salus mundi secundum seriem temporum, digesta est et ordinata in apparatu, in actu, in fructu: hoc est in figura, in gratia, in gloria. Primum Deus Pater mandavit salutes Jacob in repromissione Salvatoris. Deinde dedit salutem regibus, id est omnibus justis in adventu Salvatoris. Ad ultimum consummavit negotium salutis in resurrectione Salvatoris, magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in sæculum. Hoc opus nostræ salutis operatus est Christus. Incipiens a diebus antiquis. Tota dispensatio rerum et temporum ejus moderamine ad hunc finem dirigebatur; et in omnibus quæ ad hanc causam conducebant delectatus est ipse auctor omnium; et hoc ad gloriam suam sicut scriptum est: « Renovabis faciem terræ; sit gloria Domini in sæculum; lætabitur Dominus in operibus suis (Psal. ciii). » Non solum autem delectatus est in iis quæ fecit ante adventum, vel in adventu suo; sed in mundum veniens flagella iniquitatis nostræ letus excepit. Lætus, dicam, an tristis? Sed utrumque rectius dixerim. Nam de illo scriptum est: « Exsultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. xviii). » Et ipse dixit. « Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi). » Non solum autem dolorem carnis sensit in amaritudine passionum, et asperitate laboriosæ disciplinæ pro nobis susceptæ, sed in anima veram tristitiam habuit, sed libens. Gaudens enim voluit vere tristarī, nec sine gaudio erat tristitia, cui gaudium erat de ipsa tristitia. Propter hoc dicit: « Desiderio desideravi manducare hoc pascha (Luc. xxii). » Opera-

tio salutis nostræ suo ordine dispensata voluntas Patris est. Cibus Christi hoc est quod esurit. Hoc est, de quo dicit in cruce; « Sitio (Joan. xix). » Hoc est medicinale poculum, hoc vinum lætitiæ, hoc genimen veræ vitis, id est ipsius Christi, qui dicit: « Ego sum vitis vera (Joan. xv). » Intendens ergo in fructum et finem operationis et dispensationis suæ ab initio, dicit: « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » Ac si diceret: « Hactenus delectabar salutem mundi operari, sicut hactenus oportuit; et in his delectatus bibi vinum lætitiæ, quia deliciæ meæ esse cum filiis hominum (Prov. viii); » sed nondum vinum novum, sicut est dulcius, sed sicut est habens dulcedinem cum austeritate disciplinæ, quam adhuc sentio. Superest ut amodo, post instantem scilicet passionem, non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum clarificationis meæ, cum illud bibam vobiscum novum, nihil austeritatis habens, totum dulcedine plenum, et hoc in regno Patris mei, id est in corpore meo glorificato, vel in regno cælorum, et vobiscum. Nam et vos mecum bibetis, cum de torrente voluptatis meæ vos potavero. Per diem illum intelligere possumus gloriam resurrectionis et clarificationis, qui dies finem non habet. De quo dicitur: « Hæc est dies quam fecit Dominus, exsultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii). » In claritate enim Christi exultabimus et lætaborum, cum corpus humilitatis nostræ configurabitur corpori claritatis suæ. Quamvis ergo Christus primitiæ sit dormientium, et primus resurgens a mortuis hoc novum vinum biberit, discipulis non statim bibituris, tamen verum est, quod dicitur, et sicut dicitur, quod Christus non biberit de hoc genimine usque in diem illum interminabilem gloriosæ claritatis suæ, in qua videndus est ab electis suis, ut exsultent in conspectu ejus, et delectentur in lætitia. Quod ergo dicit: « Non bibam amodo usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » ad tractum spatii referendum est, non ad initium diei; ut sic intelligatur, cum vobiscum bibam, quasi diceretur, quo die vobiscum bibam. Si autem quod dicitur, « in illum diem, » referamus ad diem resurrectionis transitorium, habentem mane et vespere, difficile erit intelligere, quod dicit. « Non bibam usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » cum discipuli illo die bibituri non essent, nisi simpliciter cogitetur, « Non bibam usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » id est cum vobiscum bibendi consummata fuerit causa. Completa enim resurrectio causa est combibendi vinum lætitiæ, quodam loquendi modo, quo quæ post futura sunt, esse dicuntur, cum causa extiterit quam sequantur. Hoc modo intelligi potest: « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Et illud: « Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v). » Sic multa alia quæ futura sunt, anticipantur, ut esse dicantur, quia præexistente causa, quæ sunt, non restat, nisi ut sint.

discipulorum ejus. Qui ergo extra disciplinam sunt, A qui magisterio Christi subditi non sunt; qui secundum suam sententiam, non secundum Christi doctrinam vitam instituunt; isti ab hac gratia ita sunt alieni, sicut nomine discipulorum sunt indigni.

ET AIT, ACCIPITE. Verba præmissa: « Accipit Jesus panem, » etc., usque ad verbum, « Accipite, » verba sunt evangelistæ (*Math. xvi*), quibus refertur quid fecerit Jesus: et mox subjungitur quod dixit: « Accipite, » inquit. Illi recte dicuntur accipere, quibus dicit, Accipite, quibus ipse dat, quibus accipiendi licentiam præstat auctoritas tribuentis, non præsumptio propriæ voluntatis. Nam qui impudenter et irreverenter se ingerunt, magis rapiunt quam accipiunt: ut contra eorum præsumptionem dictum videatur, « Accipite, » cum præmissum sit, eum B dedisse. Unde cum hoc sacramentum dispensatur indignis, magis capitur, quam datur: quia accipiendi licentia eis non præstatur, quibus accipere non licet. Non enim habent potestatem accipiendi, sicut scriptum est: « Habemus altare, de quo edere potestatem non habent, qui tabernaculo deserviunt (*Hebr. xiii*). » Veruntamen secundum quemdam modum dici potest, et indignis dari, et ab indignis accipi: sed accipi, sicut gladium accipiunt illi, de quibus dicitur: « Omnes qui gladium acceperint, gladio peribunt (*Mat. h. xxvi*). » Quicumque enim potestatem judicandi, quæ per gladium potest significari, non sibi traditam a superiori potestate, sed per se, id est sua præsumptione accipiunt, hi gladio peribunt; quia acceptiois præsumptionem in iudicium sibi convertunt. C

ET COMEDITE. Hoc sacrificium a Domino institutum est, non solum ad offerendum, sed et ad comedendum. Propter quod nunc dicitur: « Comedite. » Nam de hoc offerendo apud Lucam et Apostolum dicitur, qui dominum referunt dixisse: « Hoc facite in meam commemorationem (*Luc. xxii; I. Cor. xi*). Typicus agnus prius occiditur, quam comeditur, morte sua et esu veri Agni mortem significans, et esum. Veruntamen verus Agnus comeditur, priusquam occiditur. Ante passionem quippe Christi instituit debuit novum sacrificium; quia et ante vetus erat finiendum. Nam quod post passionem Christi non debuit iterari, ante passionem oportuit terminari. At ubi vetus sacrificium accepit terminum, D mox novum debuit sæ institutionis habere principium. Ante passionem item Christi, virtute hujus sacramenti muniendi erant discipuli, qui scandalum in morte Christi erant passuri, ne fides eorum omnino deficeret, ne tentator, qui eos expectavit, quasi victor de victis triumpharet. Denique, dum adhuc Judas inter discipulos erat, ponendum erat exemplum in posterum valiturum, de malis in Ecclesia tolerandis, dum occulti sunt. Nam quod Judas a Domino toleratus, quia non est accusatus, sacramentum corporis et sanguinis sui acceperit, manifestum est, tum ex verbis Lucæ evangelistæ, tum ex verbis beati Augustini, qui in sermone 62 super Joannem hæc verba ponit, dicens: « Post panem tunc introi-

vit in eum Satanâs. Prius ergo intraverat, mittendo in cor ejus cogitationem, qua traderet Christum. » Et infra: « Nunc autem post panem intravit ireum, non ad hoc, ut alienum tentaret, sed ut proprium possideret. Non autem, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi corpus accepit. Intelligendum enim, quod jam omnibus eis distribuerat Dominus sacramentum corporis et sanguinis sui, ubi et ipse Judas erat, sicut divus Lucas evidentissime narrat: ac deinde ad hoc ventum est, ubi secundum narrationem Joannis, apertissime Dominus per buccellam tinctam atque porrectam suam exprimit traditorem, fortassis per panis tinctionem illius significans fictionem. » Propter tres causas prædictas, sive quascunque alias, esus veri Agni post mortem Christi in Ecclesia frequentandus, ante ejusdem mortem est institutus, et ipso utendi modo quo utendum est, mox in usum assumptus. Ipso autem naturæ ordine, et quasi vescendi lege, esus typici agni mortem ipsius hostiæ quam præcedere non debuit, quia nec potuit, secutus est; et hostiam jam mortuam comedere, non solum secundum naturam, sed etiam secundum legem, solemne erat. Et quanvis ejus mors liberatoris mortem posset significare, non poterat tamen vel mors vel esus ejus, qui morte et esu consumebatur, vel vitam dare, vel a morte liberare. At esus veri Agni, non secundum ordinem vel legis vel naturæ, sed secundum quemdam ordinem gratiæ, ejusdem mortem præcessit, ut hostia adhuc viva, et mox moritura, denuoque victura, ordinem gratiæ indicaret, quam operatur in nobis, cujus virtute vivificandi sumus, ut sobrie, et juste, et pie vivamus ante mortem: cujus virtute muniendi sumus, ut cum pietate dormitionem accipiamus in morte, cujus virtute liberandi sumus a morte, et ad vitam resuscitandi, cum prius exsolverimus quam debemus, mortem. Illic est enim ordo gratiæ: Vita bona, mors pretiosa, vita beata.

HOC EST CORPUS MEUM.

Quid fecerit Jesus Christus, dicendo ostendit, et virtutem operis sui verbo annuntiat. Fecit enim et dixit: « Hoc est corpus meum (*Math. xxvi*). » At in rerum creatione dixit et fecit. Nam cum creanda esset lux, dixit Deus: « Fiat lux, et facta est lux (*Gen. i*): » factaque luce non legitur dixisse, hæc est lux, nec enim oportuit, quia virtus dicentis manifestata est per evidentiam operis sequentis et obsequentis, eratque verbum occultum, donec palam fieret per apparentis indicium operis. Cum diceret ut fierent, repente exstiterunt, quæ facta sunt, et in rebus factis innouit, quod facturus dixisset, qui potens erat, ut dicendo faceret. Hoc enim modo invisibilia Dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus ejus (*Rom. i*). In rebus itaque creatis virtus Dei, qua præcipit ipse ut fierent quæ facta sunt, intelligitur, et quodammodo conspicitur; in hac autem mutatione tam miranda longe aliter est. Factum enim tam occultum, et ab humana cognitione tam remotum, non

bibens calicem passionis, bibit vinum compunctionis : quia non solum compunctus est in corpore, sed dolore cordis intrinsecus, quia pœnituit eum hominem fecisse. Ergo Pater ostendit ei dura; nec enim percipit ei, donec resurgens a mortuis, conscisso mortalitatis sacco, immortalitatis stola circumdatus, Patri diceret : « Concidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitiæ; ut cauet tibi gloria mea, et non compungar (Psal. xxix). » Sed quia oportuit Christum prius pati, et sic resurgere a mortuis, jam appropinquante hora passionis calicem passionis bibiturus, et sic de hoc mundo transiturus ad Patrem, dicit : « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » Quasi diceret : Hactenus de hoc genimine vitis bibi, hoc est de infirmitate assumptæ mortalitatis quæ tristitia sunt pertuli. Nunc finis est tristitiæ. Hoc poculum amarum amodo non bibam, sed vinum lætitiæ in regno Patris mei, cum converterit plactum in gaudium mihi; et vos, qui calicem meum bibetis contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium, ut vinum novum vobiscum bibam. Locutio autem sic figuratur, si idem sit novum vinum, et illud quod biberat ante novum; sed modus locutionis est nostræ consuetudini satis accommodatus; sicut dici solet, quæ seminaverit homo hæc et metet.

Alio modo exponitur, ut supra.

« Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? (I Cor. iii.) Plantavit Dominus vineam. Quænam hæc est? « Vineam, inquit Isaias, Domini Sabaoth domus Israel est (Isa. v). » Sicut differt vinea a vinea, sic et vinum a vino. Vineam Domini discernitur a vinea aliena. Hæc est gentilitas a Dei cultu aliena, et idololatriæ dedita. Synagoga autem, quæ ad Domini vineam pertinere habet, tanquam ab eo plantata et excolta, pro parte justorum vinea Domini est, et vinea Sorech, id est vinea electa: pro parte vero malorum et infidelium conversa est in amaritudinem vitis alienæ. Generatio enim perversa est, et infideles filii. Facti sunt enim sicut gentes, quæ Deum ignorant. Hæc vinea fructificavit impietatem pro fide, diffidentiam pro spe, invidiam vel odium pro dilectione. Prædixit et hoc Moyses : « De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorræ Uva eorum uræ fellis, et botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (Deut. xxxii). » Uva fellis, fel draconum, venenum aspidum insanabile, tria hæc quid sunt, nisi impietas, et diffidentia, et odium inexorabile, vel quæcumque vitia tam pessimis rebus similia? Qualis est hæc vinea, tale et vinum ejus. Acetum est, de quo dicit : « Et in siti mea potaverunt me aceto (Psal. lxxviii). » Vinum myrrhatum est, quod cum gustasset Dominus, noluit bibere. Gustavit quidem, per experientiam probans, quanta esset malitia eorum; sed noluit bibere, quia non approbavit; quia respuit, quod displicuit. Fidelis autem Synagoga, quæ per obedientiam placuit Deo sicut germen delectabile, et sicut vinea electa fuit; de qua

A Isaias : « Vineam meri cantabit ei (Isa. xxvii). » Delectatus est Deus in obedientia antiquorum justorum sub legalibus præceptis, et judiciis, et promissis, et sacramentis. Habuit hæc obedientia tempora sua usque ad passionem Christi. Deinde successit nova obedientia, novaque justitia, majori perfectione magis Deo placitura. Propter quod nunc dicit : « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » ac si diceret : Non delectabor amodo obedientia, qualis usque nunc sub lege fuit. Instat dies ille, id est tempus gratiæ, ut umbra evacuetur, et propter nova promissa sub novis præceptis, novisque sacramentis, religio augetur, et exemplo humilitatis meæ obedientia perficiatur, in qua magis vobiscum delecter in regno Patris mei, hoc est in Ecclesia. Quod dicit : « Donec bibam illud novum, » significat ex aliqua parte eandem esse obedientiam legis et Evangelii, et ex aliqua parte innovatam, id est mutata et auctam. Hinc ipse et alio loco dicit : « Non veni legem solvere, sed adimplere (Matth. v). » Summa autem legis adimpletio hæc est, obedientia usque ad mortem. Hæc est perfecta charitas, hic finis justitiæ et omnis consummationis. Hæc obedientia clausa fuit in lege in primo et maximo mandato : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex tota mente tua (Deut. vi). » Clausa quoque in sacrificiis, et in morte hostiarum latenter insinuata. Nunc autem in exemplo mortis Christi propalata est, et infirmitatibus et dilectoribus Christi imposita. Hæc obedientia calix est salutaris, calix passionis Christi. Hoc est vinum novum, de quo dicit : « Donec bibam illud novum in regno Patris mei. » Quid est ergo illud novum vinum bibere, nisi ex amore obedientiæ pati? Quid est vobiscum bibam illud, nisi et vos ex amore obedientiæ compatiemini? Quid est, bibam illud, sed novum; nisi quia novum erat, ut pro genimine vitis biberetur calix passionis? Novum erat, ut pro agno immolaretur homo. Bibam illud vobiscum novum, quia in hujus novitate calicis ego delectabor, et vos delectabimini; et pro hac hilaritate mentis « hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix). » Obedientia autem usque ad mortem intelligenda est non in sola morte carnis, sed quodammodo in omni perfecta mortificatione et castigatione corporis; maxime autem in omni perfecta renuntiatione propriæ voluntatis. Nam se ipsum inactat, qui propriam voluntatem jugulat, qui ab illicitis deliciis se propter Deum abstrahit, animam suam propter Deum odit, et in hoc mundo odicudo perdit, et perdendo in vitam æternam custodit; qui in hilaritate mentis et dulcedine charitatis propria voluntate postposita per judicium discretionis fratris voluntatem præponit; hic pro fratre animam ponit. In omni genere martyrii est obedientia usque ad mortem, sive nos occidat gladius persecutoris, sive gladius spiritus, quod est verbum Dei. Hæc est perfecta obedientia, qualis in lege non erat; quia lex neminem adduxit ad per-

dicit: « Non bibam a modo de hoc gemine vitis » (Matth. xxvi), etc. Calicis autem acceptio, per mysticam significationem rei mox futuræ, intelligi potest mortis perferendæ prompta devotio, voluntariaque susceptio. De quo calice Dominus interrogat filios Zebedæi, dicens: « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? » (Matth. xx.) » Calicem ergo accepit, quia mortem sponte suscepit. « Oblatus est » enim, quia ipse voluit (Psal. lxi). » Calicis autem nomine significari potest, non solum vas quod continet, sed et illud quod interius continetur, sicut o diverso poculi nomine significari solet id quod continet, et non solum quod continetur. Gratias egit. Sicut præfiximus, in acceptione calicis scribit Matthæus, Dominum gratias egisse, et non exprimit, eum benedixisse, sicut in acceptione panis scribit, eum benedixisse, et non exprimit, eum gratias egisse. Hinc alicui videri potest, alterum pro altero indifferenter poni; maxime ex eo quod in acceptione panis, ubi ab uno evangelista ponitur, « Benedixit » (Matth. xxvi), » ab altero ponitur, « gratias egit » (Marc. xiv). Gratiarum quidem actio benedictio dici potest. Nam et Deum benedicimus, cum de collatis beneficiis gratias ei referimus. Omnis gratiarum actio causam respicit beneficii. Sed licet prius sit, gratiam conferre, quam referre; nonnunquam tamen pro certitudine rei futuræ, gratiarum actione beneficium prævenitur. Sciens ergo Christus, quanta sit gratia hujus ineffabilis sacramenti, quantaque bona hinc ab ipso nobis sint conferenda; sciens quoque quanta mala mox ab ipso pro nobis perferenda, pro utraque causa gratias Patri agit, videlicet pro bonis præstandis et pro malis tolerandis. Utraque enim nobis prosunt. In tantum nos amat Jesus Christus, ut pro nostris bonis gratias agat tanquam pro suis, et bona utique nostra non sunt nisi ejus dona; ipse tamen qui dona tribuit, gratias agit, sicut solet, qui accipit. Reputat enim sibi dari, et a se gratias deberi, cum nobis præstatur. Instar enim muneris habet accepisse, cum dedit. Hoc autem facit laetitia illa charitas, per quam nos sibi jungit, ut membra, et, ut accipiat in nobis quidquid dedit nobis. Propter quod ad ipsum, qui dona dedit hominibus, Propheta loquitur, et dicit: « Accepisti dona in hominibus » (Psal. lxxvii). » Gratias ergo agit pro bonis nostris, donis suis; erudiens nos, ut nos gratiam referamus pro donis suis, bonis nostris. Gratias agit pro flagellis iniquitatis alienæ, erudiens nos, ne murmuremus inter flagella iniquitatis propriæ. Gratias agit pro salute mundi, quam humano generi dare disposuit, dans carnem suam in cibum et sanguinem suum in potum, ut repleat in bonis desiderium nostrum; dans seipsum in pretium, ut redimat de interitu vitam nostram. Gratias ergo agit pro nobis, ut prædictum est. Quid ergo est? Nonne et pro se, cui datum sit? ut in nomine ejus omne genus hominum redimere, et in nomine ejus omne genus hominum, terrestrium, et infernorum (Psal. lxxvii). » Quid enim habet etiam filius Virginis, quod non acceperit?

Sicut enim Filius Dei dignatione filius hominis est: ita filius hominis per gratiam Filius Dei est non sicut tamen, quasi filius adoptivus, vel quasi de non filio in filium adoptatus, sed, sicut Apostolus dicit: « Prædestinatus filius in virtute » (Rom. i). » Quibus verbis gratias egerit, aut pro nobis, aut pro se, non apparet; quia evangelista non exprimit. Si credendum est verbis eum gratias egisse, aut his ipsius verbis forte usus est, Gratias ago, aut aliis similem vim habentibus; sicut in alio loco, ubi exultans spiritu dicit: « Confiteor tibi, Pater, Domine cæli et terræ » (Matth. ii). »

Et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. » Primo ostenditur, quid dedit, deinde ad quid dedit. Ad bibendum ergo dedit, et dixit: « Bibite ex hoc omnes » (Matth. xxvi). » Quod dicit « ex hoc, » sic intelligi potest: Ex hoc nunc, id est a modo, ut initium tantæ gratiæ, tantique muneris demonstratur; vel magis sic: Ex hoc calice, vel ex hoc, quod do. Quod autem non dicit: Bibite hunc, vel ex hoc, quasi quod partis est indicans, referri potest ad partitionem gratiarum, qualis in fractione demonstratur. Calix enim, dum digne bibitur, non omnibus omnia confert, sed singulis singula; aliis tentationes levigans, aliis virtutes augens, modisque; aliis innumerabilibus largiens singulis, prout unicuique opus est: et ut nemo relinquatur, omnes vocat. Ad hunc enim calicem omnes fideles communiter vocantur: communio enim fidelium est. Mors illi est, quicumque non bibit; et, ut ait Apostolus, judicium est illi, quicumque indigne bibit. Quid ergo fornicator faciat, vel adulter, vel quicumque mortali peccato implicatus est, si indigne bibit, vel si omnino non bibit? Utrobique periculum mortis est, quia ipse mortuus est. Quid ergo faciat? Hoc enim, qui ejusmodi sunt, inquirunt. Consilium salutis in promptu est acquiescere volenti. Convertatur et vivat: et inter geminum mortis periculum vitam mediam eligat, seipsum probans et dijudicans: et sic de pane hoc edat, et de calice bibat.

HIC EST SANGUIS MEVS NOVI TESTAMENTI.

Hic ostenditur, quid dedit, et sicut catholica credit Ecclesia, intelligenda est mutatio facta vini in sanguinem Christi, in sanguinem uvæ meracissimum. De quo sanguine sive vino (nam vinum per significationem sanguis dicitur, sicut scriptum est: « Lavabit vino stolam suam, et sanguine uvæ pallum suum ») [Gen. xlix], » dicit, « hic est, inquit, sanguis meus: » Sanguis » per naturæ veritatem, non per alicujus significationis solam similitudinem; « meus » autem per proprietatem; non sanguis hircorum aut vitulorum, qualis in veteri Testamento, magis fundi solebat, quam potari: at « hic est sanguis meus novi Testamenti. » Marcus similiter dicit: Lucas vero: « Hic est calix novum Testamentum in meo sanguine » (Luc. xxii). » Paulus pene similiter: « Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine » (I Cor. xi). » Ergo secundum Matthæum et Marcum, « hic est sanguis novi Testamenti; » se-

multa probabiliter elaborata, sed a veritate tam extranea, quam a pietate fidei aliena. Quidquid ab ois vere fideliterque comprehensum est, et definitum, hoc non illorum est, sed ejus, qui veritas est, et qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Joan. 1*), per quem eis ex aliqua parte veritatis lumen illuxit. Veritas enim apud quemcunque inveniatur, Dei est, et non hominis, quia « omnis homo mendax, Deus autem verax (*Rom. 11*). » Quidquid ergo contra fidei veritatem, et pietatis formam definitum habebant et affirmabant, hoc illorum erat, hoc a se dicebant, et de propriis locuti sunt; et ignari celestium sacramentorum, ignorantem sapientiam Dei in mysterio absconditam, « evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (*Rom. 1*) »: miroque Dei judicio, qui inter homines supra homines æstimati sunt, quasi soli sapientes, vel præ cæteris sapientes; nunc præ cæteris apparent insipientes nobis, per gratiam Dei, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum. Verus siquidem est sermo, qui scriptus est: « Infatuatus est omnis homo ab sapientia. » Fides itaque nostra verbis ipsius Dei, immobiliter fundata, incerto humanarum opinionum non jactatur, sicut nutabunda et fluctuans; sed veritate subnixta, et super firmam petram divinæ auctoritatis solidata, inconcussa constat et inconvulsa; et si quid definitionibus philosophorum contrarium continet, cedere debet opinio veritati, ut veritas fidei in omnibus triumphet, destruens omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigens, omnem intellectum in obsequium Christi. Quidquid in mysteriis fidei sua profunditate modum humanæ intelligentiæ excedit, et fines humanæ rationis transcendit, Deo committendum est, ei que reservandum, qui tempore opportuno mysteria nunc operta revelabit his, qui verbis ipsius debitam reverentiam exhibentes, firmiter et fideliter credunt; non hæsitantes de fide verborum, quamvis ratio modi interim non eluceat. Vult enim Deus arcana sua nobis, et a nobis credi, sed modum ad tempus ignorari, ut habeat fides meritum, et quod nunc occultum est, reservetur ad præmium. Habet itaque simplicitas fidei piam conscientiam in iis, quæ Deus credenda mandavit; piam vero ignorantiam in iis, quæ non quærenda abscondit. Utraque autem, pietas conscientiæ scilicet, et ignorantia, apud Deum gloriam habet et laudem, dum mens humana coram Deo humiliatur, ut credat quæ dixit, et a superba et curiosa inquisitione compescitur, ne quærat quæ non dixit. Utrobique ergo fides proficit ad meritum, et in utraque simplicitate confidenter suspirat ad præmium; « qui enim ambulat simpliciter, ambulat confidenter (*Prov. x*). » Simpliciter ergo et confidenter, firmiter et constanter, teneamus, credamus, et confitemur, quod substantia panis in substantiam carnis Christi mutatur,

manente tamen specie panis, mirabiliter, et ineffabiliter, et incomprehensibiliter. Indubitanter credimus, quod ita est: quomodo autem hoc sit, adhuc simpliciter ignoramus. Nondum de modo scimus; sciemus autem postea, cum virtus hujus mysterii in nobis fuerit consummata. Consummationem indicat ipsa conversio panis in corpus Christi. Mystica enim est; significans gratiam ipsam, quam operatur in nobis.

De mystica significatione mutationis panis.

Attendamus itaque, quid sit panis ante conversionem. Quid sit autem, quotidiana docet experientia. Sustentatio enim vitæ est, sed transitoria: nec manet ipse, nec vita quam sustentat. Ille usu suo deficit, et vita deficiendo præterit. Non valet vitam æternam præstare, vix valet vitam temporalem ad modicum tempus sustentare. Propterea opus est quotidiana refectione; diurna vita divinæ refectioni debetur. Qui quotidie indigemus, vix et ægre usque ad diem tertium sustinemus. Corpus nostrum infirmum et fragile multisque corruptionibus et infirmitatibus obnoxium dum reficitur, deficit; et quotidie dum instauratur, fatiscit; vitæque mortalis dum et cibo sustentatur, præterlabitur, et dum nutritur, minuitur, et in mortem semper præcepit ruit, dum quotidiana refectione a morte differitur; et ut usu evenit, cibus causa sanitatis quaesitus, causas morbi generat; et ubi vita quaeritur, ibi mors invenitur. Panis ergo iste destruitur et perit, nec permanet in vitam æternam. Corpus nihilominus destruitur et perit. Esca enim ventri et venter escis; Deus autem hunc et has destruet. Cum absorpta fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc vitam æternam corpori præstabit, non cibus iste qui perit sed cibus qui permanet in vitam æternam. Attende virtutem sacramenti. Decrevit Deus mortale hoc immortalitate vestire et mortalem vitam in vitam æternam transferre. Propterea cibum in cibum mutavit, panem vitæ in panem vitæ, sed panem vitæ transitoria in panem vitæ æternæ, ut et mutatione cibi in cibum credatur et intelligatur, speretur, et expectetur mutatio mortalis vitæ in immortalem vitam, ut dum nutabilitate temporum ad mortem trahimur, ipsa morte in melius mutandi mortem non timeamus, quia spes nostra immortalitate plena est. Homini quippe infirmo, et de infirmitate perfecte curando, cibum mutari oportuit, ut vitali cibo vetiti et lethiferi cibi malitia curaretur, cibi concessi imperfectio instauraretur. Cibus vetitus non potuit nisi inferre mortem, cibus concessus non potuit nisi differre mortem, nisi Christi benedictione vertatur in cibum, qui potest auferre mortem. Substantialis mutatio panis veri in verum corpus Christi, mutationem mortalis vitæ in immortalem vitam sic quodammodo operatur, et sic significat, ut tamen ex aliqua parte dissimilis sit, et ex aliqua parte similis. Nam, ut ait Apostolus: « Unus panis unum corpus multi sumus, omnes qui

veritatis aperitur. Ne quis putet per significationem a Christo de aliquo dici : « Hic est sanguis meus, » manifeste ab ipso ostenditur, quid dixerit, quid intellexerit, quid a nobis credi voluerit. Nec licet nobis quasi per simplicitatem ignorare quid intellexerit, cum necesse nobis sit, et id credere quod in his verbis intellexit, et id constiteri quod dixit. In hoc enim communis fidei articulo et publice confessionis testimonio non sufficit simpliciter credere, verum esse, quod Christus his verbis dixit, quidquid in his intellexerit, non intellecto scilicet quid dixerit; sed intelligentia et fides verborum tanto exactius a nobis requiritur, quanto clarius et expressius, quod credi oportet, a Christo dicitur. Res enim licet occulta, ut in veritate est, ita parditur et inculcatur, ut ignorantia omnino non habeat excusationem, et impietas vix inveniat erroris occasionem. Dixit enim : « Hic est sanguis meus novi testamenti, » et inculcat, « qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum (Luc. xxii). » Ac si diceret. Hoc quod vobis do ad bibendum sub specie vini, secundum naturam vinum non est, sed secundum veritatem meus sanguis est, et ille ipse sanguis, qui pro multis effundetur.

Hæc sit ergo fides nostra, hæc sit confessio nostra : illum eundem sanguinem nobis dari in potum, quem indubitanter, credimus pro nobis fuisse effusum Lucas dicit : « Qui pro vobis effundetur, » tanquam pro solis discipulis dictum sit. Matthæus dicit : « Qui pro multis effundetur (Matth. xxvi). » Quæ quamvis videantur diversa, non sunt tamen adversa. Pie enim credi potest, Christum utrumque, dixisse, vel alterum separatim post alterum, vel alterum in altero intelligendum. Quodam enim modo dicitur, quod in dicto intelligitur. Illud movere nos potest, quod Apostolus dicit : « Christus pro omnibus mortuus est (Rom. vi) : » cum dicat, non pro omnibus, sed pro multis sanguinem suum fusum iri. Sed alter videtur attendere eventum definitæ utilitatis; alter sufficientiam infinitæ virtutis. Nam quantum in ipso sanguine est, tam potens est ad redemptionem, ut omnibus sufficere possit ad salutem; tam incomparabilis ad pretium, ut eo reparari possit totum genus humanum. Pretiosior est enim omni æstimatione redimendorum, et quanto libet numero captivorum. At qui male vivendo sanguinem testamenti pollutum ducunt, quia sacramentum redemptionis vilipendunt, communis gratiæ beneficium non percipiunt. A Christo enim non redimuntur, qui a communione generalis gratiæ sponte eximuntur, sicut scriptum est : « Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Frater non redimit (Psal. xlviij). » Quæ ergo utilitas in sanguine Christi, his qui descendunt in corruptionem? Bonum erat illis, si nati non fuissent. Bonum erat illis, si sanguis Christi effusus non esset. Erit enim sanguis hic in testimonium illis : « Accessistis, inquit Apostolus, ad sanguinis asperionem, melius loquentem quam

Abel (Hebr. xii). » Pro illis sane, qui accesserint, loquitur hic sanguis ad indulgentiam; verumtamen contra malos ad vindictam. Ergo non omnibus prodest sanguis effusus ad remissionem peccatorum, sed multis. Propterea dictum est : « Pro multis effundetur in remissionem peccatorum (Matth. xxvi). » Non te moveat, quod scriptum est : « Pauci sunt electi (Matth. xi), » quasi non pro multis fundatur, qui solis prosit electis. Licet enim pauci dicantur electi, comparatione multitudinis peccatorum; multi tamen sunt, et super arenam multiplicandi. Nam sicut scriptum est : « Multi venient ab oriente et occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac, et Jacob in regno cælorum (Matth. viij). » Item : « Effundetur, inquit, in remissionem peccatorum, » Qui sanguinem Christi fuderunt, non hoc agebant, non hoc cogitabant, ut tollerentur peccata mundi. Quantum enim in ipsis fuit, magis operati sunt suam perditionem, quam nostram salutem; magis sibi damnationem, quam nobis remissionem. Attamen salutiferæ dispensationi necientes servierunt. Salus enim mundi, quæ secuta est, nec eorum virtutis fuit, nec voluntatis, nec intentionis, nec operis; sed Dei virtutis, et voluntatis, et intentionis, et operis. In illa enim effusione sanguinis non solum operata est persequentium iniquitas; sed operata est et Salvatoris charitas. Sed iniquitas effecit opus iniquitatis; charitas perfecit opus charitatis. Non iniquitas, sed charitas operata est salutem, iniquitas tamen Christi sanguinem fudit, et sese effudit, ut sciret homo, quantum diligeretur a Deo, qui proprio Filio suo non pepercit (Rom. viij). « Sic enim Deus dilexit mundum, ut unigenitum suum daret (Joan. iii). » Qui quidem unigenitus oblatus est, non quia Judæus, potuit, sed quia ipse voluit; qui cum dilexisset suos, ut in finem dilexit eos. Finis est mors pro inimicis suscepta. Hic est finis omnis consummationis; finis consummati amoris. Majorem enim charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan xv). Hæc Christi charitas in morte Christi violentior fuit, quam Judæorum iniquitas, nec potuit et iniquitas, nisi quantum permisit claritas. Judas Christum, vel Judæus morti tradidit, et hoc maligna iniquitate. Tradidit Pater Filium, tradidit et se Filius : et hoc ex charitate. Nec traditio nis rea est charitas; sed innocens est, etiam in morte Christi. Soli enim charitati licet, quidquid libet impune. Sola Deum cogere potest, quasi imperiosa charitas. Hæc de cælo Deum deposuit, hæc in cruce posuit; hæc tam innocenter, quam salubriter, sanguinem Christi fudit in remissionem peccatorum. Ergo tæta gratiarum actio pro salute mundi charitati debetur; quæ ita nos urget violentia suæ rationis, ut par sit, nos tantum Christum diligere, quantum Judæus potuit odisse. Humanum forte dico, propter infirmitatem cordis nostri. Indignus est enim amici nomine, qui minus diligit, quam inimicus odit. Indignus est remissione peccatorum, qui sic

apud Matthæum et Marcum non solum eadem sunt, sed pene iisdem verbis enuntiata sunt; nisi quod Marcus solus ponit: « Et biherunt ex eo omnes. »

Ex evangelio Lucæ (cap. xxii): « Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, » usque ad ihud: « Qui pro vobis fundetur. »

Desiderio novi sacrificii inchoandi desiderat Dominus vetus pascha terminari; propter quod exaggerans magnitudinem desiderii sui, dicit: « Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. » Volens siquidem consummare, quæ ante passionem consummanda erant, quasi festinat ad passionem, ut nostram acceleret salutem. De veteri ergo sacrificio intelligendum est, quod dicit: « Desiderio desideravi, » etc. Cujus veteris consummationem et mutationem ostendens, dicit: « Dico enim vobis, quod ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei (Luc. xxii). » Quasi diceret: Ex hoc tempore illud vetus sacrificium non manducabo, et solemnia Paschalis observantiæ non iterabo; sed quod figuræ deest, per sacramentum veritatis in regno Dei implebo. Deinde subjungit de calice dicens: « Et accepto calice, gratias egit et dixit: Accipite, et dividite inter vos (ibid.). » Solus iste evangelista duos commemorat calices, unum pertinentem ad vetus sacrificium; alterum ad novum: commemorato eo qui ad vetus pascha pertinet, de ejus translatione subjungit dicens: « Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat (ibid.). » Sicut supra commemoravimus, ubi Matthæus ponit (cap. xxvi): « Benedixit ac fregit; » et ubi Marcus ponit (cap. xiv): « Benedicens fregit, » ibi Lucas ponit: « Gratias egit et fregit (Luc. xxii); » et Paulus cum Luca concordans ponit: « Et gratias agens fregit (I Cor. ii). » Quod vero Lucas ponit: « Quod pro vobis datur (Luc. xxii), » nec Matthæus nec Marcus dicit: pro quo Paulus dicit: « Quod pro vobis tradetur (I Cor. xi). » Similiter quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xxii), » nec Matthæus nec Marcus dicit; nisi pro eodem accipiatur: « Hoc facite in meam commemorationem, » quod Lucas dicit (cap. xiv), et « sumite, » quod Marcus dicit (cap. xiv), « et accipite et comedite, » quod Matthæus dicit (cap. xxvi). Sed quia Paulus utrumque ponit, videlicet: « Accipite et manducate (I Cor. xi), » pro quo Matthæus dicit: « Accipite et comedite (cap. xxvi), » et hoc quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem, » hinc videtur aliquid interesse inter hoc, quod Matthæus dicit: « Accipite et comedite, » et hoc quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem. » Ad commemorationem itaque Dominicæ mortis faciendam, et in Ecclesia frequentandam, certum est hoc pertinere, quod scriptum est: « Hoc facite in meam commemorationem. » Apostolus enim hoc declarat, qui verba Christi de calice loquentis in hunc modum ponit: « Hic calix novum testamentum in meo sanguine, hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem

(ibid.). » Deinde adjungit: « Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis donec veniat (ibid.). » « Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. » Illis verbis nos Christus instituit ad se offerendum, ad se manducandum, ad se mulandum. Quasi diceret: Offerite vos, quod ego offero, manducate quod ego do; denique facite quod ego facio; sustinete pro me, sicut et ego pro vobis sustineo. Corpus vestrum et sanguinem vestrum pro invicem date, et animas vestras pro invicem ponite; sicut ego corpus vobis, et sanguinem meum do, et pro vobis animam meam pono. Juxta quæ Salomon ait: « Cum sederis ad mensam divitis, diligenter attende, quæ apponuntur tibi; et immitte manum tuam, sciens quod talia oportet te preparare (Prov. xxiii). » Sequitur Lucas et dicit (cap. xxii): « Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix, » etc. Præmiserat de pane loquens: « Fregit et dedit eis. » Ad hoc respicit, quod hic dicit: « Similiter et calicem; » ac si dicat: Panem dedit, similiter et calicem dedit. Quod autem addidit: « Postquam cœnavit, » ad utrumque videretur referendum, ad datum videlicet panem, et ad datum calicem, nisi cum de pane fieret sermo, præmitteretur apud Matthæum (cap. xxvi): « Cœnantis illis, » et apud Marcum (cap. xiv): « Manducantibus illis. » Ex verbis itaque Matthæi et Marci videtur, quod inter cœnandum vel manducandum panem dederit. Ex verbis Lucæ apparet, quod postquam cœnavit, calicem dedit. Matthæus ergo et Marcus significare videntur, Dominum, panem et calicem discipulis dedisse, adhuc eis cœnantibus, quasi adhuc de cœna restaret. Et hoc quidem recte dicitur, et recte intelligitur, si pro cœna una habeatur esus typici agni cum perceptione substituti sacramenti. Lucas vero; qui solus duos calices commemorat, quasi cœnam cum suo calice terminat, ubi Dominus novam cum suo calice cœnam inchoat. Ergo quod dicit, postquam cœnavit, sic intelligi potest, postquam veteris sacrificii solemnia complexit. Hoc itaque dicere videtur, ut Dominicam cœnam a priori cœna distinguat, sicut calicem a calice distinguendum insinuat. Sequitur Lucas, et dicit: « Hic est calix novum testamentum in meo sanguine (Luc. xxii). » Ut supra diximus, apud Matthæum et Marcum (cap. xxvi) dicitur: « Hic est sanguis meus novi testamenti. » Ad distinctionem ergo prioris calicis dictum videtur, quod Lucas (cap. xiv) Dominus dixisse commemorat. Alium enim potum, sive in eodem vase, sive in alio, Dominus ante propinaverat, de quo et dixit: « Accipite et dividite inter vos (Luc. xxii). » At non ille calix, sed: « Hic est, inquit, calix, » id est potus, qui nunc est in hoc calice, « novum testamentum. » Sub eodem sensu accipere possunt verba hujus evangelistæ: « Hic est calix novum testamentum in meo sanguine, » et ea quæ Matthæus ponit: « Hic sanguis est novi testamenti. » Quod si alius modus dicendi aliquam insinuat differentiam dicti, queramus in similibus modum dicentibus

voluntas Patris, alio loco dicit. « Hæc est voluntas Patris mei, qui misit me, ut omnis qui videt Filium, et credit in eum, habeat vitam æternam (Joan. vi). » Ergo cibus Christi salus est mundi. Hanc enim esurit, hanc et sitit, quia potus ejus est. Propter quod cum sederet super fontem, ait Samaritanæ: « Da mihi bibere (Joan. iv); » et ut ostenderet se magis sitire aquam vivam a se peti, ut petenti daret, dicit: « Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu forsitan petiisses ab eo, et daret tibi aquam vivam (ibid.). » Ecce quid sitiebat, rogari et dare aquam, ut fieret in accipiente fons aquæ salientis in vitam æternam. Quis potest habere hanc aquam, nisi ipse dederit? aut quis potest salvari, nisi quem ipse salvaverit? Salutem autem mundi quam ille sitit, hanc et operatur, partim in his quæ pertinent ad reparationem, partim in his quæ pertinent ad supremam consummationem. Ad præparationem pertinent omnia, quæ operatus est ab exordio mundi in electis suis usque ad tempus adventus sui, in præfiguratione futuræ reparationis. Ad reparationem autem pertinent omnia, quæ Christus in carne aut bona gessit, aut dura pertulit, usque ad horam passionis vel resurrectionis suæ. Ad consummationem vero pertinet tota gloria resurrectionis. De qua ipse dicit: « Sanitates perficio hodie et cras, et tertia die consummor (Luc. xiii). » Salus mundi secundum seriem temporum, digesta est et ordinata in apparatu, in actu, in fructu: hoc est in figura, in gratia, in gloria. Primum Deus Pater mandavit salutes Jacob in repromissione Salvatoris. Deinde dedit salutem regibus, id est omnibus justis in adventu Salvatoris. Ad ultimum consummavit negotium salutis in resurrectione Salvatoris, magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in sæculum. Hoc opus nostræ salutis operatus est Christus. incipiens a diebus antiquis. Tota dispensatio rerum et temporum ejus moderamine ad hunc finem dirigebatur; et in omnibus quæ ad hanc causam conducebant delectatus est ipse auctor omnium; et hoc ad gloriam suam sicut scriptum est: « Renovabis faciem terræ; sit gloria Domini in sæculum; lætabitur Dominus in operibus suis (Psal. cxi). » Non solum autem delectatus est in iis quæ fecit ante adventum, vel in adventu suo; sed in mundum veniens flagella iniquitatis nostræ lætus excepit. Lætus, dicam, an tristis? Sed utrumque rectius dixerim. Nam de illo scriptum est: « Exsultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. xviii). » Et ipse dixit. « Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi). » Non solum autem dolore carnis sensit in amaritudine passionum, et asperitate laboriosæ disciplinæ pro nobis susceptæ, sed in anima veram tristitiam habuit, sed libens. Gaudens enim voluit vere tristarî, nec sine gaudio erat tristitia, cui gaudium erat de ipsa tristitia. Propter hoc dicit: « Desiderio desideravi manducare hoc pascha (Luc. xxii). » Opera-

tio salutis nostræ suo ordine dispensata voluntas Patris est. Cibus Christi hoc est quod esurit. Hoc est, de quo dicit in cruce; « Sitio (Joan. xix). » Hoc est medicinale poculum, hoc vinum lætitiæ, hoc genimen veræ vitis, id est ipsius Christi, qui dicit: « Ego sum vitis vera (Joan. xv). » Intendens ergo in fructum et finem operationis et dispensationis suæ ab initio, dicit: « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » Ac si diceret: Hactenus delectabar salutem mundi operari, sicut hactenus oportuit; et in his delectatus bibi vinum lætitiæ, quia deliciæ meæ esse cum filiis hominum (Prov. viii); » sed nondum vinum novum, sicut est dulcius, sed sicut est habens dulcedinem cum austeritate disciplinæ, quam adhuc sentio. Superest ut amodo, post instantem scilicet passionem, non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum clarificationis meæ, cum illud bibam vobiscum novum, nihil austeritatis habens, totum dulcedine plenum, et hoc in regno Patris mei, id est in corpore meo glorificato, vel in regno cælorum, et vobiscum. Nam et vos mecum bibetis, cum de torrente voluptatis meæ vos potavero. Per diem illum intelligere possumus gloriam resurrectionis et clarificationis, qui dies finem non habet. De quo dicitur: « Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea (Psal. cxvii). » In claritate enim Christi exultabimus et lætabitur, cum corpus humilitatis nostræ configurabitur corpori claritatis suæ. Quamvis ergo Christus primitiæ sit dormientium, et primus resurgens a mortuis hoc novum vinum biberit, discipulis non statim bibituris, tamen verum est, quod dicitur, et sicut dicitur, quod Christus non biberit de hoc genimine usque in diem illum interminabilem gloriosæ claritatis suæ, in qua videndus est ab electis suis, ut exsultent in conspectu ejus, et delectentur in lætitia. Quod ergo dicit: « Non bibam amodo usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » ad tractum spatii referendum est, non ad initium diei; ut sic intelligatur, cum vobiscum bibam, quasi diceretur, quo die vobiscum bibam. Si autem quod dicitur, « in illum diem, » referamus ad diem resurrectionis transitorium, habentem mane et vesperam, difficile erit intelligere, quod dicit. « Non bibam usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » cum discipuli illo die bibituri non essent, nisi simpliciter cogitetur, « Non bibam usque in illum diem, cum vobiscum bibam, » id est cum vobiscum bibendi consummata fuerit causa. Completa enim resurrectio causa est combibendi vinum lætitiæ, quodam loquendi modo, quo quæ post futura sunt, esse dicuntur, cum causa extiterit quam sequantur. Hoc modo intelligi potest: « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Et illud: « Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum cælorum (Matth. v). » Sic multa alia quæ futura sunt, anticipantur, ut esse dicantur, quia præexistente causa, qua sunt, non restat, nisi ut sint.

ues hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii). » Si qua est ergo fides nostra, si qua spes, si qua charitas, si qua patientia, si qua humilitas; si quid gratiæ, si quid virtutis, si quid laudis coram Deo in nobis est, totum de hoc calice propinatur. Hinc enim manat omnis gratiarum divisio: huc ergo redeat omnis gratiarum actio.

Ex Evangelio Joannis (cap. vi): « Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus, » etc., usque ad illa verba: « Qui credit in me, non sitiet unquam. »

De cibo qui perit et de cibo qui non perit.

Omnis creatura quæ vitam habet, cibum quoque vitæ suæ congruentem habet. Considerate cuncta animantia, cunctaque germinantia in terra; quomodo vivunt, quomodo nutriuntur, quomodo singula de nutrimento sibi accommodato quasi de cibo sibi temperato pascuntur. Ignis quoque, quamvis vitam non habeat, unde pascitur, unde nutritur? quod consumit et devorat, pabulum ignis est, juxta quod propheta ait: « Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem, et cibum ignis (Isa. ix). » Sensus quoque corporei suis delectationibus pascuntur. Species desiderabilis et pulchritudo concupiscibilis desiderium est oculorum, nec satiatur oculus visu, nec auris auditu. Sensus mentis suas habent delicias in oblectationibus suis, præter illas delectationes quas ex sensibus corporeis hauriunt. Memoria, intelligentia et voluntas, unde nutriuntur et pascuntur, unde delectantur et confortantur? Omnis autem rationalis creatura, sive angelus bonus vel malus, sive homo bonus vel malus, cibo suo pascitur, secundum qualitatem vitæ, qua feliciter vel infeliciter, bene vel male vivit. Pascuntur angeli boni laude et amore et visione Dei. Hæc est eorum vitalis refectio, vitam eorum in æternum conservans: quæ semper reficit, et nunquam deficit: a qua accipiunt, ut et ipsi nunquam deficiant. Cibus vero angeli apostatæ iniquitas ejus, qua semper contra Deum superbus est; et malitia qua semper nobis malevolus est, hæc enim ei placent, sicut e diverso humilitas et charitas semper illi displicent, a quibus semper tam jejunos, quam vacuos. Cibus vero ejus, quem diximus, quasi quædam fames est, qua semper esurit perditionem hominum, quos a se captos devoret, et quasi in corpus suum ad consentiendum sibi trajiciat. De peccatis ergo hominum, sive de ipsis peccatoribus pascitur, et avidius, si quos justos invenire valeat, adversus quos prævaleat. Hinc scriptum est: « Cibus ejus electus (Habac. i). » Ipse vero a malis glutitur, cum consilium suggestionis ejus in intimi sensus ventre recipitur, sicut scriptum est: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (Psal. lxxiii). » Et quicumque malis accedunt infracti, vel fraude deducti, tum a diabolo, tum ab ipsis malis deglutiuntur. Hinc Psalmista ait: « Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis: Cum exurgerent ho-

mines in nos, forte vivos degluttissent nos (Psal. cxxiii). » Et item: « Non dicant in cordibus suis: Euge, euge animæ nostræ, nec dicant, devorabimus eum (Psal. xxxiv). » Illi quoque, qui per invidiam et contentionem se lacerant et carpunt, vicissim se comedunt. Unde Apostolus ad Galatas ait: « Quod si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini (Galat. v). » Talibus escis, iniquitate scilicet et malitia, nutritur et confortatur vita malorum, vita mala. Vita vero bonorum vita bona, quam longe est ab iniquitate, et malitia, tam dissimilibus alimentis sustentatur et roboratur. Cibus enim justorum est, tum justitia, sicut scriptum est: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v); » tum ipse justitiæ auctor Christus, qui dicit: « Ego sum panis vivus (Joan. vi). » Hunc panem comedunt omnes justi, ut justi sint et juste vivant; sine quo nulla est vita bona, nulla beata. Illi etiam qui verbo vel exemplo justorum Christo lucrifunt, et in partem justorum cedunt, cibi sunt eorum, per quos ad Christum accedunt, juxta quod Petro dictum est: « Macta et manduca (Act. x). » Cibus autem temporalis, quo corporalis vita sustentatur, vires et sensus corporis, ut valeant et vigeant, confortat et conservat, sed usu consumitur. Spiritualis vero cibus vires animæ et sensus corroborat et conservat, nec usu consumitur; sed quæ bona sunt nutriens et augens, contraria, id est vitia et peccata consumit. Unde justus, quia in eis et ab eis peccata consumuntur, ea quodammodo comedere dicuntur, secundum illud, quod scriptum est, ut in bonam partem accipiatur: « Peccata populi mei comedent (Osee iv); » secundum quem modum et illud in bonam partem accipi potest: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (Psal. lxxiii). » Ad eum vero cibum, quo bona vita nutritur et sustentatur, ut per hanc ad vitam beatam perveniatur, hæc Domini verba pertinent: de quibus quomodo intelligenda sint, consequenter dicendum est.

Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

Post miraculum de quinque panibus et duobus piscibus, turbæ venerunt Capharnaum, quærentes Dominum: et cum ex insperato invenissent eum trans mare dixerunt ei: « Rabbi, quando huc venisti? Respondit Jesus, et dixit eis: Amen, amen dico vobis: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis (Joan. vi). » Signa quidem viderant, quibus poterant divinitatem ejus cognoscere; sed, quia occasione temporalis refectionis, non devotione fidei, eum sequebantur: hanc ipsam eorum intentionem eis aperiens, ut vel sic Deum cognoscerent, mox ostendit pro quo et quali cibo magis laborandum sit, dicens: « Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » Ille intelligi potest de justitia, cujus amore pascuntur justus; quam gratis dat filius hominis, gratis justificans

bibens calicem passionis, bibit vinum compunctionis: quia non solum compunctus est in corpore, sed dolore cordis intrinsecus, quia pœnituit eum hominem fecisse. Ergo Pater ostendit ei dura; nec enim percipit ei, donec resurgens a mortuis, conscisso mortalitatis sacco, immortalitatis stola circumdatur, Patri diceret: « Concidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitia; ut cauet tibi gloria mea, et non compungar (Psal. xxix). » Sed quia oportuit Christum prius pati, et sic resurgere a mortuis, jam appropinquante hora passionis calicem passionis bibiturus, et sic de hoc mundo transiturus ad Patrem, dicit: « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » Quasi diceret: Hactenus de hoc genimine vitis bibi, hoc est de infirmitate assumptæ mortalitatis quæ tristitia sunt pertuli. Nunc finis est tristitiæ. Hoc poculum amarum amodo non bibam, sed vinum lætitiæ in regno Patris mei, cum converterit planctum in gaudium mihi; et vos, qui calicem meum bibetis contristabimini; sed tristitia vestra vertetur in gaudium, ut vinum novum vobiscum bibam. Locutio autem sic figuratur, si idem sit novum vinum, et illud quod biberat ante novum; sed modus locutionis est nostræ consuetudini satis accommodatus; sicut dici solet, quæ seminaverit homo hæc et metet.

Alio modo exponitur, ut supra.

« Quis plantat vineam, et de fructu ejus non edit? (I Cor. iii.) Plantavit Dominus vineam. Quænam hæc est? « Vineam, inquit Isaias, Domini Sabaoth domus Israel est (Isa. v). » Sicut differt vinea a vinea, sic et vinum a vino. Vineam Domini discernitur a vinea aliena. Hæc est gentilitas a Dei cultu aliena, et idololatriæ dedita. Synagoga autem, quæ ad Domini vineam pertinere habet, tanquam ab eo plantata et exculta, pro parte justorum vinea Domini est, et vinea Sorech, id est vinea electa: pro parte vero malorum et infidelium conversa est in amaritudinem vitis alienæ. Generatio enim perversa est, et infideles filii. Facti sunt enim sicut gentes, quæ Deum ignorant. Hæc vinea fructificavit impietatem pro fide, diffidentiam pro spe, invidiam vel odium pro dilectione. Prædixit et hoc Moyses: « De vinea Sodomorum vinea eorum, et de suburbanis Gomorræ Uva eorum uva fellis, et botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (Deut. xxxii). » Uva fellis, fel draconum, venenum aspidum insanabile, tria hæc quid sunt, nisi impietas, et diffidentia, et odium inexorabile, vel quæcumque vitia tam pessimis rebus similia? Qualis est hæc vinea, tale et vinum ejus. Acetum est, de quo dicit: « Et in siti mea potaverunt me aceto (Psal. lxxvii). » Vinum myrrinum est, quod cum gustasset Dominus, noluit bibere. Gustavit quidem, per experientiam probans, quanta esset malitia eorum; sed noluit bibere, quia non approbavit; quia respuit, quod displicuit. Fidelis autem Synagoga; quæ per obedientiam placuit Deo sicut geramen delectabile, et sicut vinea electa fuit; de qua

A Isaias: « Vineam meri cantabit ei (Isa. xxvii). » Delectatus est Deus in obedientia antiquorum justorum sub legalibus præceptis, et judiciis, et promissis, et sacramentis. Habuit hæc obedientia tempora sua usque ad passionem Christi. Deinde successit nova obedientia, novaque justitia, majori perfectione magis Deo placitura. Propter quod nunc dicit: « Non bibam amodo de hoc genimine vitis, etc. » ac si diceret: Non delectabor amodo obedientia, qualis usque nunc sub lege fuit. Instat dies ille, id est tempus gratiæ, ut umbra evacuetur, et propter nova promissa sub novis præceptis, novisque sacramentis, religio augeatur, et exemplo humilitatis meæ obedientia perficiatur, in qua magis vobiscum delecter in regno Patris mei, hoc est in Ecclesia. Quod dicit: « Donec bibam illud novum, » significat ex aliqua parte eandem esse obedientiam legis et Evangelii, et ex aliqua parte innovatam, id est mutatam et auctam. Hinc ipse et alio loco dicit: « Non veni legem solvere, sed adimplere (Matth. v). » Summa autem legis adimpletio hæc est, obedientia usque ad mortem. Hæc est perfecta charitas, hic finis justitiæ et omnis consummationis. Hæc obedientia clausa fuit in lege in primo et maximo mandato: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex omnibus viribus tuis, et ex tota mente tua (Deut. vi). » Clausa quoque in sacrificiis, et in morte hostiarum latenter insinuata. Nunc autem in exemplo mortis Christi propalata est, et insitatoribus et dilectoribus Christi imposita. Hæc obedientia calix est salutaris, calix passionis Christi. Hoc est vinum novum, de quo dicit: « Donec bibam illud novum in regno Patris mei. » Quid est ergo illud novum vinum bibere, nisi ex amore obedientiæ pati? Quid est vobiscum bibam illud, nisi et vos ex amore obedientiæ compatiemini? Quid est, bibam illud, sed novum; nisi quia novum erat, ut pro genuine vitis biberetur calix passionis? Novum erat, ut pro agno immolaretur homo. Bibam illud vobiscum novum, quia in hujus novitate calicis ego delectabor, et vos delectabimini; et pro hac hilaritate mentis « hilarem enim datorem diligit Deus (II Cor. ix). » Obedientia autem usque ad mortem intelligenda est non in sola morte carnis, sed quodammodo in omni perfecta mortificatione et castigatione corporis; maxime autem in omni perfecta renuntiatione propriæ voluntatis. Nam se ipsum inactat, qui propriam voluntatem jugulat, qui ab illicitis deliciis se propter Deum abstrahit, animam suam propter Deum odit, et in hoc mundo odicendo perdit, et perdendo in vitam æternam custodit; qui in hilaritate mentis et dulcedine charitatis propria voluntate postposita per judicium discretionis fratris voluntatem præponit; hic pro fratre animam ponit. In omni genere martyrii est obedientia usque ad mortem, sive nos occidat gladius persecutoris, sive gladius spiritus, quod est verbum Dei. Hæc est perfecta obedientia, qualis in lege non erat; quia lex neminem adduxit ad per-

quam fastidiunt. Est enim satiety sine fastidio, et desiderium sive suspirio. Christus enim in decore suo semper admirabilis, semper est et desiderabilis, in quem desiderant angeli prospicere. Ergo et cum habetur, desideratur; et cum tenetur, quæritur, sicut scriptum est: « Quærite faciem ejus semper (Psal. cv). » Semper enim quæritur, qui ad hoc diligitur, ut semper habeatur. Itaque et qui inveniunt, adhuc quærunt; et qui edunt, adhuc esuriunt; et qui bibunt, adhuc sitiunt. Sed hæc inquisitio omnem sollicitudinem tollit, sed hæc esuries omnem esuriam pellit, sed hæc sitis omnem sitim extinguit. Non est egestatis, sed consummata: felicitatis. De illa enim quæ egestatis est, dicitur: « Qui venit ad me, non esuriet, et qui credit in me, non sitiet unquam. » De ea vero quæ felicitatis est, dicitur: « Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Possunt autem pro eodem accipi esuries et sitis, sive in egestate, sive in felicitate. Quod si distinctio aliqua requiritur, occasionem dat Psalmista requirentibus eam, cum dicit: « Panis cor hominis confirmat, et vinum lætificat cor hominis (Psal. ciii). » Christus in se credentibus cibus est et potus, panis et vinum: panis, cum confirmat et solidat, de quo Petrus ait: « Deus omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque (I Petr. v). » Potus vel vinum est, cum lætificat. Ad quem Propheta: « Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi (Psal. lxxv). » Quidquid in nobis est forte et validum et firmum, lætum aut jucundum, in mandatis Dei faciendis, in malis tolerandis, in executione obedientiæ, in defensione justitiæ; totum hoc robur est et firmamentum hujus panis, aut lætificatio hujus potus. Beati qui fortiter et hilariter agunt. Et quia hoc a se nemo habet, leati qui avide desiderant, quæ justa et honesta sunt, sectari; et in omnibus ab eo confortari, et exhilarari, qui dicit: « Beati qui esuriunt justitiam (Matth. v). » Quod si Christus secundum præsentem justorum fortitudinem et lætitiæ panis est et potus, quanto magis in futuro hoc erit, secundum quod justis tunc erit? In superioribus Christi verbis adverti potest, cibum hunc qui permanet in vitam æternam, dici panem de cælo, panem verum, panem Dei, panem vitæ: et ejus ut litas ostenditur, quod vitam dat mundo, et quod esuriam et sitim in perpetuum excludit. Panis ergo de cælo dicitur, ut ostendatur, unde sit, et discernatur a terreno pane, qui perit. Panis verus dicitur a manna, quod in figura hujus veritatis præcessit. Panis Dei dicitur, ut discernatur a pane, qui arte hominis pistoris conficitur et paratur: hic enim a Deo paratus et præparatus est, sicut scriptum est: « Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio ejus (Psal. lxxv). » Panis vitæ dicitur, ut discernatur a pane hoc corruptibili, qui nec vitæ est, nec vitam dat, sed vix et ægre ad

tempus vitam servat. Hic autem vita est, et vitam dat, et vitam servat, quæ morti mortisque causæ nihil debeat.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam, etc., usque ad illud: Qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi).

Christus est panis vitæ, credentibus in eum. In Christum credere hoc est panem vitæ manducare, hoc est Christum in se habere, hoc est etiam vitam æternam habere. Hoc ostendere volens Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Et quid dixerit declarans, addit: « Ego sum panis vitæ (ibid.). » Compendio dici potuit: Qui credit in me, habet me, propterea vitam æternam habet. Habet quidem in causa, habet in merito, habet in spe, habet in pignore, habet unde habeat. Denique qui Christum habet in se, vitam æternam habet nondum revelatam in se, sed in Christo absconditam, quem habet in se. Vita enim nostra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ergo optima gratia, quæ nobis in Christo reposita est, jam habetur in Christo, ex eo quod Christus habetur hujus gratiæ repromissor et dator, custoque fidelis, habens eam penes se depositam, et redditurus eam in die revelationis gloriæ filiorum Dei. « Ego sum, inquit, panis vitæ. » Ille prius dixerat, et hujus repetitio confirmatio est, vel forte munerum ejus distinctio, ut utriusque vitæ, et illius, quæ nunc bona est; et illius, quæ futura est beata, unus ipse dator intelligatur, et auctor: « Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Joan. vi). » Hoc de morte spirituali intelligendum est. Quare mortui sunt? Quia quod videbant, credebant; et quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum, et infidelium filiorum infideles patres. Quantum pertinet ad mortem istam corporalem, et nos morimur, qui manducamus panem de cælo descendente; quantum pertinet ad mortem spirituales, manducavit manna Moyses, manducavit Aaron, manducaverunt et multi, qui Deo placuerunt, et mortui non sunt. Quare non sunt mortui? Quia spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. « Hic est, inquit, panis vivus de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur (ibid.). » Hic ipse panis, id est Christus, qui infidelibus loquebatur, significatus est per manna, sed plus potest quam manna. Manna enim ipsum nec fidelibus nec infidelibus præstare potuit, ut spiritualiter non morentur, sed Christus qui in manna significatus est, quem intellexerunt in manna antiqui justii, et in ipsum venturum crediderunt, omnibus credentibus in eum præstat, ut spiritualiter non moriantur. Propterea dicit: « Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » Hic nunc in terra, nunc in oculis vestris, non cordis, sed carnis, est panis de cælo descendens. Et

monstrare se esse hunc panem, aperit, dicens : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. » Ecce nunc panis vivus dicitur, qui panis vitæ antea dictus est. Vivus autem panis est, quia vitam habet in se manentem et quia potest spiritualem mortem auferre, et vitam conferre. Nam de morte auferenda præmittit, dicens : « Ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » De vita vero conferenda, subjungit : « Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. »

Et panis quem ego dabo, caro mea est, etc. usque ad illud : Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Verbum Dei aliis dat escam, aliis ipsum est escam. Escam enim dat, sicut scriptum est : « Omnia a te expectant, Domine, ut des illis escam in tempore (Psal. ciii). » Et iterum : « Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione (Psal. cxliv). » Rationali autem creaturæ, quæ sola iustitiæ et beatitudinis particeps esse potest, si per propriam voluntatem ab ea non est aversa, sed per amorem obedientiæ ad illum conversa, ut non sibi, sed illi vivat, sic cibum dat, unde vivat, ut sit illi cibus, cujus participatione bene et beate vivat. Postquam ergo dixerat se esse panem vivum, qui de cœlo descendit, et qui vitam æternam dare potest, in quo significavit se Deum esse, et vitam angelorum et hominum; consequenter, ut plus mirentur, ostendit, assumptam carnem cibum esse vitalem, et a se dari pro mundi vita, dicens : « Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. » Corpus Christi caro est secundum proprietatem naturæ : et panis dicitur, vel quia sub specie panis offertur, vel quia per panem pro similitudine virtutis suæ nonnunquam significatur : « Litigabant ergo Judæi (Joan. vi). » Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro; et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc non posse fieri putaverunt : unde et litigabant ad invicem, dicentes : « Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum? (ibid.) » Quomodo nunc piam inquisitionem significat credentis ut ibi : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? (Luc. i) » Nunc impiam negationem non credentis, ut hic : « Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis. » Ac si diceret : Etsi ignoretis, etsi credere detrectetis; tamen verum est, quod nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis. Hoc intelligendum est de spirituali vita qua juste vivitur, et de æterna qua beate vivitur. Neutram vero habebit, qui non manducat.

Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi).

Quod dixerat non habere eum, qui non mandu-

cat, illud idem ostendit habere illum, qui manducat, dicens : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Jam nunc habet, sicut prædiximus, vel secundum spiritum, eisi non secundum carnem. Spiritus enim justorum Deo adhiærentes, ab ejus dilectione nunquam separabuntur; et ideo semper vivent. Unde et dicitur : « Non est Deus mortuorum, sed viventium (Matth. xxii). » Et iterum scriptum est : « Usi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace (Sap. iii). » Ex his verbis poterant illi cogitare, non esse illum moriturum corporali morte, qui hanc carnem manducaret. Huic cogitationi occurrit, dicens : « Et ego resuscitabo eum. » Quasi diceret : Non nego eum corporali morte moriturum, qui carnem meam manducat. Moriatur quidem secundum carnem, sed resuscitabo eum, ut nec caro vita æterna fraudetur; sed hoc erit in novissimo die. Mox ut ostendat, hunc cibum sufficientem esse omnem indigentiam tollere, et vitam, et omnem sufficientiam præstare, adjungit : « Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Cum cibo et potu id appetant homines, ut vivant et non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus et potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles facit. Illic ergo vere est cibus, qui vere præstat, quod in cibo appetitur; unde carni et animæ vitam et omnem sufficientiam præstare potest, ut nullius ultra indigeat. Hinc pro utriusque indigentia tollenda Propheta clamat : « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea (Psal. lxi). »

QUI MANDUCAT MEAM CARNEM. Christus duobus modis manducatur; quia duobus modis participatur. Una est participatio per fidem: non eam nunc dico, quæ in mortuis, id est peccatoribus mortua est; sed eam, ex qua justus vivit, de qua superius dictum est : « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Hæc autem fides sine charitate non est. Per fidem autem justificamur, et participes amicitiae Dei efficiamur; per fidem habitat Christus in cordibus nostris, et se nobis cognoscendum indulget, et participandum. Verbum Patri cœternum, unum cum Patre Deum verum cognoscunt angeli per speciem; per fidem Unigenitum, qui est in sinu Patris, de cœlo ad nos missum, et propter nos incarnatum, panem vivum, qui de cœlo descendit, manducamus. Cognoscentes per fidem carnem pro nobis acceptam, nobis in cibum datam, carnem Christi manducamus. Est ergo fides unitatis, et fides unionis, et fides communionis. Fide unitatis credimus Filium unum esse cum Patre, sicut ipse dicit : « Ego et Pater unum sumus (Joan. x). » Huic fidei adjuncta est fides Trinitatis. Non enim fidem unitatis in Deo, id est unius divinitatis, plene habet, nisi qui credit, singulas trium personarum esse unum Deum, et omnes tres simul non esse nisi unum Deum. Mysterium enim unitatis in Trinitate continet mysterium Trinitatis in unitate. Et sine fide Trinitatis fides unius Dei plena non est; quia Trinitas unus

Deus est. Fide unionis credimus, quod unigenitus Filius Dei humanam naturam in unitate personæ per mysterium Incarnationis sibi habet unitam. Huic fidei adjuncta est fides unitatis, qua credimus, unam esse personam in duabus naturis. Non enim plenam fidem habet hujus unionis, qui credit duas naturas in una persona non uniri, vel personam in duabus naturis dividi. Fide communionis credimus sacrosanctam Christi carnem vivificatricem et sanctificatricem nobis dispensari, et communicari in remissionem peccatorum; Deo mirabiliter dispensante; qui hoc ipsum a nobis voluit in alimoniam sumi, quod a se voluit pro nobis, et de nobis assumi. Huic fidei adjuncta est fides passionis, quæ in oblatione sacræ communionis representatur, ubi et mors Domini annuntiatur.

Summa autem fidei nostræ hæc est, cognoscere Christum in Patre, Christum in carne, Christum in altaris participatione. Omnia autem fidei mysteria ad hanc summam colliguntur, et quæcunque scripta sunt in lege et psalmis et prophetis, ad hunc finem diriguntur, ut Christus cognoscatur, et agnitus diligatur. Quicumque igitur justificatus per fidem, digne et pie et fideliter sentit de sacramento unitatis, sacramento unionis, et communionis, hic panem angelorum qui in cælo est, hic panem vivum qui de cælo descendit, hic carnem Christi manducat, hic ipsum manducando participat, et participando manducat. Hoc dictum sit de uno modo manducandi, quo Christus fideliter a justis manducatur; pro quo uno tres modi distingui possunt, secundum fidem unitatis, unionis et communionis. Aliud est enim credere de divinitate Christi quod dignum est, aliud de humanitate ejus quod verum est; aut secundum gratiam dispensationis, qua se voluit de nostra carne vestiri; aut secundum gratiam dispensationis, qua nos voluit sua carne cibari. Verumtamen plures modi ad unum modum generalem colliguntur; quia una est fides catholica mysteria continens divinitatis Christi et Incarnationis, et sacræ communionis. De quo modo beatus Augustinus dicit: « Crede et manducasti. » Alius vero modus est, cum Christus non tantum fide et virtute sacræ communionis in corde nostro suscipitur, vel susceptus habetur; sed esu et usu et perceptione ipsius corporis et sanguinis sui intra nos recipitur, ut sit in nobis non solum per præsentiam divinitatis, a qua conditi sumus, sed etiam per præsentiam corporis, quo redempti sumus, sicut ipse reponisit, et dixit: « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (Matth. xxviii). » Dicit itaque: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). »

T BIBIT MEUM SANGUINEM. Sicut caro Christi duobus modis manducatur, sic et sanguis Christi duobus modis bibitur; haustu scilicet ipsius sanguinis in sacramento ac virtute fidei, ex qua justus vivit, quæ est etiam virtus sacramenti. Quantum ad proprietatem substantiæ pertinet, aliud est caro,

aliud est sanguis. Quantum ad sacramentum pertinet, alia est visibilis species, quæ carnem Christi significat, et carnem non sine sanguine continet; alia est visibilis species, quæ sanguinem significat, et sanguinem non sine carne continet. Quantum ad representationem rei gestæ, caro Christi sub specie panis oblata seipsam representat alio modo in cruce oblatam; et sanguis sub specie vini oblatum seipsum representat de corpore Christi in cruce fustum: hoc pariter intelligendum admonens, quod Christus qui sanguinem suum pro nobis fudit, animam suam pro nobis posuit. Nam, sicut in Levitico scriptum est: « Anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii). » Cum itaque caro et sanguis Christi diversa sint, et in diversis speciebus significantur, et diversis modis sese representent, una tamen utriusque

virtus esse ostenditur ex eo quod dicit: « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; » et ex eo quod postea additur: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Quicumque vero fide Incarnationis et passionis Christi vivificatur, ut juste vivat, id est ut non sibi, sed Christo et in Christo vivat, hic carnem Christi ore fidei manducat, et sanguinem Christi bibit. Nec manducatur caro in virtute fidei, nisi et sanguis bibatur; nec bibitur sanguis, nisi caro manducetur, quia una est virtus utriusque, qua utrumque participatur; et una utriusque utilitas, quæ in utroque per fidem obtinetur. Credenti enim vita æterna datur, sicut Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Manducanti et bibenti datur, sicut ipse iterum dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Quod autem fides etiam ad potum pertineat, ostenditur, ex eo quod dicit: « Qui credit in me, non sitiet unquam. » Per fidem ergo manducatur caro Christi, et per fidem bibitur sanguis Christi. Fide enim veneramur remedium salutis nostræ, et in carne et in sanguine Christi, nec dividuntur in fide, quæ non separantur in virtute. Hæc est fides, quæ justificat et vivificat, de qua Apostolus dicit: « Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt (Rom. iii). »

D IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. Superius ostendit quantum conferat utilitatem caro Christi, si manducetur, et sanguis ejus, si bibatur; nunc autem ostendit quantum familiaritatis et honoris conferat gratiam. Hoc enim præstat, ut ille sit in Christo, et Christus in illo qui manducat. Magna est hæc et inestimabilis gratia, mansioem in Christo habere, et mansioem Christo præbere. Sicut credendo manducamus, sic perseveranter diligendo in Christo manemus. Deus enim charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Hinc ipse Christus dicit: « Manete in dilectione mea (Joan. xv). » In Christo itaque manet qui in tentatione non recedit, sed in omnibus fortiter agit, vincendi fiducia, et perseverandi constantia. Hinc est fru-

ctos justitiæ qui manet, quem afferunt justi, A quia in Christo manent, sicut palmites in vite, qui non possunt fructum facere, nisi manserint in vite. Est autem dilectio, qua a Deo diligimur, et est dilectio, qua Deum diligimus. In utraque manemus, si Christum diligere perseveramus. Custodit enim Dominus diligentes se. Est enim quædam dilectio, qua fratres et proximos nostros in Christo diligimus, sicut membra Christi, et corporis ejus, quod est Ecclesia. Omnia hujus corporis membra uno spiritu vivificantur, videlicet Spiritu sancto, sicut omnia membra hominis vivunt de uno spiritu hominis. Qui autem de spiritu Christi non vivunt, hi de corpore ejus non sunt, nec membra ejus sunt, nec in Christo manent. At qui servant unitatem spiritus in vinculo pacis; qui jus fraternitatis et spiritualis societatis inviolabiliter servant; qui ab ecclesiastica unitate nec per hæreses, nec per schismata, nec per vitæ vel morum vitia se separant, hi in corpore Christi et in Christo manent; quia vere Christum participant, et participando manducant. Propter quod dicit: « Qui manducat meam carnem, in me manet. » Et addit: « Et ego in illo (Joan. vi.) » Nos confirmavit, ille jugiter in nobis operatur, ut maneamus et confirmemur in illo; « quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (Psal. cxvi.) » Illic ipse dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv.) » Qui dicit: « Ego diligentes me diligo (Prov. viii.) » in his qui perseverant diligere, mansionem facit Deus, ut maneat, manens ipse in manentibus in se. Sed quid est, quod dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum: » quasi prius Christus a nobis diligatur, quam nos diligamur a Patre, vel quam ad nos veniat, et mansionem faciat Filius una cum Patre, cum Joannes dicat: « In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum; sed quia ipse prior dilexit nos? » (I Joan. iv.) Facilis autem occurrit responsio considerantibus quod et dilexit nos, et elegit in Filio, secundum propositum gratiæ suæ, ante mundi constitutionem; et quod nos diligit vocando et justificando, gratiam suam adaugendo, et per profectum justitiæ ad perfectum ducendo, et in dilectione sua confirmando. Sicut enim profectu malitiæ mali obdurantur, et consuetudine peccandi obstinati redduntur, sic boni quodam ordine gratiæ incipientis et proficientis a Deo præveniente, et veniente, et manente, ad perseverantiam confirmantur. Hoc autem ordine ad vitam æternam perveniunt. « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Matth. x.) » Christus itaque prævenit diligendo, et diligit præveniendo; quem qui diligit, diligitur a Patre dilectionis exhibitione, et abundantioris gratiæ collatione. Potest autem et alio modo intelligi, quod dictum est: « Pater meus diliget eum. » « Si quis, » inquit, « diligit me, ser-

monem meum servabit (Joan. xiv.), » id est perseverabit servare. Parum est enim si servat, si non et servabit. Laus enim non fingentis, non sibi blandientis, non tepide aut leviter amantis, sola est perseverantia. Hinc Propheta ait: « Diligam te, Domine, » id est diligere perseverabo. Quod ut faciam, non mihi sine te sufficio, sed tu es « fortitudo mea (Psal. xvii.) » Pater, « inquit, meus diliget eum, » id est perseverantem obedire perseverabit diligere. Non quod dilectio Dei levis sit et mutabilis, qui electos suos dilexit ante mundi constitutionem: et Christus, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, sed perseveranter diligit, quos in sua dilectione mansuros custodit; et gratiam suam ei subtrahit, qui se gratiæ ipsius indignum facit. Dicens ergo B Christus: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi.) » patenter insinuat quod qui in ipsum credit, et qui ipsum manducat, non nisi ipsum manducando confortatur, ut in Christo maneat, donec ad vitam æternam perveniat. Hinc justus orat: « Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii.) » Illic ergo cibus, cum plena fide et digna veneratione manducatur, justitiam dat et perseverantiam, et vitam æternam, ut justificati per fidem et in charitate radicati, in eo securi maneamus, qui factus est nobis in domum refugii, et in locum munitum, quia in nobis sine fine manet, sicut scriptum est: « Lætentur omnes qui sperant in te; in æternum exsultabunt, et habitabis in eis (Psal. v.) »

C Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me, vivet propter me.

Hæc verba secundum beatum Augustinum sic intelliguntur, qui in sermone 26 super Joannem, sic ait: « Missio quippe ejus exinanitio suimet ipsius est, et formæ servilis acceptio. » Quod recte intelligitur, servata etiam filii cum Patre æqualitate naturæ. Major est enim Pater homine filio, sed æqualem habet Deum Filium, cum idem ipse sit et Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, unus Jesus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me; » ac si diceret: Ut ego vivam propter Patrem, id est ad illum tanquam majorem referam vitam me, exinanitio mea fecit, in qua me misit. Ut autem quisquam vivat propter me, participatio facti, qua manducat me. Ego itaque humiliatus vivo propter Patrem, illi erectus vivit propter me. Si autem ita dictum est: Vivo propter Patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso, sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo: « Et qui manducat me, et ipse vivet propter me, eandem nostram et suam æqualitatem significavit, sed gratiam mediatoris ostendit. » Hæc Augustinus. Quid ergo in his verbis Christi nobis intimatur, nisi ipsum a Deo Patre missum fuisse, ad hoc in mundum venisse, ut manducantes eum, id est cre-

Deus est. Fide unionis credimus, quod unigenitus Filius Dei humanam naturam in unitate personæ per mysterium Incarnationis sibi habet unitam. Huic fidei adjuncta est fides unitatis, qua credimus, unam esse personam in duabus naturis. Non enim plenam fidem habet hujus unionis, qui credit duas naturas in una persona non uniri, vel personam in duabus naturis dividi. Fide communionis credimus sacrosanctam Christi carnem vivificatricem et sanctificatricem nobis dispensari, et communicari in remissionem peccatorum; Deo mirabiliter dispensante; qui hoc ipsum a nobis voluit in alimoniam sumi, quod a se voluit pro nobis, et de nobis assumi. Huic fidei adjuncta est fides passionis, quæ in oblatione sacræ communionis repræsentatur, ubi et mors Domini annuntiatur.

Summa autem fidei nostræ hæc est, cognoscere Christum in Patre, Christum in carne, Christum in altaris participatione. Omnia autem fidei mysteria ad hanc summam colliguntur, et quæcunque scripta sunt in lege et psalmis et prophetis, ad hunc finem diriguntur, ut Christus cognoscatur, et agnitus diligatur. Quicumque igitur justificatus per fidem, digne et pie et fideliter sentit de sacramento unitatis, sacramento unionis, et communionis, hic panem angelorum qui in cælo est, hic panem vivum qui de cælo descendit, hic carnem Christi manducat, hic ipsum manducando participat, et participando manducat. Hoc dictum sit de uno modo manducandi, quo Christus fideliter a justis manducatur; pro quo uno tres modi distingui possunt, secundum fidem unitatis, unionis et communionis. Aliud est enim credere de divinitate Christi quod dignum est, aliud de humanitate ejus quod verum est; aut secundum gratiam dispensationis, qua se voluit de nostra carne vestiri; aut secundum gratiam dispensationis, qua nos voluit sua carne cibari. Verumtamen plures modi ad unum modum generalem colliguntur; quia una est fides catholica mysteria continens divinitatis Christi et Incarnationis, et sacræ communionis. De quo modo beatus Augustinus dicit: « Crede et manducasti. » Alius vero modus est, cum Christus non tantum fide et virtute sacræ communionis in corde nostro suscipitur, vel susceptus habetur; sed esu et usu et perceptione ipsius corporis et sanguinis sui intra nos recipitur, ut sit in nobis non solum per præsentiam divinitatis, a qua conditi sumus, sed etiam per præsentiam corporis, quo redempti sumus, sicut ipse reppromisit, et dixit: « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii). » Dicit itaque: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). »

T BIBIT MEUM SANGUINEM. Sicut caro Christi duobus modis manducatur, sic et sanguis Christi duobus modis bibitur; haustu scilicet ipsius sanguinis in sacramento ac virtute fidei, ex qua justus vivit, quæ est etiam virtus sacramenti. Quantum ad proprietatem substantiæ pertinet, aliud est caro,

aliud est sanguis. Quantum ad sacramentum pertinet, alia est visibilis species, quæ carnem Christi significat, et carnem non sine sanguine continet; alia est visibilis species, quæ sanguinem significat, et sanguinem non sine carne continet. Quantum ad repræsentationem rei gestæ, caro Christi sub specie panis oblata seipsam repræsentat alio modo in cruce oblatam; et sanguis sub specie vini oblatum seipsum repræsentat de corpore Christi in cruce fustum: hoc pariter intelligendum admonens, quod Christus qui sanguinem suum pro nobis fudit, animam suam pro nobis posuit. Nam, sicut in Levitico scriptum est: « Anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii). » Cum itaque caro et sanguis Christi diversa sint, et in diversis speciebus significantur, et diversis modis sese repræsentent, una tamen utriusque virtus esse ostenditur ex eo quod dicit: « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; » et ex eo quod postea additur: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Quicumque vero fide Incarnationis et passionis Christi vivificatur, ut juste vivat, id est ut non sibi, sed Christo et in Christo vivat, hic carnem Christi ore fidei manducat, et sanguinem Christi bibit. Nec manducatur caro in virtute fidei, nisi et sanguis bibatur; nec bibitur sanguis, nisi caro manducetur, quia una est virtus utriusque, qua utrumque participatur; et una utriusque utilitas, quæ in utroque per fidem obtinetur. Credenti enim vita æterna datur, sicut Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Manducanti et bibenti datur, sicut ipse iterum dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Quod autem fides etiam ad potum pertineat, ostenditur, ex eo quod dicit: « Qui credit in me, non sitiet unquam. » Per fidem ergo manducatur caro Christi, et per fidem bibitur sanguis Christi. Fide enim veniamur remedium salutis nostræ, et in carne et in sanguine Christi, nec dividuntur in fide, quæ non separantur in virtute. Hæc est fides, quæ justificat et vivificat, de qua Apostolus dicit: « Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt (Rom. iii). »

IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. Superius ostendit quantum conferat utilitatem caro Christi, si manducetur, et sanguis ejus, si bibatur; nunc autem ostendit quantum familiaritatis et honoris conferat gratiam. Hoc enim præstat, ut ille sit in Christo, et Christus in illo qui manducat. Magna est hæc et inestimabilis gratia, mansionem in Christo habere, et mansionem Christo præbere. Sicut credendo manducamus, sic perseveranter diligendo in Christo manemus. Deus enim charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Hinc ipse Christus dicit: « Manete in dilectione mea (Joan. xv). » In Christo itaque manet qui in tentatione non recedit, sed in omnibus fortiter agit, vincendi fiducia, et perseverandi constantia. Hinc est fru-

ctus justitiæ qui manet, quem afferunt justii, A quia in Christo manent, sicut palmites in vite, qui non possunt fructum facere, nisi manserint in vite. Est autem dilectio, qua a Deo diligimur, et est dilectio, qua Deum diligimus. In utraque manemus, si Christum diligere perseveramus. Custodit enim Dominus diligentes se. Est enim quædam dilectio, qua fratres et proximos nostros in Christo diligimus, sicut membra Christi, et corporis ejus, quod est Ecclesia. Omnia hujus corporis membra uno spiritu vivificantur, videlicet Spiritu sancto, sicut omnia membra hominis vivunt de uno spiritu hominis. Qui autem de spiritu Christi non vivunt, hi de corpore ejus non sunt, nec membra ejus sunt, nec in Christo manent. At qui servant unitatem spiritus in vinculo pacis; qui jus fraternitatis et spiritualis societatis inviolabiliter servant; qui ab ecclesiastica unitate nec per hæreses, nec per schismata, nec per vitæ vel morum vitia se separant, hi in corpore Christi et in Christo manent; quia vere Christum participant, et participando manducant. Propter quod dicit: « Qui manducat meam carnem, in me manet. » Et addit: « Et ego in illo (Joan. vi). » Nos confirmavit, ille jugiter in nobis operatur, ut maneamus et confirmemur in illo; « quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (Psal. cxvi). » Hinc ipse dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv). » Qui dicit: « Ego diligentes me diligo (Prov. viii); » in his qui perseverant diligere, mansionem facit Deus, ut maneat, manens ipse in manentibus in se. Sed quid est, quod dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum; » quasi prius Christus a nobis diligatur, quam nos diligamur a Patre, vel quam ad nos veniat, et mansionem faciat Filius una cum Patre, cum Joannes dicat: « In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum; sed quia ipse prior dilexit nos? » (1 Joan. iv.) Facilis autem occurrit responsio considerantibus quod et dilexit nos, et elegit in Filio, secundum propositum gratiæ suæ, ante mundi constitutionem; et quod nos diligit vocando et justificando, gratiam suam adau-

verabit servare. Parum est enim si servat, si non et servabit. Laus enim non fugientis, non sibi blandientis, non tepide aut leviter amantis, sola est perseverantia. Hinc Propheta ait: « Diligam te, Domine, » id est diligere perseverabo. Quod ut faciam, non nili sine te sufficio, sed tu es « fortitudo mea (Psal. xvi). » Pater, « inquit, meus diliget eum, » id est perseverantem obedire perseverabit diligere. Non quod dilectio Dei levis sit et mutabilis, qui electos suos dilexit ante mundi constitutionem; et Christus, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, sed perseveranter diligit, quos in sua dilectione mansuros custodit; et gratiam suam ei subtrahit, qui se gratiæ ipsius indignum facit. Dicens ergo B Christus: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). » patenter insinuat quod qui in ipsum credit, et qui ipsum manducat, non nisi ipsum manducando confortatur, ut in Christo maneat, donec ad vitam æternam perveniat. Hinc justus orat: « Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii). » Hic ergo cibus, cum plena fide et digna veneratione manducatur, justitiam dat et perseverantiam, et vitam æternam, ut justificati per fidem et in charitate radicati, in eo securi maneamus, qui factus est nobis in domum refugii, et in locum munitum, quia in nobis sine fine manet, sicut scriptum est: « Lætentur omnes qui sperant in te; in æternum exultabunt, et habitabis in eis (Psal. v). »

C *Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me, vivet propter me.*

Hæc verba secundum beatum Augustinum sic intelliguntur, qui in sermone 26 super Joannem, sic ait: « Missio quippe ejus exinanitio sui met ipsius est, et formæ servilis acceptio. » Quod recte intelligitur, servata etiam filii cum Patre æqualitate naturæ. Major est enim Pater homine filio, sed æqualem habet Deum Filium, cum idem ipse sit et Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, unus Jesus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me; » ac si diceret: Ut ego vivam propter Patrem, id est ad illum tanquam majorem referam vitam me, exinanitio mea fecit, in qua me misit. Ut autem quisquam vivat propter me, participatio facit, qua manducat me. Ego itaque humiliatus vivo propter Patrem, illi erectus vivit propter me. Si autem ita dictum est: Vivo propter Patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso, sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo: « Et qui manducat me, et ipse vivet propter me, eandem nostram et suam æqualitatem significavit, sed gratiam mediatoris ostendit. » Hæc Augustinus. Quid ergo in his verbis Christi nobis intimatur, nisi ipsum a Deo Patre missum fuisse, ad hoc in mundum venisse, ut manducantes eum, id est ero-

multa probabiliter elaborata, sed a veritate tam extranea, quam a pietate fidei aliena. Quidquid ab eis vere fideliterque comprehensum est, et definitum, hoc non illorum est, sed ejus, qui veritas est, et qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (*Jonn. 1*), per quem eis ex aliqua parte veritatis lumen illuxit. Veritas enim apud quemcumque inveniatur, Dei est, et non hominis, quia « omnis homo mendax, Deus autem verax (*Rom. 11*). » Quidquid ergo contra fidei veritatem, et pietatis formam definitum habebant et affirmabant, hoc illorum erat, hoc a se dicebant, et de propriis locuti sunt; et ignari cœlestium sacramentorum, ignorantes sapientiam Dei in mysterio absconditam, « evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt (*Rom. 1*) : miroque Dei judicio, qui inter homines supra homines æstimati sunt, quasi soli sapientes, vel præ cæteris sapientes; nunc præ cæteris apparent insipientes nobis, per gratiam Dei, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum. Verus siquidem est sermo, qui scriptus est : « Infatuatus est omnis homo ab sapientia. » Fides itaque nostra verbis ipsius Dei, immobiliter fundata, incerto humanarum opinionum non factatur, sicut nutabunda et fluctuans; sed veritate subnixta, et super firmam petram divinæ auctoritatis solidata, inconcussa constat et inconvulsa; et si quid dissolutionibus philosophorum contrarium continet, cedere debet opinio veritati, ut veritas fidei in omnibus triumphet, destruens omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et in captivitatem redigens, omnem intellectum in obsequium Christi. Quidquid in mysteriis fidei sua profunditate modum humanæ intelligentiæ excedit, et fines humanæ rationis transcendit, Deo committendum est, eique reservandum, qui tempore opportuno mysteria nunc operata revelabit his, qui verbis ipsius debitam reverentiam exhibentes, firmiter et fideliter credunt; non hæsitantes de fide verborum, quamvis ratio modi interim non eluceat. Vult enim Deus arcana sua nobis, et a nobis credi, sed modum ad tempus ignorari, ut habeat fides meritum, et quod nunc occultum est, reservetur ad præmium. Habet itaque simplicitas fidei piam conscientiam in iis, quæ Deus credenda mandavit; piam vero ignorantiam in iis, quæ non quærenda abscondit. Utraque autem, pietas conscientiæ scilicet, et ignorantia, apud Deum gloriam habet et laudem, dum mens humana coram Deo humiliatur, ut credat quæ dixit, et a superba et curiosa inquisitione compescitur, ne quærat quæ non dixit. Utrobique ergo fides proficit ad meritum, et in utraque simplicitate confidenter suspirat ad præmium; « qui enim ambulat simpliciter, ambulat confidenter (*Prov. 1*). » Simpliciter ergo et confidenter, firmiter et constanter, teneamus, credamus, et confiteamur, quod substantia panis in substantiam carnis Christi mutatur,

manente tamen specie panis, mirabiliter, et ineffabiliter, et incomprehensibiliter. Indubitanter credimus, quod ita est: quomodo autem hoc sit, adhuc simpliciter ignoramus. Nondum de modo scimus; sciemus autem postea, cum virtus hujus mysterii in nobis fuerit consummata. Consummationem indicat ipsa conversio panis in corpus Christi. Mystica enim est; significans gratiam ipsam, quam operatur in nobis.

De mystica significatione mutationis panis.

Attendamus itaque, quid sit panis ante conversionem. Quid sit autem, quotidiana docet experientia. Sustentatio enim vitæ est, sed transitoriæ: nec manet ipse, nec vita quam sustentat. Ille usu suo deficit, et vita deficiendo præterit. Non valet vitam æternam præstare, vix valet vitam temporalem ad modicum tempus sustentare. Propterea opus est quotidiana refectio; diurna vita divinæ refectio debetur. Qui quotidie indigemus, vix et ægre usque ad diem tertium sustinemus. Corpus nostrum infirmum et fragile multisque corruptionibus et infirmitatibus obnoxium dum reficitur, deficit; et quotidie dum instauratur, fatiscit; vitæque mortalis dum et cibo sustentatur, præterlabitur, et dum nutritur, minuitur, et in mortem semper præcepsum, dum quotidiana refectio a morte differtur; et ut usu evenit, eius causa sanitatis quæsitus, causas morbi generat; et ubi vita quæritur, ibi mors invenitur. Panis ergo iste destruitur et perit, nec permanet in vitam æternam. Corpus nihilominus destruitur et perit. Esca enim ventri et venter cæcis; Deus autem hunc et has destruet. Cum absorpta fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem, tunc vitam æternam corpori præstabit, non cibus iste qui perit sed cibus qui permanet in vitam æternam. Attende virtutem sacramenti. Decrevit Deus mortale hoc immortalitate vestire et mortalem vitam in vitam æternam transferre. Propterea cibus in cibum mutavit, panem vitæ in panem vitæ, sed panem vitæ transitoriæ in panem vitæ æternæ, ut et mutatione cibi in cibum credatur et intelligatur, speretur, et expectetur mutatio mortalis vitæ in immortalem vitam, ut dum mutabilitate temporum ad mortem trahimur, ipsa morte in melius mutandi mortem non timeamus, quia spes nostra immortalitate plena est. Homini quippe infirmo, et de infirmitate perfecte curando, cibum mutari oportuit, ut vitali cibo vetiti et lethiferi cibi malitia curaretur, cibi concessi imperfectio instauraretur. Cibus vetitus non potuit nisi inferre mortem, cibus concessus non potuit nisi differre mortem, nisi Christi benedictione vertatur in cibum, qui potest auferre mortem. Substantialis mutatio panis veri in verum corpus Christi, mutationem mortalis vitæ in immortalem vitam sic quodammodo operatur, et sic significat, ut tamen ex aliqua parte dissimilis sit, et ex aliqua parte similis. Nam, ut ait Apostolus: « Unus panis unum corpus multi sumus, omnes qui

quam fastidiunt. Est enim satietas sine fastidio, et desiderium siue suspirio. Christus enim in decore suo semper admirabilis, semper est et desiderabilis, in quem desiderant angeli prospicere. Ergo et cum habetur, desideratur; et cum tenetur, quæritur, sicut scriptum est: « Quærite faciem ejus semper (Psal. cv). » Semper enim quæritur, qui ad hoc diligitur, ut semper habeatur. Itaque et qui inveniunt, adhuc quærent; et qui edunt, adhuc esuriunt; et qui bibunt, adhuc sitiunt. Sed hæc inquisitio omnem sollicitudinem tollit, sed hæc esuries omnem esuriem pellit, sed hæc sitis omnem sitim extinguit. Non est egestatis, sed consummata: felicitatis. De illa enim quæ egestatis est, dicitur: « Qui venit ad me, non esuriat, et qui credit in me, non sitiet unquam. » De ea vero quæ felicitatis est, dicitur: « Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Possunt autem pro eodem accipi esuries et sitis, sive in egestate, sive in felicitate. Quod si distinctio aliqua requiritur, occasionem dat Psalmista requirentibus eam, cum dicit: « Panis cor hominis confirmat, et vinum lætificat cor hominis (Psal. ciii). » Christus in se credentibus cibus est et potus, panis et vinum: panis, enim confirmat et solidat, de quo Petrus ait: « Deus omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque (I Petr. v). » Potus vel vinum est, cum lætificat. Ad quem Propheta: « Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi (Psal. lxxxv). » Quidquid in nobis est forte et validum et firmum, lætum aut jucundum, in mandatis Dei faciendis, in malis tolerandis, in executione obedientiæ, in defensione justitiæ; totum hoc robur est et firmamentum hujus panis, aut lætificatio hujus potus. Beati qui fortiter et hilariter agunt. Et quia hoc a se nemo habet, læti qui avide desiderant, quæ justa et honesta sunt, sectari; et in omnibus ab eo confortari, et exhilarari, qui dicit: « Beati qui esuriunt justitiam (Matth. v). » Quod si Christus secundum præsentem justorum fortitudinem et lætitiæ panis est et potus, quanto magis in futuro hoc erit, secundum quod justis tunc erit? In superioribus Christi verbis adverti potest, cibum hunc qui permanet in vitam æternam, dici panem de cælo, panem verum, panem Dei, panem vitæ: et ejus ut litas ostenditur, quod vitam dat mundo, et quod esuriem et sitim in perpetuum excludit. Panis ergo de cælo dicitur, ut ostendatur, unde sit, et discernatur a terreno pane, qui perit. Panis verus dicitur a manna, quod in figura hujus veritatis præcessit. Panis Dei dicitur, ut discernatur a pane, qui arte hominis pistoris conficitur et paratur: hic enim a Deo paratus et præparatus est, sicut scriptum est: « Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio ejus (Psal. lxxv). » Panis vitæ dicitur, ut discernatur a pane hoc corruptibili, qui nec vitæ est, nec vitam dat, sed vix et ægre ad

A tempus vitam servat. Illic autem vita est, et vitam dat, et vitam servat, quæ morti mortisque causæ nihil debeat.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam, etc., usque ad illud: Qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi).

Christus est panis vitæ, credentibus in eum. In Christum credere hoc est panem vitæ manducare, hoc est Christum in se habere, hoc est etiam vitam æternam habere. Hoc ostendere volens Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Et quid dixerit declarans, addit: « Ego sum panis vitæ (ibid.). » Compendio dici potuit: Qui credit in me, habet me, propterea vitam æternam habet. Habet quidem in causa, habet in merito, habet in spe, habet in pignore, habet unde habeat. Denique qui Christum habet in se, vitam æternam habet nondum revelatam in se, sed in Christo absconditam, quem habet in se. Vita enim nostra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ergo optima gratia, quæ nobis in Christo reposita est, jam habetur in Christo, ex eo quod Christus habetur hujus gratiæ repromissor et dator, custosque fidelis, habens eam penes se depositam, et redditurus eam in die revelationis gloriæ filiorum Dei. « Ego sum, inquit, panis vitæ. » Ille prius dixerat, et hujus repetitio confirmatio est, vel forte munerum ejus distinctio, ut utriusque vitæ, et illius, quæ nunc bona est; et illius, quæ futura est beata, unus ipse dator intelligatur, et auctor: « Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Joan. vi). » Hoc de morte spirituali intelligendum est. Quare mortui sunt? Quia quod videbant, credebant; et quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum, et infidelium filiorum infideles patres. Quantum pertinet ad mortem istam corporalem, et nos morimur, qui manducamus panem de cælo descendente; quantum pertinet ad mortem spiritualem, manducavit manna Moyses, manducavit Aaron, manducaverunt et multi, qui Deo placuerunt, et mortui non sunt. Quare non sunt mortui? Quia spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. « Illic est, inquit, panis vivus de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur (ibid.). » Illic ipse panis, id est Christus, qui infidelibus loquebatur, significatus est per manna, sed plus potest quam manna. Manna enim ipsum nec fidelibus nec infidelibus præstare potuit, ut spiritualiter non morentur, sed Christus qui in manna significatus est, quem intellexerunt in manna antiqui justii, et in ipsum venturum crediderunt, omnibus credentibus in eum præstat, ut spiritualiter non moriantur. Propterea dicit: « Illic est panis de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » Illic nunc in terra, nunc in oculis vestris, non cordis, sed carnis, est panis de cælo descendens. Et

apud Matthæum et Marcum non solum eadem sunt, sed pene iisdem verbis enuntiata sunt; nisi quod Marcus solus ponit: « Et biberunt ex eo omnes. »

Ex evangelio Lucæ (cap. xxii): « Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, » usque ad ihud: « Qui pro vobis fundetur. »

Desiderio novi sacrificii inchoandi desiderat Dominus vetus pascha terminari; propter quod exaggerans magnitudinem desiderii sui, dicit: « Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. » Volens siquidem consummare, quæ ante passionem consummanda erant, quasi festinat ad passionem, ut nostram acceleret salutem. De veteri ergo sacrificio intelligendum est, quod dicit: « Desiderio desideravi, » etc. Cujus veteris consummationem et mutationem ostendens, dicit: « Dico enim vobis, quod ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei (Luc. xxii). » Quasi diceret: Ex hoc tempore illud vetus sacrificium non manducabo, et solemnia Paschalis observantiæ non iterabo; sed quod figuræ deest, per sacramentum veritatis in regno Dei implebo. Deinde subjungit de calice dicens: « Et accepto calice, gratias egit et dixit: Accipite, et dividite inter vos (ibid.). » Solus iste evangelista duos commemorat calices, unum pertinentem ad vetus sacrificium; alterum ad novum: commemorato eo qui ad vetus pascha pertinet, de ejus translatione subjungit dicens: « Dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat (ibid.). » Sicut supra commemoravimus, ubi Matthæus ponit (cap. xxvi): « Benedixit ac fregit; » et ubi Marcus ponit (cap. xiv): « Benedicens fregit, » ibi Lucas ponit: « Gratias egit et fregit (Luc. xxii); » et Paulus cum Luca concordans ponit: « Et gratias agens fregit (I Cor. ii). » Quod vero Lucas ponit: « Quod pro vobis datur (Luc. xxii), » nec Matthæus nec Marcus dicit: pro quo Paulus dicit: « Quod pro vobis tradetur (I Cor. x). » Similiter quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem (Luc. xxii), » nec Matthæus nec Marcus dicit; nisi pro eodem accipiatur: « Hoc facite in meam commemorationem, » quod Lucas dicit (cap. xiv), et « sumite, » quod Marcus dicit (cap. xiv), « et accipite et comedite, » quod Matthæus dicit (cap. xxvi). Sed quia Paulus utrumque ponit, videlicet: « Accipite et manducate (I Cor. xi), » pro quo Matthæus dicit: « Accipite et comedite (cap. xxvi), » et hoc quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem, » hinc videtur aliquid interesse inter hoc, quod Matthæus dicit: « Accipite et comedite, » et hoc quod Lucas dicit: « Hoc facite in meam commemorationem. » Ad commemorationem itaque Dominicæ mortis faciendam, et in Ecclesia frequentandam, certum est hoc pertinere, quod scriptum est: « Hoc facite in meam commemorationem. » Apostolus enim hoc declarat, qui verba Christi de calice loquentis in hunc modum ponit: « Hic calix novum testamentum in meo sanguine, hoc facite quotiescunque bibetis in meam commemorationem

(ibid.). » Deinde adjungit: « Quotiescunque manducabitis panem hunc, et calicem bibetis, Domini annuntiabit donec veniat (« Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. » His verbis nos Christus instituit ad se offer ad se manducandum, ad se mutandum. Quæret: Offerre vos, quod ego offero, manducate ego do; denique facite quod ego facio; sustinete me, sicut et ego pro vobis sustineo. Corpus vestrum et sanguinem vestrum pro invicem date, et vestras pro invicem ponite; sicut ego corpus et sanguinem meum do, et pro vobis animam pono. Juxta quæ Salomon ait: « Cum sede mensam divitis, diligenter attende, quæ apponit tibi; et immitte manum tuam, sciens quod oportet te preparare (Prov. xxiii). » Sequitur et dicit (cap. xxii): « Similiter et calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic est calix, » etc. Præmissis pane loquens: « Fregit et dedit eis. » Ad hoc referens quod hic dicit: « Similiter et calicem; » ac si Panem dedit, similiter et calicem dedit. Quod addidit: « Postquam cœnavit, » ad utrumque referendum, ad datum videlicet panem, datum calicem, nisi cum de pane fieret sermo mitteretur apud Matthæum (cap. xxvi): « Cœnavit illis, » et apud Marcum (cap. xiv): « Manducavit illis. » Ex verbis itaque Matthæi et Marcum videtur, quod inter cœnandum vel manducandum panem dedit. Ex verbis Lucæ apparet, quod postquam cœnavit, calicem dedit. Matthæus ergo et Marcus significare videntur, Dominum, panem et calicem discipulis dedisse, adhuc eis cœnantibus, adhuc de cœna restaret. Et hoc quidem recte intelligitur, si pro cœna una habetur usus typici agni cum perceptione substituti. Lucas vero; qui solus duos calices commemorat, quasi cœnam cum suo calice terminat, Dominus novam cum suo calice cœnam inchoat, quod dicit, postquam cœnavit, sic intelligi potest postquam veteris sacrificii solemnia complevit itaque dicere videtur, ut Dominicam cœnam a veteri cœna distinguat, sicut calicem a calice distinctum insinuat. Sequitur Lucas, et dicit: « Hic calix novum testamentum in meo sanguine (cap. xxii). » Ut supra diximus, apud Matthæum et Marcum (cap. xxvi) dicitur: « Hic est sanguis meus novi testamenti. » Ad distinctionem ergo prioris cœnæ dictum videtur, quod Lucas (cap. xiv) Dominus dixisse commemorat. Alium enim potum, si eodem vase, sive in alio, Dominus ante propinandum de quo et dixit: « Accipite et dividite inter vos (cap. xxii). » At non ille calix, sed: « Hic est, inquit, calix, » id est potus, qui nunc est in hoc calice: « novum testamentum. » Sub eodem sensu apossunt verba hujus evangelistæ: « Hic est, inquit, calix, » id est potus, qui nunc est in hoc calice: « novum testamentum in meo sanguine, » et ea quæ Matthæus ponit: « Hic sanguis est novi testamenti. » Quod si alius modus dicendi aliquam insinuat differentiam dicti, quæramus in similibus modum dic

Deus est. Fide unionis credimus, quod unigenitus Filius Dei humanam naturam in unitate personæ per mysterium Incarnationis sibi habet unitam. Huic fidei adjuncta est fides unitatis, qua credimus, unam esse personam in duabus naturis. Non enim plenam fidem habet hujus unionis, qui credit duas naturas in una persona non uniri, vel personam in duabus naturis dividi. Fide communionis credimus sacrosanctam Christi carnem vivificatricem et sanctificatricem nobis dispensari, et communicari in remissionem peccatorum; Deo mirabiliter dispensante; qui hoc ipsum a nobis voluit in alimoniam sumi, quod a se voluit pro nobis, et de nobis assumi. Huic fidei adjuncta est fides passionis, quæ in oblatione sacræ communionis representatur, ubi et mors Domini annuntiatur.

Summa autem fidei nostræ hæc est, cognoscere Christum in Patre, Christum in carne, Christum in altaris participatione. Omnia autem fidei mysteria ad hanc summam colliguntur, et quæcunque scripta sunt in lege et psalmis et prophetis, ad hunc finem diriguntur, ut Christus cognoscatur, et agnitus diligatur. Quicumque igitur justificatus per fidem, digne et pie et fideliter sentit de sacramento unitatis, sacramento unionis, et communionis, hic panem angelorum qui in cælo est, hic panem vivum qui de cælo descendit, hic carnem Christi manducat, hic ipsum manducando participat, et participando manducat. Hoc dictum sit de uno modo manducandi, quo Christus fideliter a justis manducatur; pro quo uno tres modi distingui possunt, secundum fidem unitatis, unionis et communionis. Aliud est enim credere de divinitate Christi quod dignum est, aliud de humanitate ejus quod verum est; aut secundum gratiam dispensationis, qua se voluit de nostra carne vestiri; aut secundum gratiam dispensationis, qua nos voluit sua carne cibari. Verumtamen plures modi ad unum modum generalem colliguntur; quia una est fides catholica mysteria continens divinitatis Christi et Incarnationis, et sacræ communionis. De quo modo beatus Augustinus dicit: « Crede et manducasti. » Alius vero modus est, cum Christus non tantum fide et virtute sacræ communionis in corde nostro suscipitur, vel susceptus habetur; sed esu et usu et perceptione ipsius corporis et sanguinis sui intra nos recipitur, ut sit in nobis non solum per præsentiam divinitatis, a qua conditi sumus, sed etiam per præsentiam corporis, quo redempti sumus, sicut ipse repromisit, et dixit: « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii). » Dicit itaque: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). »

T BIBIT-MEUM SANGUINEM. Sicut caro Christi duobus modis manducatur, sic et sanguis Christi duobus modis bibitur; haustu scilicet ipsius sanguinis in sacramento ac virtute fidei, ex qua justus vivit, quæ est etiam virtus sacramenti. Quantum ad proprietatem substantiæ pertinet, aliud est caro,

aliud est sanguis. Quantum ad sacramentum pertinet, alia est visibilis species, quæ carnem Christi significat, et carnem non sine sanguine continet; alia est visibilis species, quæ sanguinem significat, et sanguinem non sine carne continet. Quantum ad representationem rei gestæ, caro Christi sub specie panis oblata seipsam representat alio modo in cruce oblatam; et sanguis sub specie vini oblatum seipsum representat de corpore Christi in cruce fustum: hoc pariter intelligendum admonens, quod Christus qui sanguinem suum pro nobis fudit, animam suam pro nobis posuit. Nam, sicut in Levitico scriptum est: « Anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii). » Cum itaque caro et sanguis Christi diversa sint, et in diversis speciebus significantur, et diversis modis sese representent, una tamen utriusque virtus esse ostenditur ex eo quod dicit: « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; » et ex eo quod postea additur: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Quicumque vero fide Incarnationis et passionis Christi vivificatur, ut juste vivat, id est ut non sibi, sed Christo et in Christo vivat, hic carnem Christi ore fidei manducat, et sanguinem Christi bibit. Nec manducatur caro in virtute fidei, nisi et sanguis bibatur; nec bibitur sanguis, nisi caro manducetur, quia una est virtus utriusque, qua utrumque participatur; et una utriusque utilitas, quæ in utroque per fidem obtinetur. Credenti enim vita æterna datur, sicut

Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Manducanti et bibenti datur, sicut ipse iterum dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Quod autem fides etiam ad potum pertineat, ostenditur, ex eo quod dicit: « Qui credit in me, non sitiet unquam. » Per fidem ergo manducatur caro Christi, et per fidem bibitur sanguis Christi. Fide enim veneramur remedium salutis nostræ, et in carne et in sanguine Christi, nec dividuntur in fide, quæ non separantur in virtute. Hæc est fides, quæ justificat et vivificat, de qua Apostolus dicit: « Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt (Rom. iii). »

IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. Superius ostendit quantum conferat utilitatem caro Christi, si manducetur, et sanguis ejus, si bibatur; nunc autem ostendit quantum familiaritatis et honoris conferat gratiam. Hoc enim præstat, ut ille sit in Christo, et Christus in illo qui manducat. Magna est hæc et inestimabilis gratia, mansionem in Christo habere, et mansionem Christo præbere. Sicut credendo manducamus, sic perseveranter diligendo in Christo manemus. Deus enim charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Hinc ipse Christus dicit: « Manete in dilectione mea (Joan. xv). » In Christo itaque manet qui in tentatione non recedit, sed in omnibus fortiter agit, vincendi fiducia, et perseverandi constantia. Hinc est fru-

ues hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii). » Si qua est ergo fides nostra, si qua spes, si qua charitas, si qua patientia, si qua humilitas; si quid gratiæ, si quid virtutis, si quid laudis coram Deo in nobis est, totum de hoc calice propinatur. Hinc enim manat omnis gratiarum divisio: hinc ergo redeat omnis gratiarum actio.

Ex Evangelio Joannis (cap. vi): « Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus, » etc., usque ad illa verba: « Qui credit in me, non sitiet unquam. »

De cibo qui perit et de cibo qui non perit.

Omnia creatura quæ vitam habet, cibum quoque vitæ suæ congruentem habet. Considerate cuncta animantia, cunctaque germinantia in terra; quomodo vivunt, quomodo nutriuntur, quomodo singula de nutrimento sibi accommodato quasi de cibo sibi contempto pascuntur. Ignis quoque, quamvis vitam non habeat, unde pascitur, unde nutritur? quod consumit et devorat, pabulum ignis est, juxta quod propheta ait: « Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem, et cibum ignis (Isa. ix). » Sensus quoque corporei suis delectationibus pascuntur. Species desiderabilis et pulchritudo concupiscibilis desiderium est oculorum, nec satiatur oculus visu, nec auris auditu. Sensus mentis suas habent delicias in oblectationibus suis, præter illas delectationes quas ex sensibus corporeis hauriunt. Memoria, intelligentia et voluntas, unde nutriuntur et pascuntur, unde delectantur et confortantur? Omnis autem rationalis creatura, sive angelus bonus vel malus, sive homo bonus vel malus, cibo suo pascitur, secundum qualitatem vitæ, qua feliciter vel infeliciter, bene vel male vivit. Pascuntur angeli boni laude et amore et visione Dei. Hæc est eorum vitalis refectio, vitam eorum in æternum conservans: quæ semper reficit, et nunquam deficit: a qua accipiunt, ut et ipsi nunquam deficiant. Cibus vero angeli apostatæ iniquitas ejus, qua semper contra Deum superbus est; et malitia qua semper nobis malevolus est, hæc enim ei placent, sicut e diverso humilitas et charitas semper illi displicent, a quibus semper tam jejunos, quam vacuos. Cibus vero ejus, quem diximus, quasi quædam fames est, qua semper esurit perditionem hominum, quos a se captos devoret, et quasi in corpus suum ad consentiendum sibi trajiciat. De peccatis ergo hominum, sive de ipsis peccatoribus pascitur, et avidius, si quos justos invenire valeat, adversus quos prævaleat. Hinc scriptum est: « Cibus ejus electus (Habac. i). » Ipse vero a malis glutitur, cum consilium suggestionis ejus in intimi sensus ventre recipitur, sicut scriptum est: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (Psal. lxxiii). » Et quicumque malis aeredunt infracti, vel fraude deducti, tum a diabolo, tum ab ipsis malis deglutuntur. Hinc Psalmista ait: « Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis: Cum exurgerent ho-

mines in nos, forte vivos deglutissent nos (Psal. cxxiii). » Et item: « Non dicant in cordibus suis: Euge, euge animæ nostræ, nec dicant, devorabimus eum (Psal. xxxiv). » Illi quoque, qui per invidiam et contentionem se lacerant et carpunt, vicissim se comedunt. Unde Apostolus ad Galatas ait: « Quod si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini (Galat. v). » Talibus escis, iniquitate scilicet et malitia, nutritur et confortatur vita malorum, vita mala. Vita vero bonorum vita bona, quam longe est ab iniquitate, et malitia, tam dissimilibus alimentis sustentatur et roboratur. Cibus enim justorum est, tum justitia, sicut scriptum est: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v); » tum ipse justitiæ auctor Christus, qui dicit: « Ego sum panis vivus (Joan. vi). » Hunc panem comedunt omnes justi, ut justi sint et juste vivant; sine quo nulla est vita bona, nulla beata. Illi etiam qui verbo vel exemplo justorum Christo lucrifunt, et in partem justorum cedunt, cibi sunt eorum, per quos ad Christum accedunt, juxta quod Petro dictum est: « Macta et manduca (Act. x). » Cibus autem temporalis, quo corporalis vita sustentatur, vires et sensus corporis, ut valeant et vigeant, confortat et conservat, sed usu consumitur. Spiritualis vero cibus vires animæ et sensus corroborat et conservat, nec usu consumitur; sed quæ bona sunt nutrienda et augens, contraria, id est vitia et peccata consumit. Unde justus, quia in eis et ab eis peccata consumuntur, ea quodammodo comedere dicuntur, secundum illud, quod scriptum est, ut in bonam partem accipiatur: « Peccata populi mei comedent (Osee iv); » secundum quem modum et illud in bonam partem accipi potest: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (Psal. lxxiii). » Ad eum vero cibum, quo bona vita nutritur et sustentatur, ut per hanc ad vitam beatam perveniat, hæc Domini verba pertinent: de quibus quomodo intelligenda sint, consequenter dicendum est.

Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

Post miraculum de quinque panibus et duobus piscibus, turbæ venerunt Capharnaum, quærentes Dominum: et cum ex insperato invenissent eum trans mare dixerunt ei: « Rabbi, quando huc venisti? Respondit Jesus, et dixit eis: Amen, amen dico vobis: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis (Joan. vi). » Signa quidem viderant, quibus poterant divinitatem ejus cognoscere; sed, quia occasione temporalis refectionis, non devotione fidei, eum sequebantur: hanc ipsam eorum intentionem eis aperiens, ut vel sic Deum cognoscerent, mox ostendit pro quo et quali cibo magis laborandum sit, dicens: « Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » Hoc intelligi potest de justitia, cujus amore pascuntur justus; quam gratis dat Filius hominis, gratis justificans

dentes in eum, vivant propter ipsum, sicut ipse vivit propter Patrem? Vivit autem Christus propter Patrem, aut ut beatus Hilarius, vivit per Patrem, quia de Patre est, Deus de Deo, vita de vita. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Hoc secundum vitam, qua vivit apud Patrem. Secundum vero vitam, qua vixit apud homines homo, propter Patrem vixit; quia Patrem in vita clarificavit, voluntatem ejus faciens, et in omnibus honorem deferens. Nos autem vivimus propter ipsum, si totum quod vivimus referamus ad ipsum, de cujus munere venit quod juste vivimus, de cujus virtute speramus, quod beatissime victuri sumus. Hinc Psalmista dicit: «Laudabo Dominum in vita mea (Psal. CXLV).» Et iterum: «Deus, vitam meam annuntiavi tibi (Psal. LV).» In hac autem comparatione qua nunc utitur Christus, bina et bina mutua collatione sese respiciunt. Missio enim et manducatio per similem efficientiam sibi conferri possunt. Efficit enim missio, ut vivat Christus per Patrem, in quantum minor est Patre; efficit manducatio, ut nos vivamus propter Christum, qui mediator Dei et hominum Patri reconciliat viventes propter se, sicut ille vivit propter Patrem. Vita Christi propter Patrem, et vita nostra propter Christum, per similem causam et intentionem et finem, id est procedendo, tendendo, perveniendo sese respiciunt. Nam et hæc et illa illuc redit, unde incipit; ad illum refertur, a quo confertur; illi redditur, a quo accipitur. Quod Christus dicit: «Qui manducat me, vivet propter me (Joan. vi):» duobus modis recte intelligitur, aut ratione affectus, aut ratione signi. Id enim efficit hæc manducatio, ut vivamus propter Christum; hoc est, per gratiam ejus ad gloriam ejus; et quod vivimus propter Christum, signum est, quia manducamus Christum. Similiter duobus modis intelligi potest, quod præmissum est: «Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (ibid.).» In Christo enim manere, manducationis effectus est et signum; ac si diceretur: Signum quia manducat et bibit, hoc est si manet in me, si vivit propter me.

Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Attendite quoties Christus eadem replicat, quoties inculcat, Patrem hunc panem dedisse, hunc panem de cælo descendisse, hunc panem vitam æternam dare. Ut quid hoc? Utique ad astruendam fidem divinitatis suæ, ut indubitanter Deus esse credatur, qui Patrem habeat Deum; qui in cælo fuerit, et de cælo descenderit, qui velit manducari, et non possit consumi; qui vitam æternam possit dare, et in novissimo die a mortuis suscitare. Propterea quasi repetendo dicit: «Hic est panis, qui de cælo descendit.» Et ut ostendat hunc panem

plus esse et posse, quam manna, addit: «Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.»

Hæc dixit in Synagoga dicens, etc. usque ad illud: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (Joan. vi).

Qui aderant, plures non intelligendo scandalizati sunt; et multi hæc audientes non ex inimicis, sed ex discipulis ejus, dixerunt: «Durus est hic sermo. Quis potest eum audire?» Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Intellexerunt illi, quod diserneret Jesus carnem veluti concisam distribuere credentibus in se: «Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus (ibid.):» (sic enim apud se ista dixerunt, ut ab illo non audirentur; sed ille qui eos moverat in semetipsis, audiens apud semetipsum,) «respondit et dixit: Hoc vos scandalizat;» quia dixi, carnem meam ad manducandum, et sanguinem meum ad bibendum dari? Hoc vos nempe scandalizat: «Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?» Quid est hoc? Hiuc solvit quod eos moverat; hinc aperuit, unde scandalizati sunt; hinc plane, si intelligerent. Illi enim putabant, eum per divisionem erogaturum corpus suum, ille dixit se ascensurum in cælum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus; certe vel tunc intelligetis, quia gratia non consumitur morsibus. Alio loco Christus dicit: «Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo (Joan. iii).» Unde intelligitur, secundum unitatem personæ, et tunc eum, et prius fuisse in cælo, qui propter humanitatem exaltandam nunc ascensurus dicitur in cælum. Deinde adiungit: «Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam.» O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris: «Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis?» (Joan. vi.) An vita non prodest quiquam? Et propter quid sumus, nisi ut habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid ergo caro non prodest quidquam? Quomodo contraria non sunt: «Caro mea vere est cibus, et caro non prodest quidquam?» Dignum videretur secundum clementiam et benignitatem Christi, ut qui in verbis ejus scandalizati sunt non credentes, ab errore incredulitatis suæ, per declarationem sermonum, quæ illuminat, et intellectum dat parvulis, revocarentur ad agnitionem veritatis et pietatem fidei; quatenus de carne Christi digne sentirent; sicut ipse credi voluit, et nobis credere expedit. Nunc autem scandalizatis, quasi eos in errore relinquere volens, dicit: «Caro non prodest quidquam.» Quis enim de carne Christi indigne sentiens non libenter audiat: «Caro non prodest quidquam?» Nam qu

quam fastidiunt. Est enim satietas sine fastidio, et desiderium sive suspirio. Christus enim in decore suo semper admirabilis, semper est et desiderabilis, in quem desiderant angeli prospicere. Ergo et cum habetur, desideratur; et cum tenetur, quæritur, sicut scriptum est: « Quærite faciem ejus semper (Psal. cv). » Semper enim quæritur, qui ad hoc diligitur, ut semper habeatur. Itaque et qui inveniunt, adhuc quærent; et qui edunt, adhuc esuriunt; et qui bibunt, adhuc sitiunt. Sed hæc inquisitio omnem sollicitudinem tollit, sed hæc esuries omnem esuriam pellit, sed hæc sitis omnem sitim extinguit. Non est egestatis, sed consummatæ felicitatis. De illa enim quæ egestatis est, dicitur: « Qui venit ad me, non esuriet, et qui credit in me, non sitiet unquam. » De ea vero quæ felicitatis est, dicitur: « Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Possunt autem pro eodem accipi esuries et sitis, sive in egestate, sive in felicitate. Quod si distinctio aliqua requiritur, occasionem dat Psalmista requirentibus eam, cum dicit: « Panis cor hominis confirmat, et vinum lætificat cor hominis (Psal. cxi). » Christus in se credentibus cibus est et potus, panis et vinum: panis, cum confirmat et solidat, de quo Petrus ait: « Deus omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque (I Petr. v). » Potus vel vinum est, cum lætificat. Ad quem Propheta: « Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi (Psal. lxxv). » Quidquid in nobis est forte et validum et firmum, lætium aut jucundum, in mandatis Dei faciendis, in malis tolerandis, in executione obedientiæ, in defensione justitiæ; totum hoc robur est et firmamentum hujus panis, aut lætificatio hujus potus. Beati qui fortiter et hilariter agunt. Et quia hoc a se nemo habet, Beati qui avide desiderant, quæ justa et honesta sunt, sectari; et in omnibus ab eo confortari, et exhilarari, qui dicit: « Beati qui esuriunt justitiam (Matth. v). » Quod si Christus secundum præsentem justorum fortitudinem et lætitiæ panis est et potus, quanto magis in futuro hoc erit, secundum quod justis tunc erit? In superioribus Christi verbis adverti potest, cibum hunc qui permanet in vitam æternam, dici panem de cælo, panem verum, panem Dei, panem vitæ: et ejus ut litas ostenditur, quod vitam dat mundo, et quod esuriam et sitim in perpetuum excludit. Panis ergo de cælo dicitur, ut ostendatur, unde sit, et discernatur a terreno pane, qui perit. Panis verus dicitur a manna, quod in figura hujus veritatis præcessit. Panis Dei dicitur, ut discernatur a pane, qui arte hominis pistoris conficitur et paratur: hic enim a Deo paratus et præparatus est, sicut scriptum est: « Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio ejus (Psal. lxxv). » Panis vitæ dicitur, ut discernatur a pane hoc corruptibili, qui vitæ est, nec vitam dat, sed vix et ægre ad

tempus vitam servat. Illic autem vita est, et vitam dat, et vitam servat, quæ morti mortisque causæ nihil debeat.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. etc., usque ad illud: Qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi).

Christus est panis vitæ, credentibus in eum. In Christum credere hoc est panem vitæ manducare, hoc est Christum in se habere, hoc est etiam vitam æternam habere. Hoc ostendere volens Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Et quid dixerit declarans, addit: « Ego sum panis vitæ (ibid.). » Compendio dici potuit: « Qui credit in me, habet me, propterea vitam æternam habet. Habet quidem in causa, habet in merito, habet in spe, habet in pignore, habet unde habeat. Denique qui Christum habet in se, vitam æternam habet nondum revelatam in se, sed in Christo absconditam, quem habet in se. Vita enim nostra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ergo optima gratia, quæ nobis in Christo reposita est, jam habetur in Christo, ex eo quod Christus habetur hujus gratiæ repromissor et dator, custosque fidelis, habens eam penes se depositam, et redditurus eam in die revelationis gloriæ filiorum Dei. « Ego sum, inquit, panis vitæ. » Ille prius dixerat, et hujus repetitio confirmatio est, vel forte munerum ejus distinctio, ut utriusque vitæ, et illius, quæ nunc bona est; et illius, quæ futura est beata, unus ipse dator intelligatur, et auctor: « Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Joan. vi). » Hoc de morte spirituali intelligendum est. Quare mortui sunt? Quia quod videbant, credebant; et quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum, et infidelium filiorum infideles patres. Quantum pertinet ad mortem istam corporalem, et nos morimur, qui manducamus panem de cælo descendente; quantum pertinet ad mortem spirituales, manducavit manna Moyses, manducavit Aaron, manducaverunt et multi, qui Deo placuerunt, et mortui non sunt. Quare non sunt mortui? Quia spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. « Hic est, inquit, panis vivus de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur (ibid.). » Illic ipse panis, id est Christus, qui infidelibus loquebatur, significatus est per manna, sed plus potest quam manna. Manna enim ipsum nec fidelibus nec infidelibus præstare potuit, ut spiritualiter non morentur, sed Christus qui in manna significatus est, quem intellexerunt in manna antiqui justis, et in ipsum venturum crediderunt, omnibus credentibus in eum præstat, ut spiritualiter non moriantur. Propterea dicit: « Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » Illic nunc in terra, nunc in oculis vestris, non cordis, sed carnis, est panis de cælo descendens. Et

mox se esse hunc panem, aperit, dicens : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. » Ecce nunc panis vivus dicitur, qui panis vitæ antea dictus est. Vivus autem panis est, quia vitam habet in se manentem et quia potest spiritualem mortem auferre, et vitam conferre. Nam de morte auferenda præmittit, dicens : « Ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » De vita vero conferenda, subjungit : « Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. »

Et panis quem ego dabo, caro mea est, etc. usque ad illud : Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Verbum Dei aliis dat escam, aliis ipsum est esca. Escam enim dat, sicut scriptum est : « Omnia a te expectant, Domine, ut des illis escam in tempore (Psal. ciii). » Et iterum : « Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione (Psal. cxliv). » Rationali autem creaturæ, quæ sola justitiæ et beatitudinis particeps esse potest, si per propriam voluntatem ab ea non est aversa, sed per amorem obedientiæ ad illum conversa, ut non sibi, sed illi vivat, sic cibum dat, unde vivat, ut sit illi cibus, cujus participatione bene et beate vivat. Postquam ergo dixerat se esse panem vivum, qui de cœlo descendit, et qui vitam æternam dare potest, in quo significavit se Deum esse, et vitam angelorum et hominum; consequenter, ut plus mirentur, ostendit, assumptam carnem cibum esse vitalem, et a se dari pro mundi vita, dicens : « Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. » Corpus Christi caro est secundum proprietatem naturæ : et panis dicitur, vel quia sub specie panis offertur, vel quia per panem pro similitudine virtutis suæ nonnunquam significatur : « Litigabant ergo Judæi (Joan. vi). » Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro; et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc non posse fieri putaverunt : unde et litigabant ad invicem, dicentes : « Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum? (ibid.) » Quomodo nunc piam inquisitionem significat credentis ut ibi : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? (Luc. 1) » Nunc impiam negationem non credentis, ut hic : « Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis. » Ac si diceret : Etsi ignoretis, etsi credere detrectetis, tamen verum est, quod nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis. Hoc intelligendum est de spirituali vita qua juste vivitur, et de æterna qua beate vivitur. Neutram vero habebit, qui non manducat.

Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi).

Quod dixerat non habere eum, qui non mandu-

cat, illud idem ostendit habere illum, qui manducat, dicens : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Jam nunc habet, sicut prædiximus, vel secundum spiritum, etsi non secundum carnem. Spiritus enim justorum Deo adhaerentes, ab ejus dilectione nunquam separabuntur; et ideo semper vivant. Unde et dicitur : « Non est Deus mortuorum, sed viventium (Matth. xxii). » Et iterum scriptum est : « Usi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace (Sap. iii). » Ex his verbis poterant illi cogitare, non esse illum moriturum corporali morte, qui hanc carnem manducaret. Huic cogitationi occurrit, dicens : « Et ego resuscitabo eum. » Quasi diceret : Non nego eum corporali morte moriturum, qui carnem meam manducat. Moriatur quidem secundum carnem, sed resuscitabo eum, ut nec caro vita æterna fraudetur; sed hoc erit in novissimo die. Mox ut ostendat, hunc cibum sufficientem esse omnem indigentiam tollere, et vitam, et omnem sufficientiam præstare, adjungit : « Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Cum cibo et potu id appetant homines, ut vivant et non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus et potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles facit. Hic ergo vere est cibus, qui vere præstat, quod in cibo appetitur; unde carni et animæ vitam et omnem sufficientiam præstare potest, ut nullius ultra indigeat. Hinc pro utriusque indigentia tollenda Propheta clamat : « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea (Psal. lxxii). »

QUI MANDUCAT MEAM CARNEM. Christus duobus modis manducatur; quia duobus modis participatur. Una est participatio per fidem : non eam nunc dico, quæ in mortuis, id est peccatoribus mortua est; sed eam, ex qua justus vivit, de qua superius dictum est : « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Hæc autem fides sine charitate non est. Per fidem autem justificamur, et participes amicitiae Dei efficiamur; per fidem habitat Christus in cordibus nostris, et se nobis cognoscendum indulget, et participandum. Verbum Patri coæternum, unum cum Patre Deum verum cognoscunt angeli per speciem; per fidem Unigenitum, qui est in sinu Patris, de cœlo ad nos missum, et propter nos incarnatum, panem vivum, qui de cœlo descendit, manducamus. Cognoscentes per fidem carnem pro nobis acceptam, nobis in cibum datam, carnem Christi manducamus. Est ergo fides unitatis, et fides unionis, et fides communionis. Fide unitatis credimus Filium unum esse cum Patre, sicut ipse dicit : « Ego et Pater unum sumus (Joan. x). » Huic fidei adjuncta est fides Trinitatis. Non enim fidem unitatis in Deo, id est unius divinitatis, plene habet, nisi qui credit, singulas trium personarum esse unum Deum, et omnes tres simul non esse nisi unum Deum. Mysterium enim unitatis in Trinitate continet mysterium Trinitatis in unitate. Et sine fide Trinitatis fides unius Dei plena non est; quia Trinitas unus

Deus est. Fide unionis credimus, quod unigenitus Filius Dei humanam naturam in unitate personæ per mysterium Incarnationis sibi habet unitam. Huic fidei adjuncta est fides unitatis, qua credimus, unam esse personam in duabus naturis. Non enim plenam fidem habet hujus unionis, qui credit duas naturas in una persona non uniri, vel personam in duabus naturis dividi. Fide communionis credimus sacrosanctam Christi carnem vivificatricem et sanctificatricem nobis dispensari, et communicari in remissionem peccatorum; Deo mirabiliter dispensante; qui hoc ipsum a nobis voluit in alimoniam sumi, quod a se voluit pro nobis, et de nobis assumi. Huic fidei adjuncta est fides passionis, quæ in oblatione sacræ communionis repræsentatur, ubi et mors Domini annuntiatur.

Summa autem fidei nostræ hæc est, cognoscere Christum in Patre, Christum in carne, Christum in altaris participatione. Omnia autem fidei mysteria ad hanc summam colliguntur, et quæcunque scripta sunt in lege et psalmis et prophetis, ad hunc finem diriguntur, ut Christus cognoscatur, et agnitus diligatur. Quicumque igitur justificatus per fidem, digne et pie et fideliter sentit de sacramento unitatis, sacramento unionis, et communionis, hic panem angelorum qui in cælo est, hic panem vivum qui de cælo descendit, hic carnem Christi manducat, hic ipsum manducando participat, et participando manducat. Hoc dictum sit de uno modo manducandi, quo Christus fideliter a justis manducatur; pro quo uno tres modi distingui possunt, secundum fidem unitatis, unionis et communionis. Aliud est enim credere de divinitate Christi quod dignum est, aliud de humanitate ejus quod verum est; aut secundum gratiam dispensationis, qua se voluit de nostra carne vestiri; aut secundum gratiam dispensationis, qua nos voluit sua carne cibari. Verumtamen plures modi ad unum modum generalem colliguntur; quia una est fides catholica mysteria continentis divinitatis Christi et Incarnationis, et sacræ communionis. De quo modo beatus Augustinus dicit: « Crede et manducasti. » Alius vero modus est, cum Christus non tantum fide et virtute sacræ communionis in corde nostro suscipitur, vel susceptus habetur; sed esu et usu et perceptione ipsius corporis et sanguinis sui intra nos recipitur, ut sit in nobis non solum per præsentiam divinitatis, a qua conditi sumus, sed etiam per præsentiam corporis, quo redempti sumus, sicut ipse repromisit, et dixit: « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii). » Dicit itaque: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). »

T BIBIT MEUM SANGUINEM. Sicut caro Christi duobus modis manducatur, sic et sanguis Christi duobus modis bibitur; haustu scilicet ipsius sanguinis in sacramento ac virtute fidei, ex qua justus vivit, quæ est etiam virtus sacramenti. Quantum ad proprietatem substantiæ pertinet, aliud est caro,

aliud est sanguis. Quantum ad sacramentum pertinet, alia est visibilis species, quæ carnem Christi significat, et carnem non sine sanguine continet; alia est visibilis species, quæ sanguinem significat, et sanguinem non sine carne continet. Quantum ad repræsentationem rei gestæ, caro Christi sub specie panis oblata seipsam repræsentat alio modo in cruce oblatam; et sanguis sub specie vini oblatum seipsum repræsentat de corpore Christi in cruce fustum: hoc pariter intelligendum admoñens, quod Christus qui sanguinem suum pro nobis fudit, animam suam pro nobis posuit. Nam, sicut in Levitico scriptum est: « Anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii). » Cum itaque caro et sanguis Christi diversa sint, et in diversis speciebus significentur, et diversis modis sese repræsentent, una tamen utriusque virtus esse ostenditur ex eo quod dicit: « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; » et ex eo quod postea additur: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Quicumque vero fide Incarnationis et passionis Christi vivificatur, ut juste vivat, id est ut non sibi, sed Christo et in Christo vivat, hic carnem Christi ore fidei manducat, et sanguinem Christi bibit. Nec manducatur caro in virtute fidei, nisi et sanguis bibatur; nec bibitur sanguis, nisi caro manducetur, quia una est virtus utriusque, qua utrumque participatur; et una utriusque utilitas, quæ in utroque per fidem obtinetur. Credenti enim vita æterna datur, sicut

C Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Manducanti et bibenti datur, sicut ipse iterum dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Quod autem fides etiam ad potum pertineat, ostenditur, ex eo quod dicit: « Qui credit in me, non sitiet unquam. » Per fidem ergo manducatur caro Christi, et per fidem bibitur sanguis Christi. Fide enim veneramus remedium salutis nostræ, et in carne et in sanguine Christi, nec dividuntur in fide, quæ non separantur in virtute. Hæc est fides, quæ justificat et vivificat, de qua Apostolus dicit: « Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt (Rom. iii). »

D **IN ME MANET, ET EGO IN ILLO.** Superius ostendit quantum conferat utilitatem caro Christi, si manducetur, et sanguis ejus, si bibatur; nunc autem ostendit quantum familiaritatis et honoris conferat gratiam. Hoc enim præstat, ut ille sit in Christo, et Christus in illo qui manducat. Magna est hæc et inestimabilis gratia, mansionem in Christo habere, et mansionem Christo præbere. Sicut credendo manducamus, sic perseveranter diligendo in Christo manemus. Deus enim charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Hinc ipse Christus dicit: « Manete in dilectione mea (Joan. xv). » In Christo itaque manet qui in tentatione non recedit, sed in omnibus fortiter agit, vincendi fiducia, et perseverandi constantia. Hinc est fru-

ctus justitiæ qui manet, quem afferunt justii, A quia in Christo manent, sicut palmites in vite, qui non possunt fructum facere, nisi manserint in vite. Est autem dilectio, qua a Deo diligimur, et est dilectio, qua Deum diligimus. In utraque manemus, si Christum diligere perseveramus. Custodit enim Dominus diligentes se. Est enim quædam dilectio, qua fratres et proximos nostros in Christo diligimus, sicut membra Christi, et corporis ejus, quod est Ecclesia. Omnia hujus corporis membra uno spiritu vivificantur, videlicet Spiritu sancto, sicut omnia membra hominis vivunt de uno spiritu hominis. Qui autem de spiritu Christi non vivunt, hi de corpore ejus non sunt, nec membra ejus sunt, nec in Christo manent. At qui servant unitatem spiritus in vinculo pacis; qui jus fraternitatis et spiritualis societatis inviolabiliter servant; qui ab ecclesiastica unitate nec per hæreses, nec per schismata, nec per vitæ vel morum vitia se separant, hi in corpore Christi et in Christo manent; quia vere Christum participant, et participando manducant. Propter quod dicit: « Qui manducat meam carnem, in me manet. » Et addit: « Et ego in illo (Joan. vi.) » Nos confirmavit, ille jugiter in nobis operatur, ut maneamus et confirmemur in illo; « quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (Psal. cxvi.) » Hinc ipse dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv.) » Qui dicit: « Ego diligentes me diligo (Prov. viii.) » in his qui perseverant diligere, mansionem facit Deus, ut maneamus, manens ipse in manentibus in se. Sed quid est, quod dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum: » quasi prius Christus a nobis diligatur, quam nos diligamur a Patre, vel quam ad nos veniat, et mansionem faciat Filius una cum Patre, cum Joannes dicat: « In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum; sed quia ipse prior dilexit nos? » (I Joan. iv.) Facilis autem occurrit responsio considerantibus quod et dilexit nos, et elegit in Filio, secundum propositum gratiæ suæ, ante mundi constitutionem; et quod nos diligit vocando et justificando, gratiam suam adaugendo, et per profectum justitiæ ad perfectum ducendo, et in dilectione sua confirmando. Sicut enim profectu malitiæ mali obdurantur, et consuetudine peccandi obstinati redduntur, sic boni quodam ordine gratiæ incipientis et proficientis a Deo præveniente, et veniente, et manente, ad perseverantiam confirmantur. Hoc autem ordine ad vitam æternam perveniunt. « Qui » enim « perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Math. x.) » Christus itaque prævenit diligendo, et diligit præveniando; quem qui diligit, diligitur a Patre dilectionis exhibitione, et abundantioris gratiæ collatione. Potest autem et alio modo intelligi, quod dictum est: « Pater meus diliget eum. » « Si quis, » inquit, « diligit me, ser-

monem meum servabit (Joan. xiv.) » id est perseverabit servare. Parum est enim si servat, si non et servabit. Laus enim non fugientis, non sibi blandientis, non tepide aut leviter amantis, sola est perseverantia. Hinc Propheta ait: « Diligam te, Domine, » id est diligere perseverabo. Quod ut faciam, non mihi sine te sufficio, sed tu es « fortitudo mea (Psal. xvii.) » Pater, « inquit, meus diliget eum, » id est perseverantem obedire perseverabit diligere. Non quod dilectio Dei levis sit et mutabilis, qui electos suos dilexit ante mundi constitutionem: et Christus, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, sed perseveranter diligit, quos in sua dilectione mansuros custodit; et gratiam suam ei subtrahit, qui se gratiæ ipsius indignum facit. Dicens ergo B Christus: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi.) » patenter insinuat quod qui in ipsum credit, et qui ipsum manducat, non nisi ipsum manducando confortatur, ut in Christo maneat, donec ad vitam æternam perveniat. Hinc justus orat: « Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii.) » Hic ergo cibus, cum plena fide et digna veneratione manducatur, justitiam dat et perseverantiam, et vitam æternam, ut justificati per fidem et in charitate radicati, in eo securi maneamus, qui factus est nobis in domum refugii, et in locum munitum, quia in nobis sine fine manet, sicut scriptum est: « Lætentur omnes qui sperant in te; in æternum exsultabunt, et habitabis in eis (Psal. v.) »

C *Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me, vivet propter me.*

Hæc verba secundum beatum Augustinum sic intelliguntur, qui in sermone 26 super Joannem, sic ait: « Missio quippe ejus exinanitio sui met ipsius est, et formæ servilis acceptio. » Quod recte intelligitur, servata etiam filii cum Patre æqualitate naturæ. Major est enim Pater homine filio, sed æqualem habet Deum Filium, cum idem ipse sit et Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, unus Jesus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me; » ac si diceret: Ut ego vivam propter Patrem, id est ad illum tanquam majorem referam vitam me, exinanitio mea fecit, in qua me misit. Ut autem quisquam vivat propter me, participatio facti, qua manducat me. Ego itaque humiliatus vivo propter Patrem, ille erectus vivit propter me. Si autem ita dictum est: Vivo propter Patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso, sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo: « Et qui manducat me, et ipse vivet propter me, eandem nostram et suam æqualitatem significavit, sed gratiam mediatoris ostendit. » Hæc Augustinus. Quid ergo in his verbis Christi nobis intimatur, nisi ipsum a Deo Patre missum fuisse, ad hoc in mundum venisse, ut manducantes eum, id est cre-

dentem in eum, vivat propter ipsum, sicut ipse vivit propter Patrem? Vivit autem Christus propter Patrem, aut ut beatus Hilarius, vivit per Patrem, quia de Patre est, Deus de Deo, vita de vita. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Hoc secundum vitam, qua vivit apud Patrem. Secundum vero vitam, qua vixit apud homines homo, propter Patrem vixit; quia Patrem in vita clarificavit, voluntatem ejus faciens, et in omnibus honorem deferens. Nos autem vivimus propter ipsum, si totum quod vivimus referamus ad ipsum, de cujus munere venit quod juste vivimus, de cujus virtute speramus, quod beatissime victuri sumus. Hinc Psalmista dicit: «Laudabo Dominum in vita mea (Psal. cxlv).» Et iterum: «Deus, vitam meam annuntiavi tibi (Psal. lv).» In hac autem comparatione qua nunc utitur Christus, bina et bina mutua collatione sese respiciunt. Missio enim et manducatio per similem efficientiam sibi conferri possunt. Efficit enim missio, ut vivat Christus per Patrem, in quantum minor est Patre; efficit manducatio, ut nos vivamus propter Christum, qui mediator Dei et hominum Patri reconciliat viventes propter se, sicut ille vivit propter Patrem. Vita Christi propter Patrem, et vita nostra propter Christum, per similem causam et intentionem et finem, id est procedendo, tendendo, perveniendo sese respiciunt. Nam et hæc et illa illuc redit, unde incipit; ad illum refertur, a quo confertur; illi redditur, a quo accipitur. Quod Christus dicit: «Qui manducat me, vivet propter me (Joan. vi):» duobus modis recte intelligitur, aut ratione affectus, aut ratione signi. Id enim efficit hæc manducatio, ut vivamus propter Christum; hoc est, per gratiam ejus ad gloriam ejus; et quod vivimus propter Christum, signum est, quia manducamus Christum. Similiter duobus modis intelligi potest, quod præmissum est: «Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (ibid.).» In Christo enim manere, manducationis effectus est et signum; ac si diceretur: Signum quia manducat et bibit, hoc est si manet in me, si vivit propter me.

Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Attendite quoties Christus eadem replicat, quoties inculcat, Patrem hunc panem dedisse, hunc panem de cælo descendisse, hunc panem vitam æternam dare. Ut quid hoc? Utique ad astruendam fidem divinitatis suæ, ut indubitanter Deus esse credatur, qui Patrem habeat Deum; qui in cælo fuerit, et de cælo descenderit, qui velit manducari, et non possit consumi; qui vitam æternam possit dare, et in novissimo die a mortuis suscitare. Propterea quasi repetendo dicit: «Hic est panis, qui de cælo descendit.» Et ut ostendat hunc panem

plus esse et posse, quam manna, addit: «Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.»

Hæc dixit in Synagoga dicens, etc. usque ad illud: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (Joan. vi).

Qui aderant, plures non intelligendo scandalizati sunt; et multi hæc audientes non ex inimicis, sed ex discipulis ejus, dixerunt: «Durus est hic sermo. Quis potest eum audire?» Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Intellexerunt illi, quod diserneret Jesus carnem veluti concisam distribuere credentibus in se: «Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus (ibid.):» (sic enim apud se ista dixerunt, ut ab illo non audirentur; sed ille qui eos moverat in semetipsis, audiens apud semetipsum,) «respondit et dixit: Hoc vos scandalizat;» quia dixi, carnem meam ad manducandum, et sanguinem meum ad bibendum dari? Hoc vos nempe scandalizat: «Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?» Quid est hoc? Hinc solvit quod eos moverat; hinc aperuit, unde scandalizati sunt; hinc plaue, si intelligerent. Illi enim putabant, eum per divisionem erogaturum corpus suum, ille dixit se ascendurum in cælum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogatur corpus; certe vel tunc intelligetis, quia gratia non consumitur morsibus. Alio loco Christus dicit: «Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo (Joan. iii).» Unde intelligitur, secundum unitatem personæ, et tunc eum, et prius fuisse in cælo, qui propter humanitatem exaltandam nunc ascendurus dicitur in cælum. Deinde adjungit: «Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam.» O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris: «Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis?» (Joan. vi.) An vita non prodest quidquam? Et propter quid sumus, nisi ut habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid ergo caro non prodest quidquam? Quomodo contraria non sunt: «Caro mea vere est cibus, et caro non prodest quidquam?» Dignum videretur secundum clementiam et benignitatem Christi, ut qui in verbis ejus scandalizati sunt non credentes, ab errore incredulitatis suæ, per declarationem sermonum, quæ illuminat, et intellectum dat parvulis, revocarentur ad agnitionem veritatis et pietatem fidei; quatenus de carne Christi digne sentirent; sicut ipse credi voluit, et nobis credere expedit. Nunc autem scandalizatis, quasi eos in errore relinquere volens, dicit: «Caro non prodest quidquam.» Quis enim de carne Christi indigne sentiens non libenter audiat: «Caro non prodest quidquam?» Nam qui

incredulus est, hinc forte assertionis suae testimonium assumet, qua utilitati tanti sacramenti contradicere praesumet. Sed verus est sermo, qui de illo scriptus est : « Ecce hic positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum (Luc. 11). » Doctrina ejus allis est odor vitae in vitam, aliis odor mortis in mortem. Sciens ergo quibus loqueretur, dixit quod oportuit; sicut illis dici oportuit, qui post miracula, et manifesta divinitatis ejus documenta verbis ejus credere rennerunt. Cogitabant illi carnem carnaliter, non spiritualiter; secundum sensum carnis, et sapientiam carnis. Carnalis autem sensus non prodest quidquam. Ipsa etiam caro impie et irreverenter et carnaliter cogitata, sicut ea quae in cadavere dilaniatur, vel in macello venditur. Taliter cogitantibus, id est non credentibus, non prodest quidquam. Dicturus autem : « Caro non prodest quidquam, » praesumit, « Spiritus est, qui vivificat; » alterum propter bonos, alterum propter malos. Spiritus enim Dei per spiritualem intelligentiam, id est per veram Christi fidem, et per spiritualem sapientiam, hoc est per veram Christi dilectionem, justos vivificat, ut spiritualiter intelligant, et spiritualiter vivant. Ad quos pertinet, quod hic dicitur : « Spiritus est, qui vivificat; » et quod praemittitur : « Caro mea vere est cibus. » At qui a spiritali intelligentia, hoc est a fide Christi alieni sunt, aut qui fidem habentes, a spiritali sapientia, hoc est a charitate Christi, vacui sunt, hi a spiritu Dei non vivificantur, nec Christi carnem spiritualiter manducant, ita scilicet ut vivant et maneant in illo, et ipse in eis. Propterea illis, quibus caro non prodest quidquam, dicitur : « Caro non prodest quidquam. » Quod ergo Christus de carne videtur contraria dicere, quasi prosit et non prosit, eo pertinet ut intelligatur, spiritalibus, qui a spiritu Christi vivificantur, prodesse; carnalibus vero, qui Spiritu Dei non aguntur, omnino non prodesse. Secundum hunc modum loquitur Apostolus de lege. Nam quodam loco legem quasi inutilem aut malam ostendere volens, dicit : « Littera occidit (II Cor. 11). » Et iterum : « Lex iram operatur (Rom. 14). » Et : « Virtus vero peccati, lex (I Cor. 15). » Sed haec dicuntur propter malos, et contra malos, in quibus occasione mandati concupiscentia augetur, et per legis praerivationem lex contemnitur. Lex enim hostem demonstrat et instigat, et contra hostem non adjuvat; concupiscentiam vetat, et excitat; praerivationem addit et punit. Alio loco dicit : « Lex sancta est et bona (Rom. 7), » et iterum : « Lex spiritalis est (ibid.); » et hoc propter bonos. Sic de fide et de scientia variatur locutio; quia aliis et aliis prodesse possunt, aut non prodesse. Christus dicit : « Qui credit in me, habet vitam aeternam (Joan. 6). » Apostolus dicit : « Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum (I Cor. 13). » Propheta dicit : « Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me (Psal.

cxviii). » Apostolus dicit : « Scientia inflat, charitas vero aedificat (I Cor. 8). » Sicut ergo fides vel scientia sola sine charitate, et sicut littera legis sine spiritu legis nihil prodest; sic caro sine spiritu, hoc est sine gratia fidei et charitatis, nihil prodest. Et quemadmodum Apostolus dicit : « Littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. 11); » sic Christus dicit : « Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam. » Quomodo autem spiritus vivificet, ostendere volens, adjungit : « Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. » Quid est, spiritus et vita sunt? Spiritualiter intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter : « Spiritus et vita sunt; » intellexisti carnaliter etiam sic illa : « spiritus et vita sunt, » sed tibi non sunt. Spiritus et vita sunt, quia per inspirationem spiritualis gratiae vitam, qua bene vivitur, praestant et servant.

Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, etc., usque ad illud : Credimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei (Joan. 6).

Inter discipulos Christi erant quidam credentes, quidam non credentes : et inter non credentes erat Judas, qui traditurus erat eum. Christus omnes noverat, qui essent credentes, et qui non credentes, et quis esset traditurus eum, et qui essent discessuri ab eo. Sed antequam discedant, qui discessuri sunt, ostendit quod non omnium est fides; sed eorum, quibus datum est ad Christum venire a Patre suo. Mysterium quippe fidei non caro et sanguis, sed Pater qui in caelis est, revelare potest. Ille aliis dat, ut credant, aliis non dat. Quare aliis non dat, ipse novit : hoc scire non datur, et in re tam incomprehensibili, tam abscondita ab oculis nostris, nihil possumus, nisi per admirationem exclamare, et dicere : « O altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viae ejus (Rom. 11)! » Multi autem discipulorum, qui non crediderunt, abierunt retro, sed post Satanam, non post Christum. Petro, cum consilium daret Domino, ne moreretur, dictum est a Domino : « Redi post me, Satana; non enim sapis, quae Dei sunt (Matth. 16). » Non illum repulsi Dominus ire post Satanam, sed quia voluit praecellere Dominum, appellavit eum Satanam, et fecit ire post se, ut non esset Satanas. Petro dicitur : « Redi post me, » de istis vero dicitur : « Abierunt retro, » et intelligitur post Satanam; sicut de quibusdam feminis dicit Apostolus : « Quaedam enim conversae sunt retro post Satanam (I Tim. 2). » Abeuntibus post Satanam, ut nec cum Christo ulterius ambularent, Judas adhuc remansit ad insidiandum. Dixit ergo Jesus ad duodecim qui remanserunt : « Nunquid et vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine, ad quem ibimus? » (Joan. 6.) Si a te recedimus, ubi vitam, ubi veritatem, ubi vitae auctorem, ubi similem veritatis doctorem inveniemus? « Verba vitae aeternae habes. » Verba tua reverenter audita, et in sinu fidei recondita, praestant vitam aeternam.

Verbis tuis vitam æternam promittis, in ministrati-
one corporis et sanguinis tui, et nos verbis tuis
fidem habentes: « Credimus et cognovimus, quia tu
es Christus Filius Dei, » id est quia ipsa vita æterna
tu es, et non das in carne et sanguine tuo, nisi quod
es. « Credimus, inquit, et cognovimus, quia tu es
Christus Filius Dei, » id est hoc ipsum credimus et
cognovimus, te esse Filium Dei: unde consequens
est te verba vitæ æternæ habere, et quæcumque di-
xisti, vera esse. Vel aliter. Quæcumque dixisti de
carne tua manducanda et sanguine tuo bibendo,
credimus et cognovimus vera esse, quia tu es Chri-
stus Filius Dei. Non dixit, cognovimus et credimus,
sed credimus et cognovimus, quod de ea cognitione
intelligi potest, quæ per processum fidei intellectum
consistit, de qua scriptum est: « Nisi credideritis, non
intelligetis (Isa. vii). » Fides quidem ipsa quædam
cognitio est, etiam in his qui simpliciter credunt,
et rationem fidei non intelligunt. Cognitio vero
usque ad intellectum proficiens; illorum est, qui
exercitatos sensus habent ad fidei rationem plenius
cognoscendam, parati semper ad satisfactionem
omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est,
fide et spe. Quod in superioribus Christi verbis
multi discipulorum scandalizati sunt in fide, alii
autem edificati ad fidem, magna ex hoc consolatio,
Deo dispensante, prædicantibus verbum Dei provisum
est, si forte in verbis eorum auditores increduli
scandalizantur, et retrorsum post Satanam conver-
tuntur. Magna tamen cautela adhibenda est, et cum
timore semper verbum Dei seminandum.

Hæc verba Christi, quæ ex Evangelio Joannis
apposuimus, secuti Patrem Augustinum exposui-
mus: ubi interdum verbis ipsius, ubi commodum
videbatur, sententias ab eo explicitas non præte-
rere, nec eas vel plenius vel brevius explicare cu-
ravimus. Nunc post quatuor evangelistarum testi-
monia, ad astruendam fidem hujus ineffabilis sacra-
menti, ea qua potuimus diligentia discussa inten-
tionem ad verba apostoli Pauli ad hoc sacramentum
pertinentia convertamus; ut confessio fidei nostræ
evangelicæ sic et apostolicæ doctrinæ testimoniis
subnixæ, sicut moles immobilis sua stabilitate fun-
data consistat: et nulla inventorum, nulla curiosarum
violentia quæstionum a sua firmitate labefactari
queat.

De verbis Apostoli.

« Non lotis manibus manducare, non coinquinat
hominem (Math. xviii). » Hoc de cibo sentire licet,
qui non potest hominem mundare; et de manibus,
quæ sine reatu conscientiæ ut quotidie laventur,
quotidie inveniuntur illotæ. Verum ad mensam
Domini, et ad carnes Agni immaculati, illotis ma-
nibus accedere indecens et illicitum est, et omnino
intum non est. « Lavabo, inquit, inter innocentes
manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine
(Psal. xxv). » Detestatio criminum, et justitia bo-
norum operum, hæc est vera munditia manuum. At
qui mundas habet manus, cavere debet, ne attrahat

immundum. Nam « qui tetigerit immundum, im-
mundus erit. Qui tangit picem, inquinabitur ab ea
(Ecclesi. xiii). » Qui non constringitur reatu proprii
criminis, videat ne polluat consensu alienæ in-
iquitatis. Hinc Apostolus Timotheum instituens:
« Neque communicaveris, inquit, peccatis alienis.
Teipsum castum custodi (I Tim. v). » Et Corinthiis
scribens, arguit in eis, quod fornicatorem publicum
de medio sui non tollerent, quasi tanti delicti eum
tolerando participes fierent. Ait enim: « Auditor
inter vos fornicatio; et talis fornicatio, qualis nec
inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.
Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis,
ut tollatur de medio vestri, qui hoc fecit (I Cor. v). »
Et post pauca: « Non est bona gloriatio vestra.
Nescitis, quoniam modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit? Expurgate vetus fermentum (ibid.). »
Ecce etsi alias boni viderentur, non bonam dicit glo-
riationem eorum, de vita videlicet, vel fama, vel
conscientia sua; quia consensus alieni criminis per
malam patientiam cætera bona corrumpit, et unius
exemplum multis perniciosum existit. Volens ergo
eos retrahere a tali delicto, cum pluribus modis eos
terrere posset, prælegit exemplo de lege Moysi
proposito ad condignam reverentiam paschalis hos-
tiæ eos cohortari, ut dignitate tanti sacramenti
considerata exhorrescerent indigni accedere, et in-
ter se aliquem indignum sustinere. Quid enim ter-
ribilius est homini peccatori ad mensam Domini
accedenti, et veram hujus sacramenti fidem ha-
benti, quam cogitare secum, quam immundus, quam
ira dignus sit, qui accedit, et quam sanctus et im-
pollutus, et quam justus, ad quem accedit? Pro-
pterea memoriam mortis Christi, et immolationem
Agni proponens, monet expurgare vetus fermentum,
et epulari in azymis sinceritatis et veritatis,
reserans quod in lege clausum erat, et illuminans
quod in typo fuerat adumbratum.

*Expurgate vetus fermentum, etc., usque ad illud;
In azymis sinceritatis et veritatis.*

In Exodo filiis Israel præceptum est agnum im-
molare, et carnes assas igni edere, et azymos panes
cum lactucis agrestibus. Et de azymis sic scriptum
est: « Primo mense, decima quarta mensis ad ve-
sperum, comedetis azyma usque ad diem vigesi-
mam primam ejusdem mensis, » etc. (Exod. xii). Et
infra: « Fecerunt sibi subcinericios panes azymos.
Neque enim poterat fermentari, cogentibus exire
Ægyptiis, et nullam facere sumentibus moram (ibid.). »
Filiis Israel tum auctoritate divini præcepti, tum au-
gustia temporis, panem fermentare prohibiti sunt.
Sed necessitas temporis divinæ dispensationi ser-
viens, quod Deus fieri noluit, fieri non permisit.
Incipientibus exire de Ægypto abstinentia fermenti
indicitur, et, præcipiente Domino et urgente Ægy-
ptio, non possunt non abstinere, etiamsi velint non
abstinere. Egressis autem de Ægypto eadem absti-
nencia in esu agni indicitur, et ad obedientiam ces-
sat temporis necessitas, et accedit libera voluntas.

Sic cum exitur de regno peccati, et de vana sæculi conversatione, sæpe abstinencia peccati, quæ a Deo imponitur, necessitate temporis nihilominus observatur, sed processu temporis totum fit voluntarium, quod ab initio forte potuit esse extortum. Peccatum velus fermentum est, quo abstinendum est toto hoc numero septem dierum. Hoc fermento tota massa corrupta est in prævaricatione Adam, et posteris ejus. Unde et vetus dicitur, et ad veterem hominem pertinet, cui longe dissimile est fermentum justitiæ, de quo scriptum est: « Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus (*Matth. xiii*). » Illud vetus fermentum corrumpit et inflat, et novæ conspersioni contrarium est. Est autem conspersio farina per liquorem conglutinata sine fermento, idem et azyma. Nova autem conspersio vel azymus panis Christus est, ab omni corruptione peccati immunis. Et si nos per timorem et humilitatem comminuti sumus, si aquis baptismi vel pœnitentiæ conspersi, et liquore supercælestis gratiæ perfusi, et per charitatem conglutinati, ne per varia erroris desideria dividamur, tunc nova conspersio vel azymi sumus, et expurgato veteri fermento et corruptione vitæ derelicta, monemur et nos cum Corinthiis, ut simus nova conspersio (*I Cor. v*), id est ut permaneamus sine fermento, sicut per gratiam facti sumus azymi, id est liberi a peccato; vel ut simus nova conspersio, per opera justitiæ ambulantes in novitate vitæ, sicut liberati sumus a corruptione veteris vitæ. Si enim secundum legem a fermento abstinendum fuit in esu paschalis Agni, qui in figura præcessit; multo magis nunc a fermento spiritualiter abstinendum est: « Etenim pascha nostrum immolatus est Christus (*ibid.*). » Pascha nomen solemnitatis est, et sollemnis hostiæ. In utraque Christus significatus est. Ipse enim est sollemnitatis nostra, et gaudium nostrum, et dies lætitiæ et exultationis nostræ, et hostia nostra pro nobis oblata, et in esum a Deo præparata. Itaque epulemur. Si nova conspersio sumus et panes azymi, quomodo nobis, vel a nobis dicitur, « epulemur; » nisi quia ipsi convivium et convivæ sumus, reficiendi de Christo, qui nobis panis est, qui et de nobis reficitur? De quo scriptum est, quia « pascitur inter lilia (*Cant. ii*). » Et in Apocalypsi ipse de se dicit: « Ego sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (*Apoc. iii*). » Epulemur ergo in conspectu Dei, et delectemur in lætitia, « non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae (*I Cor. v*). » Agnus enim innocens est, qui tollit peccata mundi. Nequitia autem et malitia sic distingui possunt, ut altera intelligatur in iis quæ sunt contra Deum, altera in iis quæ sunt contra proximum. Quocumque autem modo discernantur, sic omnis iniquitas fugienda est, ut malitia et nequitia; et vitæ incorruptio sic sectanda est, ut epulari possimus in azymis « sinceritatis, » ab omni

iniquitate immaculatos nos servantes; « et veritatis, » bona quæcumque sine dolo et fictione facientes.

Ex eadem Epistola: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, etc.*, usque ad illud: *Petra autem erat Christus (I Cor. x)*.

« Abrahamæ dictæ sunt promissiones (*Galat. iii*). » Dictæ sunt quidem, et non statim exhibitæ, sed in longa tempora dilatæ. Fides autem promissionum in expectatione earum crebris signis et virtutibus, signis a Deo factis confirmata est, quibus notam fecit Deus potentiam suam, ne non crederetur potens facere quæ promississet. In signis autem antiquis patribus visibiliter exhibitis annuntiavit Deus virtutem operum suorum, eorum quæ facturus erat in generatione altera. Qualia enim facturus erat promissiones adimplens, talia fecit antequam adimpleret. Talia, inquam, sed non eadem, sed similia; quæ suæ figuræ similitudine præsignare possent, et præmonstrare promissionum fructum et finem. Promissiones multæ erant, et una; quia multæ in una, et in multis una. Unus enim Christus finis est promissionum, quia ab omnibus justis desideratus et expectatus, sperabatur populum suum de omni malo, quasi de hostili manu liberaturus, et benedictionem et salutem daturus. Hoc est quod Zacharias dicit: « Locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus. Salutem ex inimicis nostris (*Luc. i*), » etc. Fructus promissionum gratia est, quæ datur in baptismo: item gratia, quæ datur in Dominici corporis et sanguinis sacramento. Ibi peccatorum remissio, hic ad capessendam vitam æternam salutaris preparatio. Ibi Christus induitur, hic manducatur. Ibi sunt primitivi fructus interim percipiendi, donec evacuetur quod ex parte est, et veniat quod perfectum est, ut videamus Deum deorum in Sion.

Christus autem ipse promissus, et promissus, tandem veniens, sicut ante una cum Patre ipse promiserat, duo sacramenta in aqua, scilicet baptismi et mysterii corporis sui, instituit, quibus nos sanctificaret, et sanctificatos beatificaret. Horum sacramentorum signa præcesserunt in mari, et manna. Ibi figura, hic veritas: quod intuens Apostolus dicit: « Patres nostri omnes sub nube fuerunt (*I Cor. x*). » In Exodo legitur, quod profecti filii Israel de Socoth, castrametati sunt in Ethan, in extremis finibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos, ad ostendendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. « Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. » Et infra: « Tollens se angelus Domini qui præcedebat castra Israel abiit post eos, et cum eo pariter columna nubis priora dimittens, post tergum stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita ut ad se invicem accedere non valeret (*Exod. xiv*). » Historice quidem omnes qui egressi

ues hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (*Rom. viii*). » Si qua est ergo fides nostra, si qua spes, si qua charitas, si qua patientia, si qua humilitas; si quid gratiæ, si quid virtutis, si quid laudis coram Deo in nobis est, totum de hoc calice propinatur. Hinc enim manat omnis gratiarum divisio: huc ergo redeat omnis gratiarum actio.

Ex Evangelio Joannis (cap. vi): « Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus, » etc., usque ad illa verba: « Qui credit in me, non sitiet unquam. »

De cibo qui perit et de cibo qui non perit.

Omnis creatura quæ vitam habet, cibum quoque vitæ suæ congruentem habet. Considerate cuncta animantia, cunctaque germinantia in terra; quomodo vivunt, quomodo nutriuntur, quomodo singula de nutrimento sibi accommodato quasi de cibo sibi contempterato pascuntur. Ignis quoque, quamvis vitam non habeat, unde pascitur, unde nutritur? quod consumit et devorat, pabulum ignis est, juxta quod propheta ait: « Vestimentum mistum sanguine erit in combustionem, et cibum ignis (*Isa. ix*). » Sensus quoque corporei suis delectationibus pascuntur. Species desiderabilis et pulchritudo concupiscibilis desiderium est oculorum, nec satiatur oculus visu, nec auris auditu. Sensus mentis suas habent delicias in oblectationibus suis, præter illas delectationes quas ex sensibus corporeis hauriunt. Memoria, intelligentia et voluntas, unde nutriuntur et pascuntur, unde delectantur et confortantur? Omnis autem rationalis creatura, sive angelus bonus vel malus, sive homo bonus vel malus, cibo suo pascitur, secundum qualitatem vitæ, qua feliciter vel infeliciter, bene vel male vivit. Pascuntur angeli boni laude et amore et visione Dei. Hæc est eorum vitalis refectio, vitam eorum in æternum conservans: quæ semper reficit, et nunquam deficit: a qua accipiunt, ut et ipsi nunquam deficiant. Cibus vero angeli apostatæ iniquitas ejus, qua semper contra Deum superbus est; et malitia qua semper nobis malevolus est, hæc enim ei placent, sicut e diverso humilitas et charitas semper illi displicent, a quibus semper tam jejunos, quam vacuos. Cibus vero ejus, quem diximus, quasi quædam fames est, qua semper esurit perditionem hominum, quos a se captos devoret, et quasi in corpus suum ad consentiendum sibi trajiciat. De peccatis ergo hominum, sive de ipsis peccatoribus pascitur, et avidius, si quos justos invenire valeat, adversus quos prævaleat. Hinc scriptum est: « Cibus ejus electus (*Habac. i*). » Ipse vero a malis glutitur, cum consilium suggestionis ejus in intimi sensus ventre recipitur, sicut scriptum est: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (*Psal. lxxiii*). » Et quicumque malis accedunt infracti, vel fraude deducti, tum a diabolo, tum ab ipsis malis deglutiuntur. Hinc Psalmista ait: « Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis: Cum exurgerent ho-

mines in nos, forte vivos deglutissent nos (*Psal. cxxiii*). » Et item: « Non dicant in cordibus suis: Euge, euge animæ nostræ, nec dicant, devorabimus eum (*Psal. xxxiv*). » Illi quoque, qui per invidiam et contentionem se lacerant et carpunt, vicissim se comedunt. Unde Apostolus ad Galatas ait: « Quod si invicem mordetis et comeditis, videte ne ab invicem consumamini (*Galat. v*). » Talibus escis, iniquitate scilicet et malitia, nutritur et confortatur vita malorum, vita mala. Vita vero bonorum vita bona, quam longe est ab iniquitate, et malitia, tam dissimilibus alimentis sustentatur et roboratur. Cibus enim justorum est, tum justitia, sicut scriptum est: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (*Matth. v*); » tum ipse justitiæ auctor Christus, qui dicit: « Ego sum panis vivus (*Joan. vi*). » Hunc panem comedunt omnes justi, ut justi sint et juste vivant; sine quo nulla est vita bona, nulla beata. Illi etiam qui verbo vel exemplo justorum Christo lucrifunt, et in partem justorum cedunt, cibi sunt eorum, per quos ad Christum accedunt, juxta quod Petro dictum est: « Macta et manduca (*Act. x*). » Cibus autem temporalis, quo corporalis vita sustentatur, vires et sensus corporis, ut valeant et vigeant, confortat et conservat, sed usu consumitur. Spirituales vero cibus vires animæ et sensus corroborat et conservat, nec usu consumitur; sed quæ bona sunt nutriens et augens, contraria, id est vitia et peccata consumit. Unde justus, quia in eis et ab eis peccata consumuntur, ea quodammodo comedere dicuntur, secundum illud, quod scriptum est, ut in bonam partem accipiatur: « Peccata populi mei comedent (*Osee iv*); » secundum quem modum et illud in bonam partem accipi potest: « Dedisti eum escam populis Æthiopum (*Psal. lxxiii*). » Ad eum vero cibum, quo bona vita nutritur et sustentatur, ut per hanc ad vitam beatam perveniat, hæc Domini verba pertinent: de quibus quomodo intelligenda sint, consequenter dicendum est.

Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater signavit Deus.

Post miraculum de quinque panibus et duobus piscibus, turbæ venerunt Capharnaum, quærentes Dominum: et cum ex insperato invenissent eum trans mare dixerunt ei: « Rabbi, quando huc venisti? Respondit Jesus, et dixit eis: Amen, amen dico vobis: Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, et saturati estis (*Joan. vi*). » Signa quidem viderant, quibus poterant divinitatem ejus cognoscere; sed, quia occasione temporalis refectionis, non devotione fidei, eum sequebantur: hanc ipsam eorum intentionem cis aperiens, ut vel sic Deum cognoscerent, mox ostendit pro quo et quali cibo magis laborandum sit, dicens: « Operamini, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. » Hoc intelligi potest de justitia, cujus amore pascuntur justus; quam gratis dat filius hominis, gratis justificans

impium. Justitia autem permanet in vitam æternam, secundum illud : « Justitia ejus manet in sæculum sæculi (*Psal. cxi.*) » Et illud : « Justi autem in perpetuum vivent (*Sap. v.*) » Cibum operantur, qui perit, quicumque operantur, iniquitatem ; et qui præter fidem Christi quæ bona putant, operantur, et qui per occasionem, et non per veritatem, Christum sequuntur. Cibum autem qui non perit, justitia est ; ea quæ ex fide est Christi Jesu, et ipse dator hujus justitiæ Jesus Christus : qui cum esset apud Patrem panis angelorum, inter homines homo fieri voluit, ut panem angelorum manducaret homo. Dans autem fidem, quæ per dilectionem operatur ; dat ut in ipsum credatur, ut ipse diligatur, ut ipsi sicut vero Deo serviatur. Denique seipsum dat manducandum, nobis autem operantibus dat. Propter quod dicit : « Operamini ; » etiam cum omne meritum nostrum præveniens, gratis dat. Hinc Apostolus ait : « Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis ; Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis glorietur (*Ephes. ii.*) » Cibum autem permanentem in vitam æternam filius hominis dat per sacramentum dispensationis, qua fieri voluit filius hominis. Nec dare non potest, quamvis filius hominis est : hunc enim Pater signavit Deus. Hunc quippe Pater, ut cibum talem nobis daret, proprio signo singularis sanctitatis a cæteris discrevit, ungens eum oleo exultationis præ participibus suis. Hoc autem quod dictum est : « Signavit Pater, » sic expositum sit, secundum beatum Augustinum. Cæterum secundum beatum Hilarium si expositio requiritur, ipsa ejus verba in sua sinceritate ponenda sunt. Dicit itaque in libro octavo *De Trinitate* : « Unigenitus Dei, et per sacramentum salutis nostræ hominis filius, volens proprietatis nobis paternæ in se significare speciem, signatum se a Deo Patre ait. Et hoc ideo, quia vitæ æternæ escam filius hominis esset daturus, ut per hoc potestas in eo dandæ ad æternitatem escæ intelligi posset ; quia omnem in se paternæ formæ plenitudinem signantis Dei contineret, ut quod signasset Deus, non aliud ex se, quam formam Dei signantis afferret. » In eo quod dixerat Dominus : « Operamini cibum, qui permanet in vitam æternam, » intellexerunt illi, se admoneri ad opera Dei faciendâ. Quærum ergo, quid faciendo opera Dei valeant operari. Respondit Jesus, et dixit eis : « Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille (*Joan. vi.*) » Quærebant ergo illi de operibus, quasi de multis ; ille respondet de opere Dei, quasi de uno, ut ostendat omnia opera bona ex uno procedere. Cui simile est, quod Psalmista dicit : « Opera manuumstrarum dirige super nos, et opus manuumstrarum dirige (*Psal. lxxxix.*) » Fides vero operans per dilectionem ipsa est opus Dei, et initium bonorum operum in nobis : « Sine fide enim impossibile est placere Deo (*Hebr. xi.*) » Quærentibus ergo eis, quæ sint opera Dei, quia nondum fidem habebant, sine qua opera Dei

operari non valebant, invitantur ad fidem, quæ est opus Dei, ut videlicet in eum credant, quem misit Deus. Intelligentes illi hoc ab ipso de se dici, dixerunt ei : « Quod ergo tu facis signum, ut videamus et credamus tibi ? Quid operaris ? » (*Joan. vi.*) Ecce Judæi signa petunt, nec sufficit eis signum de quinque panibus. Parum enim est hoc ut credatur Christus tam potens, ut possit dare cibum permanentem in vitam æternam, quia dedit panes hordeaceos. Quia Moyses tanta non promisit, per quem manna de cælis datum est eis. Comparant ergo signum per Moysen factum huic signo de quinque panibus, tanquam majus minori, quasi fide indignum sit, quod de se dixerat. Dicunt itaque : « Patres nostri manna manducaverunt in deserto, sicut scriptum est : Panem de cælo dedit eis manducare (*ibid.*) » Ad hoc quod dixerat, panem de cælo patribus datum, respondet Christus, ostendens verum panem de cælo non esse datum per Moysen, sed nunc a Patre. Dicit ergo eis : « Amen, amen dico vobis : Non Moyses dedit vobis panem de cælo ; sed Pater meus dat vobis panem de cælo. Verus enim panis est, qui de cælo descendit, et dat vitam mundo (*ibid.*) » Pater meus dat vobis panem verum. Panis enim Dei est, qui descendit de cælo, et dat vitam mundo. Illi vero carnaliter hæc intelligentes, dixerunt ad eum : « Domine, semper da nobis panem hunc (*ibid.*) » Quomodo mulier Samaritana, cui dictum est : « Qui biberit ex aqua, quam ego dabo, non sitiet in æternum (*Joan. iv.*) » continuo hoc secundum corpus accipiens, et corporali indigentia carere volens : « Domine, inquit, da mihi hanc aquam, ut non sitiam, neque veniam huc haurire (*ibid.*) » Sic et isti : « Domine, da nobis hunc panem, » videlicet qui reficiat, et non deficiat : propter quod miraculum de quinque panibus eum regem facere voluerunt. Ipse vero revocat eos ad se, et quem panem dixit, evidentiùs aperit, dicens : « Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, non esuriet ; et qui credit in me, non sitiet unquam (*Joan. vi.*) » Qui venit ad me, hoc est, quod ait, « et qui credit in me ; » et quod dixit, « non esuriet, » hoc intelligendum est, et non sitiet unquam. Utroque enim significatur æterna satiety, ubi nulla est egestas. Sapientia tamen dicit : « Qui edunt me, adhuc esurient ; et qui bibunt me, adhuc sitient (*Eccli. xxiv.*) » Christus qui est Dei sapientia in præsentem non manducatur in satietate desiderii ; sed in desiderio satietatis, et quanto plus ejus suavitas gustatur, tanto magis desiderium irritatur. Propterea qui edunt me, adhuc esurient, donec veniat satiety. Cum autem in bonis repletum fuerit desiderium, tunc nec esurient, neque sitient amplius. Potest etiam secundum futurum statum intelligi, quod dictum est : « Qui edunt me, adhuc esurient, » et c. Est enim in illa æterna satietate quasi quædam esuries, non egestatis, sed felicitatis ; ubi semper manducare appetunt, qui manducare nunquam nolunt, et in satietate nun-

quam fastidiunt. Est enim satiety sine fastidio, et desiderium siue suspirio. Christus enim in decore suo semper admirabilis, semper est et desiderabilis, in quem desiderant angeli prospicere. Ergo et cum habetur, desideratur; et cum tenetur, quæritur, sicut scriptum est: « Quærite faciem ejus semper (Psal. cv). » Semper enim quæritur, qui ad hoc diligitur, ut semper habeatur. Itaque et qui inveniunt, adhuc quærent; et qui edunt, adhuc esuriunt; et qui bibunt, adhuc sitiunt. Sed hæc inquisitio omnem sollicitudinem tollit, sed hæc esuries omnem esuriam pellit, sed hæc sitis omnem sitim exstinguit. Non est egestatis, sed consummata: felicitatis. De illa enim quæ egestatis est, dicitur: « Qui venit ad me, non esuriet, et qui credit in me, non sitiet unquam. » De ea vero quæ felicitatis est, dicitur: « Qui edunt me, adhuc esurient, et qui bibunt me, adhuc sitiunt. » Possunt autem pro eodem accipi esuries et sitis, sive in egestate, sive in felicitate. Quod si distinctio aliqua requiritur, occasionem dat Psalmista requirentibus eam, cum dicit: « Panis cor hominis confirmat, et vinum lætificat cor hominis (Psal. ciii). » Christus in se credentibus cibus est et potus, panis et vinum: panis, enim confirmat et solidat, de quo Petrus ait: « Deus omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos, ipse perficiet, confirmabit solidabitque (I Petr. v). » Potus vel vinum est, cum lætificat. Ad quem Propheta: « Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi (Psal. lxxxv). » Quidquid in nobis est forte et validum et firmum, lætam aut jucundum, in mandatis Dei faciendis, in malis tolerandis, in executione obedientiæ, in defensione justitiæ; totum hoc robur est et firmamentum hujus panis, aut lætificatio hujus potus. Beati qui fortiter et hilariter agunt. Et quia hoc a se nemo habet, Leati qui avide desiderant, quæ justa et honesta sunt, sectari; et in omnibus ab eo confortari, et exhilarari, qui dicit: « Beati qui esuriunt justitiam (Math. v). » Quod si Christus secundum præsentem justorum fortitudinem et lætiam panis est et potus, quanto magis in futuro hoc erit, secundum quod justis tunc erit? In superioribus Christi verbis adverti potest, cibum hunc qui permanet in vitam æternam, dici panem de cælo, panem verum, panem Dei, panem vitæ: et ejus ut litas ostenditur, quod vitam dat mundo, et quod esuriam et sitim in perpetuum excludit. Panis ergo de cælo dicitur, ut ostendatur, unde sit, et discernatur a terreno pane, qui perit. Panis verus dicitur a manna, quod in figura hujus veritatis præcessit. Panis Dei dicitur, ut discernatur a pane, qui arte hominis pistoris conficitur et paratur: hic enim a Deo paratus et præparatus est, sicut scriptum est: « Parasti cibum illorum, quoniam ita est præparatio ejus (Psal. lxxv). » Panis vitæ dicitur, ut discernatur a pane hoc corruptibili, qui nec vitæ est, nec vitam dat, sed vix et ægre ad

A tempus vitam servat. Hic autem vita est, et vitam dat, et vitam servat, quæ morti mortisque causæ nihil debeat.

Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam, etc., usque ad illud: Qui manducat ex hoc pane, vivet in æternum (Joan. vi).

Christus est panis vitæ, credentibus in eum. In Christum credere hoc est panem vitæ manducare, hoc est Christum in se habere, hoc est etiam vitam æternam habere. Hoc ostendere volens Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Et quid dixerit declarans, addit: « Ego sum panis vitæ (ibid.). » Compendio dici potuit: Qui credit in me, habet me, propterea vitam æternam habet. Habet quidem in causa, habet in merito, habet in spe, habet in pignore, habet unde habeat. Denique qui Christum habet in se, vitam æternam habet-nondum revelatam in se, sed in Christo absconditam, quem habet in se. Vita enim nostra abscondita est cum Christo in Deo. Hæc ergo optima gratia, quæ nobis in Christo reposita est, jam habetur in Christo, ex eo quod Christus habetur hujus gratiæ repromissor et dator, custoque fidelis, habens eam penes se depositam, et redditurus eam in die revelationis gloriæ filiorum Dei « Ego sum, inquit, panis vitæ. » Hoc prius dixerat, et hujus repetitio confirmatio est, vel forte munerum ejus distinctio, ut utriusque vitæ, et illius, quæ nunc bona est; et illius, quæ futura est beata, unus ipse dator intelligatur, et auctor: « Patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt (Joan. vi). » Hoc de morte spirituali intelligendum est. Quare mortui sunt? Quia quod videbant, credebant; et quod non videbant, non intelligebant. Ideo patres vestri, quia similes estis illorum, et infidelium filiorum infideles patres. Quantum pertinet ad mortem istam corporalem, et nos morimur, qui manducamus panem de cælo descendente; quantum pertinet ad mortem spirituales, manducavit manna Moyses, manducavit Aaron, manducaverunt et multi, qui Deo placuerunt, et mortui non sunt. Quare non sunt mortui? Quia spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur. « Hic est, inquit, panis vivus de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur (ibid.). » Hic ipse panis, id est Christus, qui infidelibus loquebatur, significatus est per manna, sed plus potest quam manna. Manna enim ipsum nec fidelibus nec infidelibus præstare potuit, ut spiritualiter non morentur, sed Christus qui in manna significatus est, quem intellexerunt in manna antiqui justis, et in ipsum venturum crediderunt, omnibus credentibus in eum præstat, ut spiritualiter non moriantur. Propterea dicit: « Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » Hic nunc in terra, nunc in oculis vestris, non cordis, sed carnis, est panis de cælo descendens. Et

mox se esse hunc panem, aperit, dicens : « Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi. » Ecce nunc panis vivus dicitur, qui panis vitæ antea dictus est. Vivus autem panis est, quia vitam habet in se manentem et quia potest spiritualem mortem auferre, et vitam conferre. Nam de morte auferenda præmittit, dicens : « Ut si quis ex eo manducaverit, non moriatur. » De vita vero conferenda, subjungit : « Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. »

Et panis quem ego dabo, caro mea est, etc. usque ad illud : Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

Verbum Dei aliis dat escam, aliis ipsum est esca. Escam enim dat, sicut scriptum est : « Omnia a te expectant, Domine, ut des illis escam in tempore (Psal. ciii). » Et iterum : « Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das illis escam in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam, et imple omne animal benedictione (Psal. cxliv). » Rationali autem creaturæ, quæ sola justitiæ et beatitudinis particeps esse potest, si per propriam voluntatem ab ea non est aversa, sed per amorem obedientiæ ad illum conversa, ut non sibi, sed illi vivat, sic eum dat, unde vivat, ut sit illi cibus, cujus participatione bene et beate vivat. Postquam ergo dixerat se esse panem vivum, qui de cœlo descendit, et qui vitam æternam dare potest, in quo significavit se Deum esse, et vitam angelorum et hominum; consequenter, ut plus mirentur, ostendit, assumptam carnem cibum esse vitalem, et a se dari pro mundi vita, dicens : « Et panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. » Corpus Christi caro est secundum proprietatem naturæ : et panis dicitur, vel quia sub specie panis offertur, vel quia per panem pro similitudine virtutis suæ nonnunquam significatur : « Litigabant ergo Judæi (Joan. vi). » Hoc quando caperet caro, quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro; et ideo magis non capit caro, quia vocatur caro. Hoc enim exhoruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc non posse fieri putaverunt : unde et litigabant ad invicem, dicentes : « Quomodo potest hic carnem suam dare nobis ad manducandum? (ibid.) » Quomodo nunc piam inquisitionem significat credentis ut ibi : « Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? (Luc. i) » Nunc impiam negationem non credentis, ut hic : « Dixit ergo eis Jesus : Amen, amen dico vobis. » Ac si diceret : Etsi ignoretis, etsi credere detrectetis; tamen verum est, quod nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis. Hoc intelligendum est de spirituali vita qua juste vivitur, et de æterna qua beate vivitur. Neutram vero habebit, qui non manducat.

Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam et ego resuscitabo eum in novissimo die. Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus (Joan. vi).

Quod dixerat non habere eum, qui non mandu-

cat, illud idem ostendit habere illum, qui manducat, dicens : « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Jam nunc habet, sicut prædiximus, vel secundum spiritum, etsi non secundum carnem. Spiritus enim justorum Deo adhiærentes, ab ejus dilectione nunquam separabuntur; et ideo semper vivant. Unde et dicitur : « Non est Deus mortuorum, sed viventium (Matth. xxii). » Et iterum scriptum est : « Usi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace (Sap. iii). » Ex his verbis poterant illi cogitare, non esse illum moriturum corporali morte, qui hanc carnem manducaret. Huic cogitationi occurrit, dicens : « Et ego resuscitabo eum. » Quasi diceret : Non nego eum corporali morte moriturum, qui carnem meam manducat. Moriatur quidem secundum carnem, sed resuscitabo eum, ut nec caro vita æterna fraudetur; sed hoc erit in novissimo die. Mox ut ostendat, hunc cibum sufficientem esse omnem indigentiam tollere, et vitam, et omnem sufficientiam præstare, adjungit : « Caro enim mea vere est cibus, et sanguis meus vere est potus. » Cum cibo et potu id appetant homines, ut vivant et non esuriant, neque sitiant, hoc veraciter non præstat nisi iste cibus et potus, qui eos, a quibus sumitur, immortales et incorruptibiles facit. Hic ergo vere est cibus, qui vere præstat, quod in cibo appetitur; unde carni et animæ vitam et omnem sufficientiam præstare potest, ut nullius ultra indigeat. Hinc pro ultraque indigentia tollenda Propheta clamat : « Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea (Psal. lxxii). »

QUI MANDUCAT MEAM CARNEM. Christus duobus modis manducatur; quia duobus modis participatur. Una est participatio per fidem : non eam nunc dico, quæ in mortuis, id est peccatoribus mortua est; sed eam, ex qua justus vivit, de qua superius dictum est : « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Hæc autem fides sine charitate non est. Per fidem autem justificamur, et participes amicitiae Dei efficiamur; per fidem habitat Christus in cordibus nostris, et se nobis cognoscendum indulget, et participandum. Verbum Patri coæternum, unum cum Patre Deum verum cognoscunt angeli per speciem; per fidem Unigenitum, qui est in sinu Patris, de cœlo ad nos missum, et propter nos incarnatum, panem vivum, qui de cœlo descendit, manducamus. Cognoscentes per fidem carnem pro nobis acceptam, nobis in cibum datam, carnem Christi manducamus. Est ergo fides unitatis, et fides unionis, et fides communionis. Fide unitatis credimus Filium unum esse cum Patre, sicut ipse dicit : « Ego et Pater unum sumus (Joan. x). » Huic fidei adjuncta est fides Trinitatis. Non enim fidem unitatis in Deo, id est unius divinitatis, plene habet, nisi qui credit, singulas trium personarum esse unum Deum, et omnes tres simul non esse nisi unum Deum. Mysterium enim unitatis in Trinitate continet mysterium Trinitatis in unitate. Et sine fide Trinitatis fides unius Dei plena non est; quia Trinitas unus

Deus est. Fide unionis credimus, quod unigenitus Filius Dei humanam naturam in unitate personæ per mysterium Incarnationis sibi habet unitam. Huic fidei adjuncta est fides unitatis, qua credimus, unam esse personam in duabus naturis. Non enim plenam fidem habet hujus unionis, qui credit duas naturas in una persona non uniri, vel personam in duabus naturis dividi. Fide communionis credimus sacrosanctam Christi carnem vivificatricem et sanctificatricem nobis dispensari, et communicari in remissionem peccatorum; Deo mirabiliter dispensante; qui hoc ipsum a nobis voluit in alimoniam sumi, quod a se voluit pro nobis, et de nobis assumi. Huic fidei adjuncta est fides passionis, quæ in oblatione sacræ communionis representatur, ubi et mors Domini annuntiatur.

Summa autem fidei nostræ hæc est, cognoscere Christum in Patre, Christum in carne, Christum in altaris participatione. Omnia autem fidei mysteria ad hanc summam colliguntur, et quæcunque scripta sunt in lege et psalmis et prophetis, ad hunc finem diriguntur, ut Christus cognoscatur, et agnitus diligatur. Quicumque igitur justificatus per fidem, digne et pie et fideliter sentit de sacramento unitatis, sacramento unionis, et communionis, hic panem angelorum qui in cælo est, hic panem vivum qui de cælo descendit, hic carnem Christi manducat, hic ipsum manducando participat, et participando manducat. Hoc dictum sit de uno modo manducandi, quo Christus fideliter a justis manducatur; pro quo uno tres modi distingui possunt, secundum fidem unitatis, unionis et communionis. Aliud est enim credere de divinitate Christi quod dignum est, aliud de humanitate ejus quod verum est; aut secundum gratiam dispensationis, qua se voluit de nostra carne vestiri; aut secundum gratiam dispensationis, qua nos voluit sua carne cibari. Verumtamen plures modi ad unum modum generalem colliguntur; quia una est fides catholica mysteria continens divinitatis Christi et Incarnationis, et sacræ communionis. De quo modo beatus Augustinus dicit: « Crede et manducasti. » Alius vero modus est, cum Christus non tantum fide et virtute sacræ communionis in corde nostro suscipitur, vel susceptus habetur; sed esu et usu et perceptione ipsius corporis et sanguinis sui intra nos recipitur, ut sit in nobis non solum per præsentiam divinitatis, a qua conditi sumus, sed etiam per præsentiam corporis, quo redempti sumus, sicut ipse re-promisit, et dixit: « Ecce ego vobiscum sum, usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii). » Dicit itaque: « Qui manducat meam carnem et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi). »

T BIBIT MEUM SANGUINEM. Sicut caro Christi duobus modis manducatur, sic et sanguis Christi duobus modis bibitur; haustu scilicet ipsius sanguinis in sacramento ac virtute fidei, ex qua justus vivit, quæ est etiam virtus sacramenti. Quantum ad proprietatem substantiæ pertinet, aliud est caro,

aliud est sanguis. Quantum ad sacramentum pertinet, alia est visibilis species, quæ carnem Christi significat, et carnem non sine sanguine continet; alia est visibilis species, quæ sanguinem significat, et sanguinem non sine carne continet. Quantum ad representationem rei gestæ, caro Christi sub specie panis oblata seipsam representat alio modo in cruce oblatam; et sanguis sub specie vini oblatum seipsum representat de corpore Christi in cruce fusi: hoc pariter intelligendum admonens, quod Christus qui sanguinem suum pro nobis fudit, animam suam pro nobis posuit. Nam, sicut in Levitico scriptum est: « Anima omnis carnis in sanguine est (Levit. xvii). » Cum itaque caro et sanguis Christi diversa sint, et in diversis speciebus significantur, et diversis modis sese representent, una tamen utriusque virtus esse ostenditur ex eo quod dicit: « Qui manducat carnem meam, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam; » et ex eo quod postea additur: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet et ego in eo. » Quicumque vero fide Incarnationis et passionis Christi vivificatur, ut juste vivat, id est ut non sibi, sed Christo et in Christo vivat, hic carnem Christi ore fidei manducat, et sanguinem Christi bibit. Nec manducatur caro in virtute fidei, nisi et sanguis bibatur; nec bibitur sanguis, nisi caro manducetur, quia una est virtus utriusque, qua utrumque participatur; et una utriusque utilitas, quæ in utroque per fidem obtinetur. Credenti enim vita æterna datur, sicut Christus dicit: « Qui credit in me, habet vitam æternam. » Manducanti et bibenti datur, sicut ipse iterum dicit: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam æternam. » Quod autem fides etiam ad potum pertineat, ostenditur, ex eo quod dicit: « Qui credit in me, non sitiet unquam. » Per fidem ergo manducatur caro Christi, et per fidem bibitur sanguis Christi. Fide enim veneramur remedium salutis nostræ, et in carne et in sanguine Christi, nec dividuntur in fide, quæ non separantur in virtute. Hæc est fides, quæ justificat et vivificat, de qua Apostolus dicit: « Justitia Dei per fidem Jesu Christi, in omnes et super omnes qui credunt (Rom. iii). »

D IN ME MANET, ET EGO IN ILLO. Superius ostendit quantum conferat utilitatem caro Christi, si manducetur, et sanguis ejus, si bibatur; nunc autem ostendit quantum familiaritatis et honoris conferat gratiam. Hoc enim præstat, ut ille sit in Christo, et Christus in illo qui manducat. Magna est hæc et inestimabilis gratia, mansionem in Christo habere, et mansionem Christo præbere. Sicut credendo manducamus, sic perseveranter diligendo in Christo manemus. Deus enim charitas est; et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. Hinc ipse Christus dicit: « Manete in dilectione mea (Joan. xv). » In Christo itaque manet qui in tentatione non recedit, sed in omnibus fortiter agit, vincendi fiducia, et perseverandi constantia. Hinc est fru-

ctus justitiæ qui manet, quem afferunt justi, A quia in Christo manent, sicut palmites in vite, qui non possunt fructum facere, nisi manserint in vite. Est autem dilectio, qua a Deo diligimur, et est dilectio, qua Deum diligimus. In utraque manemus, si Christum diligere perseveramus. Custodit enim Dominus diligentes se. Est enim quædam dilectio, qua fratres et proximos nostros in Christo diligimus, sicut membra Christi, et corporis ejus, quod est Ecclesia. Omnia hujus corporis membra uno spiritu vivificantur, videlicet Spiritu sancto, sicut omnia membra hominis vivunt de uno spiritu hominis. Qui autem de spiritu Christi non vivunt, hi de corpore ejus non sunt, nec membra ejus sunt, nec in Christo manent. At qui servant unitatem spiritus in vinculo pacis; qui jus fraternitatis et spiritualis societatis inviolabiliter servant; qui ab ecclesiastica unitate nec per hæreses, nec per schismata, nec per vitæ vel morum vitia se separant, hi in corpore Christi et in Christo manent; quia vere Christum participant, et participando manducant. Propter quod dicit: « Qui manducat meam carnem, in me manet. » Et addit: « Et ego in illo (Joan. vi). » Nos confirmavit, ille jugiter in nobis operatur, ut maneamus et confirmemur in illo; « quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum (Psal. cxvi). » Hinc ipse dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus, et mansionem apud eum faciemus (Joan. xiv). » Qui dicit: « Ego diligentes me diligo (Prov. viii); » in his qui perseverant diligere, mansionem facit Deus, ut maneat, manens ipse in manentibus in se. Sed quid est, quod dicit: « Si quis diligit me, sermonem meum servabit, et Pater meus diliget eum: » quasi prius Christus a nobis diligatur, quam nos diligamur a Patre, vel quam ad nos veniat, et mansionem faciat Filius una cum Patre, cum Joannes dicat: « In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum; sed quia ipse prior dilexit nos? » (I Joan. iv.) Facilis autem occurrit responsio considerantibus quod et dilexit nos, et elegit in Filio, secundum propositum gratiæ suæ, ante mundi constitutionem; et quod nos diligit vocando et justificando, gratiam suam adaugendo, et per profectum justitiæ ad perfectum ducendo, et in dilectione sua confirmando. Sicut enim profectu malitiæ mali obdurantur, et consuetudine peccandi obstinati redduntur, sic boni quodam ordine gratiæ incipientis et proficientis a Deo præveniente, et veniente, et manente, ad perseverantiam confirmantur. Hoc autem ordine ad vitam æternam perveniunt. « Qui enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit (Math. x). » Christus itaque prævenit diligendo, et diligit præveniando; quem qui diligit, diligitur a Patre dilectionis exhibitione, et abundantioris gratiæ collatione. Potest autem et alio modo intelligi, quod dictum est: « Pater meus diliget eum. » « Si quis, inquit, diligit me, ser-

monem meum servabit (Joan. xiv), » id est perseverabit servare. Parum est enim si servat, si non et servabit. Laus enim non fugientis, non sibi blandientis, non tepide aut leviter amantis, sola est perseverantia. Hinc Propheta ait: « Diligam te, Domine, » id est diligere perseverabo. Quod ut faciam, non mihi sine te sufficio, sed tu es « fortitudo mea (Psal. xvii). » Pater, « inquit, meus diliget eum, » id est perseverantem obedire perseverabit diligere. Non quod dilectio Dei levis sit et mutabilis, qui electos suos dilexit ante mundi constitutionem: et Christus, cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, sed perseveranter diligit, quos in sua dilectione mansuros custodit; et gratiam suam ei subtrahit, qui se gratiæ ipsius indignum facit. Dicens ergo B Christus: « Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (Joan. vi), » patenter insinuat quod qui in ipsum credit, et qui ipsum manducat, non nisi ipsum manducando confortatur, ut in Christo maneat, donec ad vitam æternam perveniat. Hinc justus orat: « Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis (Psal. lxxvii). » Hic ergo cibus, cum plena fide et digna veneratione manducatur, justitiam dat et perseverantiam, et vitam æternam, ut justificati per fidem et in charitate radicati, in eo securi maneamus, qui factus est nobis in domum refugii, et in locum munitum, quia in nobis sine fine manet, sicut scriptum est: « Lætentur omnes qui sperant in te; in æternum exsultabunt, et habitabis in eis (Psal. v). »

C Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem. Et qui manducat me, vivet propter me.

Hæc verba secundum beatum Augustinum sic intelliguntur, qui in sermone 26 super Joannem, sic ait: « Missio quippe ejus exinanitio suimet ipsius est, et formæ servilis acceptio. » Quod recte intelligitur, servata etiam filii cum Patre æqualitate naturæ. Major est enim Pater homine filio, sed æqualem habet Deum Filium, cum idem ipse sit et Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, unus Jesus Christus. In qua sententia si recte accipiuntur hæc verba, ita dixit: « Sicut misit me vivens Pater, et ego vivo propter Patrem; et qui manducat me, et ipse vivet propter me; » ac si diceret: Ut ego vivam propter Patrem, id est ad illum tanquam majorem referam vitam me, exinanitio mea fecit, in qua me misit. Ut autem quisquam vivat propter me, participatio facti, qua manducat me. Ego itaque humiliatus vivo propter Patrem, ille erectus vivit propter me. Si autem ita dictum est: Vivo propter Patrem, quia ipse de illo, non ille de ipso, sine detrimento æqualitatis dictum est. Nec tamen dicendo: « Et qui manducat me, et ipse vivet propter me, eandem nostram et suam æqualitatem significavit, sed gratiam mediatoris ostendit. » Hæc Augustinus. Quid ergo in his verbis Christi nobis intimatur, nisi ipsum a Deo Patre missum fuisse, ad hoc in mundum venisse, ut manducantes eum, id est cre-

D

dentes in eum, vivant propter ipsum, sicut ipse A vivit propter Patrem? Vivit autem Christus propter Patrem, aut ut beatus Hilarius, vivit per Patrem, quia de Patre est, Deus de Deo, vita de vita. Sicut enim Pater habet vitam in semetipso, sic dedit et Filio vitam habere in semetipso. Hoc secundum vitam, qua vivit apud Patrem. Secundum vero vitam, qua vixit apud homines homo, propter Patrem vixit; quia Patrem in vita clarificavit, voluntatem ejus faciens, et in omnibus honorem deferens. Nos autem vivimus propter ipsum, si totum quod vivimus referamus ad ipsum, de cujus munere venit quod juste vivimus, de cujus virtute speramus, quod beatissime victuri sumus. Hinc Psalmista dicit: «Laudabo Dominum in vita mea (Psal. cxlv).» Et iterum: «Deus, vitam meam annuntiavi tibi (Psal. lv).» In hac autem comparatione qua nunc utitur Christus, bina et bina mutua collatione sese respiciunt. Missio enim et manducatio per similem efficientiam sibi conferri possunt. Efficit enim missio, ut vivat Christus per Patrem, in quantum minor est Patre; efficit manducatio, ut nos vivamus propter Christum, qui mediator Dei et hominum Patri reconciliat viventes propter se, sicut ille vivit propter Patrem. Vita Christi propter Patrem, et vita nostra propter Christum, per similem causam et intentionem et finem, id est procedendo, tendendo, perveniendo sese respiciunt. Nam et hæc et illa illuc redit, unde incipit; ad illum refertur, a quo confertur; illi redditur, a quo accipitur. Quod Christus dicit: «Qui manducat me, vivet propter me (Joan. vi);» duobus modis recte intelligitur, aut ratione affectus, aut ratione signi. Id enim efficit hæc manducatio, ut vivamus propter Christum; hoc est, per gratiam ejus ad gloriam ejus; et quod vivimus propter Christum, signum est, quia manducamus Christum. Similiter duobus modis intelligi potest, quod præmissum est: «Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo (ibid.).» In Christo enim manere, manducationis effectus est et signum; ac si diceretur: Signum quia manducat et bibit, hoc est si manet in me, si vivit propter me.

Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.

Attendite quoties Christus eadem replicat, quoties inculcat, Patrem hunc panem dedisse, hunc panem de cælo descendisse, hunc panem vitam æternam dare. Ut quid hoc? Utiq; ad astruendam ædem divinitatis suæ, ut indubitanter Deus esse credatur, qui Patrem habeat Deum; qui in cælo fuerit, et de cælo descenderit, qui velit manducari, et non possit consumi; qui vitam æternam possit dare, et in novissimo die a mortuis suscitare. Propterea quasi repetendo dicit: «Hic est panis, qui de cælo descendit.» Et ut ostendat hunc panem

plus esse et posse, quam manna, addit: «Non sicut manducaverunt patres vestri manna, et mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.»

Hæc dixit in Synagoga dicens, etc. usque ad illud: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt (Joan. vi).

Qui aderant, plures non intelligendo scandalizati sunt; et multi hæc audientes non ex inimicis, sed ex discipulis ejus, dixerunt: «Durus est hic sermo. Quis potest eum audire?» Si discipuli durum habuerunt istum sermonem, quid inimici? Intellexerunt illi, quod disponderet Jesus carnem veluti concisam distribuere creditibus in se: «Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus (ibid.):» (sic enim apud se ista dixerunt, ut ab illo non audirentur; sed ille qui eos moverat in semetipsis, audiens apud semetipsum,) «respondit et dixit: Hoc vos scandalizat;» quia dixi, carnem meam ad manducandum, et sanguinem meum ad bibendum dari? Hoc vos nempe scandalizat: «Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius?» Quid est hoc? Hinc solvit quod eos moverat; hinc aperuit, unde scandalizati sunt; hinc plane, si intelligerent. Illi enim putabant, eum per divisionem erogaturum corpus suum, ille dixit se ascensurum in cælum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo quo putatis, erogat corpus; certe vel tunc intelligetis, quia gratia non consumitur moribus. Alio loco Christus dicit: «Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo (Joan. iii).» Unde intelligitur, secundum unitatem personæ, et tunc eum, et prius fuisse in cælo, qui propter humanitatem exaltandam nunc ascensurus dicitur in cælum. Deinde adjungit: «Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam.» O Domine, magister bone, quomodo caro non prodest quidquam, cum tu dixeris: «Nisi manducaveritis carnem filii hominis, et biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis?» (Joan. vi.) An vita non prodest quiquam? Et propter quid sumus, nisi ut habeamus vitam æternam, quam tua carne promittis? Quid ergo caro non prodest quidquam? Quomodo contraria non sunt: «Caro mea vere est cibus, et caro non prodest quidquam?» Dignum videretur secundum clementiam et benignitatem Christi, ut qui in verbis ejus scandalizati sunt non credentes, ab errore incredulitatis suæ, per declarationem sermonum, quæ illuminat, et intellectum dat parvulis, revocarentur ad agnitionem veritatis et pietatem fidei; quatenus de carne Christi digne sentirent; sicut ipse credi voluit, et nobis credere expedit. Nunc autem scandalizatis, quasi eos in errore relinquere volens, dicit: «Caro non prodest quidquam.» Quis enim de carne Christi indigne sentiens non libenter audiat: «Caro non prodest quidquam?» Nam qui

incredulus est, hinc forte assertionis suæ testimonium assumet, qua utilitati tanti sacramenti contradicere præsumet. Sed verus est sermo, qui de illo scriptus est : « Ecce hic positus est in ruinam, et in resurrectionem multorum (Luc. 11). » Doctrina ejus allis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Sciens ergo quibus loqueretur, dixit quod oportuit; sicut illis dici oportuit, qui post miracula, et manifesta divinitatis ejus documenta verbis ejus credere renuerunt. Cogitabant illi carnem carnaliter, non spiritualiter; secundum sensum carnis, et sapientiam carnis. Carnalis autem sensus non prodest quidquam. Ipsa etiam caro impie et irreverenter et carnaliter cogitata, sicut ea quæ in cadavere dilaniatur, vel in macello venditur. Taliter cogitantibus, id est non credentibus, non prodest quidquam. Dicturus autem : « Caro non prodest quidquam, » præsumit, « Spiritus est, qui vivificat; » alterum propter bonos, alterum propter malos. Spiritus enim Dei per spiritualem intelligentiam, id est per veram Christi fidem, et per spiritualem sapientiam, hoc est per veram Christi dilectionem, justos vivificat, ut spiritualiter intelligant, et spiritualiter vivant. Ad quos pertinet, quod hic dicitur : « Spiritus est, qui vivificat; » et quod præmittitur : « Caro mea vere est cibus. » At qui a spiritali intelligentia, hoc est a fide Christi alieni sunt, aut qui fidem habentes, a spiritali sapientia, hoc est a charitate Christi, vacui sunt, hi a spiritu Dei non vivificantur, nec Christi carnem spiritualiter manducant, ita scilicet ut vivant et maneant in illo, et ipse in eis. Propterea illis, quibus caro non prodest quidquam, dicitur : « Caro non prodest quidquam. » Quod ergo Christus de carne videtur contraria dicere, quasi prosit et non prosit, eo pertinet ut intelligatur, spiritalibus, qui a spiritu Christi vivificantur, prodesse; carnalibus vero, qui Spiritu Dei non aguntur, omnino non prodesse. Secundum hunc modum loquitur Apostolus de lege. Nam quodam loco legem quasi inutilem aut malam ostendere volens, dicit : « Littera occidit (II Cor. 11). » Et iterum : « Lex iram operatur (Rom. 14). » Et : « Virtus vero peccati, lex (I Cor. xv). » Sed hæc dicuntur propter malos, et contra malos, in quibus occasione mandati concupiscentia augetur, et per legis prævaricationem lex contemnitur. Lex enim hostem demonstrat et instigat, et contra hostem non adjuvat; concupiscentiam vetat, et excitat; prævaricationem addit et punit. Alio loco dicit : « Lex sancta est et bona (Rom. vii). » Et iterum : « Lex spiritalis est (ibid.). » et hoc propter bonos. Sic de fide et de scientia variatur locutio; quia aliis et aliis prodesse possunt, aut non prodesse. Christus dicit : « Qui credit in me, habet vitam æternam (Joan. vi). » Apostolus dicit : « Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum (I Cor. xiii). » Propheta dicit : « Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me (Psal.

A cxviii). » Apostolus dicit : « Scientia inflat, charitas vero ædificat (I Cor. viii). » Sicut ergo fides vel scientia sola sine charitate, et sicut littera legis sine spiritu legis nihil prodest; sic caro sine spiritu, hoc est sine gratia fidei et charitatis, nihil prodest. Et quemadmodum Apostolus dicit : « Littera occidit, spiritus autem vivificat (II Cor. 11); » sic Christus dicit : « Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam. » Quomodo autem spiritus vivificet, ostendere volens, adjungit : « Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus et vita sunt. » Quid est, spiritus et vita sunt? Spiritualiter intelligenda sunt. Intellexisti spiritualiter : « Spiritus et vita sunt; » intellexisti carnaliter etiam sic illa : « Spiritus et vita sunt, » sed tibi non sunt. Spiritus et vita sunt, quia per inspirationem spiritalis gratiæ vitam, qua bene vivitur, præstant et servant.

Sunt quidam ex vobis, qui non credunt, etc., usque ad illud : Credimus et cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei (Joan. vi).

Inter discipulos Christi erant quidam credentes, quidam non credentes : et inter non credentes erat Judas, qui traditurus erat eum. Christus omnes noverat, qui essent credentes, et qui non credentes, et quis esset traditurus eum, et qui essent diceaturi ab eo. Sed antequam discedant, qui discessuri sunt, ostendit quod non omnium est fides; sed eorum, quibus datum est ad Christum venire a Patre suo. Mysterium quippe fidei non caro et sanguis, sed Pater qui in cælis est, revelare potest. Ille aliis dat, ut credant, aliis non dat. Quare aliis non dat, ipse novit : hæc scire non datur, et in re tam incomprehensibili, tam abscondita ab oculis nostris, nihil possumus, nisi per admirationem exclamare, et dicere : « O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus (Rom. xi)! » Multi autem discipulorum, qui non crediderunt, abierunt retro, sed post Satanam, non post Christum. Petro, cum consilium daret Domino, ne moreretur, dictum est a Domino : « Redi post me, Satana; non enim sapi, quæ Dei sunt (Matth. xvi). » Non illum repulit Dominus ire post Satanam, sed quia voluit præcere Dominum, appellavit eum Satanam, et fecit ire post se, ut non esset Satanas. Petro dicitur : « Redi post me, » de istis vero dicitur : « Abierunt retro, » et intelligitur post Satanam; sicut de quibusdam feminis dicit Apostolus : « Quædam enim conversæ sunt retro post Satanam (I Tim. v). » Abeuntibus post Satanam, ut nec cum Christo ulterius ambularent, Judas adhuc remansit ad insidiandum. Dixit ergo Jesus ad duodecim qui remanserunt : « Nunquid et vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus : Domine, ad quem ibimus? » (Joan. vi.) Si a te recedimus, ubi vitam, ubi veritatem, ubi vitæ auctorem, ubi similem veritatis doctorem inveniemus? « Verba vitæ æternæ habes. » Verba tua reverenter audita, et in sinu fidei recondita, præstant vitam æternam.

Et sument de sanguine agni, etc. (Exod. xii.)

Domus, in quibus habitamus, ipsi nos sumus, si tamen apud nosmetipsos manemus, et non extra nos per desideria erroris educimur. Postes domorum sunt firmitas cordis et corporis in fortitudine et patientia. Super utrumque ergo postem sanguis agni ponitur, quando passionem Christi per afflictionem utriusque, mentis scilicet et corporis, compatiendo imitatur. Parum est enim super unum postem sanguinem ponere; quia homini Christiano necessaria est disciplina castigatione mentis pariter et corporis. Nam quod per prophetam dicitur: « Scindite corda vestra et non vestimenta vestra (Joel. ii), » scissionem vestimentorum, hoc est afflictionem corporum non interdicat; sed non solum sufficere ostendit. Sic Dominus cum dicit: « Misericordiam volo, et non sacrificium (Ose. vi), » misericordiam quidem præcipue requirit, sine qua nec sacrificium sufficit. Superliminari est pia intentio, in quo sanguis ponitur, cum intentio cogitationis ad imitationem passionis Christi dirigitur. Alio quoque modo in superliminari sanguis ponitur, cum crux passionis in fronte portatur. Unde ad eum qui in medio candelabrorum a propheta Ezechiele aspicebatur similis Filio hominis, Dominus dicit: « Transi per mediam civitatem Jerusalem, et signa thau super frontes virorum gementium, et dolentium super cunctis abominationibus quæ sunt in medio ejus (Ezech. ix). » Et sex viris qui steterunt juxta altare æneum, dixit: « Transite per civitatem sequentes eum, et percutite (ibid.). Et post pauca: « Omnem super quem videritis thau ne occidatis; et a sanctuario meo incipite (ibid.). » Et in Apocalypsi legitur: « Habentes nomen ejus, et nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis (Apoc. xiv). Et in Exodo: Facies laminam de auro purissimo, in quo sculpsit opere cælatoris, Sanctum Domino: ligabisque eam vitta hyacinthina, et erit super tiaram, eminens fronti pontificis (Exod. xxviii). » Quid per frontem rectius intelligitur, quam publica et inconfusibilis confessio crucis Christi? Oportet enim servum Christi inconfusibilem esse in humilitate Christi, non solum prædicanda, sed et imitanda, sicut et Christus inconfusibilis existit, qui sustinuit crucem confusione contempta. Unde Apostolus Timotheum admonet, dicens: « Sollicite cura te ipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem (II Tim. ii). » Hæc est autem fidelis confessio, lingua et vita, verbo et exemplo, sermonibus pariter et moribus, Christum annuntiare, impropriam Christi sustinere; humilitatem, paupertatem et omnem vilitatem pro Christo non erubescere. Hinc per prophetam dicitur: « Posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar (Isa. l). » Ab his autem qui sanguinem ponunt in superliminari, qui thau vel nomen Dei habent scriptum in fronte, longe sunt illi qui a turpibus et ob turpia laudari non solum non erubescunt, sed et concupiscunt; quorum gloria in confusione est, et unde

A deberent confundi, inde gloriosos se reputant, et more meretricis frontem obdurant, erubescenda non erubescens, sicut scriptum est: « Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluit erubescere (Jerem. iii). » Alio etiam modo sanguinem agni super utrumque postem, et in superliminari ponimus, quando sanguinem Christi ore corporis et cordis sumimus, et totam spem nostram quæ sursum est, non in virtute nostra ponimus, sed sanguine hujus agni signamus. Nam qui perfectiores aliis inveniuntur, martyres scilicet Christi, non in suo sanguine laverunt stolas suas, sed candidas eas fecerunt in sanguine Agni. Non enim sanguis eorum, quamvis innocens, quamvis mundus, sufficiebat ad emundationem peccatorum. Sanguinem itaque agni super utrumque postem ponimus, cum corpus et animam Dominici sanguinis perceptione communicamus. In superliminari sanguinem ponimus, cum hujus sanguinis virtute salvari credimus, qui justitiæ nostræ fiduciam non habemus.

Et edent nocte illa carnes assas igni (Exod. xii).

Nocte agnum comedimus, quia modo in sacramento Dominicum corpus accipimus. Profundum enim est mysterium, et sacro tectum velamine. Nocte comedimus, quia adhuc conscientias nostras invicem non videmus, nec propria delicta, nec qualis quisque accedat, plene intelligimus. Delicta enira quis intelligit? Carnes assas igni comedimus, si de carne Christi digne sentimus, quæ de Spiritu sancto concepta igne charitatis, operante Verbo Dei, unita est, et pro salute mundi passioni exposita, et igne passionis sicut holocaustum concremata in odorem suavissimum Domino. Potest etiam ignis referri ad charitatem, qua nos Christum diligere debemus, sine qua ad carnes agni nemo dignus accedit. Propterea jubemur carnes igni comedere, et recte. Nam quod ardentem amat, jugi meditatione in corde versatur et calore amoris, quasi in corde assatur. Assum ergo comeditur, cum exemplum passionis Christi per amorem imitationis avidè sumitur, et intra nos recipitur.

Et azymos panes cum lactucis agrestibus (ibid.).

In singulis verbis aliquid utile nobis suggeritur, et aliqua gratia ædificationis continetur. Ecce hic azymos panes edere monemur cum lactucis agrestibus. Ut quid hoc? Aut qui sunt panes azymi, vel lactucæ agrestes? Justitia pura et incorrupta ipsa panis est, et vitalis refectio, unde quis juste vivat. De qua scriptum est: « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam (Matth. v). » Et ille, dudum per inobedientiam justitiæ desertor, nunc autem per poenitentiam ad cor rediens, dicit: « Aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum (Psal. cv). » Panes ergo azymi sunt omnes virtutes mentis bene constitutæ, si veræ sint et sinceræ; et nihilominus ipsa opera justitiæ, si sine fictione, et sine admisione peccati flant. Panes itaque sine fermento comedit, qui recta opera sine corruptione vanæ gloriæ facit, qui sollicite agit, ne per malam intentionem bonum

Sic cum exitur de regno peccati, et de vana sæculi conversatione, sæpe abstinencia peccati, quæ a Deo imponitur, necessitate temporis nihilominus observatur, sed processu temporis totum fit voluntarium, quod ab initio forte potuit esse extortum. Peccatum vetus fermentum est, quo abstinendum est toto hoc numero septem dierum. Hoc fermento tota massa corrupta est in pravariatione Adam, et posteris ejus. Unde et vetus dicitur, et ad veterem hominem pertinet, cui longe dissimile est fermentum justitiæ, de quo scriptum est : « Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus (*Math. xiii*). » Illud vetus fermentum corrumpit et inflat, et novæ conspersioni contrarium est. Est autem conspersio farina per liquorem conglutinata sine fermento, idem et azyma. Nova autem conspersio vel azymus panis Christus est, ab omni corruptione peccati immunis. Et si nos per timorem et humilitatem comminuti sumus, si aquis baptismi vel pœnitentiæ conspersi, et liquore supercœlestis gratiæ perfusi, et per charitatem conglutinati, ne per varia erroris desideria dividamur, tunc nova conspersio vel azymi sumus, et expurgato veteri fermento et corruptione vitæ derelicta, monemur et nos cum Corinthiis, ut simus nova conspersio (*I Cor. v*), id est ut pervaneamus sine fermento, sicut per gratiam facti sumus azymi, id est liberi a peccato; vel ut simus nova conspersio, per opera justitiæ ambulantes in novitate vitæ, sicut liberati sumus a corruptione veteris vitæ. Si enim secundum legem a fermento abstinendum fuit in esu paschalis Agni, qui in figura præcessit; multo magis nunc a fermento spiritualiter abstinendum est : « Etenim pascha nostrum immolatus est Christus (*ibid.*). » Pascha nomen solemnitatis est, et solemnissimæ hostiæ. In utraque Christus significatus est. Ipse enim est solemnitas nostra, et gaudium nostrum, et dies lætitiæ et exultationis nostræ, et hostia nostra pro nobis oblata, et in esum a Deo præparata. Itaque epulemur. Si nova conspersio sumus et panis azymi, quomodo nobis, vel a nobis dicitur, « epulemur; » nisi quia ipsi convivium et convivæ sumus, reficiendi de Christo, qui nobis panis est, qui et de nobis reficitur? De quo scriptum est, quia « pascitur inter lilia (*Cant. ii*). » Et in Apocalypsi ipse de se dicit : « Ego sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (*Apoc. iii*). » Epulemur ergo in conspectu Dei, et delectemur in lætitia, « non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae (*I Cor. v*). » Agnus enim innocens est, qui tollit peccata mundi. Nequitia autem et malitia sic distingui possunt, ut altera intelligatur in iis quæ fiunt contra Deum, altera in iis quæ fiunt contra proximum. Quocumque autem modo discernantur, sic omnis iniquitas fugienda est, ut malitia et nequitia; et vitæ incorruptio sic sectanda est, ut epulari possimus in azymis « sinceritatis, » ab omni

A iniquitate immaculatos nos servantes; « et veritatis, » bona quæcumque sine dolo et fictione facientes.

Ex eadem Epistola : *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, etc., usque ad illud : Petra autem erat Christus (I Cor. x).*

« Abrahæ dictæ sunt promissiones (*Galat. iii*). » Dictæ sunt quidem, et non statim exhibitæ, sed in longa tempora dilatæ. Fides autem promissionum in expectatione earum crebris signis et virtutibus, signis a Deo factis confirmata est, quibus notam fecit Deus potentiam suam, ne non crederetur potens facere quæ promisisset. In signis autem antiquis patribus visibiliter exhibitis annuntiavit Deus virtutem operum suorum, eorum quæ facturus erat in generatione altera. Qualia enim facturus erat promissiones adimplens, talia fecit antequam adimpleret. Talia, inquam, sed non eadem, sed similia; quæ suæ figuræ similitudine præsignare possent, et præmonstrare promissionum fructum et finem. Promissiones multæ erant, et una; quia multæ in una, et in multis una. Unus enim Christus finis est promissionum, quia ab omnibus justis desideratus et expectatus, sperabatur populum suum de omni malo, quasi de hostili manu liberaturus, et benedictionem et salutem daturus. Hoc est quod Zachariæ dicit : « Locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus. Salutem ex inimicis nostris (*Luc. i*). » etc. Fructus promissionum gratia est, quæ datur in baptismo : item gratia, quæ datur in Dominici corporis et sanguinis sacramento. Ibi peccatorum remissio, hic ad capessendam vitam æternam salutaris præparatio. Ibi Christus induitur, hic manducatur. Ibi sunt primitivi fructus interim percipiendi, donec evacuetur quod ex parte est, et veniat quod perfectum est, ut videamus Deum deorum in Sion.

Christus autem ipse promissus, et promissus, tandem veniens, sicut ante una cum Patre ipse promiserat, duo sacramenta in aqua, scilicet baptismi et mysterii corporis sui, instituit, quibus nos sanctificaret, et sanctificatos beatificaret. Horum sacramentorum signa præceserunt in mari, et manna. Ibi figura, hic veritas : quod intuens Apostolus dicit : « Patres nostri omnes sub nube fuerunt (*I Cor. x*). » In Exodo legitur, quod profecti filii Israel de Socoth, castrametati sunt in Ethan, in extremis finibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos, ad ostendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. « Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. » Et infra : « Tollens se angelus Domini qui præcedebat castra Israel abiit post eos, et cum eo pariter columna nubis priora dimittens, post tergum stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita ut ad se invicem accedere non valeret (*Exod. xiv*). » Historice quidem omnes qui egressi

Verbis tuis vitam æternam promittis, in ministrati-
one corporis et sanguinis tui, et nos verbis tuis
fidem habentes: « Credimus et cognovimus, quia tu
es Christus Filius Dei, » id est quia ipsa vita æterna
tu es, et non das in carne et sanguine tuo, nisi quod
es. « Credimus, inquit, et cognovimus, quia tu es
Christus Filius Dei, » id est hoc ipsum credimus et
cognovimus, te esse Filium Dei: unde consequens
est te verba vitæ æternæ habere, et quæcumque dixisti,
vera esse. Vel aliter. Quæcumque dixisti de
carne tua manducanda et sanguine tuo bibendo,
credimus et cognovimus vera esse, quia tu es Christus
Filius Dei. Non dixit, cognovimus et credimus,
sed credimus et cognovimus, quod de ea cognitione
intelligi potest, quæ per processum fidei intellectum
consistit, de qua scriptum est: « Nisi credideritis, non
intelligetis (Isa. vii). » Fides quidem ipsa quædam
cognitio est, etiam in his qui simpliciter credunt,
et rationem fidei non intelligunt. Cognitio vero
usque ad intellectum proficiens; illorum est, qui
exercitatos sensus habent ad fidei rationem plenius
cognoscendam, parati semper ad satisfactionem
omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est,
fide et spe. Quod in superioribus Christi verbis
multi discipulorum scandalizati sunt in fide, alii
autem ædificati ad fidem, magna ex hoc consolatio,
Deo dispensante, prædicantibus verbum Dei provisum
est, si forte in verbis eorum auditores increduli
scandalizantur, et retrorsum post Satanam conver-
tuntur. Magna tamen cautela adhibenda est, et cum
timore semper verbum Dei seminandum.

Hæc verba Christi, quæ ex Evangelio Joannis
apposimus, secuti Patrem Augustinum exposui-
mus: ubi interdum verbis ipsius, ubi commodum
videbatur, sententias ab eo explicitas non prætere-
re, nec eas vel plenius vel brevius explicare cu-
ravimus. Nunc post quatuor evangelistarum testi-
monia, ad astruendam fidem hujus ineffabilis sacra-
menti, ea quæ potuimus diligentia discussa intentio-
nem ad verba apostoli Pauli ad hoc sacramentum
pertinentia convertamus; ut confessio fidei nostræ
evangelicæ sic et apostolicæ doctrinæ testimoniis
subnixæ, sicut moles immobilis sua stabilitate fun-
data consistat; et nulla inventorum, nulla curiosorum
violentiæ quæstionum a sua firmitate labefactari
queat.

De verbis Apostoli.

« Non lotis manibus manducare, non coinquinat
hominem (Matth. xviii). » Hoc de cibo sentire licet,
qui non potest hominem mundare; et de manibus,
quæ sine reatu conscientiæ ut quotidie laventur,
quotidie inveniuntur illotæ. Verum ad mensam
Domini, et ad carnes Agni immaculati, illotis ma-
nibus accedere indecens et illicitum est, et omnino
intum non est. « Lavabo, inquit, inter innocentes
manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine
(Psal. xxv). » Detestatio criminum, et justitia bo-
norum operum, hæc est vera munditia manuum. At
qui mundas habet manus, cavere debet, ne attrahat

immundum. Nam « qui tetigerit immundum, im-
mundus erit. Qui tangit picem, inquinabitur ab ea
(Ecclesi. xiii). » Qui non constringitur reatu proprii
criminis, videat ne polluat consensus alieni ini-
quitate. Hinc Apostolus Timotheum instituens:
« Neque communicaveris, inquit, peccatis alienis.
Teipsum castum custodi (I Tim. v). » Et Corinthiis
scribens, arguit in eis, quod fornicatorem publicum
de medio sui non tollerent, quasi tanti delicti eum
tolerando participes fierent. Ait enim: « Auditur
inter vos fornicatio; et talis fornicatio, qualis nec
inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.
Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis,
ut tollatur de medio vestri, qui hoc fecit (I Cor. v). »
Et post pauca: « Non est bona gloriatio vestra.
Nescitis, quoniam modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit? Expurgate vetus fermentum (ibid.). »
Ecce etsi alias boni viderentur, non bonam dicit glo-
riationem eorum, de vita videlicet, vel fama, vel
conscientia sua; quia consensus alieni criminis per
malam patientiam cætera bona corrumpit, et unius
exemplum multis perniciosum existit. Volens ergo
eos retrahere a tali delicto, cum pluribus modis eos
terrere posset, prælegit exemplo de lege Moysi
proposito ad condignam reverentiam paschalis ho-
stiæ eos cohortari, ut dignitate tanti sacramenti
considerata exhorrescerent indigni accedere, et in-
ter se aliquem indignum sustinere. Quid enim ter-
ribilius est homini peccatori ad mensam Domini
accedenti, et veram hujus sacramenti fidem ha-
benti, quam cogitare secum, quam immundus, quam
ira dignus sit, qui accedit, et quam sanctus et im-
pollutus, et quam justus, ad quem accedit? Pro-
pterea memoriam mortis Christi, et immolationem
Agni proponens, monet expurgare vetus fermentum,
et epulari in azymis sinceritatis et veritatis,
reserans quod in lege clausum erat, et illuminans
quod in typo fuerat adumbratum.

*Expurgate vetus fermentum, etc., usque ad illud;
In azymis sinceritatis et veritatis.*

In Exodo filiis Israel præceptum est agnum im-
molare, et carnes assas igni edere, et azymos panes
cum lactucis agrestibus. Et de azymis sic scriptum
est: « Primo mense, decima quarta mensis ad ve-
sperum, comedetis azyma usque ad diem vigesi-
mam primam ejusdem mensis, » etc. (Exod. xii). Et
infra: « Fecerunt sibi subcinericios panes azymos.
Neque enim poterat fermentari, cogentibus exire
Ægyptiis, et nullam facere sumentibus moram (ibid.). »
Filiis Israel tum auctoritate divini præcepti, tum an-
gustia temporis, panem fermentare prohibiti sunt.
Sed necessitas temporis divinæ dispensationi ser-
viens, quod Deus fieri noluit, fieri non permisit.
Incipientibus exire de Ægypto abstinentia fermenti
inducitur, et, præcipiente Domino et urgente Ægy-
ptio, non possunt non abstinere, etiamsi velint non
abstinere. Egressis autem de Ægypto eadem absti-
nentia in esu agni inducitur, et ad obedientiam ces-
sat temporis necessitas, et accedit libera voluntas.

Sic cum exitur de regno peccati, et de vana sæculi conversatione, sæpe abstinencia peccati, quæ a Deo imponitur, necessitate temporis nihilominus observatur, sed processu temporis totum fit voluntarium, quod ab initio forte potuit esse extortum. Peccatum velus fermentum est, quo abstinendum est toto hoc numero septem dierum. Hoc fermento tota massa corrupta est in pravatione Adam, et posteris ejus. Unde et vetus dicitur, et ad veterem hominem pertinet, cui longe dissimile est fermentum justitiæ, de quo scriptum est : « Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus (Math. xiii). » Illud vetus fermentum corrumpit et inflat, et novæ conspersioni contrarium est. Est autem conspersio farina per liquorem conglutinata sine fermento, idem et azyma. Nova autem conspersio vel azymus panis Christus est, ab omni corruptione peccati immunis. Et si nos per timorem et humilitatem comminuti sumus, si aquis baptismi vel pœnitentiæ conspersi, et liquore supercœlestis gratiæ perfusi, et per charitatem conglutinati, ne per varia erroris desideria dividamur, tunc nova conspersio vel azymi sumus, et expurgato veteri fermento et corruptione vitæ derelicta, monemur et nos cum Corinthiis, ut simus nova conspersio (I Cor. v), id est ut permaneamus sine fermento, sicut per gratiam facti sumus azymi, id est liberi a peccato; vel ut simus nova conspersio, per opera justitiæ ambulantes in novitate vitæ, sicut liberati sumus a corruptione veteris vitæ. Si enim secundum legem a fermento abstinendum fuit in esu paschalis Agni, qui in figura præcessit; multo magis nunc a fermento spiritualiter abstinendum est : « Etenim pascha nostrum immolatus est Christus (ibid.). » Pascha nomen solemnitatis est, et solemnissimæ hostiæ. In utraque Christus significatus est. Ipse enim est solemnitas nostra, et gaudium nostrum, et dies lætitiæ et exultationis nostræ, et hostia nostra pro nobis oblata, et in esum a Deo præparata. Itaque epulemur. Si nova conspersio sumus et panes azymi, quomodo nobis, vel a nobis dicitur, « epulemur; » nisi quia ipsi convivium et convivæ sumus, reficiendi de Christo, qui nobis panis est, qui et de nobis reficitur? De quo scriptum est, quia « pascitur inter lilia (Cant. ii). » Et in Apocalypsi ipse de se dicit : « Ego sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (Apoc. iii). » Epulemur ergo in conspectu Dei, et delectemur in lætitia, « non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiæ (I Cor. v). » Agnus enim innocens est, qui tollit peccata mundi. Nequitia autem et malitia sic distingui possunt, ut altera intelligatur in iis quæ fiunt contra Deum, altera in iis quæ fiunt contra proximum. Quocumque autem modo discernantur, sic omnis iniquitas fugienda est, ut malitia et nequitia; et vitæ incorruptio sic sectanda est, ut epulari possimus in azymis (« sinceritatis, » ab omni

A iniquitate immaculatos nos servantes; et veritatis, » bona quæcumque sine dolo et fictione facientes.

Ex eadem Epistola : *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, etc., usque ad illud : Petrus autem erat Christus (I Cor. x).*

« Abrahæ dictæ sunt promissiones (Galat. iii). » Dictæ sunt quidem, et non statim exhibitæ, sed in longa tempora dilata. Fides autem promissionum in expectatione earum crebris signis et virtutibus, signis a Deo factis confirmata est, quibus notam fecit Deus potentiam suam, ne non crederetur potens facere quæ promisisset. In signis autem antiquis patribus visibiliter exhibitis annuntiavit Deus virtutem operum suorum, eorum quæ facturus erat in generatione altera. Qualia enim facturus erat promissiones adimplens, talia fecit antequam adimpleret. Talia, inquam, sed non eadem, sed similia; quæ suæ figuræ similitudine præsignare possent, et præmonstrare promissionum fructum et finem. Promissiones multæ erant, et una; quia multæ in una, et in multis una. Unus enim Christus finis est promissionum, quia ab omnibus justis desideratus et expectatus, sperabatur populum suum de omni malo, quasi de hostili manu liberaturus, et benedictionem et salutem daturus. Hoc est quod Zacharias dicit : « Locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus. Salutem ex inimicis nostris (Luc. i), » etc. Fructus promissionum gratia est, quæ datur in baptismo : item gratia, quæ datur in Dominici corporis et sanguinis sacramento. Ibi peccatorum remissio, hic ad capessendam vitam æternam salutaris præparatio. Ibi Christus induitur, hic manducatur. Ii sunt primitivi fructus interim percipiendi, donec evacuetur quod ex parte est, et veniat quod perfectum est, ut videamus Deum decorum in Sion.

Christus autem ipse promissus, et promissus, tandem veniens, sicut ante una cum Patre ipse promiserat, duo sacramenta in aqua, scilicet baptismi et mysterii corporis sui, instituit, quibus nos sanctificaret, et sanctificatos beatificaret. Horum sacramentorum signa præcesserunt in mari, et manna. Ibi figura, hic veritas : quod intuens Apostolus dicit : « Patres nostri omnes sub nube fuerunt (I Cor. x). » In Exodo legitur, quod profecti filii Israel de Socoth, castrametati sunt in Ethan, in extremis finibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos, ad ostendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. « Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. » Et infra : « Tollens se angelus Domini qui præcedebat castra Israel abiit post eos, et cum eo pariter columna nubis priora dimittens, post tergum stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita ut ad se invicem accedere non valeret (Exod. xiv). » Historice quidem omnes qui egressi

sunt de Ægypto, sub nube fuerunt, quia nunquam A defectu columna nubis per diem. Spiritualiter autem omnes antiqui justi sub nube fuerunt. Nubes obscuritas figurarum, nubes Christus vel Spiritus sanctus protegens et obumbrans. Item nubes Christus, quasi adhuc absconditus, et nondum manifeste revelatus. Nubes quoque fides typicis mysteriis involuta, et futurorum expectatione suspensa. Si autem illi sub nube fuerunt, qui mirabiliter promissa et mirabiliter gesta fideliter et spiritualiter intellexerunt, de quibus scriptum est: « Pavit eos in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum (Psal. lxxvii), » operum videlicet suorum, « deduxit eos: » quanto magis sub nube fuerunt, sed cæcitate et ignorantie, de quibus scriptum est: « Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua (Psal. cv). » Et iterum: « Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terra Chanaan, terribilia in mari Rubro (ibid). » Et item: « Non crediderunt verbo ejus (ibid). » Opera ergo et verba Dei alii intellexerunt, alii non intellexerunt, alii crediderunt, alii non crediderunt. Signa autem operum Dei quasi quedam verba fuerunt, juxta quod scriptum est: « Posuit in eis verba signorum suorum (Psal. civ). » Qui significationes verborum et signorum spiritualiter intellexerunt, et qui spiritualiter non intellexerunt, sub nube fuerunt. Una siquidem nubes, quæ stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel, tenebrosa erat, et illuminans noctem. Christus enim alios C justo judicio excæcat, alios misericorditer illuminat. Aliis est lapis offensionis, et petra scandali; aliis est lapis in caput anguli (I Petr. ii); aliis Deus est Dei Filius; aliis homo peccator est, æstimatus cum descendentibus in lacum (Psal. lxxxvii).

Et omnes mare transierunt (I Cor. x).

Historice filii Israel ambulaverunt per siccum in medio mari, et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remansit (Psal. cv). Forma baptismi hæc est, ubi spiritualis Pharaon et omnis equitatus ejus submergitur. Quæ spiritualis intelligentia antiquis Patribus ex multis Scripturarum locis manifesta fuisse dignoscitur. Nam in Canticis canticorum sponsus ad sponsam loquitur, dicens: « Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica D mea (Cant. i). » Et apud Ezechielem Dominus: « Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris (Ezech. xxxvi). » Et in eodem propheta scriptum est: « Aquæ descendebant in latus templi dextrum ad medium altaris (Ezech. xlvi). » Et infra: « Omnis anima vivens quæ serpit, quocumque venerit torrens vivet (ibid). » Et in Michæa: « Deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra (Mich. vii). » Et in Zacharia: « In die illa erit fons patens domui Jacob, et habitatoribus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruæ (Zachar. xiii). » Et infra: « In die illa exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare orientem,

et medium earum ad mare novissimum (Zachar. xiv). » Si moralis intelligentia in superioribus Apostoli verbis requiritur, vide et considera quomodo omnes justi qui fuerunt a diebus antiquis, sub nube divinæ miserationis protecti sunt, et quomodo mare transierunt, hoc videlicet sæculum tam turbulentum, tam fluidum, ubi omnes qui Ægyptio more vivunt, in profundo vitiorum, inter desideria errorum lubricæ vitæ fluctibus involvuntur; justi vero inter divisiones tentationum, quæ a dextris sunt, et quæ a sinistris, sicco vestigio et impolluto calle pertranseunt.

Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari (I Cor. x).

Inde baptizati, unde purificati. Deus enim fide B purificans corda eorum, in rebus mirabiliter gestis per Moysen, et circa Moysen, et in ostensione signorum quæ fecit in nube et in mari, hoc agebat, ut purificarentur ab errore Ægyptiæ superstitionis, et verus Deus crederetur, a quo missus esset Moyses, « Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. iii). » Hoc etiam agebat in omnibus mirabilibus suis, ut in fide unius veri Dei confirmati, indubitanter crederent et expectarent quandoque venturum, qui benedictionem et salutem daret secundum fidem promissionum, quæ dictæ sunt Abraham et semini ejus. In omnibus itaque beneficiis antiquis patribus exhibitis, memor fuit Deus testamenti sui, quod habuit ad Abraham patrum suum; ut et ipsi ejusdem sacramenti memores confiterentur memoriæ sanctitatis ejus, et de impensis beneficiis sic præsentem acciperent consolationem ut inesse cernerent repromissæ benedictionis significationem. Longa enim dilatio, et nulla interim consolatio, quid esse poterat nisi promissionis desperatio? Frequens autem signorum ostensio, et benedictionum crebra consolatio, dictæ fuit repromissionis rememoratio, rerumque futurarum præostensio. Moyses itaque populi liberator, et doctor, et legislator, Christum præmonstrabat, qui est judex noster, et rex noster, et legifer noster. Nubes quoque et ipsa Christum præmonstrabat in fide obnubilatum, in lege, et Prophetis, et psalmis absconditum, in carne velandum. Denique scriptum est: « Invocabant Dominum, et ipse exaudivat eos, in columna nubis loquebatur ad eos (Psal. xcvi). » Hoc autem in figura contingebat illis. Cujus rei veritatem Apostolus declarans dicit: « Multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissimæ diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. i). » Mare, ut prædictum est, baptisma præfigurabat; illud sane baptisma, quod singulariter et principaliter dicitur baptisma: de quo Apostolus dicit: « Unum baptisma (Ephes. iv). » Erant siquidem apud Judæos secundum varia ablutionum genera, varia baptismata, sicut idem Apostolus insinuat dicens: « In cibis et potibus, et variis baptismatibus (Hebr. ix). » Illi in Moyse baptizati sunt, nos autem in Christo; sed non sic illi in Moyse, sicut nos in

Christo. Moyses quippe famulus Dei a Deo missus, ut ipse dicebat, verba Dei populo nuntiavit; et suis pariter et Dei verbis fidem fecit sequentibus signis. Signa autem in manu Moysi ostensa, non Moysi, sed Dei virtute facta sunt, quibus fides aut cepit, aut crevit in illis qui crediderunt, et fide purificati Deo placuerunt. Adjuti sunt ergo per ministerium et exemplum Moysi ut crederent: at ipsius fidei, quam admiratione signorum permoti habuerunt, auctor fuit, non Moyses, sed Deus, cui crediderunt, et credendo placuerunt. Habemus itaque fidem unius veri Dei, qui dictus est « Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob (*Exod. iii*), » a quo et Moyses ad eos missus est. Habentes quoque fidem venturi Salvatoris, secundum repromissionem dictam Abrahamæ, Isaac et Jacob; et secundum exemplum fidei eorum baptizati sunt, non a Moysse, sed in Moysse. Baptizati enim ab illo, ab eo autem purificati, a quo ut crederent divinitus sunt inspirati. Spiritualiter ergo baptizati sunt non exterius abluti, sed interius sanctificati. Sic illi spiritualiter baptizati, sicut nos spiritualiter circumcisi. Virtute itaque et gratia Christi baptizati sunt illi, sicut et nos; quia per fidem Christi, cujus ipse auctor et consummator est, sanctificati sunt illi, sicut et nos. Illos enim sanctificabat Christus tunc per fidem, sicut et nos. Neque enim ille non erat, qui de se dicit: « Antequam Abraham fieret, ego sum (*Joan. viii*). » Nam et Apostolus de Moysse loquens, dicit: quia « majores divitias aestimabat thesauro Ægyptiorum improprium Christi (*Hebr. xi*). » Cum autem magna, mirabilia, et terribilia in manu Moysi facta sint, quibus poterat fides initiari aut confirmari, ut credentes sanctificarentur; quid sibi vult quod Apostolus ea signa, quæ facta sunt in nube et in mari, insinuat; cætera subterfens, quæ in decem plagis contra Pharaonem et Ægyptum ostensa sunt? Forte per hoc quod dicit, « in Moysse, » cætera omnia intelligi voluit quæ non expressit. Nubem autem et mare propter quamcunque rationem expressit. Et forte nubem nominavit, quia clementiæ signum est. Nam aqua in sanguinem versa, et rana, et musca, cæteraque plagarum genera magis iram indicant. Nubes autem protegens et obumbrans, nunc præcedens, nunc subsequens filios Israel, divina clementia protectos et circumdatos indicabat, et Christum protectorem figurabat. Mare autem nominat Apostolus; quia sicut ante prælibavimus, signum baptismi est.

Et omnes eandem escam spiritualem manducaverunt
(*I Cor. x*).

Spiritualis esca quomodo dici potest illud visibile manna? Quia non arte vel labore hominum, sed a Deo angelorum forte ministerio præparata est. Unde et panis angelorum dicitur, et panis cæli, sicut scriptum est: « Panem angelorum manducavit homo (*Psal. lxxvii*). » Et item: « Panem cæli dedit eis (*ibi*). » Hæc autem esca de cælo data corpora nutrebat et confortabat. Vere corporalis esca est,

A sed spiritualis secundum dictam rationem dici potest; vel quia spiritualem escam significat, id est Christum, qui vere est cibus spirituum, et resurrectio corporum. Cibus autem spirituum est, sicut vita eorum. Justi autem qui spiritualiter vivunt, inde spiritualiter cibantur et sustentantur; unde accipiunt, ut spiritualiter vivant. At justus ex fide vivit, in quantum juste vivit. Fide ergo participatur, quod justis præstat, ut spiritualiter et juste vivant. Christum enim manducare, hoc est spiritualis vitæ sustentationem ab ipso accipere; et hoc est in ipsum credere, et hoc est de ipso sicut illi in illo vivunt, vivere. Hæc autem spiritualis esca duobus modis manducatur, gustu fidei et perceptione sacramenti. Unus modus cepit ab institutione novi sacrificii: alter mox ab ipso initio hujus nostræ fidei. Quicumque enim justus fuerint, hanc spiritualem escam manducaverunt, quia in Christum crediderunt, spiritualiter vixerunt, et ejus participatione, ut spiritualiter viverent, acceperunt. Visibile autem manna multi manducaverunt et mortui sunt, morte scilicet spirituali, quia spiritualiter non vixerunt; et multi visibile manna non manducaverunt, et spiritualiter vixerunt, et ideo spiritualement escam manducaverunt. Manna enim visibile signum erat hujus nostri sacramenti, et spiritualis esca, quæ hoc sacramento continetur. Hoc autem nostrum sacramentum sub specie visibili spiritualement escam, id est Christum, in se continet; et spiritualem gratiam, qua spiritualiter vivitur, percipientibus conferre prævalet. Manna autem visibile, nec spiritualement gratiam plene in se continebat nec gratiam vitæ spiritualis conferebat, sed spiritualement escam, quæ spiritualement vitam dare posset, significabat. Qui ergo visibile manna perciperunt, nec crediderunt, nec spiritualiter intellexerunt, et ideo spiritualiter non vixerunt: hi corporalem escam ad corporalem refecionem, non spiritualement, manducaverunt. Qui vero fidem quam nos eandem habuerunt, et spirituale manna, panem scilicet cæli et panem angelorum, id est Christum de cælo venturum crediderunt; et hac fide justificati spiritualiter vixerunt: hi spiritualement escam quam nos eandem manducaverunt. Sed nos eandem spiritualement escam ore pariter sumimus et corde; illi vero visibile manna ore gustaverunt, invisibile autem et spirituale manna, id est Christum, corde crediderunt. Ore ergo aliud nos, aliud illi: corde vero idem nos et illi. Hæc autem spiritualement esca, id est Christus, panis cæli est, et panis angelorum. Hunc enim panem angelus manducat in cælo modo adhuc nobis incognito, adhuc inexperto; hunc eundem manducat peregrinus homo pro modulo suo, sicut scriptum est: « Panem angelorum manducavit homo. »

Et omnes eundem potum spiritualement biberunt
(*I Cor. x*).

Sicut manna de cælo datum significat spiritualement escam, qua cibantur omnes sancti, ut spiritualiter vivant, sicut decet sanctos; sic aqua, quæ

de petra fluxit, significat spiritualem potum, quo potantur quicumque spiritualiter gratiæ participes efficiuntur. « Petra autem erat Christus (*ibid.*) » Ecce cognovimus, Apostolo interpretante, quid significet petra, quæ aquam produxit: inquiramus ex verbis ipsius Domini, et item ex verbis Apostoli, quæ sit spiritualiter aqua de Christo manans sicut de fonte vitæ: et quis spiritualiter potus, quo potamur omnes, qui in Christum credimus: « Qui credit, inquit Christus, in me, sicut dicit Scriptura. Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (*Joan. vii.*) » Et Apostolus: « Omnes uno spiritu potati sumus (*I Cor. xii.*) » ecce aqua quæ de petra profluxit, ecce potus spiritualis, quem omnes justii biberunt. Hoc potu ardor sitis extinguitur; hujus spiritus munere sanctorum desiderium feliciter adimpletur. Consolator enim spiritus est, et mœrentium corda lætificat. Omnes justii in hoc spiritu lætificati sunt, omnes hujus spiritum acceperunt: et propter hoc omnes eundem potum spiritualem biberunt.

Bibebant autem de spirituali. (I Cor. x.)

Præmittens Apostolus de spirituali potu, et subnectens de consequente eos petra, et interponens in medio, « Bibebant autem de spirituali: » dubium reliquit, quomodo intelligendum sit, quod dicit: « Bibebant autem de spirituali, » videlicet an de spirituali potu, an de spirituali petra. Sed si ad potum quis hoc referre velit, vix apparet, quomodo distinguatur, bibebant de spirituali potu, et bibebant spiritualem potum. Si autem plus est bibere spiritualem potum quam bibere de spirituali potu, quid necesse fuit, post id quod majus est, adungere quod minus est? Si autem idem est, quid necesse fuit idem repetere? Sed solet repetitio nonnunquam fieri ut aliquid addatur. Si ergo additionis causa repetitio facta est, verbis ex parte mutatis, sic accipi potest, quasi fieret verbis non mutatis, ut nullam vim habeat ipsa verborum mutatio, tanquam diceretur: Biberunt potum spiritualem; bibebant autem de spirituali, hoc est potum spiritualem, consequente eos petra. Hoc enim additur, ut ostendatur unde manaverit spiritualis potus, quem bibebant. Porro, sicut placet hoc ad petram referri, ut de spirituali petra bibisse dicantur, eos consequente, modus locutionis est; sicut de cisterna vel vinea dicitur quis bibere, cum vel aquam de cisterna bibit, vel de vinea vinum. Spiritualis autem petra Christus est; spiritualis potus Spiritus sanctus est, quid de Christo procedit, et a Christo datur secundum diversorum divisiones charismatum, credentibus in eum. Potest etiam spiritualis potus pro calice accipi. Calix autem Christi tribus modis dicitur, vel sanguis ipse Christi, qui pro multis fusus est, quem et nos bibimus in altari, vel passio Christi quæ nos ad compatiendum obligavit, vel imitatio passionis ejus, qua vicissitudinem pro modulo nostro, et gratiarum actionem pro nobis passo compatiendo re-

ferimus. Spiritualem hanc potum biberunt, non solum qui haustu Domini sanguinis in ipsius sacramenti perceptione potati sunt, sed et omnes justii, qui a diebus antiquis fidem passionis Christi habuerunt, et in ea fide spiritualiter vixerunt, carnem suam cum vitiis et concupiscentiis mortificantes; et similitudinem passionis Christi in patientia tribulationum suarum præferentes. Non est enim justus, qui non patitur.

Consequente eos petra.

Juxta historicum intellectum, petra consequebatur eos, id est satisfaciebat et obsequabatur voluntati eorum; quia, ut quidam putant, quocumque irent, aquæ inundantes secutæ sunt, sicut scriptum est: « Eduxit aquam de petra, et deduxit tanquam flumina aquas (*Psal. lxxvii.*) » Et iterum: « Dirupit petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina (*Psal. xiv.*) » Potest hoc et aliter intelligi. Mortua Maria, et deficiente aqua in deserto Sin, in loco, qui dicitur Cades, murmuravit populus contra Moysen. Quæ murmuratio tantum valuit, ut et ipse Moyses aliquatenus cessasse videretur: unde cum per silicem bis percussus egredierentur aquæ largissimæ, audivit a Domino: « Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis (*Num. 20.*) » Populi ergo in seditionem versi paulominus defecerant a cultu Dei et prope erat ut fugerent a Domino, et Deo suo, nisi signo dato retinerentur, et quasi fugitivi comprehenderentur, consequente eos petra, ne abirent, et quodammodo revocante, ut redirent.

Secundum intellectum mysticum, Christus in deserto hujus mundi suos comitatur, et non deserit sperantes in se.

Petra autem erat Christus

Solet res quæ significat, nomine rei quam significat nominari. Erat non per substantiam, sed per significationem. In signis coram antiquis justis a Deo mirabiliter factis mystica significatio secuturæ veritatis inerat, majoribus et perfectioribus manifesta, simplicioribus forte occulta. Omnes autem pietatem fidei habentes signa divinitus facta quasi sancta venerati sunt, et rerum venerabilium novitate et stupore permoti, in Dei timore vel amore et fidei devotione confirmati sunt. Nec præjudicat pietati fidei si qui forte simpliciter ignorabant, quid significabat manna, quid nubes, quid mare, quid petra, dummodo pie crederent, quod ratio illius temporis exigebat, quæ ad fidem unius Dei et venturæ Salvatoris pertinerent. Non enim scientia mysticæ significationis ab omnibus requirebatur; sed pietas fidei ad justitiam reputabatur, et ignorantia unius Dei et Salvatoris mundi singulis non credentibus imputabatur. Hinc de quibusdam infidelibus scriptum est: « Ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israel; quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutare ejus (*Psal. lxxvii.*) » In Deo autem credere et in Christo salutare ejus fiduciam salutis ha-

viventes. De qualibus Psalmista dicit : « Manduca-
verunt, et saturati sunt nimis, et desiderium eorum
attulit eis Dominus, non sunt fraudati a desiderio
suo. Adhuc escæ eorūm erant in ore ipsorum, et ira
Dei ascendit super eos (Psal. LXXVII). » Et Isaias :
« Ecce gaudium et lætitia, occidere vitulos, et ju-
gulare arietes, comedere carnes, et bibere vinum.
Comedamus et bibamus, cras enim moriemur. Et
revelata est in auribus meis vox Domini exercituum.
Si dimittetur iniquitas hæc vobis, donec moria-
mini, dicit Dominus (Isai. XXII). » Hæc bona
transitoria, et levia, et illicita desideria, per cot-
turnices, sive volatilia pennata, quia volatilia sunt,
et cito pertranseunt, significari possunt. Hæc sunt
carnes, quas pluit Dominus; non solum bona car-
nalia, quæ ipse dat, et pluit super bonos et malos;
sed pluit super peccatores laqueos, et dimittit eos
in desideria cordis eorum. Hæc autem carnes recte
apud Psalmistam pulveri et arenæ comparantur,
tum pro multitudo divitiarum, quibus abundant,
sicut scriptum est : « Ecce ipsi peccatores et abun-
dantes in sæculo, obtinuerunt divitias (Psal. LXXII); »
tum quia pulvere terrenæ cogitationis fœdantur,
qui hæc temporalia male habent; et quanto dam-
nabilius, tanto sterilius et infructuosius possident.
Spiritualibus quoque bonis sæpe abutuntur mali;
qui significati sunt per malos, qui manna mandu-
caverunt, de quibus Dominus dicit in Evangelio :
« Patres vestri manducaverunt manna, in deserto,
et mortui sunt (Joan. vi). » Item carnes possunt
aliter accipi, sicut colligi potest ex verbis B. Au-
gustini super illum locum psalmi : « Et pluit super
eos, sicut pulverem carnes. » Sunt quidam boni in
Ecclesia, infirmi, et quasi carnales, qui profunda
fidei mysteria, et perfectioris vitæ instituta capere
et apprehendere non possunt, sed parvula fide mi-
nimis præceptis contenti simpliciter credunt, et
innocenter vivunt. Talibus pluit Deus carnes, sive
volatilia pennata; quia ex nubibus, id est de præ-
dicatoribus ministrantur eis signa vocum carne
edita, et per aerem transcurrentia, sicut volatilia,
de verbis prædicationis carnalibus congruentibus,
et parvula fide, et innocentia vitæ, quasi carnes
pascentur. Hinc Paulus dicit : « Humanum dico,
propter infirmitatem carnis vestræ (Rom. vi). » Et
iterum : « Non potui loqui vobis quasi spirituali-
bus, sed quasi carnalibus (I Cor. III). » Secundum
Origenem vero per carnes perfectionis doctrina,
per vesperam finis perfectionis significatur; vel per
carnes ad vesperam, Verbum in vespera mundi in-
carnatum.

*Mane quoque jacuit ros per circuitum castrorum
(Exod. XVI).*

Cum omne datum optimum, et omne donum per-
fectum, desursum descendens a Patre luminum
(Jac. I), per manna possit significari, principaliter
tamen in eo Christus significatur, sive ut est in
culo, sive ut fuit in carnè, inter homines homo,
sive ut est in sacramento altaris, sive ut est in lege

A et prophetis, sive ut est in verbo prædicationis sive
ut est in cordibus electorum per fidem, sive ut est
ubique per gratiam. Mane ergo ros jacuit per
circuitum castrorum, quando per resurrectionem
Christi mane factam, et initio gratiæ gentibus re-
velatæ, verbum Dei per circuitum gentium et na-
tionum, vel Ecclesiarum, vel cordium fidelium,
disseminatum, et quasi per circuitum castrorum
sparsum jacuit, in credentibus humiliter et reve-
renter susceptum. Ibi autem jacuit, ubi remansit.
Ecclesiæ autem per orbem terrarum longe lateque
constitutæ castra sunt, per quorum circuitum cir-
cumferentibus apostolis verbum Dei, Christus præ-
dicatus est. Hinc Apostolus ait : « In virtute Spi-
ritus sancti, ita ut ab Jerusalem per circuitum usque
B ad Illyricum repleverim Evangelium Christi (Rom.
XV). » Quod autem verbum Dei ros sit, ostendit,
qui dicit : « Fluit ut ros eloquium meum (Deut. XXXII). »
Cumque operuisset superficiem terræ, apparuit in soli-
tudine minutum, etc. (Exod. XVI).

Cum ros et manna, ut dictum est, communiter
possint Christum significare, vel gratiam Christi,
sive verbum Christi, distincte tamen hoc loco ver-
bum Christi in rore significatur. Illic ros per præ-
dicationem apostolorum circumquaque diffusus
terram operuit, juxta illud Isaiæ : « Repleta est
terra scientia Domini, sicut aquæ maris operientis
(Isai. XI) : » et tunc manna in solitudine apparuit,
id est Christus gentibus innotuit, secundum illud :
« Rorate cœli desuper, et nubes pluant justum (Isai.
C XLV). » Ecclesia, vel fidelis anima, secundum statum
priorum temporum solitudini comparari potest;
quia ante conversionem solæ bestiæ habitabant in
ea, hoc est in gentilitate homines morum qualitate
bestiis similes, vel in anima bestiales affectiones.
Potest autem secundum præsentem statum solitudo
dici, vel in Ecclesia, vel in anima : quia tumultum
et frequentiam errorum et vitiorum fugiens, ad
quietem mentis se convertit. Unde et penitens di-
cit : « Similis factus sum pellicano solitudinis
(Psal. C). » Et iterum : « Ecce elongavi fugiens, et
mansi in solitudine (Psal. LIV). » Manna minutum
erat; quia totum quod de Christo creditur vel præ-
dicatur, propter ejus inæstimabilem humilitatem,
quasi propter nimiam exiguitatem, subtile est et
incomprehensibile : et hoc est apud fideles, apud
infideles autem contemptibile et parvum. Unde apud
Danielem Christus parvus lapis præcisus de monte
dicitur : et ipse regnum cœlorum grano sinapis
comparat. Manna quasi pilo tonsum erat, non solum
quia Christus tonsionibus persequentium sese ex-
posuit, sed quia positus est in signum, cui contra-
diceretur. Et verbum fidei in pilo contradictionis
tonditur, quia a multis impugnatur, et in ipsa ton-
sione litterali sensu exiit, sicut solet folliculis
frumentum, vel milium, vel aliquid tale, quod in
mortario pilo teritur. Christus ergo tonsione pas-
sionis et pilo crucis mortalitate exutus est. Christus
per pruinam variis de causis potest significari :

ut ad mensam Christi accedatur. Fugienda est et similitudo idololatriæ, quæ est spiritualis fornicatio, omnis scilicet, quæ a Deo separat, peccati delectatio. Omne enim quod vero Deo præponitur, quod in amore primum et mente primum est, hoc pro Deo colitur, hoc in idolum reputatur.

Ut prudentibus loquor : vos ipsi iudicate quæ dico. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? (I Cor. x.)

Quasi altum quid dicturus Apostolus, iudicium discretionis ab his quibus loquitur, ut a prudentibus, requirit, ut diligenter dijudicent quod dicturus est, et attendant quid sit, quid possit calix Domini, et participatio corporis Christi. Et primo ostendit quid sit, incipiens a calice; deinde subjungens de pane. Quod mirum quare fecerit, aut ordinem contra ordinem evangelistarum mutaverit, cum et ipse alio loco de pane præmittat, et de calice subjungat. Hujus autem mutationis causa forte hæc est. Ante pauca præmissa locutus fuerat de esca spirituali, et potu spirituali, et novissime de potu: et sic paucis interpositis, de calice adjunxit, dicens: « Calix benedictionis, cui benedicimus, » etc. Per calicem hic potum intellige. Hic autem calix a Deo benedicitur, et ob hanc causam calix benedictionis dicitur, et nos participantes per eum benedicimur, id est in donis spiritualibus multiplicamur; et ob hanc quoque causam calix benedictionis dicitur, cui benedicimus nos quicumque fideles, gratias agendo, laudando, et super omnes calices exaltando et dicendo: « Calix meus inebrians quam præclarus est! » (*Psal. xxii.*) Præ cæteris nempe omnibus hic clarus est. Talis enim potus non est tam dulcis, tam salubris, tam inebrians, tam lætificans, tam bene mentem immutans. Vel nos sacerdotes benedicimus, prece mystica consecramus, Christum benedictentem representamus. Ipse est enim qui benedicit, nobis ministrantibus ille invisibiliter operatur; ille potenter mutat, creaturæ efficaciter imperat, et ubi præcipit virtus, incunctanter sequitur effectus. De hoc calice quid digne sentire possumus? quid enim est? Nonne communicatio sanguinis Christi est? Quæ est fidelis responsio, nisi quia communicatio sanguinis Christi est? Hic enim calix, qui a nobis benedicitur, et in quo benedicimur nos, sanguis Christi est, nobis communicatus, id est nobis et pro nobis communiter datus. Nobis in poculum salutis, pro nobis in pretium redemptionis. Nec aliud est calix benedictionis, vel in cæna Domini vel in mensa Domini, hoc est in altari, quam sanguis Christi, qui pro communi salute fusus est. Hac auctoritate Apostoli potus iste communionis nomen habere potest, ut sacra communio dicatur. Communicatio enim intelligi potest, quia in commune datur vel accipitur; communio vero, quia in commune habetur. Alia etiam ratione potest dici communio. Hic enim sanguis charitatem operatur in nobis, per quam omnia communia fiunt; et quæ propria sunt singulorum, communia omnium.

A Et panis quem benedicimus, nonne participatio corporis Domini est? (I Cor. x.)

Ostendo, quid sit hic calix, mox ostendit, quid sit panis, quem frangimus in sacramento. De fractione quæ dicenda videbantur, superius diximus, Hic autem panis quid sit, nullatenus nobis pro certitudine fidei dubitandum est. Unde Apostolus dicit: « Nonne participatio corporis Domini est? » Ac si diceret: Manifestum est quia participatio corporis Domini est. Quis enim fidelium inde dubitet? Participatio corporis intelligenda est, corpus ad participandum nobis datum. Quamvis Apostolus dicat: « Communicatio sanguinis, et participatio corporis, » quasi distinctionem aliquam significans, pie tamen dici potest, communicatio corporis, et participatio sanguinis. Utroque enim communicando participamus, et participando communicamus. Verumtamen si aliqua distinctio requiritur, pie dici potest, quod participatio fractioni congruit, sicut participatio pani, qui frangitur. Dividitur enim, ut unusquisque partem suam accipiat. Hic autem panis in substantia semper integer manet; et tamen in sacramento frangitur, ad significandum, quod in diversis diversa operatur. Divisiones enim gratiarum sunt. Sacramentum Dominici corporis et sanguinis gratia est. Unde et Eucharistia dicitur, id est bona gratia. Hoc sacramentum totum et integrum a singulis percipientibus æqualiter sumitur; sed non in singulis æqualiter operatur. Operatrix itaque gratia communis est digne sumentibus; sed per effectum quem habet in singulis, gratias dividit his et illis. Ergo communio sanguinis referri potest ad operatricis gratiæ communionem: participatio vero corporis ad diversarum gratiarum participationem. Hæc autem partitio gratiarum, cum a Christo dispensetur virtute carnis et sanguinis sui (una est enim virtus utriusque), congruentius tamen representari potest in altari per fractionem panis, quam per aspersionem sanguinis. Aspersionis enim sanguinis sine periculo et irreverentia sacramenti ibi fieri non potest: fractio sacramentalis fieri potest.

Quoniam unus panis unum corpus multi, etc.

Postquam ostendit quid sit calix benedictionis, et panis quem frangimus, consequenter adjungit quid in nobis possint: hoc est, quid in nobis efficiant, et quæ sit virtus et effectus eorum. Nam quia unam communem operatricem gratiam et dispensatricem in se continent, et partitiones multarum gratiarum per affectum suum multis tribuunt: unitatem spiritualem in nobis efficiunt, ut omnes in Christo unum simus. Per divisionem quidem gratiarum multi sumus: alii majorem, alii minorem; alii hanc, alii illam gratiam habentes; alii incipientes, alii proficientes: alii simplices, alii prudentes; alii quasi parvuli, alii quasi adulti, alii quasi senes perfectione maturi, ut ex multarum personarum facierum per multos gratiæ agantur. Unitas Ecclesiæ ex personis innumerabilibus diversi

sexus, diversæ conditionis, diversi ordinis, diversæque perfectionis, multis modis solet significari. Hoc autem loco ab Apostolo significatur per unitatem panis, et unitatem corporis. Unus panis ex multis granis conficitur, unum corpus ex multis membris componitur. Per charitatem proximi unus panis, per charitatem Dei unum corpus, multi sumus. Unus panis Deo, qui dilectione fraterna qua invicem nos diligimus delectatur, et quasi de nobis reficitur. Unus panis etiam nobis ipsi ad alterutrum sumus. Mutua enim nostra dilectio, mutua est nobis consolatio, mutuaque refectio. Unde et singuli alterius membra sumus, quia invicem condolemus, et invicem congaudemus: mala nostra ut et bona, quæ videntur singulorum propria, per affectum fraternæ charitatis reputantes communia. Unum corpus sumus per charitatem qua Christus diligitur sicut sponsus, qui et Ecclesiam diligit sicut corpus suum. Hinc Apostolus ad Ephesios: « Christus caput est Ecclesiæ: ipse salvator corporis ejus (*Ephes. v.*) » Et infra: « Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui uxorem suam diligit, se ipsum diligit. Nemo enim unquam carnem suam odio habuit; sed nutrit et fovet eam, sicut et Christus Ecclesiam, quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, et de ossibus ejus (*ibid.*) » Ecclesia igitur, sicut sponsa Christi, ita et corpus Christi est, et de spiritu ejus vivit: sicut corpus hominis de spiritu hominis vivificatur. Recte ergo per unitatem corporis significata est unitas Christi et Ecclesiæ, quam operatur charitas Christi, qua ab Ecclesia diligitur: diligens ipse prior, ut a dilecta diligitur. Dilectio autem Dei magis nos Deo unit, et vicinius conjungit, quam dilectio proximi; sicut corpus nostrum conjunctius est nobis, quam panis, non solum antequam sumatur, sed cum in corpus trajectur, et intra corpus recipitur. Et sicut panis corpori necessarius est, et corpus nutrit; sic dilectio proximi necessaria est ad nutriendum et augendum dilectionem Dei. Verumtamen dilectio Dei et causa et dignitate prior est, et semper præponenda. Unde nonnunquam fit ut justissime offendatur proximus, ne offendatur Deus. Unus itaque panis unum corpus multi sumus. Qui multi? « Omnes qui de uno pane, et de uno calice participamus. » Ecce hic ostenditur participatio ad calicem sicut ad panem pertinere. Nec immerito: una est enim virtus utriusque; et sicut hostia, quæ et panis dicitur et corpus, in nobis efficit ut unus panis et unum corpus sumus: sic et calix. Sed cum ratio similitudinis, qua unus panis unum corpus dicitur et sumus, solum panem vel corpus respiciat: gratiam tamen qua unus panis, unum corpus sumus, participatio tam calicis quam panis conferre credenda est. Participatio igitur utriusque convenit, sed significatio magis alteri congruit. In his verbis ostendit Apostolus participationem de uno pane et de uno calice operari in nobis unitatem fraternæ societatis, qua propter Christum socialiter vivimus, et

alter alterius sumus membra: et item unitatem Christi et Ecclesiæ, qua etiam Christi membra sumus, qui est caput nostrum, in quo omnes unum sumus, sicut Apostolus ad Galatas scribens dicit: « Non est Judæus, neque Græcus; non est servus neque liber; non est masculus neque femina, omnes enim vos unum estis in Christo Jesu (*Gal. iii.*) » Ad hanc unitatem pertinent, qui de pane et de calice participant, non solo ore, sed pio corde, hoc est qui in Christo vivunt, et Christum habeant inhabitantem per fidem in cordibus suis. Nam qui ex fide vivit, non sibi, sed Christo et in Christo vivit; et credendo manducat et participat, et participando in Christo manet una cum multis, quia unus panis unum corpus sumus. De hac enim participatione intelligendum est quod Apostolus dicit. Nam qui corpus Christi et calicem solo ore percipiunt, et Christum in corde non suscipiunt, ut de ipso et in ipso vivant, sicut a fide qua vivit justus extranei sunt, et a societate justorum alieni sunt, non habentes cum illis cor unum et animam unam: et propterea membra Christi non sunt, nec de corpore ejus sunt, quamvis in Ecclesia quæ est corpus ejus esse videantur. Hinc Apostolus post interrogationem. « Panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? » subjungit: « Quoniam unus panis unum corpus multi sumus, omnes qui de uno pane et de uno calice participamus. » Ac si aperte dicat: Panis quem frangimus, vere est participatio corporis Domini; quoniam effectus hoc indicat. Efficit enim, quod nullus alius cibus efficere potest, nisi solum corpus Domini. Quid est hoc? Videlicet quod unus panis unum corpus multi sumus. Fides quippe carnis assumptæ de nobis, et sanguinis effusi pro nobis, et utriusque ad usum concessi nobis, amorem Christi et propter Christum amorem proximi nobis infundit. Qui infusus nos Christo et in Christo unit, ut compleatur quod ipse pro nobis postulat dicens: « Non pro his rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut et ipsi in nobis unum sint (*Joan. xvii.*) »

Videte Israel secundum carnem. Nonne qui edunt hostias participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? Sed quæ immolant gentes, demonibus immolant, et non Deo (I Cor. x).

Similitudo adducitur de legalibus sacrificiis, ad intelligendum quod de idolothyto vult intelligi. Qui edebant hostias, religioni sacrificandi consentiebant, et hunc suæ voluntatis consensum ipso esu immolatorum ostendebant. Si enim non consentirent, non ederent. Propterea qui edebant participes erant altaris. Nam de immolatis partem capiebant, et se illi religioni partem capiendo et edendo sociatus esse manifestabant. Hoc est, quod Apostolus dicit: « Videte Israel secundum carnem. » Ac si diceret: Vos qui estis Israel secundum spiritum, Deum videntes, et spiritualia intelligentes, videte Israel

Verbis tuis vitam æternam promittis, in ministrati-
one corporis et sanguinis tui, et nos verbis tuis
fidem habentes: « Credimus et cognovimus, quia tu
es Christus Filius Dei, » id est quia ipsa vita æterna
tu es, et non das in carne et sanguine tuo, nisi quod
es. « Credimus, inquit, et cognovimus, quia tu es
Christus Filius Dei, » id est hoc ipsum credimus et
cognovimus, te esse Filium Dei: unde consequens
est te verba vitæ æternæ habere, et quæcunque dixisti,
vera esse. Vel aliter. Quæcunque dixisti de
carne tua manducanda et sanguine tuo bibendo,
credimus et cognovimus vera esse, quia tu es Christi-
tus Filius Dei. Non dixit, cognovimus et credimus,
sed credimus et cognovimus, quod de ea cognitione
intelligi potest, quæ per processum fidei intellectum
consistit, de qua scriptum est: « Nisi credideritis, non
intelligetis (Isa. vii). » Fides quidem ipsa quædam
cognitio est, etiam in his qui simpliciter credunt,
et rationem fidei non intelligunt. Cognitio vero
usque ad intellectum proficiens; illorum est, qui
exercitatos sensus habent ad fidei rationem plenius
cognoscendam, parati semper ad satisfactionem
omni poscenti rationem de ea, quæ in nobis est,
fide et spe. Quod in superioribus Christi verbis
multi discipulorum scandalizati sunt in fide, alii
autem edificati ad fidem, magna ex hoc consolatio,
Deo dispensante, prædicantibus verbum Dei provisa
est, si forte in verbis eorum auditores increduli
scandalizantur, et retrorsum post Satanam conver-
tuntur. Magna tamen cautela adhibenda est, et cum

timore semper verbum Dei seminandum.
Hæc verba Christi, quæ ex Evangelio Joannis
apposuimus, secuti Patrem Augustinum exposui-
mus: ubi interdum verbis ipsius, ubi commodum
videbatur, sententias ab eo explicitas non prætere-
rire, nec eas vel plenius vel brevius explicare cu-
ravimus. Nunc post quatuor evangelistarum testi-
monia, ad astruendam fidem hujus ineffabilis sacra-
menti, ea qua potuimus diligentia discussa intentio-
nem ad verba apostoli Pauli ad hoc sacramentum
pertinentia convertamus; ut confessio fidei nostræ
evangelicæ sic et apostolicæ doctrinæ testimoniis
subnixæ, sicut moles immobilis sua stabilitate fun-
data consistat: et nulla inventorum, nulla curiosarum
violentia quæstionum a sua firmitate labefactari queat.

De verbis Apostoli.

« Non lotis manibus manducare, non coinquinat
hominem (Matth. xviii). » Hoc de cibo sentire licet,
qui non potest hominem mundare; et de manibus,
quæ sine reatu conscientiæ ut quotidie laventur,
quotidie inveniuntur illotæ. Verum ad mensam
Domini, et ad carnes Agni immaculati, illotis ma-
nibus accedere indecens et illicitum est, et omnino
tutum non est. « Lavabo, inquit, inter innocentes
manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine
(Psal. xxv). » Detestatio criminum, et justitia bo-
norum operum, hæc est vera munditia manuum. At
qui mundas habet manus, cavere debet, ne attrahat

A immundum. Nam « qui tetigerit immundum, im-
mundus erit. Qui tangit picem, inquinabitur ab ea
(Eccli. xiii). » Qui non constringitur reatu proprii
criminis, videat ne polluat consensus alienæ ini-
quitate. Hinc Apostolus Timotheum instituens:
« Neque communicaveris, inquit, peccatis alienis.
Teipsum castum custodi (I Tim. v). » Et Corinthiis
scribens, arguit in eis, quod fornicatorem publicum
de medio sui non tollerent, quasi tanti delicti eum
tolerando participes fierent. Ait enim: « Auditur
inter vos fornicatio; et talis fornicatio, qualis nec
inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.
Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis,
ut tollatur de medio vestri, qui hoc fecit (I Cor. v). »
Et post pauca: « Non est bona gloriatio vestra.
Nescitis, quoniam modicum fermentum totam mas-
sam corrumpit? Expurgate vetus fermentum (ibid.). »
Ecce etsi alias boni viderentur, non bonam dicit glo-
riationem eorum, de vita videlicet, vel fama, vel
conscientia sua; quia consensus alieni criminis per
malam patientiam cætera bona corrumpit, et unius
exemplum multis perniciosum existit. Volens ergo
eos retrahere a tali delicto, cum pluribus modis eos
terrere posset, prælegit exemplo de lege Moysi
proposito ad condignam reverentiam paschalis hosti-
æ eos cohortari, ut dignitate tanti sacramenti
considerata exhorrescerent indigni accedere, et in-
ter se aliquem indignum sustinere. Quid enim ter-
ribilius est homini peccatori ad mensam Domini
accedenti, et veram hujus sacramenti fidem ha-
benti, quam cogitare secum, quam immundus, quam
ira dignus sit, qui accedit, et quam sanctus et im-
pollutus, et quam justus, ad quem accedit? Pro-
pterea memoriam mortis Christi, et immolationem
Agni proponens, monet expurgare vetus fermentum,
et epulari in azymis sinceritatis et veritatis,
reserans quod in lege clausum erat, et illuminans
quod in typo fuerat adumbratum.

*Expurgate vetus fermentum, etc., usque ad illud;
In azymis sinceritatis et veritatis.*

In Exodo filiis Israel præceptum est agnum im-
molare, et carnes assas igni edere, et azymos panes
cum lactucis agrestibus. Et de azymis sic scriptum
est: « Primo mense, decima quarta mensis ad ve-
sperum, comedetis azyma usque ad diem vigesi-
mam primam ejusdem mensis, » etc. (Exod. xii). Et
infra: « Fecerunt sibi subcinericios panes azymos.
Neque enim poterat fermentari, cogentibus exire
Ægyptiis, et nullam facere sumentibus moram (ibid.). »
Filiis Israel tum auctoritate divini præcepti, tum au-
gustia temporis, panem fermentare prohibiti sunt.
Sed necessitas temporis divinæ dispensationi ser-
viens, quod Deus fieri noluit, fieri non permisit.
Incipientibus exire de Ægypto abstinentia fermenti
indicitur, et, præcipiente Domino et urgente Ægy-
ptio, non possunt non abstinere, etiamsi velint non
abstinere. Egressis autem de Ægypto eadem absti-
nentia in esu agni indicitur, et ad obedientiam ces-
sat temporis necessitas, et accedit libera voluntas.

Sic cum exitur de regno peccati, et de vana sæculi conversatione, sæpe abstinentia peccati, quæ a Deo imponitur, necessitate temporis nihilominus observatur, sed processu temporis totum fit voluntarium, quod ab initio forte potuit esse extortum. Peccatum vetus fermentum est, quo abstinendum est toto hoc numero septem dierum. Hoc fermento tota massa corrupta est in prævaricatione Adam, et posteris ejus. Unde et vetus dicitur, et ad veterem hominem pertinet, cui longe dissimile est fermentum justitiæ, de quo scriptum est: « Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus (*Math. xiii*). » Illud vetus fermentum corrumpit et inflat, et novæ conspersioni contrarium est. Est autem conspersio farina per liquorem conglutinata sine fermento, idem et azyma. Nova autem conspersio vel azymus panis Christus est, ab omni corruptione peccati immunis. Et si nos per timorem et humilitatem comminuti sumus, si aquis baptismi vel pœnitentiæ conspersi, et liquore supercœlestis gratiæ perfusi, et per charitatem conglutinati, ne per varia erroris desideria dividamur, tunc nova conspersio vel azymi sumus, et expurgato veteri fermento et corruptione vitæ derelicta, monemur et nos cum Corinthiis, ut sinus nova conspersio (*I Cor. v*), id est ut permaneamus sine fermento, sicut per gratiam facti sumus azymi, id est liberi a peccato; vel ut sinus nova conspersio, per opera justitiæ ambulantes in novitate vitæ, sicut liberati sumus a corruptione veteris vitæ. Si enim secundum legem a fermento abstinendum fuit in esu paschalis Agni, qui in figura præcessit; multo magis nunc a fermento spiritualiter abstinendum est: « Etenim pascha nostrum immolatus est Christus (*ibid.*). » Pascha nomen solemnitatis est, et sollemnis hostiæ. In utraque Christus significatus est. Ipse enim est sollemnitatis nostra, et gaudium nostrum, et dies lætitiæ et exultationis nostræ, et hostia nostra pro nobis oblata, et in esum a Deo præparata. Itaque epulemur. Si nova conspersio sumus azymi, quomodo nobis, vel a nobis dicitur, « epulemur; » nisi quia ipsi convivium et convivæ sumus, reficiendi de Christo, qui nobis panis est, qui et de nobis reficitur? De quo scriptum est, quia « pascitur inter lilia (*Cant. ii*). » Et in Apocalypsi ipse de se dicit: « Ego sto ad ostium et pulso. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit januam, intrabo ad illum, et cœnabo cum illo, et ipse mecum (*Apoc. iii*). » Epulemur ergo in conspectu Dei, et delectemur in lætitia, « non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ et nequitiae (*I Cor. v*). » Agnus enim innocens est, qui tollit peccata mundi. Nequitia autem et malitia sic distingui possunt, ut altera intelligatur in iis quæ fiunt contra Deum, altera in iis quæ fiunt contra proximum. Quocumque autem modo discernantur, sic omnis iniquitas fugienda est, ut malitia et nequitia; et vitæ incorruptio sic sectanda est, ut epulari possimus in azymis « sinceritalis, » ab omni

A iniquitate immaculatos nos servantes; « et veritatis, » bona quæcumque sine dolo et fictione facientes.

Ex eadem Epistola: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, etc.*, usque ad illud: *Petra autem erat Christus (I Cor. x)*.

« Abraham dictæ sunt promissiones (*Galat. iii*). » Dictæ sunt quidem, et non statim exhibitæ, sed in longa tempora dilate. Fides autem promissionum in expectatione earum crebris signis et virtutibus, signis a Deo factis confirmata est, quibus notam fecit Deus potentiam suam, ne non crederetur potens facere quæ promississet. In signis autem antiquis patribus visibiliter exhibitis annuntiavit Deus virtutem operum suorum, eorum quæ facturus erat in generatione altera. Qualia enim facturus erat promissiones adimplens, talia fecit antequam adimpleret. Talia, inquam, sed non eadem, sed similia; quæ suæ figuræ similitudine præsignare possent, et præmonstrare promissionum fructum et finem. Promissiones multæ erant, et una; quia multæ in una, et in multis una. Unus enim Christus finis est promissionum, quia ab omnibus justis desideratus et expectatus, sperabatur populum suum de omni malo, quasi de hostili manu liberaturus, et benedictionem et salutem daturus. Hoc est quod Zacharias dicit: « Locutus est per os sanctorum, qui a sæculo sunt, prophetarum ejus. Salutem ex inimicis nostris (*Luc. i*). » etc. Fructus promissionum gratia est, quæ datur in baptismo: item gratia, quæ datur in Dominici corporis et sanguinis sacramento. Ibi peccatorum remissio, hic ad capessendam vitam æternam salutaris præparatio. Ibi Christus induitur, hic manducatur. Ibi sunt primitivi fructus interim percipiendi, donec evacuetur quod ex parte est, et veniat quod perfectum est, ut videamus Deum deorum in Sion.

Christus autem ipse promissus, et promissæ, tandem veniens, sicut ante una cum Patre ipse promiserat, duo sacramenta in aqua, scilicet baptismi et mysterii corporis sui, instituit, quibus nos sanctificaret, et sanctificatos lætificaret. Horum sacramentorum signa præcesserunt in mari, et manna. Ibi figura, hic veritas: quod intrens Apostolus dicit: « Patres nostri omnes sub nube fuerunt (*I Cor. x*). » In Exodo legitur, quod profecti filii Israel de Socoth, castrametati sunt in Ethan, in extremis finibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos, ad ostendendam viam per diem in columna nubis, et per noctem in columna ignis, ut dux esset itineris utroque tempore. « Nunquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem coram populo. » Et infra: « Tollens se angelus Domini qui præcedebat castra Israel abiit post eos, et cum eo pariter columna nubis priora dimittens, post tergum stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel. Et erat nubes tenebrosa et illuminans noctem, ita ut ad se invicem accedere non valeret (*Exod. xiv*). » Historice quidem omnes qui egressi

sunt de Ægypto, sub nube fuerunt, quia nunquam defecit columna nubis per diem. Spiritualiter autem omnes antiqui justi sub nube fuerunt. Nubes obscuritas figurarum, nubes Christus vel Spiritus sanctus protegens et obumbrans. Item nubes Christus, quasi adhuc absconditus, et nondum manifeste revelatus. Nubes quoque fides typicis mysteriis involuta, et futurorum expectatione suspensa. Si autem illi sub nube fuerunt, qui mirabiliter promissa et mirabiliter gesta fideliter et spiritualiter intellexerunt, de quibus scriptum est: « Pavit eos in innocentia cordis sui, et in intellectibus manuum suarum (Psal. LXXVII), » operum videlicet suorum, « deduxit eos: » quanto magis sub nube fuerunt, sed cæcitate et ignorantie, de quibus scriptum est: « Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua (Psal. CV). » Et iterum: « Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terra Chanaan, terribilia in mari Rubro (ibid.). » Et item: « Non crediderunt verbo ejus (ibid.). » Opera ergo et verba Dei alii intellexerunt, alii non intellexerunt, alii crediderunt, alii non crediderunt. Signa autem operum Dei quasi quædam verba fuerunt, juxta quod scriptum est: « Posuit in eis verba signorum suorum (Psal. CIV). » Qui significationes verborum et signorum spiritualiter intellexerunt, et qui spiritualiter non intellexerunt, sub nube fuerunt. Una siquidem nubes, quæ stetit inter castra Ægyptiorum et castra Israel, tenebrosa erat, et illuminans noctem. Christus enim alios justo judicio excæcat, alios misericorditer illuminat. Aliis est lapis offensionis, et petra scandali; aliis est lapis in caput anguli (I Petr. II); aliis Deus est Dei Filius; aliis homo peccator est, æstimatus cum descendantibus in lacum (Psal. LXXXVII).

Et omnes mare transierunt (I Cor. X).

Historice filii Israel ambulaverunt per sicrum in medio mari, et operuit aqua tribulantes eos, unus ex eis non remansit (Psal. CV). Forma baptismi hæc est, ubi spiritualis Pharaon et omnis equitatus ejus submergitur. Quæ spiritualis intelligentia antiquis Patribus ex multis Scripturarum locis manifesta fuisse dignoscitur. Nam in Canticis canticorum sponsus ad sponsam loquitur, dicens: « Equitatus meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea (Cant. I). » Et apud Ezechielem Dominus: « Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris (Ezech. XXXVI). » Et in eodem propheta scriptum est: « Aquæ descendent in latum templi dextrum ad medium altaris (Ezech. XLVII). » Et infra: « Omnis anima vivens quæ serpit, quocumque venerit torrens vivet (ibid.). » Et in Michæa: « Deponet iniquitates nostras, et projiciet in profundum maris omnia peccata nostra (Mich. VII). » Et in Zacharia: « In die illa erit fons patens domui Jacob, et habitatoribus Jerusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatae (Zachar. XII). » Et infra: « In die illa exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare orien-

ale, et medium earum ad mare novissimum (Zachar. XIV). » Si moralis intelligentia in superioribus Apostoli verbis requiritur, vide et considera quomodo omnes justi qui fuerunt a diebus antiquis, sub nube divinæ miserationis protecti sunt, et quomodo mare transierunt, hoc videlicet sæculum tam turbulentum, tam fluidum, ubi omnes qui Ægyptio more vivunt, in profundo vitiorum, inter desideria errorum lubricæ vitæ fluctibus involvuntur; justi vero inter divisiones tentationum, quæ a dextris sunt, et quæ a sinistris, sicco vestigio et impolluto calle pertranseunt.

Et omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari (I Cor. X).

Inde baptizati, unde purificati. Deus enim fide purificans corda eorum, in rebus mirabiliter gestis per Moysen, et circa Moysen, et in ostensione signorum quæ fecit in nube et in mari, hoc agebat, ut purificarentur ab errore Ægyptiæ superstitionis, et verus Deus crederetur, a quo missus esset Moyses, « Deus Abraham, et Deus Isaac, et Deus Jacob (Exod. III). » Hoc etiam agebat in omnibus mirabilibus suis, ut in fide unius veri Dei confirmati, indubitanter crederent et expectarent quandoque venturum, qui benedictionem et salutem daret secundum fidem promissionum, quæ dictæ sunt Abraham et semini ejus. In omnibus itaque beneficiis antiquis patribus exhibitis, memor fuit Deus testamenti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum; ut et ipsi ejusdem sacramenti memores confiterentur memoriæ sanctitatis ejus, et de impensis beneficiis sic præsentem acciperent consolationem ut inesse cernerent repromissæ benedictionis significationem. Longa enim dilatio, et nulla interim consolatio, quid esse poterat nisi promissionis desperatio? Frequens autem signorum ostensio, et benedictionum crebra consolatio, dictæ fuit repromissionis rememoratio, rerumque futurarum præostensio. Moyses itaque populi liberator, et doctor, et legislator, Christum præmonstrabat, qui est judex noster, et rex noster, et legifer noster. Nubes quoque et ipsa Christum præmonstrabat in fide obnubilatum, in lege, et Prophetis, et psalmis absconditum, in carne velandum. Denique scriptum est: « Invocabant Dominum, et ipse exaudivat eos, in columna nubis loquebatur ad eos (Psal. XCVIII). » Hoc autem in figura contingebat illis. Cujus rei veritatem Apostolus declarans dicit: « Multifarie multisque modis olim Deus loquens patribus in prophetis, novissimè diebus istis locutus est nobis in Filio (Hebr. I). » Mare, ut prædictum est, baptisma præfigurabat; illud sane baptisma, quod singulariter et principaliter dicitur baptisma: de quo Apostolus dicit: « Unum baptisma (Ephes. IV). » Erant siquidem apud Judæos secundum varia ablutionum genera, varia baptismata, sicut idem Apostolus insinuat dicens: « In cibis et potibus, et variis baptismatibus (Hebr. IX). » Illi in Moyse baptizati sunt, nos autem in Christo; sed non sic illi in Moyse, sicut nos in

Christo. Moyses quippe famulus Dei a Deo missus, ut ipse dicebat, verba Dei populo nuntiavit; et suis pariter et Dei verbis fidem fecit sequentibus signis. Signa autem in manu Moysi ostensa, non Moysi, sed Dei virtute facta sunt, quibus fides aut cepit, aut crevit in illis qui crediderunt, et fide purificati Deo placuerunt. Adiuti sunt ergo per ministerium et exemplum Moysi ut crederent: at ipsius fidei, quam admiratione signorum permoti habuerunt, auctor fuit, non Moyses, sed Deus, cui crediderunt, et credendo placuerunt. Habemus itaque fidem unius veri Dei, qui dictus est « Deus Abraham, Deus Isaac et Deus Jacob (*Exod. iii.*) » a quo et Moyses ad eos missus est. Habentes quoque fidem venturi Salvatoris, secundum reppromissionem dictam Abraham, Isaac et Jacob; et secundum exemplum fidei eorum baptizati sunt, non a Moysse, sed in Moysse. Baptizati enim ab illo, ab eo autem purificati, a quo ut crederent divinitus sunt inspirati. Spiritualiter ergo baptizati sunt non exterius abluti, sed interius sanctificati. Sic illi spiritualiter baptizati, sicut nos spiritualiter circumcisi. Virtute itaque et gratia Christi baptizati sunt illi, sicut et nos; quia per fidem Christi, cujus ipse auctor et consummator est, sanctificati sunt illi, sicut et nos. Illos enim sanctificabat Christus tunc per fidem, sicut et nos. Neque enim ille non erat, qui de se dicit: « Antequam Abraham fieret, ego sum (*Joan. viii.*) » Nam et Apostolus de Moysse loquens, dicit: quia « majores divitias aestimabat thesauro Ægyptiorum improprium Christi (*Hebr. xi.*) » Cum autem magna, mirabilia, et terribilia in manu Moysi facta sint, quibus poterat fides initiari aut confirmari, ut credentes sanctificarentur; quid sibi vult quod Apostolus ea signa, quæ facta sunt in nube et in mari, insinuat; cætera subticens, quæ in decem plagis contra Pharaonem et Ægyptum ostensa sunt? Forte per hoc quod dicit, « in Moysse, » cætera omnia intelligi voluit quæ non expressit. Nubem autem et mare propter quæcumque rationem expressit. Et forte nubem nominavit, quia clementiæ signum est. Nam aqua in sanguinem versa, et rana, et musca, cæteraque plagarum genera magis iram indicant. Nubes autem protegens et obumbrans, nunc præcedens, nunc subsequens filios Israel, divina clementia protectos et circumdatos indicabat, et Christum protectorem figurabat. Mare autem nominat Apostolus; quia sicut ante prælibavimus, signum baptismi est.

Et omnes eandem escam spirituales manducaverunt
(*I Cor. x.*)

Spiritualis esca quomodo dici potest illud visibile manna? Quia non arte vel labore hominum, sed a Deo angelorum forte ministerio præparata est. Unde et panis angelorum dicitur, et panis cæli, sicut scriptum est: « Panem angelorum manducavit homo (*Psal. lxxvii.*) » Et item: « Panem cæli dedit eis (*ibi.*) » Hæc autem esca de cælo data corpora nutrebat et confortabat. Vere corporalis esca est,

A sed spiritualis secundum dictam rationem fieri potest; vel quia spirituales escas significat, id est Christum, qui vere est cibus spirituum, et resurrectio corporum. Cibus autem spirituum est, sicut vita eorum. Justi autem qui spiritualiter vivunt, inde spiritualiter cibantur et sustentantur; unde accipiunt, ut spiritualiter vivant. At justus ex fide vivit, in quantum juste vivit. Fide ergo participat, quod justis præstat, ut spiritualiter et juste vivant. Christum enim manducare, hoc est spiritualis vitæ sustentationem ab ipso accipere; et hoc est in ipsum credere, et hoc est de ipso sicut illi in illo vivunt, vivere. Hæc autem spiritualis esca duobus modis manducatur, gustu fidei et perceptione sacramenti. Unus modus cepit ab institutione novi sacrificii: alter mox ab ipso initio hujus nostre fidei. Quicumque enim justi fuerunt, hanc spirituales escas manducaverunt, quia in Christum crediderunt, spiritualiter vixerunt, et ejus participatione, ut spiritualiter viverent, acceperunt. Visibile autem manna multi manducaverunt et mortui sunt, morte scilicet spirituali, quia spiritualiter non vixerunt; et multi visibile manna non manducaverunt, et spiritualiter vixerunt, et ideo spirituales escas manducaverunt. Manna enim visibile signum erat hujus nostri sacramenti, et spiritualis esca, quæ hoc sacramento continetur. Hoc autem nostrum sacramentum sub specie visibili spirituales escas, id est Christum, in se continet; et spiritualem gratiam, qua spiritualiter vivitur, percipientibus conferre prævalet. Manna autem visibile, nec spirituales gratiam plene in se continebat nec gratiam vitæ spiritualis conferebat, sed spirituales escas, quæ spirituales vitam dare posset, significabat. Qui ergo visibile manna perciperunt, nec crediderunt, nec spiritualiter intellexerunt, et ideo spiritualiter non vixerunt: hi corporalem escam ad corporalem refectionem, non spirituales, manducaverunt. Qui vero fidem quam nos eandem habuerunt, et spirituales manna, panem scilicet cæli et panem angelorum, id est Christum de cælo venturum crediderunt; et hac fide justificati spiritualiter vixerunt: hi spirituales escas quam nos eandem manducaverunt. Sed nos eandem spirituales escas ore pariter sumimus et corde; illi vero visibile manna ore gustaverunt, invisibile autem et spirituales manna, id est Christum, corde crediderunt. Ore ergo aliud nos, aliud illi: corde vero idem nos et illi. Hæc autem spiritualis esca, id est Christus, panis cæli est, et panis angelorum. Hunc enim panem angelus manducavit in cælo modo adhuc nobis incognito, adhuc inexperto; hunc eundem manducavit peregrinus homo pro modulo suo, sicut scriptum est: « Panem angelorum manducavit homo. »

Et omnes eundem potum spirituales biberunt
(*I Cor. x.*)

Sicut manna de cælo datum significat spirituales escas, qua cibantur omnes sancti, ut spiritualiter vivant, sicut decet sanctos; sic aqua, quæ

de petra fluxit, significat spirituales potum, quo potantur quicumque spiritualiter gratiæ participes efficiuntur. « Petra autem erat Christus (*ibid.*) » Ecce cognovimus, Apostolo interpretante, quid significet petra, quæ aquam produxit: inquiramus ex verbis ipsius Domini, et item ex verbis Apostoli, quæ sit spiritualiter aqua de Christo manans sicut de fonte vitæ: et quis spiritualiter potus, quo potamur omnes, qui in Christum credimus: « Qui credit, inquit Christus, in me, sicut dicit Scriptura. Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dicit de spiritu, quem accepturi erant credentes in eum (*Joan. vii.*) » Et Apostolus: « Omnes uno spiritu potati sumus (*I Cor. xii.*) » ecce aqua quæ de petra profluxit, ecce potus spiritualis, quem omnes justi biberunt. Hoc potu ardor sitis extinguitur; hujus spiritus munere sanctorum desiderium feliciter adimpletur. Consolator enim spiritus est, et mœrentium corda lætificat. Omnes justi in hoc spiritu lætificati sunt, omnes hunc spiritum acceperunt: et propter hoc omnes eundem potum spirituales biberunt.

Bibebant autem de spirituali. (I Cor. x.)

Præmittens Apostolus de spirituali potu, et subnectens de consequente eos petra, et interponens in medio, « Bibebant autem de spirituali: » dubium reliquit, quomodo intelligendum sit, quod dicit: « Bibebant autem de spirituali, » videlicet an de spirituali potu, an de spirituali petra. Sed si ad potum quis hoc referre velit, vix apparet, quomodo distinguatur, bibebant de spirituali potu, et bibebant spirituales potum. Si autem plus est bibere spirituales potum quam bibere de spirituali potu, quid necesse fuit, post id quod majus est, adungere quod minus est? Si autem idem est, quid necesse fuit idem repetere? Sed solet repetitio nonnunquam fieri ut aliquid addatur. Si ergo additionis causa repetitio facta est, verbis ex parte mutatis, sic accipi potest, quasi fieret verbis non mutatis, ut nullam vim habeat ipsa verborum mutatio, tanquam diceretur: Biberunt potum spirituales; bibebant autem de spirituali, hoc est potum spirituales, consequente eos petra. Hoc enim additur, ut ostendatur unde manaverit spiritualis potus, quem bibebant. Porro, sicut placet hoc ad petram referri, ut de spirituali petra bibisse dicantur, eos consequente. modus locutionis est; sicut de cisterna vel vinea dicitur quis bibere, cum vel aquam de cisterna bibit, vel de vinea vitium. Spirituales autem petra Christus est; spiritualis potus Spiritus sanctus est, qui de Christo procedit, et a Christo datur secundum diversorum divisiones charismatum, credentibus in eum. Potest etiam spiritualis potus: pro calice accipi. Calix autem Christi tribus modis dicitur, vel sanguis ipse Christi, qui pro multis fusus est, quem et nos bibimus in altari, vel passio Christi quæ nos ad compatiendum obligavit, vel imitatio passionis ejus, qua vicissitudinem pro modulo nostro, et gratularum actionem pro nobis passo compatiendo re-

ferimus. Spirituales itaque potum biberunt, non solum qui hanstu Domini sanguinis in ipsius sacramenti perceptione potati sunt, sed et omnes justi, qui a diebus antiquis fidem passionis Christi habuerunt, et in ea fide spiritualiter vixerunt, carnem suam cum vitis et concupiscentiis mortificantes; et similitudinem passionis Christi in patientia tribulationum suarum præferentes. Non est enim justus, qui non patitur.

Consequente eos petra.

Juxta historicum intellectum, petra consequebatur eos, id est satisfaciebat et obsequabatur voluntati eorum; quia, ut quidam putant, quocumque irent, aquæ inundantes secutæ sunt, sicut scriptum est: « Eduxit aquam de petra, et deduxit tanquam flumina aquas (*Psal. lxxvii.*) » Et iterum: « Disrupta petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina (*Psal. xiv.*) » Potest hoc et aliter intelligi. Mortua Maria, et deficiente aqua in deserto Sin, in loco, qui dicitur Cades, murmuravit populus contra Moysen. Quæ murmuratio tantum valuit, ut et ipse Moyses aliquatenus cessisse videretur: unde cum per silicem bis percussus egredierentur aquæ largissimæ, audivit a Domino: « Quia non credidistis mihi, ut sanctificaretis me coram filiis Israel, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis (*Num. 20.*) » Populi ergo in seditionem versi paulominus defecerant a cultu Dei et prope erat ut fugerent a Domino, et Deo suo, nisi signo dato relinerentur, et quasi fugitivi comprehenderentur, consequente eos petra, ne abirent, et quodammodo revocante, ut redirent.

Secundum intellectum mysticum, Christus in deserto hujus mundi suos comitatur, et non deserit sperantes in se.

Petra autem erat Christus

Solet res quæ significat, nomine rei quam significat nominari. Erat non per substantiam, sed per significationem. In signis coram antiquis justis a Deo mirabiliter factis mystica significatio secuturæ veritatis inerat, majoribus et perfectioribus manifesta, simplicioribus forte occulta. Omnes autem pietatem fidei habentes signa divinitus facta quasi sancta venerati sunt, et rerum venerabilium novitate et stupore pernoti, in Dei timore vel amore et fidei devotione confirmati sunt. Nec præjudicat pietati fidei si qui forte simpliciter ignorabant, quid significabat manna, quid nubes, quid mare, quid petra, dummodo pie crederent, quod ratio illius temporis exigebat, quæ ad fidem unius Dei et venturi Salvatoris pertinerent. Non enim scientia mysticæ significationis ab omnibus requirebatur; sed pietas fidei ad justitiam reputabatur, et ignorantia unius Dei et Salvatoris mundi singulis non credentibus imputabatur. Hinc de quibusdam infidelibus scriptum est: « Ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israel; quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus (*Psal. lxxvii.*) » In Deo autem credere et in Christo salutari ejus fiduciam salutis ha-

bere, sicut nobis nunc, ita et illis tunc necessaria erant ad salutem; sed signorum significatio occulta inspiratione perfectioribus intimabatur, signorum veneratio simplicioribus proponebatur, ut virtutem Dei in mirabilibus ejus agnoscerent ad faciendâ quæ vellet et sicut vellet. Et nunc quoque quam multi sunt in Ecclesia Dei, qui significationem, vel quæ tunc fuerunt, signorum, vel quæ nunc sunt, sacramentorum non norunt: qui fidei Ecclesiæ simpliciter adhærentes, et nihil impie de Deo sentientes, Deum venerantur in sacramentis ab eo institutis, æstimantes divinam virtutem et sanctificationis gratiam illis inesse, ut in Deum credentibus ad salutem possint prodesse. Non igitur oportet omnes qui fidem habent, mystici eloquii prudentes esse, vel signorum aut sacramentorum profunda penetrare; sed mysteriorum intelligentia magis est illis necessaria quibus docendi et regendi dispensatio est credita. Hinc Dominus ad discipulos loquens, ait: « Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; cæteris autem in parabolis (Luc. viii). Petra autem erat Christus. » Hæc est petra, de qua ipse Christus dicit: « Supra hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, et portæ inferni non prævalebunt adversus eam (Matth. xvi). » Hæc est petra, de qua dictum est: « Statuit supra petram pedes meos (Psal. xxxix). » Et iterum: « Petra refugium herinacis (Psal. ciii). » Christus ergo petra est, quia sanctorum firmitas est, confirmans eos in virtute sua per immobilem fidei constantiam, per immobilem securitatis fiduciam, per interminabilem dilectionis perseverantiam. Christus petra est, utpote firmus in promissione sua, firmus in dilectione sua; interdum inexorabilis in ira sua, sæpe immobilis in sententia sua, sæpe quasi durus in tribulatione nostra. Domine Deus, ut salva pace tua loquar, quoties in orationibus meis pro tribulationibus et tentationibus meis, etsi non te durum nomino, durum tamen cogito. Quoties in corde meo revolve. Petra autem erat Christus; quoties dico, ut quid, Domine, repellis orationem meam, avertis faciem tuam a me (Psal. l.); quotiesque irasceris super orationem servi tui? (Psal. lxxxix.) Verumtamen quia dixisti: « Oportet semper orare, et non deficere (Luc. xviii), » quia improbitatem et importunitatem quærendi, petendi et pulsandi non fastidis, non dimittam te nisi benedixeris mihi. Experiar, te auxiliante, si possim sugere mel de petra, oleumque de saxo durissimo, et si dederis mihi virgam disciplinæ; qua rectitudine actionis et directione cordis silicem iræ tuæ bis valeam percutere, et duritiam frangere; scio quia egredientur aquæ largissimæ, ut populus bibere possit, et jumenta, et ego inter jumenta. Sed exemplo Moysi timeo hæsitacionem cordis, quam tu detestaris. Postulare enim in fide debeo, et non hæsitare. Tu, Domine, qui probas fidem, adjuva incredulitatem meam; serva quod placet, tolle quod displicet.

A Ex eadem epistola, infra: « *Charissimi, fugite ab idolorum cultura, usque ad hæc verba: Non potestis mensæ Domini participes fieri et mensæ dæmoniorum (I Cor. x).* »

Vitæ humanæ societas et mutui amoris jucunditas cum multis Indiciis vicissim possint significari, et ex signis vicissim intelligi; uno familiariter modo et expressius Intimantur in convalescendi consuetudine, et unius mensæ participatione. Cum enim cibus quasi vita sit vitæ, qui anum cibum communiter participant, ipsam vitam nutu benevolentia communicare se indicant, dum ipsius subsidium vitæ communiter assumunt ad usum vitæ, quibus communis est usus vitæ. Familiaritas hominum in convictu nutriri solet ex communi victu, et vel amicus est, qui convalescit, aut amicum se simulat, ut credatis; quæ simulatio peccati Judæ cumulavit, qui convalescendo se non prodidit, ut magistrum proderet. Cui dictum est: « Tu vero homo unanimes; dux meus, et notus meus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum consensu (Psal. lxxv). » Post vitam, quæ communiter participatur et post mortem, quo socialiter tam sibi quam alteri vita amatur, nihil magis communioni congruit, quam alimentum vitæ, cujus communionem significatur communio amicitie. Neque enim fas est communis mensæ fieri participem, qui dilectionis ad convalescendum se sentit expertem. Communio autem mensæ Dominicæ a corporali mensa, quæ indigentibus communis esse debet, hoc amplius habet, quod communionem veræ amicitie non solum indicat, sed perficit et consummat. Hujus communionis quanta sit virtus, et quanta sit gratia Apostolus ostendit, volens nos a mensa et societate et amicitia dæmoniorum retrahere, et ad mensam Christi, ejusque societatem et amicitiam invitare. Omnis amicitia, sive hominum inter se, sive Dei et hominum, sive hominum et dæmoniorum, suo modo colitur propria muneris vel obsequii oblatione, aut affectati muneris delectatione. Ille quidem superbus et refuga angelus, cum affectasset similis esse Altissimo, et similitudinem altitudinis non posset assequi in veritate, voluit eam adipisci in stulta hominum opinione, ut vel putaretur Deus, et pro Deo coleretur. Quos ergo seduxit, ad hoc inluxit ut in idiotis manufactis ipsum adorarent, ipsi pro salute supplicarent, ipsi vota offerrent, ipsi immolarent, et in ipsius veneratione immolata gustarent et mensæ ejus participes essent: et hæc omnia ut placatum haberent, et amicitie ejus participes fierent. Ille ergo, quia videri voluit, quod esse non potuit, qui est superbiæ typus, idololatriam instituit, quam vera Christi religio postea destruxit in veris cultoribus Christi, qui in ejus societatem vocati sunt, ad mensam ejus invitati, cujus participatione efficiantur participes amicitie Dei. Hujus mensæ laudem commemoraturus Apostolus, præmonet fugere ab idolorum cultura. « Quæ enim conventio Christi ad Belial? » (I Cor. x.) Fugienda est idololatria,

nobis præscripta sic intelligenda sunt et sic accipienda, ut in occasionem nostræ supernæque salutis, convertantur, prout ratio causarum dictaverit; quibus aut necessitati cedere, aut infirmitati aliquid indulgentius concedere oportuerit. In omnibus autem, quæ circa alios disponimus, quamvis districtius interdum agendum sit: misericordiam cogitare debemus ut et ipsi misericordiam a Deo consequamur. Sic enim tortulæ ex manna factæ erunt saporis quasi panis oleati. Postquam autem ostendit Scriptura quomodo manna frangerent, tererent, et tortulas facientes coquerent, curavit adjicere quod cum rore manna descenderet. Verbum Dei cum perfundit, ros est; cum reficit, manna est. Cum prædicatur, perfundit; cum digne suscipitur et custoditur, reficit. Manna ergo descendit cum rore; quia verbum Dei in corda fidelium pervenit ex prophetarum et apostolorum prædicatione. Hinc Apostolus ait: « Quomodo credent ei quem non audierunt? » etc. (Rom. x.) Et post pauca: « Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei (ibid.). » Verbum ergo in corde, manna est; verbum in ore, ros est; nihilominus tamen et manna est. Nocte descendit ros, sicut scriptum est: « Cum quietum silentium continerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus exsilens de cælo, a regalibus sedibus venit (Sap. xviii). »

Item de libro Numerorum: *Tardere cœpit itineris* (Num. xi).

Multi divinis mancipati obsequiis, et arctiorem vitam professi, tandem laboriosæ disciplinæ pertæsi, quæ non nisi sine vitæ finienda est, contra Moysen, hoc est contra ipsum Deum legislatorem, vel contra ipsius legem, quasi supra modum insuavem murmurant, et in solitudine non habentes panem absconditum, qui suavior est, et aquas furtivas, quæ dulciores sunt, dicunt: « Deest panis, non sunt aquæ. » Manna cœleste supra modum fastidientes adjiciunt, dicentes: « Anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo. » Isti quippe post novitium fervorem inchoatæ conversionis tepidi facti, deteriores sunt quam frigidi; quos et Dominus ex ore suo evomit, quia prius sibi quasi incorporatos, post ad vomitum suum justo iudicio suo redire permittit; unde et dicit: « Utinam esses calidus vel frigidus, nunc autem quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo (Apoc. iii). » Cibum autem illum levissimum dicebant fastidiosi, vel quia sine aliquo suo labore a Deo eis præparabatur, vel quia nullo pretio comparabatur, vel quia præ nimia abundantia minus illis sapiebat, ideoque contemnebatur. Sic et verbum Dei nonnunquam ex facilitate intelligendi, et ex desiderio ciborum Ægypti fastidiosis animis vilescit, et in tædium vertitur. Nec sufficit eis panis vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris, quin mussitantes, dicant: « Deest panis, non sunt aquæ. » In Deuteronomio: *Dedit tibi cibum*, etc. (Deut. viii).

Audi nunc, o Judæe, et intellige ex lege tua; si ei credere placet, diligenter disce, quid sit manna,

A Ne dicas amplius: « Quid est hoc? » Ignorabas tu, et patres tui, infideles quidem sicut tu, et ideo patris tui, hunc cibum non intelligens, quid esset, et ad quid tibi datus esset, scrutare Scripturas, in quibus te putas habere vitam, scrutare legem, in qua confidis? Ecce ipsa tibi non involute, non obscure, sed manifeste et aperte ostendit tibi quid sit verum manna, et ad quid Deus tibi dederit cibum manna? Non ob aliud, quam ob id, quod hic scriptum est, quod litteris tuis insertum est, quod auribus tuis sæpe inculcatum est, quod oculis tuis ingestum est, « ut ostenderet, inquit, tibi, quod non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod egrederetur ex ore Domini. » Frustra tibi manna datum est, si

nondum vides ostensionem quæ tibi in manna data est. Ad ostensionem datum est, aliquid ostendit. Vivit quidem homo, secundum hanc corporalem vitam, de pane corporali, id est cibo corporali, ad quem pertinet corporale manna. Nam, teste Scriptura, de manna panes flebant, sed secundum spiritualem vitam non vivit in hoc pane, ad quem pertinet corporale manna, sed in omni verbo Dei, quod ostensum est in manna. Quomodo enim ostenditur hominem vivere in verbo Dei, per manna, nisi et ipsum verbum ostenditur tibi per manna? Sed frustra tibi ostenditur, quod detrectas credere, quod non potes videre, sicut de te per Isaiam dicitur: « Quis cæcus, nisi servus meus; et quis surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? (Isa. xlii.) » Nobis autem ostendit Deus, quod abscondit ab oculistuis, abscondens faciem suam a domo Jacob, verum manna esse, quod egreditur ex ore Dei, Christum scilicet Dei virtutem, et Dei sapientiam, qui apud Salomonem dicit: « Ego ex ore Altissimi prodii (Eccli. xxxiv). » Hoc est verbum quod dixit Deus, « et facta sunt; mandavit, et creata sunt (Psal. cxlviii) » universa, hoc est verbum, quod testificatum est a lege et prophetis; et quoniam prophetæ, in quibus locutus est Deus, os Dei dicuntur, omne verbum quod prædicatur hoc verbum a prophetis, ex ore Dei egreditur, ut in eo vivat homo. Verbum egrediens ex ore Dei, tribus modis dicitur. Verbum in Patre, a Patre genitum, Patrique cœternum, verbum in ore prædicantis, verbum in corde credentis. Verbum in corde credentis fides est vel charitas, vel quæcunque virtus animæ, quæ dici potest insitum verbum. Verbum autem fidei occulto susurratio loquitur Deus in corde, sicut scriptum est: « Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus (Matth. xvi). » Omne autem verbum quod egreditur ex ore Dei in manna ostensum. Nam Christus manna est, et verbum prædicationis manna est, intimum verbum quod loquitur in corde Deus manna est, et utrumque istorum in Christo manna est, et in utroque Christus manna.

Ex libro Josue: *Defecit manna postquam*, etc. (Josue. v.)

Filii Israel exeuntes de deserto et ascendentes de Jordane, decimo die primi mensis castrametati

sunt in Gaïgal, ibique secunda circumcissione purgati fecerunt phase quarto decimo die mensis ad vesperam in campestribus Jericho, et comederunt de frugibus terræ die altero azymos panes et polentam ejusdem anni; et tunc defecit manna. Manna verbum Dei est in lege et in Evangelio. Manna autem divini verbi secundum figuralia legis tunc defecit, quando Christus luna quarta decima ad vesperam cum discipulis, suis verum pascha celebravit, et fructum terræ promissionis comedendum dedit. Per fruges enim terræ significari potest ipse Christus, de quo scriptum est: « Terra nostra dabit fructum suum (Psal. XLIV), » vel fruges justitiæ et perfectionis evangelicæ: qua incipiente, cessavit manna secundum justitiam quæ erat ex operibus legis. Recte ergo phase et esus frugum terræ manna finivit; quia mors Christi et lex Evangelii figurilibus legis terminum ponunt.

Ex libro Sapientiæ: *Angelorum esca nutrirî jussisti populum tuum, etc. (Sap. XVI).*

In Exodo scriptum est de manna, quod gustus ejus esset quasi simillæ cum melle (Exod. XVI); in libro Numerorum scriptum est, quod esset saporis quasi panis oleati (Num. XI); hic vero dicitur, quod omne delectamentum in se haberet, et omnis saporis suavitatem; et quod deserviens unuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat convertebatur. Pro tanta varietate dubitari potest de sapore mannae. Si vero unicuique sapiebat secundum suam voluntatem quomodo ostenditur certum habere saporem quasi simillæ cum melle, vel quasi panis oleati; vel quid necesse fuit ut manna fastidirent, et pepones, et cucumeres, et cepe, et allia desiderarent, si omnium sapor in manna eis representabatur? Sed dici potest, quod manna proprie et naturaliter saporem habebat sicut simillæ cum melle, et ex parte quasi panis oleati, sicut solet unum condimentum ex diversis speciebus confectum diversos simul sapores representare; vel quod non coctum haberet saporem quasi simillæ cum melle, coctum vero quasi panis oleati. Hunc siquidem commemorat Scriptura, ubi de manna cocto mentionem facit: quibus autem isti duo sapores non sufficiebant, alterutro duorum modorum, sive misti scilicet, sive divisi, manna, sicut ex hac Scriptura videtur, quemcunque alium saporem, juxta desiderium suum, referebat. Et sicut illi qui in mellito poculo dulcedinem mellis sentiunt, possunt tamen mellis suavitatem, sicut est in favo plenius gustandam desiderare, sic illi poterant pepones et cucumeres, cepe et allia desiderare, quamvis omnium horum sapores in manna experti, forte omnino, sicut in propriis speciebus sentire consueverant, vel identitatis fastidio victi, sicut est humana curiositas varietate semper gaudere, poterant sapores in manna gustatos in alijs quoque rebus levitatis causa gustatos affectare, sicut solent vini amatores ejusdem vini saporem in altero scypho post alterum levitatis vel curiositatis suæ vitio attentare. Sic videtur manna certos habere sapores,

A quos Scriptura determinat, et tamen multipliciter sapere, secundum varia desideria, sed ut multipliciter saperet non in illo esse, sed in illis, quibus varie sapiebat. Hanc opinionem juvare potest, quod unus idemque fructus, sicut usu probamus, diversis modis alijs et alijs sapit, dum unus contendit eum esse minus dulcem, alius magis dulcem, alius neq̄ dulcem. Cui simile est, si tamen vera est opinio, quod sermo unus per apostolos in quacunque lingua pronuntiatus, in auribus audientium varie sonabat, ad uniuscujusque intelligentiam, juxta propriam ipsius linguam. Verumtamen huic opinioni obstistere videtur, quod Scriptura dicit: « Ad quod quisque volebat, convertebatur (Sap. VI), » ut causam varietatis in ipso manna ponere videatur. Nisi forte sic dictum sit, « convertebatur, » quod ita gustantibus videbatur.

B Quoniam autem quod incertum est variis opinionibus solet esse obnoxium, sufficere nobis debet in re ambigua modum cogitare, quo potuit esse possibile, quod Scriptura dicit, ne fides Scripturæ de aliqua conjectura impossibilitatis in corde nostro vacillet. Possumus adhuc aliter dicere, quod videlicet manna eam gratiam saporis haberet, quæ posset quamcunque saporis suavitatem vel vincere, vel æquare, omnique desiderio quidquid in cibis desideraretur satisfacere. Hoc si verum est, convertebatur manna ad quod quisque volebat, non desiderati saporis representatione, sed pari vel potiori recompensatione, sicut sitim aquæ tam aquæ quam vini potio refrigerare potest; altera juxta votum, altera supra votum. Spirituale autem manna, cui nihil deest in ulla saporis gratia, tanto dulcius et suavius sapit, quanto plenius omne desiderium vincit. Deus qui bonitas est, cujus substantia charitas est, cujus essentia benignitas est, volens substantiam suam ostendere quam dulcis naturæ est, et dulcedinem suam quam habebat in filios, quam suavissimæ benignitatis est propter nimiam charitatem, qua nos dilexit, Filium suum panem angelorum in mundum, misit: « Sic enim Deus dilexit mundum, ut unigenitum suum daret (Joan. III). » Hoc est verum manna, quod pluit Dominus ad manducandum. « Etenim cæli distillaverunt a facie Dei Sinai (Psal. LXXVII). » Hæc est pluvia voluntaria, quam segregavit Deus hereditati suæ: Hoc est quod paravit in dulcedine sua pauperi Deus. Christus autem pro omnibus descendens, et omnibus condescendens, ineffabili gratia suavitatis omnes ad se allicit, neminem abjicit, omnes ad poenitentiam recipit, omnibus se excipientibus suavissime sapit, omnibus pijs desiderijs solus ipse sufficit et satisfacit; et habens in se omne delectamentum et condimentum, et omnis saporis suavitatem, alijs et alijs aliter et aliter se contemperat, juxta cujusque desiderium, appetitum et affectum. Sunt enim justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda (Psal. XVIII), tam multæ quidem, quam multæ sunt viæ in Christo ad Christum. Hoc cuique sapit, secundum quod elegit et diligit. Sunt

diversi ordines et mores justorum, diversæ profes-
siones et conversationes, diversa vota et studia;
et his omnibus se indulget benignitas Christi, qui
suavis est universis, omnibus se impertiens, et sin-
gulis sui saporis condimenta dispersiens. Aliter enim
sapit pœnitenti et incipienti, aliter proficienti et
aliter pervenienti; aliter in vita activa, aliter in
contemplativa; aliter utenti hoc mundo, aliter non
utenti; aliter cœlibi, aliter conjugato; aliter absti-
nenti qui sapit inter diem et diem, aliter ei qui sapit
omnem diem. Dulce sapit manna, cum necessitates
relevat, cum infirmitates curat, cum tentationes
mitigat, cum conatus aljuvat, et spem confortat.
Dulcis Jesus, et dulce nomen ejus, et memoriale
ejus in desiderio animæ. Dulcis est, cum vota sus-
cipit, cum singultus reprimat, cum suspiria finit,
cum lacrymas abstergit. Dulcis in puritate vitæ,
dulcis in pace conscientiæ, dulcis in spe visionis
suæ. Dulcis in oratione, dulcis in sermone, dulcis
in lectione, dulcis in contemplatione, dulcis in
compunctione, et in cordis jubilatione. Dulcis in ore,
dulcis in corde, dulcis in amore: amor ipse dulce-
dinis, et dulcedo amoris. Cujus inestimabilis sua-
vitas prima est in donis, summa in deliciis: qui
gustaverunt adhuc esurient, et qui esurient, satu-
rabitur, et satiati semper memoriam abundantiam
suavitatis ejus eructabunt.

*Rursus de Epistola prima ad Corinthios: Convenien-
tibus vobis in unum, etc. (I Cor. xi).*

Post doctrinam eorum quæ spectant ad honesta-
tem, consequenter agit de his, quæ necessaria sunt
ad salutem, hoc est de sacramento altaris, in quo
Corinthii maxime errabant. Conveniebant enim in
Ecclesia ad manducandum et bibendum, et postmo-
dum saturati et inebriati corpori Christi et sanguini
communicabant. In quo reprehenduntur in duobus:
tum quia pauperes ad cœnam suam non vocabant;
tum quia pransi et non jejuni tanto sacramento
communicabant. Christus revera post cœnam corpus
suum et sanguinem discipulis dedit, sicut beatus
Augustinus dicit, quo vehementius commendaret,
volens hoc ultimum memoriæ eorum tenacius infi-
gere. Vel sicut alibi habetur, celebrato cum disci-
pulis pascha more Judæorum, novum pascha in-
choavit, donans corpus suum et sanguinem discipulis
in sacramento panis et vini; significans illud pascha
de cætero non esse tenendum, instituens et præci-
piens illud, quod in fine fecit ad retinendum. « Jam
non est Dominicam cœnam manducare (*ibid.*) » hoc
est, non convenitis, tanquam ad Dominicam cœnam
manducandum, sed tanquam ad vestram, qui nil
pauperibus erogatis. Quod probat: « Unusquisque
enim suam cœnam præsumit. » Vel aliter: Conve-
nientibus vobis jam non est, id est non licet, Domi-
nicam cœnam manducare; hoc est corpori et san-
guini Domini communicare. Et quare illis jam non
licet, subdit, quia unusquisque cœnam suam præ-
sumit, id est sumit ante cœnam Dominicam, et ita
pransi sumitis Dominicam cœnam: quod jam non

licet, sed solum jejunis. Et secundum hanc lectio-
nem manifestam habemus hic ab Apostolo auctori-
tatem quod non nisi jejuni debemus hoc sacramen-
tum accipere. Alibi autem in toto Apostolo ita ma-
nifeste non habetur: « Quoniam Dominus Jesus. »
Quia circa hoc sacramentum salus nostra consistit,
et eo nullum est in Ecclesia majus, præter seriem
apostolicam quædam hic quæri solent, quæ, quia
fidei necessaria sunt, prætermitti non debent.

Notandum tamen primo et sane intelligendum,
quia in fine cujusdam glossæ super hunc locum ha-
betur, quia « caro Christi pro salute corporis, san-
guis pro anima nostra. » Nonne utrumque, hoc est
caro Christi et sanguis, utrumque in nobis operatur,
hoc est salutem animæ et corporis? quare ergo di-
vidit, quasi non utrumque utriusque salutis sit
effectivum? Alibi dicit Apostolus: « Christus mor-
tuus est propter delicta nostra, et resurrexit propter
justificationem nostram (*Rom. v*); » tamen et
mors Christi utrumque operatur in nobis, scilicet
peccatorum remissionem, et nostram justificatio-
nem, et resurrectio utrumque. Consimiliter dictum
est quod caro Christi salutem corporis, et animæ
salutem operatur sanguis; licet utrumque utriusque
salutem operetur in nobis. Caro enim magis proprie
ad corpus, sanguis vero ad animam referri solet; quia
sedes animæ in sanguine est. Amplius autem, quia
caro sumitur in specie panis, qui est cibus corporis
et sustentatio; sanguis vero in specie vini quod
generat lætitiâ mentis. Panis enim cor hominis
confirmat, et vinum lætificat; sub utraque specie
sumitur totus Christus. Si autem sub altera tantum
sumeretur, ab alterius tantum, id est animæ vel
corporis salutem valere significaretur. Sed quæritur,
quare sacramentum in hac specie panis et
vini potius celebretur, quam aliarum rerum. Ideo,
quia ipse auctor et dator hujus sacramenti sub his
speciebus illud consecravit et dedit; et ideo in
specie panis de frumento, quia ipse se granum fru-
menti nominavit quod cæteris granis dignius est et
utilius. Sunt autem tria circa hoc sacramentum
attendenda; significantia tantum, significata et si-
gnificantia, et significata tantum. Significantia
tantum, species visibiles: quæ sacramenta dicun-
tur, juxta illud: « Sacramentum est visibile signum
invisibilis gratiæ Dei. » Significantia et significata
sunt ipsum corpus et sanguis Christi. Corpus enim
Christi per speciem panis ibi designatur, sanguis
vero per speciem vini. Item corpus Christi, quod
ibi sumitur, corpus significat Ecclesiæ, sanguis vero
charitatem, sumpta proprietate significandi a natura
specierum visibilium, in quibus sumuntur, quem-
admodum in hac Epistola dictum est. Significata
tantum sunt corpus Christi, quod est Ecclesia, et
charitas, per quam unitur capiti suo, quod est
Christus, et in qua tanquam in sanguine vita est
hujus corporis.

Item quæritur utrum substantia panis transeat in
corpus Christi, et substantia vini in sanguinem,

quod omnino credendum est. Si ergo substantia illa panis materialis per sacerdotalem benedictionem transit in verum corpus Christi, et vinum in sanguinem, substantia panis erit corpus Christi; ergo aliqua substantia quæ non est nata de Virgine erit corpus Christi. Non est verum. Sicut substantia humana est Deus, non tamen aliqua substantia, quæ non sit ab æterno, est Deus, vel, aliquid, quod non sit ab æterno. De accidentibus illis quæ post consecrationem videntur et sentiuntur, in quo subjecto remaneant, solet quæri. Et sunt, qui dicant, illa in aere fundari; sunt qui in oculis intuentium, sunt qui sine subjecto illa manere credant: quod verisimillius videtur, licet contra naturam eorum hoc esse videatur. Non enim quærendus est hic ordo naturæ, ubi supra naturam est, quod totum agitur. De fractione etiam quæri solet, cujus rei sit, id est quid ibi frangatur, et quid partes illæ significant fractionis. Dicunt quidam, solum sacramentum ibi frangi, eo quod corpus Christi impassibile sit, et nullam recipiat fractionem, nullam partium divisionem. Sed quomodo vera tunc erit illa confessio Berengarii, quæ Romæ coram papa, præsentibus 113 episcopis, facta est, et scripta? Confessus etenim panem et vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus et sanguinem Christi esse, et sensualiter non solum sacramentum, sed in veritate manibus sacerdotum tractari et frangi, et fidelium dentibus atteri. Ecce dicit, quia corpus Christi frangitur in veritate, fidelium dentibus atteritur. Eadem ratione ibidem in veritate videtur non solum oculis cordis, sed corporis. Error Berengarii fuit, quod post consecrationem panis, panis remanebat et solum sacramentum corporis Christi, non verum corpus ejus ibi erat. Sua vero confessione, fidelis expressit veritatem, dicens, non solum sacramentum fractioni illi subesse, quod prius crediderat, sed corpus Christi in veritate. Corpus enim Christi in veritate est, quod videtur, quod frangitur, et fidelium dentibus atteritur. Sed quomodo, inquis, impassibile frangitur, quomodo indivisibile dividitur? Respondemus quomodo Deus mori potuit, si immortalis fuit, quomodo comprehendere, si incomprehensibilis? Secundum aliud et aliud dicit et tamen unus et idem. Sic unum et idem corpus impassibile, et tamen frangitur; sed secundum aliud et aliud, utrumque tamen in veritate, quod secundum se et in se impassibile est, in sacramento dividitur, in sacramento videtur, et dentibus fidelium atteritur. Hæc tamen omnia in veritate, et in phantasmate nihil. Quod autem in tres dividitur portiones, est propter sacramentum corporis Christi, id est capitis et membrorum. Una enim duarum, quæ extra calicem remanent, caput hujus corporis jam impassibile, jam glorificatum significat; altera membra illa corporis hujus, quæ jam impassibilia, et jam glorificata, capiti suo in requie conjunguntur; tertia, quæ sanguini admiscetur, illa membra corporis hujus figurat, quæ non

dum mortem evaserunt; quæ adhuc in laboribus hujus vitæ detinentur.

Quæritur autem de aqua, quare in hoc sacrificio apponatur, et utrum ut vinum in sanguinem convertatur. Non ideo apponitur, ut quorundam fortassis habet opinio, quia pariter cum sanguine fluxit de latere Christi. Illa enim significavit aquam baptismatis, quod purificandi virtutem habet a sanguine Christi. Ideo tamen pariter sanguis et aqua, quia nec sine sanguine salus, nec sine baptismo. Aqua vero, quæ in calice ponitur, ut dicunt, significat populum, qui per Christi passionem est redemptus. Unde si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis. Si enim vinum tantum quis offerat sine aqua, simpliciter vel ignoranter, consecrat quidem, sed poenitentiam agere debet. Quod autem aqua vertatur in sanguinem, nobis videtur. Si enim per vinum Judaicus populus designatur, quod plerumque fit, et per aquam gentiles, cum uterque sit de corpore Christi, utrumque in sanguinem, hoc est vinum et aqua, converti videtur. Quæritur etiam utrum debeat concedi, quod Christus quotidie immoletur. De quo Augustinus: « Semel immolatus est in seipso Christus, et tamen quotidie immolatur in sacramento. vocaturque, ipsa carnis immolatio, quæ sacerdotis manibus fit, Christi passio et mors, et crucifixio, non rei veritate, sed significati mysterio. » Immolatio hæc non est occisionis, sed significationis, et representationis. Quæri præterea solet utrum corpus Christi sumptum a nobis vadit in ventrem, aut aliquid tale. Hujusmodi quæstionem utinam nemo faceret! eam tamen facienti S. Ambrosius respondet: « Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed panis vitæ est æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Si mucidum fiat, si a muribus corrodat, vel aliquid minus honestum circa ipsum fiat, sacramentum tamen, etsi videatur, nihil tale contaminat. Ipsum enim nullius immunditiæ sordes attingunt, etsi circa speciem sacramenti videantur accidere. »

Hic calix. Contineens pro contento, calix pro sanguine, quia in calice sanguis. Calix in Scriptura pluribus modis accipitur. Aliquando per calicem sanguis Christi designatur, sicut hic, et in psalmo: « Calix meus inebrians quam præclarus est! (Psal. xxii.) » Aliquando ipsa mors Christi, et suorum, ut ibi: « Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? » (Matth. xx.) Quæ ideo calix dicitur, quia ad mensuram est, ut ejus acerbitas sustinentis patientiam non excedat. Dicitur etiam calix poena malorum, ut ibi: « Pluet super peccatores laqueo: ignis sulphur et spiritus procellarum, pars calicis eorum (Psal. x), » quia eis ad mensuram sunt genera tormentorum.

Hic calix est novum testamentum, id est Novi Testamenti confirmatio; quia morte testatoris confirmatur. Quare hoc Testamentum Novum, et aliud Vetus dicitur? Dici potest, quod hoc ad similitudinem novi panni dicitur, qui colorem habet, et splen-

1: calorem charitatis et splendorem boni operis Testamentum similitudinem tenet Veteris menti in deformitate et frigiditate. Deformitatem dubio observantiae illae Veteris Testamenti, et sacrificiorum ritus. Habent et frigiditas erit corporis et sanguinis Domini, hoc est, in Dominicæ mortis incurret. Non enim minus facit injuriam, qui in vase eum locat imo, quam qui eum crucis affixit patibulo. Vel erit corporis, etc., quia beneficium mortis ejus, cum in se est, evacuat, ut Christus frustra esse visus videatur: « Probet autem se, » interrogant conscientiam: cujus semper debet esse reus, quia non est dignus ad tantum sacramentum accedere. Sed interest, quomodo. Si enim eum

mentia de criminali accusat, et accipit, iudicium manducat et bibit. Si vero in mortali peccato se invenit, quia sine quotidianis non est, pœnitentiam, et communicet dicens cum illo centurione: « Non sum dignus, » etc. (*Matth. viii.*) ergo? Nonne dignus est communicare? Non communicat? Alioqui iudicium sibi manducat est. Et, si dignus est, et dicit se indignum, tur, et ita fit indignus. Quomodo non est mentis Apostolus, ubi ait: « Non sum dignus vocari filius (*I Cor. xv.*) » et tamen dignus erat; nec qui dicit se indignum communicare, et tamen est. Excellentiam enim tanti sacramenti contemnit et propria merita, quæ tantæ rei æquiparari possunt. Ex misericordia ergo Dei est, quod dicitur, qui parvum bonum ei reputat pro majori, quem Abraham ei reputavit pro justitia, ut ibi dicitur.

manducandum autem quod S. Augustinus duos manducandi Christum modos assignat: unum, quo man-

ducant eum boni et mali; alterum, quo tantum boni. Unum sacramentaliter, alterum spiritualiter. Unde et idem dicit: « Qui discordat a Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguinem bibit, etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium quotidie accipit. » Hæc verba, nisi cautum et catholicum habuerint interpretem, simplicitatem fidei facile decipient. Dictorum ergo intelligentia ex causis est assumenda dicendi. Ideo enim dicit eum qui a Christo discordat Christi carnem non manducare; quia per hanc manducationem Christo non incorporatur. Causam habet, sed effectum non sequitur. Non manducat quia ad utilitatem sibi non manducat. Sicut nec habere dicitur quis, quod ad utilitatem suam non habet. Ut ibi: « Ei autem qui non habet, et quod habet, auferetur ab eo (*Matth. xxv.*) »

Quod si nos iudicaverimus. Quomodo homo se debet iudicare S. Augustinus in libro homiliarum, *De pœnitentia*, his verbis ostendit, dicens: « Versetur ante oculos imago futuri iudicii et ascendat homo adversus se tribunal mentis suæ, et constituat se ante faciem suam atque, constituto in corde iudicio, adit accusatrix cogitatio, et testis conscientia, et carnifex timor. Inde quidam sanguis animi contentis per lacrymas profluit. Postremo ab ipsa mente talis sententia proferatur, ut se indignum homo iudicet participatione corporis et sanguinis Domini, ut qui separari a regno timet per ultimam sententiam, ad tempus per ecclesiasticam disciplinam a sacramento cœlestis panis separetur. Indigne enim accipit, si tunc accipit, cum deberet agere pœnitentiam. » Sed hoc de publice pœnitentibus, hoc est extra Ecclesiam agentibus, dictum esse videtur. Cæteri, nondum peracta pœnitentia, communicare possunt et debent statutis temporibus.